

Pr. Vasile GORDON
(coordonator)
Pr. Adrian IVAN
Pr. Nicușor BELDIMAN

OMILETICA

Volum publicat cu binecuvântarea
Preafericitului Părinte
DANIEL
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

BASILICA
București – 2015

VI. PREDICA ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ²²⁵

VI.1. Privire de ansamblu asupra predicii românești de la începuturi până în secolul al XX-lea

1. *Sfinții Apostoli Andrei și Filip*; 2. *Sfântul Niceta de Remesiana*; 3. *Grigorie Țamblac*; 4. *Sfântul Voievod Neagoe Basarab*; 5. *Diaconul Coresi*; 6. *Sfântul Mitropolit Varlaam al Moldovei*; 7. *Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul*; 8. *Samuil Micu*; 9. *Petru Maior*; 10. *Eufrosin Poteca*; 11. *Sfântul Ierarh Andrei Șaguna*; 12. *Zaharia Boiu*.

Pășim pe drumul deschis de primii propovăduitori ai Evangheliei, din zorii creștinismului și până la o epocă de apogeu, reprezentată de marii predicatori ai Bisericii noastre în perioada modernă, trecând pragul secolului al XX-lea și încercând să relevăm evoluția predicii de-a lungul acestor veacuri dimpreună cu acțiunile misionar-predicatoriale, prin surprinderea unor teme majore, a tehnicilor utilizate, precum și a progreselor dobândite în câmpul limbajului omiletic.

VI.1.1. *Sfinții Apostoli Andrei și Filip*

Urmele pașilor Sfântului Apostol Andrei cel Întâi chemat – *Ocrotitorul României* – se regăsesc și astăzi în Dobrogea, cunoscută sub denumirea de

²²⁵ Patru prelegeri (8 ore de curs). Capitol elaborat de Pr. Nicușor Beldiman.

Scythia Minor (Dacia Pontică), fostă provincie romană. El a propovăduit pe aceste meleaguri Sfânta Evanghelie chiar de la începutul creștinismului, având în cuget pilda și porunca Învățătorului Desăvârșit, Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Așadar, cunoaștem din istoria Bisericii Române că printre popoarele evanghelizate de Sf. Apostol Andrei se numărau și sciții, adică locuitorii daco-romani din Scythia Minor, strămoșii noștri. Nedepășind epoca apostolică, trebuie amintit, potrivit unor cercetări mai noi, și un alt misionar creștin, Sfântul Filip, cel de-al doilea apostol care a sfințit pământul românesc propovăduind, alături de Sf. Apostol Andrei, Cuvântul Evangheliei Mântuitorului Hristos.

VI.1.2. Sfântul Niceta de Remesiana

Ulterior, la sfârșitul secolului al III-lea și începutul celui de-al IV-lea, este menționat ca predicator episcopul daco-roman, Sf. Niceta de Remesiana, oraș din provincia Dacia Mediterranea, aflat pe drumul care lega Europa Occidentală de Constantinopol, aparținând de Mitropolia din Tesalonic. Despre activitatea acestui ierarh devotat cuvântului Domnului au lăsat mărturie preotul Ghenadie de Marsilia, în lucrarea *Liber de viris illustribus*, Cassiodor, în *De institutione divinarum litterarum*, precum și episcopul Romei, Inocențiu I, în *Epistola XVI* și *XVII* urmate, cu mult mai târziu, de date sintetizate de învățatul A. Burn într-o *Introducere* care precedă ediția completă a operei Sfântului Niceta. Cele care au făcut cunoscută viața și strădaniile sale sunt *Poemele XVII* și *XXVII*, compuse de Sf. Paulin de Nola, care constituie principalul izvor extern. Acestea i-au fost dedicate în urma celor două vizite făcute la Nola, la invitația prietenului său, spre a-și exprima dragostea plină de admirație față de un prieten drag, spre a-l cinsti în mod cu totul deosebit. Aflăm astfel din versurile Sfântului Paulin că Sfântul Niceta își desfășura activitatea misionară în Dacia.

Părintele profesor Ioan G. Coman face câteva precizări importante cu privire la legătura spirituală a Sfântului Niceta cu daco-romanii din acea epocă, arătând că Ortodoxia românească a primit, prin strămoșii ei daco-romani și prin generațiile lor următoare până azi, credința și

doctrina teologică fără schimbare de la Sfântul Niceta. Claritatea gândirii teologice la români vine, în mare măsură, de la Sfântul Niceta. Dulceața slujbelor și a cazaniilor ortodoxiei românești provine, probabil, tot de la el. Concluziile la care se poate ajunge sunt concis formulate de eruditul istoric Vasile Pârvan: a predicat învățătura creștină pe cele două maluri ale Dunării, fiind apostolul daco-romanilor din dreapta și din stânga Dunării.

VI.1.3. Grigorie Țamblac

Ca nume de marcă în istoria predicii secolului al XV-lea, trebuie amintit apoi Grigorie Țamblac, preot al Patriarhiei din Constantinopol, care vizitează de două ori Moldova, ostenind pe aceste plaiuri ani îndelungați. În Moldova a sosit ca trimis al Patriarhiei Ecumenice în anul 1401, în vremea domniei luminatului voievod Alexandru cel Bun, când între patriarhul de la Constantinopol și Mitropolia Moldovei au avut loc disensiuni provocate de nerecunoașterea lui Iosif, cel dintâi dintre mitropoliții acestei țări. Dar delegația din care făcea parte și Grigorie Țamblac aducea cu sine solia împăcării.

Țamblac a fost mai întâi călugăr la Constantinopol, apoi, din 1402, primește titlul de *prezviter al Bisericei cei mari a Moldovei*, unde a activat ca monah și predicator la Suceava. În această calitate, ieromonahul rostea, la 20 decembrie 1401, o predică la biserica mitropolitană din Suceava. Această cuvântare nu constituie un început în istoria predicii la români, ci, mai degrabă, prima mărturie din literatura omiletică ce ni s-a păstrat, despre roadele bune ale unei vieți religioase intens trăite în Biserica noastră la acea vreme. Au urmat și alte cuvinte de învățătură, pe care episcopul Melchisedec Ștefănescu consideră că le-a rostit în limba română, întrucât poporul român din Suceava nu le-ar fi înțeles altfel. Menționăm câteva panegirice la sfinți: *Cuvânt de laudă la Sfântul Gheorghe*, *Cuvânt de laudă la Sfinții Apostoli Petru și Pavel*, *Cuvânt de laudă la Profetul Ilie*, iar dintre cele rostite la comemorarea unor evenimente din viața Mântuitorului, notăm: *La Duminica Floriilor*, *La Vinerea Mare*, *La Joia Mare*, ultimele fiind dintre cele care tratează chestiuni

referitoare la învățătura de credință, asceza sau morala creștină, *Despre milostenie și săraci*, *Despre viața călugărilor*.

VI.1.4. Sfântul Voievod Neagoe Basarab

Trecem peste granițe și timp și ajungem în Țara Românească din anii 1512-1521, când domn era Sf. Voievod Neagoe Basarab, *urmaș al Basarabilor* – ieșiți din „umbra sfântă”, care, alături de Mușatini, sunt prezentați de Mihai Eminescu astfel: „Descălecători de țară, dătători de legi și datini”²²⁶. Voievodului Neagoe îi datorăm cea mai importantă operă a literaturii române în forma slavonă, scrisă în ultimii ani de domnie.

Conținutul manuscrisului are un caracter didactic, propriu-zis, un manual – testament, având ca finalitate educația viitorului domn. Prin urmare, prima carte de pedagogie românească este una politică și religioasă, cu elemente de tratat militar, dar în esență dă o serie de îndrumări în legătură cu felul cum trebuie să se comporte și să conducă un domnitor bun. Dacă prima parte constituie o antologie de comentarii, un conglomerat de texte religioase, identificabile în Biblie, în cărțile de cult ale Bisericii Ortodoxe, în cărțile poporului și la diferiți scriitori religioși bizantini, cea de-a doua parte, mai valoroasă, este structurată în 13 capitole ce tratează tot atâtea teme: comportarea viitorului domnitor, încă nevârstnic, față de boieri și față de popor, primirea solilor, dragostea lui Dumnezeu, dreapta judecată, evitarea războaielor prin renunțarea la orgoliu și apărarea păcii. Ceea ce ne interesează în mod deosebit în această a doua parte a *întâiului nostru tratat de dogmatică, de morală și de spiritualitate creștină* este prezența în cuprinsul *Învățăturilor* a primei predici cunoscute și păstrate în literatura noastră omiletică: *Cartea lui Neagoe Voievod către Chir Vlădica Macarie și către alți egumeni și ieromonahi și preoți și către tot cliroul, cându au îngropat a doao oară, în mănăstire la Argeș, oasele mume-sei, Doamnei Neagăi, și ale cocoșilor lui, Petru Voievod și Ioan Voievod, și a Doamnei Anghelini. Cu cuvinte și învățăături de umilință*. Necrologul este străbătut, de la un capăt la altul, de o durere fără margini pentru pierderea fiului, dar și de regretul profund că

²²⁶ Mihai EMINESCU, *Scrisoarea III*, în vol. *Poezii*, Ed. Tedit FZH, București, 2004, p. 273.

nu a putut lua parte la înmormântarea mamei, pentru că se afla în pribegie ori, poate, pentru că era bolnav sau, în calitate de domn, se afla într-o campanie militară. Cu accente de bocet popular, descoperim în fiecare paragraf jalea de fiu și de tată care îi pierde, rând pe rând, pe cei dragi. Mai întâi, el se adresează celor prezenți la ceremonia funerară: „vlădica” Macarie, preoți, egumeni de la sfintele mănăstiri, boieri, mireni, bogați și săraci, bărbați și femei, cărora le cere iertare că, smerit, „cu un dor al inimii mele foarte amar și cu foc” dorește să cinstească moaștele mamei, cerându-și iertare de la aceasta că nu a găsit, în întreaga lui viață, răgazul de a-și arăta dragostea filială. Formula de adresare: „O, maica mea și dulceața inimii mele și roaba Dumnezeului meu”, sugerează duiosia sentimentelor, ca și cea prin care își începe tânguirea la căpătâiul fiului răpus de moarte: „O, fiul meu, Petre! O, fătul meu!”. Strigându-și durerea, bocind pe cel pentru care „ochii au rămas arși și pârliti de jalea înfloririi tale”, realizează, dezarmat, că nu mai au niciun rost coroana și diademele cu care îl vor așeza în mormânt, căci, spune: „Stâlparea mea s-a uscat”. Cu accente patetice, speră că totul este doar o iluzie: „Scoală, fătul meu, scoală, că au venit și oasele moașei tale (bunicii) la tine ca să se odihnească!”. Momentele dramatice și le alină cu credința că bunul Dumnezeu va avea milă de ei.

Se observă accentele lirice în redarea profundelor frământări sufletești prin repetarea invocațiilor în cadrul monologului adresat, comparațiile comune: „Eu eram înaintea ochilor tăi mai luminat decât razele soarelui”, ample enumerații, fraze, de asemenea, ample construcții exclamative spre lauda divinității, epitete deprecative, precum: „Ascultați-mă și pe mine, ticălosul”. Însă pacea și liniștea sufletească vor fi fost greu de dobândit. Prin dragostea pentru cultură și rafinamentul artistic, prin harul, prin talentul scriitoricesc în redactarea *Învățăturilor*, cea dintâi operă de compoziție și inspirație poetică laică, de originalitate, creația Sf. Neagoe Basarab rămâne să înfrunte timpurile ce vor urma.

VI.1.5. Diaconul Coresi

Cazaniile lui Coresi ocupă locul cel mai important în literatura omiletică a Ortodoxiei românești, datorită prestigiului și circulației

largi de care s-au bucurat în decursul timpului. Cele mai vechi cazanii păstrate în limba română sunt din secolul al XVI-lea. Ele au fost traduse din limba slavonă de preoți sau călugări anonimi și au circulat în diferite părți ale țării, în copii manuscrise, din care unele se păstrează până azi în diferite codice, alături de alte scrieri religioase. Credem că este firesc să insistăm asupra cărților tipărite în limba română, grație cărora neobositul Diacon Coresi se bucură de aprecierea tuturor filologilor și istoricilor literaturii române: *deschizător de drumuri, ctitor pururea pomenit între ctitorii de limbă și cultură românească, începătorul cărții românești tipărite, părintele limbii române literare*, unul dintre pionierii de seamă ai ridicării limbii române la rangul de limbă de cultură, Diaconul Coresi a avut conștiința însemnătății operei sale. El vroia să facă din cărțile sale un instrument de răspândire a limbii românești, care să fie înțeleasă de toți: aceasta înseamnă existența unei preocupări pentru limba literară.

Prin strădania Diaconului Coresi au văzut lumina tiparului două colecții de cazanii: cea dintâi a fost tipărită în 1564, cu titlul *Tâlcul Evangheliilor*, tradusă în românește după lucrarea lui Petrus Melius Juhasz din 1563. Nu ne-a rămas decât în două exemplare, cu foi lipsă. Cartea formează un volum in-folio, nepaginat, și constă din două părți: prima parte cuprinde cuvântări pentru tot anul, începând de la Duminica Paștilor, explicând textul pericopelor evanghelice; partea a doua cuprinde molitfelnicul românesc. Pentru evoluția predicii în limba română vom prezenta o serie de considerații asupra ultimei cărți tipărite la Brașov, între 14 decembrie 1580 și 28 iunie 1581. Este vorba despre *Evanghelia cu învățătură* sau *Cazania II*, denumiri prescurtate, Coresi dându-i un titlu explicativ: *Cartea ce se cheamă Evanghelie cu învățătură, den tusp patru evanghelistii aleasă și den multe dumnezeiești scripturi, și dată Bisearcii lui Dumnezeu, în toate Duminici a se ceti, așijdere și la dumnezeieștile praznice și la ale altoru sfinți, spre învățătură creștiniloru oameni cătră dreptarea sufletului și trupului*.

Evanghelia cu învățătură cuprinde textul pericopelor evanghelice din duminicile de peste an și din unele sărbători, cu comentariile respective. De asemenea, sunt adăugate la finele lucrării rugăciunea *Tatăl nostru*, apoi *Crezul* și *Decalogul*, atât de necesare tuturor credincioșilor în orice moment. Cartea a fost editată cu litere latine în anul 1914 la București, sub îngrijirea filologilor Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici. Volumul

debutează cu Evanghelia la Duminica Vameşului şi a Fariseului, încheind ciclul anului liturgic cu Duminica a XXXII-a după Rusalii. Lipseşte însă, cum adesea s-a consemnat, predica la Duminica Ortodoxiei. Sunt omise, de asemenea, alte pericope evanghelice la cinci duminici din cursul anului bisericesc. În plus, Coresi a introdus o predică despre Sfânta Împărtăşanie, una la Sâmbăta lui Lazăr, alte predici tematice despre Sfânta Cuminecătură, la Lunea Paştilor şi la Înălţarea Domnului. I s-a imputat lui Coresi faptul că a ignorat sărbătorile închinat sfintilor, şi aceasta tot ca o dovadă a influenţei reformatе.

Traducătorii au păstrat o serie de comparaţii plastice, ca de exemplu: *viaţa noastră trece şi piere ca frunza şi florile, limba noastră cea sfântă, limba vechilor cazanii*, cum o definea mai târziu Alexei Mateevici, este limba vie, populară, simplă, o limbă viguroasă, dar şi flexibilă, deşi încă presărată cu termeni de origine slavonă, fapt ce îi conferă un iz arhaic. Pretutendeni însă se simte tendinţa de a moderniza limba prin adaptarea la graiul şi la vremea sa.

VI.1.6. *Sfântul Mitropolit Varlaam al Moldovei*

Marile personalităţi ale veacului al XVII-lea menţin vie ideea continuării impunerii limbii române ca unică limbă a vieţii culturale în Țările Române. Moldova primei jumătăţi a acestui secol de Renaştere târzie, de afirmare a umanismului, a avut parte, în împrejurări propice pentru dezvoltarea culturii, limbii şi literaturii române, de o colaborare fericită între domn şi mitropolit, între Biserică şi Stat. Perioada în care *Sfântul Mitropolit Varlaam al Moldovei*, între 1632-1653, şi-a desfăşurat activitatea, este strâns legată de înfloritoarea domnie a lui Vasile Lupu (1634-1653), om cultivat şi bun creştin, care ţinea să ridice în Iaşi săi lucrări de artă şi aşezăminte de cultură care să-i înveşnicească numele, iar în planul ideilor să sprijine activitatea bisericească şi literară. *Cazania* din anul 1643 este socotită drept un monument unic al literaturii noastre, care aparţine, deopotrivă, spiritualităţii ortodoxe bisericeşti şi patrimoniului literar laic. Lucrarea tipărită la Iaşi are titlul complet *Carte românească de învăţătură la dumenecele preste an şi la praznice împărăteşti şi la svânţi mari, cu dzisa*

și cu toată cheltuiala lui Vasilie, Voievodul și Domnul Țării Moldovei, din multe scripturi tălmăcită din limba sloveniască pre limba romeniască de Varlaam, Mitropolitul de Țara Moldovei. În tipariul domnesc, în Mănăstire a Trei Svetiteli, în Iași, de la Hristos 1643.

Cartea are două părți: partea întâi cuprinde 54 de cazanii la duminici din toate cele trei perioade liturgice, Triod, Penticostar și Octoih, iar partea a doua are 22 de cazanii la diferite sărbători.

Având un pronunțat caracter didactic, autorul urmărește la fiecare „învățătură” o anumită compoziție, o distribuie logică și clară, un scop persuasiv. Mai întâi, o parte introductivă ce se referă la semnificația zilei respective, apoi enunțarea temei, urmată de redarea pericopei evanghelice și dezvoltarea ei prin tehnica demonstrației, comparației și a exemplificării, și finalul concluziv ce conține învățătura moralizatoare, ce trebuie urmată de ascultători, sfaturi de renunțare la vicii, la viața trăită în păcat, îndemnuri la săvârșirea de fapte bune, dovadă a dragostei pentru aproapele nostru. Povestirile și ilustrațiile folosite în introducerea cazaniilor fac să atragă atenția chiar și a cititorilor și ascultătorilor de azi, cu toate că pretențiile lor față de forma și de fondul unei predici au crescut. Ion D. Popa consideră că această *Carte de învățătură* cuprinde toate genurile omiletice cunoscute atunci în istoria predicii românești: *omilia exegetică* (prima cazanie), *predica tematică* (cazania a șaptea) și *panegiricul*, mai ales în partea a doua a *Cazaniei*. Omiliile exegetice sunt de o valoare deosebită, întrucât dau interpretări valabile pentru totdeauna la unele texte scripturistice. Interpretările autorului sunt mult mai simple și pe înțelesul ascultătorilor în comparație cu exegeza greoaie a omiliilor din *Cazaniile* lui Coresi și de la Govora. Pentru a veni în ajutorul ascultătorilor săi, ierarhul cărturar folosește exemple cât mai plastice luate din viața lor de toate zilele. Uneori, înainte de textul scripturistic, pe care-l explică, se află o introducere pregătitoare, care ajută la înțelegerea textului evanghelic. Predicile tematice au conținut dogmatic, moral și istoric. Ca și predicile moderne, cazaniile care tratează o temă morală au ca scop principal formarea vieții creștinești a ascultătorilor lor. În panegirice, autorul prezintă, cu un talent literar deosebit, viața sfântului respectiv sau numai anumite aspecte importante din viața lui. Aceste panegirice sunt cu atât mai atractive pentru sufletele creștinilor

moldoveni, cu cât doi dintre sfinții la a căror sărbătoare Sfântul Varlaam ține predici sunt mai atașați de viața Bisericii lor. Este vorba despre Sfânta Parascheva și despre Sf. Ioan cel Nou de la Suceava.

Să observăm câteva aspecte legate de limba folosită de Varlaam, limba populară pe care el a deprins-o în munții Putnei și, mai târziu, ca monah, în preajma Mănăstirii Secu, o formă îngrijită de exprimare, în același timp expresivă. Stilul este popular, în același timp dovedind și reale calități literare. El este totodată simplu, clar, descriptiv, iar uneori cu puternice accente de sublim. Autorul folosește numeroase imagini plastice, descrieri din natură, figuri de stil și frumuseți literare, în scopul sensibilizării ideilor și al înțelegerii învățăturilor. Spre exemplu, acțiunea Sfântului Duh asupra credincioșilor este comparată cu aceea a ploii care fertilizează pământul; Vechiul Testament este comparat cu plugarii care pregătesc terenul semănătorului; venirea Mântuitorului este comparată cu venirea primăverii.

VI.1.7. *Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul*

Niciun secol n-a mai unit la un loc atâtea spirite superioare ca secolul șaptesprezece. Numai pe Ion Neculce, mitropolitul Dosoftei, spătarul Milesco, urmați de Dimitrie Cantemir, dacă i-am numi pentru Moldova, ar fi suficient pentru a asigura blazonul unui veac. Iar noi am insera aici și numele logofătului Udriște Năsturel, al stolnicului Constantin Cantacuzino, al fraților Radu și Șerban Greceanu, al cronicarului Radu Popescu, dar mai ales al Sf. Ierarh Martir Antim Ivireanul, pentru Țara Românească.

Creația valoroasă și originală a Sf. Antim Ivireanul o constituie *Didahiile*, care, în pofida pasiunii sale de tipograf, nu au fost tipărite în timpul vieții lui, ci ne-au parvenit prin intermediul a trei manuscrise ieșite la lumină după moartea sa. Acest fapt, așa cum s-a mai întâmplat ulterior cu creația altor învățați, precum Dimitrie Cantemir, a constituit un impediment frustrant în răspândirea și în special în influența covârșitoare pe care ar fi avut-o asupra literaturii noastre bisericești și laice în domeniul lingvistic, al expresivității limbii, al statisticii. Editate de profesorul Ion Bianu, după un manuscris descoperit de episcopul Melchisedec Ștefănescu în anul 1871, de profesorul Constantin Erbiceanu, după o copie descoperită

în anul precedent în biblioteca Mănăstirii Căldărușani, de același episcop, Melchisedec Ștefănescu, apoi de dr. I. Corno, Nicolae Iorga, Petre V. Haneș și Gabriel Ștrempel, tipărirea și retipărirea lor succesivă demonstrează preocuparea cercetătorilor pentru opera ierarhului care continuă și chiar desăvârșește buna tradiție a pravilelor vechi și a înaintașilor săi de a educa și îndruma pe clerici în toate cele cuvenite.

Volumele tipărite conțin 28 de predici expuse de Sfântul Antim pentru duminici, începând de la Duminica Vameșului și a Fariseului și pentru sărbători anuale, mari și mici și anume: *cinci la Duminica Floriilor, trei la Schimbarea la Față, două la Sfinții Împărați Constantin și Elena, două la Adormirea Maicii Domnului, două la Nașterea Domnului, două la Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, două la Sfântul Nicolae, două la Duminica lăsatului sec de brânză și câte una la: Tăierea împrejur, Bobotează, Întâmpinarea Domnului, Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, Sfinții Arhangheli, Sfinții Apostoli Petru și Pavel, Duminica vameșului și a fariseului, și un Cuvânt pentru pocăință.*

Totodată, au fost descoperite în originalul *Didahiilor*, așa cum ele au ieșit din pana învățatului mitropolit, alte nouă cuvântări ocazionale: predica la înscăunarea sa ca mitropolit – *Aceasta o am zis când m-au făcut mitropolit* –, trei cuvântări funebre, urmate de un cuvânt la parastas, dar și de două cuvântări la Spovedanie, alături de cele două întâmpinări întru apărarea sa, trimise în ianuarie și februarie 1712 domnitorului Constantin Brâncoveanu, atunci când, invidiat de unii clerici suspuși și de mireni, i se aduc acuzații atât de grave, încât i se cere în mod expres să-și dea demisia, întrucât cazuse, din această pricină, în dizgrația voievodului.

Constatăm că mitropolitul Antim a lăsat posterității toate genurile de predici: *omilii* exegetice și tematice sau sintetice, *pareneze*, *panegirice*. Izvoarele bisericești și laice sunt adesea citate și evidențiază cultura vastă a arhierelui. Astfel, el citează nu numai din Sfânta Scriptură, ci redă pasaje din Sfinții Părinți, numiți „dumnezeieștii dascăli”, precum Sf. Ioan Gură de Aur, cel mai mare orator bisericesc din epoca patristică, pe care-l numește când „Sfântul Zlataust”, ori „cel cu limba și cu inima de aur”, când „marele Zlataust”, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigorie Bogoslovul (Teologul), Sf. Efrem Sirul, numit și „lira Sfântului Duh”, Sf. Dionisie Areopagitul, Sf. Ioan Damaschin și, în sfârșit, Sf. Teofilact al Bulgariei. La

acestea adăugăm cărțile populare: *Fiziologul*, *Alexandria* și, bineînțeles, cărțile de slujbă. Dar marele mitropolit face mereu apel și la realitățile vieții, la moravurile păstoriților, la nevoile și aspirațiile poporului.

În ceea ce privește pregătirea apropiată a predicii, profesorul Dan Horia Mazilu afirmă că mitropolitul cărturar „cu siguranță își pregătea și își scria în prealabil didahiile, plănuiind – pentru unele dintre ele, ori poate pentru toate – chiar o eventuală tipărire. Cel puțin așa mă face să presupun acea *predoslovie* scrisă pentru un *Cuvânt de învățătură și de umilință în Dumineca Floriilor*. Antim nu-și îngăduia să refolosească predicile. Rangul și prestigiul său de cărturar îi cereau ca fiecare apariție în public să constituie un eveniment oratoric inedit”²²⁷.

Profesorul Eugen Negrici a dedicat retoricii lui Antim un volum dens – *Antim. Logos și personalitate* – în care studiază, cu o râvnă deosebită și cu autoritate științifică, aspectele elocinței mitropolitului muntean, totodată, ale începuturilor genului oratoric în literatura română. El arată că ierarhul ivirean așază creația sa pe întreaga rețea de reguli omiletice, excluzând improvizatia. Compozițional, predica este meditată, chibzuită lucid și, cu toată naturalitatea și vigoarea ei, relevă un caracter scriptic. Ea constituie o revoluție și în sens beletristic, avansând ideea de public. Stilul cazaniei iese astfel din stereotipie și se subordonează relației predicator – auditor. Privită de aproape, opera mitropolitului este un dialog trunchiat în care unul din parteneri preîntâmpină obiecțiile și ia asupra sa răspunsurile²²⁸.

VI.1.8. Samuil Micu

Situată dincolo de arcul carpat, cea de-a treia provincie românească, Transilvania, a suferit alte influențe, atât la nivel politic, social, cât și cultural și religios. Mentorii Școlii Ardelene, istorici și filologi patrioți, care considerau istoria o disciplină fundamentală pentru neamul românesc, au fost Samuil Micu (1745-1806), Gheorghe Șincai (1745-1816),

²²⁷ Dan Horia MAZILU, *Introducere în opera lui Antim Ivireanul*, Ed. Minerva, București 1999, p. 89.

²²⁸ Eugen NEGRICI, *Antim. Logos și personalitate*, București, 1971, p. 84.

Petru Maior (1761-1821) și scriitorul Ion Budai-Deleanu (1760-1820), precedați de episcopul Inochentie Micu, cărturar preocupat de dobândirea drepturilor românilor. Cu argumente istorice, filologice și sociologice, ei au consolidat în conștiința colectivă originea latină a poporului român, originea etnică comună și unitatea de neam și de limbă a românilor din Transilvania cu cei de peste munți, caracterul latin al limbii române, aducându-și contribuția și la formarea limbii noastre literare.

Samuil Micu (1754-1806), cărturar ardelean, primul istoric român în această epocă de tranziție spre epoca modernă, este considerat de Nicolae Iorga începător al erudiției românești din Ardeal și cel dintâi care a învățat și pentru alții.

Este autorul *Propovedaniilor sau învățăturilor la îngropăciunea oamenilor morți*, lucrare editată la Blaj în 1784, cu tiparul Seminarului, în care se remarcă prin abilități speciale în povestirile inserate, ce au caracter laic, ca, de exemplu, referirea la moartea martirică a Sf. Constantin Brâncoveanu, un basm popular, un fragment din *Varlaam și Ioasaf*, predici scrise fără „măiestrie ritoricească”, pe înțelesul tuturor, dar cu credință adevărată. Conținutul cărții indică tipul acestora: *Șapte propovedanii, Ertăciuni la oamenii morți, Cuvânt de moarte* aparținând Sf. Vasile cel Mare și *Cuvânt pentru ieșirea sufletului* al Sf. Chiril al Alexandriei. A doua ediție a *Propovedaniei* sau *Învățăturilor la îngropăciunea oamenilor morți* s-a tipărit la Sibiu în 1842, cu cheltuiala lui Kir Bucur Bucureanci și cu binecuvântarea episcopului neuniților din Transilvania, Vasile Moga. Ediția aceasta este mai bogată în conținut și superioară din punct de vedere tehnic. Pe lângă predicile din prima ediție de la Blaj, cuprinde încă cinci predici pentru preoți și una pentru prunci. Nu se menționează de unde le-a luat editorul, dacă au mai fost tipărite sau păstrate undeva în manuscris. A treia ediție a *Propovedaniilor* a fost tipărită în anul 1907, după textul ediției de la Sibiu, de către preotul Ioan Nicorescu, având binecuvântarea episcopului ortodox Ioan Papp de la Arad.

Ca formă, cuvântările sunt îmbrăcate într-o frumoasă haină literară. Autorul a căutat să fie pe înțelesul poporului, care era lipsit atunci de alte izvoare de învățătură. Talentul literar se vedește și în cuvântările sale. Pe drept cuvânt, Samuil Micu a fost asemănat cu Ion Neculce, el fiind un interesant cronicar și un minunat povestitor.

VI.1.9. *Petru Maior*

Petru Maior (1760-1821), un alt fruntaș al Școlii Ardelene, s-a născut, ca și Samuil Micu, într-o familie ce aparținea micii nobilimi de proveniență recentă, ca fiu al protopopului George Maior, care a dat copiilor săi o educație aleasă.

Asemenea lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai, desfășoară o valoroasă activitate pe tărâmul istoric sau filologic, neuitând preocupările de ordin omiletic. Considerăm că dintre preocupările multiple ale profesorului și protopopului de la Maghiar-Reghin, Petru Maior, activitatea predicatorială ilustrează contribuția la dezvoltarea literaturii omiletice și a renașterii transilvănene, ca rod al celor peste 20 de ani cât a slujit în Biserica poporului său. Publicate în timpul când se afla la Buda, în calitate de „crăesc revizor”, *Propovedaniile la îngropăciunea oamenilor morți* (1809), *Didahiile, adică învățături pentru creșterea fiilor la îngropăciunea pruncilor morți* (1809) și *Predichele sau învățăturile la toate duminicile și sărbătorile anului* (1810), alcătuiesc o operă voluminoasă. Astfel, volumul *Propovedanii* este alcătuit din 40 de cuvântări și 11 iertăciuni, *Didahiile*, din 15 cuvântări, ambele precedate de câte un amplu *Cuvânt înainte*, iar *Predichele* însumează 63 de cuvântări bisericești. De menționat că toate sunt scrise cu litere chirilice, în timp ce ediția din 1906 a protopopului Elie Dăianu de la Cluj este tipărită cu litere latine, iar inițiativa sa readuce în prim plan aceste cuvântări funebre, elogios prezentate în presa bisericească transilvăneană.

VI.1.10. *Eufrosin Poteca*

Numele arhimandritului Eufrosin Poteca (1786-1858) a rămas să înfrunte veacurile, fiind menționat printre primii monahi care cer învățământ de obște în Țara Românească și primul profesor de filosofie în școala românească de la *Sfântul Sava*. Viața i-a fost presărată cu încercări pe care le-a depășit și le-a acceptat ca pe ceva firesc. Originea țărănească modestă nu l-a împiedicat să devină un celebru orator al primei jumătăți a secolului al XIX-lea. Provine din satul Nucșoara, județul Prahova, de unde va lua drumul spre învățătură și spre un destin de excepție. A învățat, așa

cum și-a dorit cu ardoare, la Școala grecească până în 1816, când este numit profesor, iar după doi ani s-a transferat la Școala românească de la Sfântul Sava, pentru a preda geografia și filosofia. Face parte din grupul de tineri trimiși la studii la Universitatea din Pisa și apoi la Universitatea din Paris. Bucurându-se de un binemeritat prestigiu, cu un larg orizont cultural și teologic, se reîntoarce ca profesor de filosofie la Școala românească de la Sfântul Sava. Vremurile tulburi îl determină să plece la Budapesta cu scopul de a tipări *Filosofia cuvântului și a năravurilor*, traducere după J.N. Heineccius, care reprezenta punctul de pornire al cursurilor sale de filosofie. Își dedicase viața monahismului încă din 1806, fiind hirotonit ierodiacon, în 1809, și ieromonah, în 1813. Din cauza ideilor sale progresiste, în special cele referitoare la eliberarea robilor, va fi îndepărtat din învățământ și din capitală în 1832 și trimis ca egumen la Mănăstirea Gura Motrului din Mehedinți.

Arhimandritul Eufrosin Poteca a publicat volumul de predici *Cuvinte panighirice și moralnice* (București, 1826), cuprinzând *Cuvânt la deschiderea cursurilor de filosofie* (1 octombrie 1825), *Cuvânt zis la ziua Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos* (25 decembrie 1825), *Cuvânt zis la ziua Învierii Domnului Iisus Hristos* (18 aprilie 1826). Publicate în timpul vieții sau postum, sunt de reținut următoarele cuvântări: *Cuvânt către Înălțimea sa Grigorie Ghica prinț împărățitoriu Valahiei* (1827), *Cuvânt rostit la examenul public la Școala de la Sfântul Sava* (20 iulie 1827), *Cuvântarea la deschiderea Seminarului teologic din Buzău* (15 august 1836), *Cuvântul sfinției sale Părintelui Eufrosin spus la blagoslovenia oastei pământești*, *Cuvânt rostit către Domnitorul Gheorghe Bibescu cu prilejul vizitării județului Dolj* (1847), *Cuvânt pentru întâmpinarea Episcopului Calinic al Râmnicului, cu prilejul vizitării mănăstirii Gura Motrului* (25 iunie 1858) și cuvântările funebre rostite la înmormântarea unor personalități bisericești și laice: Dumitrache Bărcănescu (1827), arhierul Ioanichie Stratonichia (1839), Catinca Băneasa-Filipeasca, născută Balș, Constandin Bălăceanu.

Această enumerare scoate în relief faptul că, în ceea ce privește activitatea predicatorială, Eufrosin Poteca a utilizat mai multe genuri omiletice – predici la praznice și sărbători bisericești și pareneze –, dar și teme religioase, ca și altele extrase din realitatea imediată, în special cele sociale. Revenind la temele religios-morale, neobositul predicator a propovăduit învățătura creștină, având credința că poporul se poate

apropia de Dumnezeu, Părintele și Proniatorul nostru. El pleda pentru unitatea creștinilor în Hristos, pentru a dezvolta în rândul participanților la slujbele religioase trăsături morale deosebite precum iubirea față de aproapele, milostenia, îndepărtarea de păcate și practicarea rugăciunii.

Tematica socială vizează aspecte diverse: dragostea de țară ce l-a călăuzit până la sfârșitul vieții, alături de ideile înaintate ale epocii referitoare la dreptatea socială, educația prin școală și o temă pe care a abordat-o cu o cutezanță ce i-a îndârjit pe marii boieri: cea a eliberării robilor.

VI.1.11. Sfântul Ierarh Andrei Șaguna

Întreg secolul al XIX-lea este dominat de personalitatea Sf. Ierarh Andrei Șaguna (1808-1873), care a făcut din Biserică o forță socială activă. Pe orice treaptă ierarhică s-a aflat – vicar, episcop, mitropolit – el a evidențiat condiția conducătorului românilor ortodocși, în zbuciumatul secol amintit din „înstrăinatul Ardeal”, reușind să simbolizeze o epocă și o generație în care a realizat enorm pentru viața națională a celor pe care-i păstorea.

Preocupările omiletice sunt cele care îi desăvârșesc opera. Astfel, *Circularele* sale cuprind un adevărat program de muncă social-pedagogică, în centrul căroră se află, cum era și firesc, preoțimea, de la care să pornească toate îndemnurile bune, supravegherea sa părintească să îndrepte toți pașii poporului, să-i ferească din calea ispitelor și să-i conducă pe cărările înaintării în cultură și în bunăstare. El îndeamnă pe preoții pe care-i are sub oblăduire ca, potrivit misiunii primite de la Mântuitorul Hristos, să păstorească și să iubească turma, arătând acest lucru în trei chipuri: *cu gândul, cu cuvântul și cu fapta*.

Tot în scopul promovării acestei misiuni bisericești, Sf. Andrei Șaguna publică, în 1855, un număr de 58 de predici ale arhiepiscopului Astrahanului, Nichifor Theotoke, *Chiriadodromion adică Cuvântări bisericești pentru fiecare duminică a anului*, cel mai important volum de predici apărut până atunci, însoțit de un *Adaos*, ce constă din 26 de cuvântări personale, pentru sărbătorile de peste an. Pe lângă cele 26 de predici din *Adaos*, pe lângă *Pastoralele* sale, s-au mai păstrat: *Predica ținută în catedrala de la Carloviț*, la 18 aprilie 1848, în Duminica Sf. Apostol

Toma, când a fost hirotonit episcop, rostită în limba sârbă și transcrisă de Nicolae Popea, vicarul său, precum și alte predici tematice la duminici: *Cuvânt la duminica a douăzeci și una după Rusalii*, cu subtitlul *Despre rodirea și nerodirea Cuvântului lui Dumnezeu, Cuvântarea la duminica a treizeci și treia după Rusalii*, în care vorbește despre nemulțumire și *Cuvânt la Duminica fariseului și a vameșului, despre evlavie*, acestea din urmă rostite în biserica grecească veche din Sibiu. Mitropolitul Andrei a pus accent nu numai pe conținutul predicii, ci și pe autoritatea morală a predicatorului. Pentru a fi asimilate mai ușor unele învățături dificile, el le trata în prima parte a predicii. Toate cuvântările sale sunt străbătute de un duh irenic, evitând orice tendință polemică. În condițiile de atunci, el considera că cea mai bună metodă de apărare a păstoriților săi constă într-o instruire cât mai temeinică în învățătura Bisericii strămoșești.

Izvoarele utilizate în redactarea predicilor sunt multiple, începând cu Sfânta Scriptură, Vechiul și Noul Testament, căci așa cum arată acesta, Sfânta Scriptură ne dă dovezi sigure, că rodirea cuvântului dumnezeiesc învățat și propovăduit prin Hristos a fost îmbelșugată. Alte izvoare sunt cărțile bisericești de ritual precum *Sinaxarele* și imnologia, cărțile de predici ale lui Nichifor Theotoke și istoria bisericească. Stilul predicilor este cel bisericesc, apropiat de limba cazaniilor, pe care o aprecia atât de mult, preferând limbajul cu iz arhaic și popular abundenței neologismelor și mai ales tendințelor latinizante impuse de Timotei Cipariu.

VI.1.12. Zaharia Boiu

Printre marii predicatori formați în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prin inițiativa și sprijinul efectiv al ilustrului mitropolit Andrei Șaguna, se numără și distinsul preot Zaharia Boiu (1834-1903), care a împletit în mod strălucit activitatea nobilă de profesor cu cea de propovăduitor al cuvântului lui Dumnezeu în atât de mult încercata Transilvanie.

Corolarul tuturor acestor strădanii constă în predicile originale, tipărite și dăruite preoților ca modele. Amintim cu admirație următoarele volume de cuvântări bisericești: *Semințe din agrul (ogorul, n.n.) lui Hristos*: Tom. I. *Cuvântări la duminicile de preste an* - 56 de predici

(1898); Tom. II. *Cuvântări la praznicile și sărbătorile de preste an precum și la casuale bisericești* – 50 de predici (1898); Tom. III. *Cuvântări bisericești la înmormântări, parastase și alte festivități funebre* – 46 de predici (1899), toate publicate la Sibiu și elogios prezentate în paginile publicației *Telegraful Român*.

Volumul *Cuvântări funebre și memoriale* (Sibiu, 1889) cuprinde și un *Adaos* structurat în două secvențe care înmănunchează o suită de texte biblice necesare preoților la întocmirea cuvântărilor funebre (434 de texte biblice), căci intenția autorului era aceea de a concepe o lucrare cuprinzând în totalitate viața bisericească a unei comunități ortodoxe române.

Trilogia de cuvântări bisericești *Semințe din agrul lui Hristos* a fost premiată de cea mai înaltă instituție culturală, Academia Română, în anul 1903, prilej cu care autorul este apreciat drept *fala Amvonului român de peste Carpați*.

Caracterizate prin originalitatea ce derivă din talentul literar, cuvântările bisericești ale lui Zaharia Boiu acordă în mod egal atenție fondului și formei, aflate în armonie și echilibru. Ele impresionează prin bogăția conținutului lor dogmatic și moral și au ca izvor principal Revelația dumnezeiască: Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, remarcându-se prin biblicitatea lor. Dintre genurile asupra cărora a zăbovit amintim omiliile exegetice, predicile tematice, alături de pareneze și panegirice. Partea introductivă o constituie textul biblic sugestiv, rezumându-se, adesea, la o singură temă. În tratarea lor se remarcă numeroasele aplicații la viața practică, iar încheierea propune o rugăciune selectată cu grijă. Limbajul simplu, deloc sofisticat, era utilizat pentru a ajunge ușor la sufletele și inimile ascultătorilor, neînțelegând prin aceasta că era lipsit întru totul de podoabe stilistice de o frumusețe neîntrecută.

În concluzie, părintele Zaharia Boiu rămâne pentru secolul al XIX-lea o figură proeminentă, prin ținuta demnă, prin noblețea sufletească, prin aspirații și prin tot ceea ce a rămas de la el să dăinuie peste timp, căci a dat sfaturi atât de înțelepte tuturor slujitorilor Sfintei Biserici, ca, de pildă: „Prin rostul tău, preotule, vorbește către poporul timpului tău!”

Alături de cei nominalizați mai sus, trebuie amintiți și alți predicatori importanți care au lăsat posterității cuvântări scrise: *preotul Ioan Zoba*

din Vinț, mitropolitul *Veniamin Costachi*, episcopul *Dionisie Romano*, arhieriei *Neofit* și *Filaret Scriban*, episcopul *Melchisedec Ștefănescu*, părintele profesor *Vasile Mitrofanovici*, însă ne oprim aici cu surprinderea imaginii evoluției cronologice a ostanelilor omiletice. Merită să reținem că se poate constata o continuitate în această privință, deoarece în toate cele trei provincii românești a existat aceeași preocupare pentru predică, țelurile fiind comune: apărarea și promovarea credinței străbune, dezvoltarea limbii și a culturii, dar și menținerea conștiinței unității naționale a tuturor românilor. Astfel, prin predicile lor, acești predicatori consacrați au așezat o frumoasă și trainică temelie.

Subiecte pentru seminarizare

1. Cele mai vechi mărturii scrise cu privire la predica în Biserica Ortodoxă Română;
2. Modalități practice de valorificare a cărților de predici. Studii de caz.

BIBLIOGRAFIE

Alexe, Ștefan Pr., „Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din secolele IV și V” (teză de doctorat), în: *Studii Teologice*, XXI (1969), 7-8, pp. 453-587;

Antim Ivireanul, Sf., *Predici*, ediție critică, studiu introductiv și glosar de Gabriel Ștrempel, Ed. Academiei, București, 1962;

Basarab, Neagoe, Sf., *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie. Versiunea românească de la Curtea de Argeș și originalul slavon în facsimil*, transcrierea și traducerea fragmentelor de acad. Gheorghe Mihăilă, Ed. Eparhiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2009;

Bianu, Ioan, Hodoș, Nerva, *Bibliografia românească veche, 1508-1830*, vol. I, București, 1903;

Binder, Pavel, Huttman, Arnold, „Geneza Cazaniei a II-a (1581) și legăturile diaconului Coresi cu tipografia latină din Brașov”, în: *Studii de limbă literară și filologie*, București, 1969;

Boiu, Zaharia Pr., *Semințe din agrul lui Hristos*, vol. I: *Cuvântări la duminicile de preste an*, Sibiu, 1898;

Bulacu, Mihail Pr., „Cartea românească de învățătură a marelui Varlaam, mitropolitul Moldovei”, în: *Glasul Bisericii*, XVI (1957), 12, pp. 908-920;

Bunea, Ioan Pr., „Opera omiletică a lui Samuil Micu”, în: *Mitropolia Ardealului*, XXIII (1978), 7-9, pp. 494-510;

- Cartoian, Nicolae, *Istoria literaturii românești vechi*, vol. I, București, 1940;
- Ciurea, Alexandru Pr., „Antim Ivireanul, predicator și orator”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXIV (1956), 8-9, pp. 775-817;
- Demciuc, Vasile Diac., „Mitropolitul Grigorie Țamblac, un adevărat «ambasador» al Ortodoxiei”, în: *Lumina de Duminică*, nr. 45 (159), anul IV – Serie națională, duminică, 9 noiembrie 2008, pp. 6-7;
- Dianu, Ion, „Mitropolitul Varlaam ctitor de scriere și carte românească”, în: *Glasul Bisericii*, XL (1981), 1-2, pp. 80-103;
- Dura, Nicolae Pr., „Preotul profesor Zaharia Boiu propovăduitor al cuvântului lui Dumnezeu”, în: *Mitropolia Ardealului*, XXIX (1984), 1-2, pp. 19-33;
- Eminescu, Mihai, *Scrisoarea III*, în vol. *Poezii*, Ed. Tedit FZH, București, 2004;
- Gordon, Vasile Pr., *Introducere în Omiletică* (Curs pentru Teologie Pastorală, an IV), Ed. Universității din București, 2001;
- Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1969;
- Lupaș, Ioan, *Mitropolitul Andrei Șaguna. Monografie istorică*, Sibiu, 1909;
- Manolache, Dometie Protos., „Aspecte ale providenței și lucrării de mântuire în Cazanul lui Varlaam”, în: *Studii Teologice*, XXVI (1974), 5-6, pp. 396-405;
- Mazilu, Dan Horia, *Introducere în opera lui Antim Ivireanul*, Ed. Minerva, București, 1999;
- Micle, Veniamin Arhim., „Preocupările omiletice ale mitropolitului Andrei Șaguna”, în vol. *Trepte spre Amvon. Studii Omiletice*, Mănăstirea Bistrița, 1994, pp. 165-181;
- Micle, Veniamin Arhim., *Studiu introductiv*, la Arhim. Eufrosin Poteca, *Predici și cuvântări*, Mănăstirea Bistrița, 1993, pp. 3-31;
- Micle, Veniamin Arhim., „Zaharia Boiu”, în: *Mitropolia Ardealului*, XX (1975), 6-8, pp. 489-496;
- Negrici, Eugen, *Antim. Logos și personalitate*, București, 1971;
- Pârvan, Vasile, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911;
- Plămădeală, Antonie Mitrop., *Dascăli de cuget și simțire românească*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981;
- Popa, Ion, „Valoarea omiletică a Cazanului lui Varlaam”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXIX (1971), 5-6, pp. 550-563;
- Ștefănescu, Melchisedec Episcop, *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*, București, 1883;
- Zamfirescu, Dan, „Grigorie Țamblac. Legenda lui în cultura română”, în: *Manuscriptum*, XVII (1986), 4, pp. 22-38;
- Zamfirescu, Dan, „Învățăturile lui Neagoe Basarab. Problema autenticității”, în: *Romanoslavica*, IX (1963), pp. 341-401.

VI.2. Predica în Biserica Ortodoxă Română în secolul al XX-lea și începutul celui de-al XXI-lea

1. Preliminarii; 2. Perioada 1900-1947. Reprezentanți de seamă, cursuri și manuale de Omiletică, studii, cărți de predici, teme și idei reprezentative (prezentare selectivă); 2.1. Pr. dr. Ioan Lupaș; 2.2. Episcopul Grigorie Comșa; 2.3. Pr. prof. dr. Grigore Cristescu; 2.4. Patriarhul Miron Cristea; 2.5. Patriarhul Nicodim Munteanu; 2.6. Pr. dr. Marin C. Ionescu; 2.7. Pr. Toma Chiricuță; 2.8. Prof. dr. Vasile Ispir; 2.9. Mitropolitul Nicolae Bălan; 2.10. Arhim. dr. Vasile Vasilache; 2.11. Pr. prof. dr. Ilarion Felea; 2.12. Pr. prof. dr. Mihail Bulacu; 2.13. Arhim. dr. Iuliu Scriban; 2.14. Episcop Dr. Vasile Coman. 3. Perioada 1948-1989. Reprezentanți de seamă, cursuri și manuale de Omiletică, studii, cărți de predici, teme și idei reprezentative (prezentare selectivă); 3.1. Patriarhul Justinian Marina; 3.2. Pr. dr. Ștefan Slevoacă; 3.3. Pr. prof. dr. Ene Braniște; 3.4. Pr. prof. dr. Sebastian Chilea; 3.5. Arhid. prof. dr. Nicolae Balcă; 3.6. Pr. prof. dr. Dumitru Belu; 3.7. Patriarhul Iustin Moisesescu; 3.8. Pr. prof. Nicolae Petrescu; 3.9. Arhim. Veniamin Micle; 3.10. Pr. prof. Ioan Bunea; 4. Perioada 1989-2014. Reprezentanți de seamă, volume de predici, teme și idei reprezentative (prezentare selectivă); 4.1. Patriarhul Teoctist Arăpașu; 4.2. Arhim. Ilie Cleopa; 4.3. Mitropolitul Antonie Plămădeală; 4.4. Arhid. prof. dr. Petru I. David; 4.5. Monahul Nicolae Steinhardt; 4.6. Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române; 4.7. Pr. Boris Răduleanu; 4.8. Prof. dr. Teodor M. Popescu; 4.9. Arhimandritul Teofil Părăian; 4.10. Pr. prof. acad. dr. Mircea Păcurariu; 4.11. Pr. prof. dr. Vasile Mihoc; 4.12. Mitropolitul Bartolomeu Anania; 4.13. Pr. prof. dr. Constantin Galeriu; 4.14. Arhim. Sofian Boghii; 4.15. Pr. prof. dr. Vasile Gordon. 5. Priorități asupra cărora profesorii titulari și-au concentrat atenția: actualizarea cursurilor universitare, stimularea susținerii tezelor de doctorat, încurajarea publicării de cărți, studii și articole de specialitate; 5.1. Actualizarea cursurilor universitare; 5.2. Teme de interes major tratate în tezele de doctorat din sfera Omilecticii; 6. În loc de concluzii: Deziderate privind propovăduirea în Biserica Ortodoxă Română, pentru prezent și viitor. Câteva observații.

VI.2.1. Preliminarii

Urmând poruncii Mântuitorului Iisus Hristos „Mergând, învățați toate neamurile...” (*Matei 28, 19*), fiecare slujitor al Amvonului este chemat a vesti cu râvnă, competență și dragoste cuvântul lui Dumnezeu. Este o datorie sacră, dar și o poruncă, ambele rezultând din slujirea învățătoarească a fiecărui preot, aceea de a transmite prin predica rostită sau prin cuvântul scris adevărurile sfinte descoperite nouă de Fiul lui Dumnezeu, Învățătorul nostru Desăvârșit, Cel Care ne-a adus de sus învățătura cea adevărată și ni L-a descoperit pe Tatăl. Tot El, prin harul Sfântului Duh, ne călăuzește pe fiecare dintre noi, cei care am primit sfântul dar al preoției, întru bunăvestirea Cuvântului și a „faptelor minunate ale lui Dumnezeu” (*Faptele Apostolilor 2, 11*). „Vai mie de nu voi binevesti!” – exclamă Sf. Apostol Pavel (*1 Corinteni 9, 16*), iar această grijă este de actualitate pentru orice slujitor al lui Hristos, din toate timpurile și din toate locurile. Prin vestirea cuvântului se sădește, cu lucrarea Sfântului Duh, credința în inima omului, dar nu o credință abstractă, pur „noetică”, ci o „credință lucrătoare prin iubire” (*Galateni 5, 6*). În viața de credință, iubire și har a Bisericii Ortodoxe, fiecare duminică a anului liturgic are o încărcătură spirituală aparte. Fiecare duminică, prin pericopa evanghelică respectivă, ne aduce în fața ochilor noștri sufletești chipul și lucrarea Mântuitorului Hristos, ne transpune pe toți în vremea aceea și ne face contemporani cu cele petrecute acum aproape 2000 de ani.

Iată de ce predica ocupă un loc atât de important în cadrul misiunii pastorale. Ea însă nu trebuie separată de contextul unei vieți trăite cu responsabilitate și în care și alte misiuni se cer împlinite. Propovăduirea cuvântului este una dintre marile îndatoriri pe care preotul le are față de păstoriții săi. O predică persuasivă este întotdeauna în duhul serviciului liturgic, arhitectural și iconografic al unei biserici. Liturghia îi pregătește pe credincioși pentru receptarea cuvântului de învățătură. În cadrul liturgic credincioșii sunt mult mai dispuși să asculte o predică. Predica sau omilia, indiferent ce gen ar îmbrăca acestea, la care s-a adăugat cateheza, au fost și sunt părți obligatorii ale Sfintei Liturghii. Predica nu este

benevolă sau facultativă, ci moment din rânduiala obligatorie a Sfintei Liturghii. Ea nu este apanajul slujitorilor mai instruiți sau mai buni oratori, ci este obligație liturgică a tuturor. De aceea, nu putem concepe Sfânta Liturghie fără predică sau cuvânt de învățătură. Am putea spune chiar că Liturghia nu este completă, dacă nu are și predică²²⁹.

Cuvântarea izolată de Liturghie poate da ascultătorului o senzație falsă de cunoaștere a lui Dumnezeu. Astfel, el poate ajunge să confunde Evanghelia cu înțelegerea intelectuală a credinței, însoțită de un ansamblu de norme morale. În ceea ce-l privește pe cel ce predică, discursul lui, oricât de bine ar fi construit după legile oratoriei, dacă este rupt de Biserică, dacă nu se înscrie în realitatea liturgică, atunci nu este predică, ci devine un act personal al predicatorului²³⁰.

Așa cum am remarcat în capitolul anterior, predica românească a avut un rol important pentru apărarea Ortodoxiei și pentru dezvoltarea limbii și a culturii naționale, fapt menționat astăzi în toate tratatele de istoria limbii și literaturii române. Este cunoscut, de asemenea, rolul ei în păstrarea conștiinței unității naționale a românilor de dincolo și de dincoace de Carpați. Prin conținutul lor legat de viața societății românești din diferite epoci, multe dintre predicile vechi ce ni s-au păstrat sunt astăzi oglinzi din care istoricii, sociologii și filologii ajung să cunoască stări de lucruri de mult apuse. Deși, după cum vom observa în cele ce urmează, în predica secolului al XX-lea se reflectă mai mult decât în secolele precedente realitățile culturale, sociale, economice și politice prin care a trecut poporul nostru, reținem, totuși, că s-a continuat dezvoltarea omiletică pe temeiul tezaurului moștenit, s-a clădit pe el, așa cum un constructor înțelept procedează la ridicarea unei case, făcându-i mai întâi temelia.

Activitatea predicatorială a fost mai cultivată în Ardeal, datorită vecinătății Bisericii Protestante în care, precum se știe, simplificările liturgice i-au lăsat predicii locul central, existând o adevărată competiție

²²⁹ Pr. Nicolae D. NECULA, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. III, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2004, p. 275.

²³⁰ † BARTOLOMEU (Valeriu) ANANIA, „Cuvânt înainte”, în vol. Ioan TOADER, *Metode noi în practica omiletică*, Ed. Arhiepiscopiei Cluj-Napoca, 1997, p. 3.

misionară, materializată prin rostirea unor predici bine întocmite, care au fost publicate în revistele vremii și în volume de predici. Cu toate acestea, și în celelalte provincii românești este incontestabil faptul că toți propovăduitorii conștiințioși și-au structurat cuvântările lor, în primul rând pentru împlinirea scopului religios-moral, dar au avut în atenție și realitățile vieții cotidiene. Din acest punct de vedere, secolul al XX-lea cunoaște trei etape: de la început până la instalarea comunismului (1945); perioada propriu-zisă a comunismului (1945-1989) și perioada 1990-2000, a recăștigării și manifestării libertății de exprimare.

În această evaluare de ansamblu, fără pretenția de a fi exhaustivi²³¹, vom împărți autorii în trei grupe, potrivit celor trei etape ale predicii secolului al XX-lea arătate anterior și vom menționa, *având în vedere anul apariției*, numai nume ale celor mai recunoscuți reprezentanți – ierarhi, preoți și profesori de teologie – ale căror predici le regăsim publicate în volume sau în diferite periodice bisericești. Totodată, convinși de faptul că Omiletica a înregistrat în acest interval opere științifice de certă valoare – manuale, cursuri, cărți, studii, articole – ale căror concepte și orientări sunt valabile și astăzi, într-un procent semnificativ, vom semnaliza și cele mai importante capitole privind preocupările specialiștilor în domeniu.

Asumându-ne, totuși, riscul inevitabil al subiectivismului, recunoscând că unii autori ne-au convins mai mult decât alții, ne vom ocupa în această prezentare nu numai cu o trecere în revistă a numelor și titlurilor omiletice, ci vom încerca și o scurtă analiză critică a volumelor supuse cercetării, evidențind ideile sau problemele generale și pe cele speciale tratate, tehnica omiletică, stilul, originalitatea și coerența exprimării, genurile cultivate, meritele de fond și de formă ale acestei literaturi, ecourile și valoarea ei de actualitate, sperăm, cu exemplificări deosebit de utile pentru predicatorii de astăzi.

²³¹ Întrucât trebuie să ne încadrăm în parametrii prelegerilor, suntem nevoiți să limităm prezentarea la strictul necesar. Cei interesați să extindă cercetările au la îndemână *Bibliografia Catehetică și Omiletică*, alcătuită de titularii disciplinei de la București, sub coordonarea Pr. Vasile Gordon (accesibilă și online, pe site-ul www.ftoub.ro).

VI.2.2. *Perioada 1900-1947. Reprezentanți de seamă,
cursuri și manuale de Omiletică, studii, cărți de predici,
teme și idei reprezentative (prezentare selectivă)*

După cum vom observa, în acest interval s-au remarcat autori străluciți, teologi de mare erudiție și personalități de înaltă conștiință sub aspect misionar și patriotic, rostind cuvântări pline de învățătură teologică ortodoxă, de subtilități dogmatice și morale, acestea fiind oglinda frământărilor, convingerilor și trăirilor religioase de-a lungul vremii. Unii dintre ei, conștienți de răspunderile pe care le aveau și înțelegând „semnele timpului”, au prevăzut pericolul comunismului ateu și au presărat în predicile lor îndemnuri la păstrarea conștiinței național-ortodoxe, fapt pentru care au avut mai apoi de suferit felurite prigoane, inclusiv închisori, în care, o parte dintre ei, și-au dat obștescul sfârșit.

Între cei mai prolifici autori din perioada 1900-1947 se regăsesc: Pr. dr. Ioan Lupaș, Episcopul Grigorie Comșa, Pr. prof. dr. Grigore Cristescu, Patriarhul Miron Cristea, Patriarhul Nicodim Munteanu, Pr. dr. Marin C. Ionescu, Pr. Toma Chiricuță, Prof. dr. Vasile Ispir, Mitropolitul Nicolae Bălan, Arhim. dr. Vasile Vasilache, Pr. prof. dr. Ilarion Felea, Pr. prof. dr. Mihail Bulacu, Arhim. dr. Iuliu Scriban, Episcop Dr. Vasile Coman.

VI.2.2.1. *Pr. dr. Ioan Lupaș (1880-1967)*

Cunoscut în plan cultural și social mai mult ca istoric, profesor și om politic, a fost, de fapt, un distins preot, militant al Marii Uniri a Transilvaniei cu România. În literatura omiletică a lăsat două cărți, în afară de predicile publicate separat, în diverse reviste: *Mângâiați poporul! Cuvântări bisericești de dr. I. Lupaș și alți preoți din Protopopiatul Săliștei* (Sibiu, 1916) și *Căzut-a cununa capului nostru. Cuvântări funebreale* (Sibiu, 1918). În cuvântarea rostită la instalarea noului preot în Parohia Gurarâului, protopopul Ioan Lupaș arată că

„datoria de a predica mult și bine nu este o pretenție exagerată a timpurilor moderne, ci este o problemă pastorală atât de veche, pe cât

de veche este însăși Biserica creștină [...]. Preotul trebuie să predice neconținut, chiar dacă nu convine cuiva, aceasta fiind o problemă secundară, scopul lui este să aibă totdeauna în vedere binele și frumosul bisericii, înflorirea culturii și înaintarea poporului”²³².

Pentru că în Ardeal a fost mereu o preocupare specială mai ales pentru necrologuri, vom ilustra câteva caracteristici ale cuvântării *Destul a fost, Doamne!*:

- › este un cuvânt bine cumpănit; deosebit de inspirată alegerea *textului-motto*: „Destul a fost, Doamne, ia sufletul meu!”, care creează un impact puternic asupra auditoriului. Reținem de aici că pentru trezirea receptivității celor ce ne ascultă trebuie să-i întâmpinăm adeseori cu expresii „tari”, „șocante”, – în sensul bun al cuvântului;
- › a evidențiat în mod exemplar însușirile părintelui răposat, ca pildă pentru credincioși, dar și pentru preoții care ascultau atunci cuvântarea. Desprindem de aici caracterul pedagogic al necrologului;
- › vorbitorul n-a uitat să rostească și cuvintele de mângâiere pentru cei rămași, familie, rudeni, enoriași. Înțelegem, așadar, rolul mângâietor și încurajator al predicii.

VI.2.2.2. *Episcopul Grigorie Comșa* (1889-1935)

Prezentarea operei sale omiletice, îndeosebi a volumelor de predici, va scoate în evidență cel mai bine locul pe care acesta îl ocupă printre ostenitorii de excepție ai Omileticii românești²³³:

- *Darurile Duhului Sfânt* (Arad, 1934), volum ce cuprinde predici rostite cu ocazia cercetării credincioșilor săi la praznicul Rusaliilor;
- *Haina de nuntă* (Arad, 1935), lucrare ce conține 22 de predici tematice despre: păcat, valoarea timpului, grija de suflet, frica de Dumnezeu,

²³² Redacția, „Instalare de preot în Gurăului”, în: *Telegraful Român*, LIX (1911), 3, p. 16.

²³³ Personalitatea și opera omiletică a distinsului ierarh, beneficiază de o teză de doctorat, elaborată de Pr. Filip ALBU, *Opera omiletică a episcopului Grigorie Comșa al Aradului*, Arad, 2011 (sub coordonarea Pr. Prof. V. Gordon).

purtarea de grijă a lui Dumnezeu, judecata din urmă, conștiința creștină, învierea morților, viața de veci ș.a. Aceste predici se disting prin planul precis al temelor, prin argumentarea lor cu texte din Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți și printr-o limbă cursivă și limpede;

- *Veniți la Hristos* (Arad, 1926) cuprinde predici la toate duminicile anului bisericesc, începând cu Duminica Paștilor și încheind cu duminica Floriilor;

- *De la leagăn până la mormânt* (Arad, 1927), alcătuită din 51 de predici la Taina Botezului, Mărturisirii, Euharistiei, Maslului, Cununii și la sfințiri de biserici;

- *Predici pentru toate duminicile de peste an și alte ocazii* (Arad, 1918). Acest volum conține 74 de predici, dintre care 29 aparțin preotului Gheorghe Maior, iar 45, episcopului Grigorie Comșa. Stilul lor este concis, ferindu-se de exagerări și de oratorism superficial, abordând teme ce interesează viața reală a credincioșilor;

- *Aprindeți darul lui Dumnezeu* (Arad, 1934), o culegere de meditații în care accentuează rolul preotului de propovăduitor al Evangheliei. Autorul insistă asupra datoriei preotului de a fi pătruns el însuși de adevărurile eterne pe care le propovăduiește și de harul mântuitor al Sfințelor Taine;

- *Predici la sărbătorile bisericești* (Arad, 1925) cuprinde 20 de panegirice și predici tematice la marile praznice și sărbători: Nașterea Maicii Domnului, Înălțarea Sfintei Cruci, Cuvioasa Parascheva, Sfântul Dimitrie, Anul Nou, Sfântul Nicolae, Nașterea Domnului ș.a. Aceste predici sunt bine documentate cu citate din Sfânta Scriptură, diferiți părinți predicatori și istorici. Ele conțin învățături și îndemnuri în strânsă legătură cu viața de toate zilele a credincioșilor, având intenția de a-i determina pe aceștia la adoptarea unui stil de viață care să le faciliteze urcușul duhovnicesc;

- *Păstor și turmă* (Arad, 1925), lucrare ce conține cuvântările rostite cu prilejul hirotoniei și instalării sale ca episcop, precum și la alte ocazii;

- *Brazde în ogorul Ortodoxiei*, tipărită la Arad, în 1932. Volumul este alcătuit dintr-un mănunchi de 10 pastorale și 70 de cuvântări rostite la parastase, înmormântări, sfințiri de case culturale și monumente ale eroilor, toate vizând diferite stări din viața bisericească a acelor timpuri;

• *Spre zările veșniciei* (Arad, 1933), volum ce înmănunchează predici și cuvântări ocazionale (pareneze) și reprezintă în mod cronologic o parte din ostenelele sale în activitatea predicatorială;

• *Flori din grădina sufletului* (Arad, 1934), alcătuită din 56 de predici, dintre care 43 de cuvântări ocazionale și 13 pastorale chiriarhale.

În afară de acest număr însemnat de cărți de predici, episcopul Grigorie Comșa ne-a lăsat două volume de pilde și istorioare ilustrative: *Trei sute cincizeci de pilde pentru predici și alte cuvântări* (Arad, 1928, în colaborare cu arhimandritul Iustin Suciu) și *O mie de pilde pentru viața creștină* (Arad, 1929), precum și cartea *Istoria predicei la români* (București, 1921), care constituie nu numai o antologie omiletică de 303 pagini, ci o sursă-reper în domeniul Teologiei Practice. Totodată, poate fi socotită drept moment de referință în cultura interbelică, întrucât constituie o oglindă a gândirii bisericești medievale și moderne. Contribuția omileților este ușor de identificat, întrucât structura cărții urmează două criterii: cel istoric (o împărțire pe secole, începând cu primele dovezi, din sec. al XV-lea) și cel geografic (pe cele trei mari provincii istorice: Țara Românească, Moldova și Transilvania). Ultima referință se oprește la anul 1920. Autorul nu se limitează la o enumerare a cărților apărute, ci aduce și unele aprecieri vizavi de calitatea acestor predici. Remarcăm, de asemenea, prezentarea și descrierea unor valoroase manuscrise cu predici, care ar fi rămas necunoscute fără semnalarea lor de către harnicul autor al acestei istorii.

VI.2.2.3. *Pr. prof. dr. Grigore Cristescu* (1895-1961)

Profesor de Omiletică la Facultățile de Teologie din Sibiu și București, s-a remarcat prin impresionantele sale cuvântări și meditații, dar și prin câteva studii importante de specialitate. Lucrările sale cu caracter omiletic nu cuprind predici în înțelesul propriu al cuvântului, ci meditații profunde asupra unor teme de maximă actualitate, la care autorul invită să mediteze nu numai pe ascultător, ci și pe predicator: *La cine ne vom duce? 12 meditații pastorale* (Sibiu, 1925), *Propovăduiți Evanghelia. Studii de Teologie practică* (Sibiu, 1925), *Mai aproape de Tine, Doamne!*

Meditațiile unui închinător (Sibiu, 1926), *Slujba ta fă-o deplin. Scrisori pastorale* (Sibiu, 1926), *Vino și vezi! Meditații* (Sibiu, 1929).

În ceea ce privește studiile de specialitate, le evidențiem pe următoarele:

- *Predică și cateheză* (Sibiu, 1929). Ne rețin atenția în special capitolele referitoare la activitatea omiletică, din care semnalăm faptul că *preotul trebuie să știe cui predică, adică să știe ce formație sufletească are și cărei vocații și-a închinat viața fiecare individ în parte, căci predica este un admirabil mijloc de convingere și de orientare spirituală a omului*:

„Pe unii îi interesează forma predicii noastre, altora le cuceresc luarea aminte atitudinea și gesturile noastre, mulți vin de-a dreptul cu ideea preconcepută că nu poate fi nimic interesant într-o predică și pe aceia îi vedem plecând unul câte unul, când preotul urcă în amvon – foarte puțini își deschid conștiința pentru însămânțarea evanghelică, și pentru și mai puțini predica e și un prilej de răscolire sufletească și verificare a sincerității lor religioase”²³⁴.

Nu poate fi vorba de predică convingătoare, dacă nu are loc în predicator o „transpoziție sufletească”, adică să se pună în contact spiritual cu ascultătorii săi, să le urmărească și să le surprindă chiar stările lor sufletești, pentru ca, asemenea unui doctor care dă medicamentul potrivit diagnosticului, și el în predică să mulțumească toate conștiințele. De aceea, în primul rând *predicatorul trebuie să fie un psiholog experimentat, ca să știe cui să predice Evanghelia și să o poată astfel predica din plin și cu rod tuturor*; lipsa de inspirație de care se plâng anumiți predicatori este urmarea firească a predicii „de fabrică”, a predicii de compilație laborioasă din cărțile de predici și la alcătuirea căreia nu participă experiența religioasă personală; cine are talent, exerciții și vervă este suficient dacă își meditează predica. Vorbele îi vor veni ușor, inspirate și vii. De multe ori însă, din pricina unor neașteptate indispoziții de moment, a unei agitații neprevăzute, nu află cuvântul, expresia potrivită, se repetă, riscă pleonasmul și uneori

²³⁴ Pr. Grigore CRISTESCU, *Predică și cateheză*, Sibiu, 1929, p. 66; cf. Pr. Grigore CRISTESCU, „Pasiunea și emoția în predică”, în vol. *Predici la Duminicile de peste an*, Ed. Basilica, București, 2014, p. 11 ș.u.

banalitatea²³⁵; *predica citită* pierde puțin din farmec, deoarece preocupat de urmărirea atentă a textului scris, predicatorul își neglijează atitudinea prin care poate să sugestioneze și să sporească atenția ascultătorilor; *durata predicii*: „O predică nu e în sine, nici lungă, nici scurtă – dar poate fi întotdeauna suportabilă sau insuportabilă – adică interesantă și deci pasionantă, sau monotona și plictisitoare și deci imposibil de urmărit cu simpatie și încordare de către auditoriu”²³⁶;

- „Predică și predicator în vremea noastră”²³⁷, un studiu excepțional, cu propuneri practice privind misiunea predicii în lumea contemporană, concentrându-se asupra câtorva *imperative omiletice*, pe care le consideră esențiale: *Primul* ar consta în sublinierea ideii că cea dintâi misiune a predicii este să constituie „tâlcuirea și adâncirea Sfintei Scripturi și a Sfintei Liturghii, întrucât Sfânta Liturghie este actualizarea perpetuă a lucrării mântuitoare a lui Iisus Hristos”²³⁸. Rolul predicii este să actualizeze afirmația „Astăzi S-a răstignit pe lemn!”. Preotul ar trebui să așeze pe primul loc experiența sa euharistică. Predica, susține autorul, este actul permanent al întrupării Logosului, reprezentând astfel un act soteriologic; *al doilea* imperativ constă în accentuarea importanței pe care o are predicarea adevărurilor fundamentale, care au fost mereu atacate sau contestate pe parcursul istoriei; imperativul *al treilea* se bazează pe ideea că preotul este dator să predice „din profunzimile propriei sale vieți interioare sau din realitatea prezenței și lucrării în sine a cuvântului lui Dumnezeu”²³⁹. Sfatul Părintelui Grigore Cristescu către preoți este de a predica despre un Dumnezeu personal, unul în Treime, despre însușirile Lui, despre Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu; imperativul *al patrulea* constă în îndemnul adresat preoților de a se inspira din realitățile vremii în care trăiesc și de a vorbi în graiul ei, întrucât „Mântuitorul ne-a recomandat să luăm seama la semnele vremii”²⁴⁰;

²³⁵ Pr. Grigore CRISTESCU, *Predică și cateheză*, p. 91.

²³⁶ Pr. Grigore CRISTESCU, *Predică și cateheză*, p. 92.

²³⁷ Pr. Grigore CRISTESCU, „Predică și predicator în vremea noastră”, în: *Studii Teologice*, II (1950), 3-4.

²³⁸ Pr. Grigore CRISTESCU, „Predică și predicator...”, p. 148.

²³⁹ Pr. Grigore CRISTESCU, „Predică și predicator...”, p. 149.

²⁴⁰ Pr. Grigore CRISTESCU, „Predică și predicator...”, p. 148.

• „Omilie mare și omilie mică, sau omilie *exegetică* și omilie *tematică*”²⁴¹, este un studiu în care autorul prezintă valoarea omiliei exegetice, care nu poate fi considerată inferioară omiliei tematice, la fel cum nici valoarea omiliei tematice nu trebuie considerată superioară valorii omiliei exegetice. Este recomandat ca atât omilia exegetică, cât și cea tematică să fie realizate „la un înalt nivel de valoare exegetică, oratorică și practică”²⁴², chiar dacă uneori stilul lor este mai înalt și mai rafinat sau mai simplu și mai popular. Receptivitatea spirituală a ascultătorilor și importanța temei sunt deosebit de utile în această privință. Autorul definește cele două tipuri de omilie, diferențiindu-le astfel: *omilia exegetică* are întotdeauna ca punct de plecare Sfânta Scriptură, fiind construită pe aceasta. În acest tip de omilie, predicatorul „este numai un interpret, un tâlmăcitor al Cuvântului lui Dumnezeu”. Datoria lui este de a face înțeles Cuvântul lui Dumnezeu oamenilor și de a aplica adevărul cuprins în el la realitățile vieții lor. Argumentele folosite sunt de ordin rațional, iar exemplele, ilustrațiile sunt folosite doar secundar, întrucât adevărul dumnezeiesc nu are nevoie de mărturia lor. *Omilia tematică*, pe de altă parte, pornește „de la un adevăr îndeobște cunoscut de credință sau de morală”, de la o experiență general umană pe care predicatorul își fundamentează predica. Însă autorul subliniază că „adevărata predică tematică trebuie să sintetizeze substanța pericopei scripturistice într-o temă precis formulată”²⁴³, care va fi ulterior dezvoltată, păstrându-se legătura cu pericopa din care ea a fost extrasă. Predicatorul trebuie să trăiască Sfânta Scriptură, nu doar să o consulte intermitent; atât omilia tematică cât și cea exegetică trebuie „să se hrănească din comoara Sfintei Scripturi”²⁴⁴. Îndemnul părintelui este către o predică mai „scripturistică” ce nu poate fi înlocuită cu retorica sonoră „a rațiunii noastre trufașe”²⁴⁵. În final, autorul clasifică omilia în *omilie exegetică*, având un caracter analitico-sintetic, și în *omilie tematică*, având un caracter sintetico-anal-

²⁴¹ Pr. Grigore CRISTESCU, „Omilie mare și omilie mică, sau omilie *exegetică* și omilie *tematică*?”, în: *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, XXXIV (1958), 1-2.

²⁴² Pr. Grigore CRISTESCU, „Omilie mare și omilie mică...”, p. 50.

²⁴³ Pr. Grigore CRISTESCU, „Omilie mare și omilie mică...”, p. 53.

²⁴⁴ Pr. Grigore CRISTESCU, „Omilie mare și omilie mică...”, p. 53.

²⁴⁵ Pr. Grigore CRISTESCU, „Omilie mare și omilie mică...”, p. 54.

itic, respingând, practic, denumirile de „omilie mare” și „omilie mică”, ce nu fac decât să producă echivocuri regretabile.

VI.2.2.4. *Patriarhul Miron Cristea* (1868-1939)

Om de aleasă cultură, dedicat studiului, cu o deosebită putere de muncă, orator de vocație, iubitor al legii și al limbii străbune, patriot luminat, luptător pentru dreptate și libertate națională, iată câteva din trăsăturile esențiale care-i conturează distinsa personalitate. Înțelegând bine misiunea încredințată, a fost un neobosit propovăduitor al Cuvântului Evangheliei, activitatea sa predicatorială fiind concretizată în următoarele volume: *Cuvântări și predici ale unui teolog, mai târziu cleric român în țară sub stăpânire străină* (vol. I, București, 1923), *Pastorale și cuvântări ale unui episcop român în țară sub stăpânire străină* (vol. II, București, 1923), *Trei ani de propovăduire. Pastorale și cuvântări* (vol. III, București, 1923), *Pastorale, predici și cuvântări* (vol. IV, București, 1923), *Pastorale, predici și cuvântări* (vol. V, București, 1938), *Pastorale, predici și cuvântări* (vol. VI, București, 1938).

Volumul *Cuvântări și predici ale unui teolog, mai târziu cleric român în țară sub stăpânire străină* (București, 1928), semnat de cel care va deveni primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, cuprinde numeroase alocuțiuni rostite cu diferite prilejuri, precum și câteva predici. În tratarea acestora se urmărește înțelegerea și definirea cât mai clară a temei alese, folosind explicația, argumentarea și ilustrația. Exemple grăitoare sunt următoarele: când se vorbește de Biserica națională, aceasta este văzută ca fiind „azilul de scăpare al românului”²⁴⁶; despre rolul femeii în cadrul familiei și al societății se subliniază că „femeia adevărată este ca un soare care pururea luminează toate căile bărbatului și îi preface viața și traiul”²⁴⁷. Menirea școlii este reliefată astfel: *școala are rolul să-i înzestreze pe copii cu cultura inimii și a minții, crescându-i în frica de Dumnezeu și*

²⁴⁶ † MIRON, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvântări și predici ale unui teolog, mai târziu cleric român în țară sub stăpânire străină*, vol. I, București, 1923, p. 18.

²⁴⁷ † MIRON, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvântări și predici...*, vol. I, p. 45.

așezând în frageda lor inimă acea temelie creștină din care să răsară cele mai adânci simțăminte. Datoriile dascălilor și ale învățătorilor sunt multiple. Pe lângă faptul că ei sunt

„chemați la deșteptarea simțului religios în sufletul fraged al tinerimii, ei au perspectiva de a contribui la ridicarea bunăstării materiale și morale a poporului, pentru susținerea cauzei școlare fiind nevoie de conlucrarea tuturor factorilor formatori: poporul, învățătorimea și autoritățile”²⁴⁸.

Printre roadele activității predicatoriale a Patriarhului Miron Cristea se numără și volumul *Pastorale, predici și cuvântări ținute de Înalt Prea Sfinția Sa Domn Domn Dr. Miron Cristea, Patriarh al României* (vol. IV, București, 1938), bogat în conținut omiletic, reflectând vocația oratorică a autorului. Deosebit de frumoase sunt învățăturile care se desprind din predica intitulată *Despre ură – mânie – răzbunare*, unde, întemeindu-se pe cuvintele Sfinților Părinți – Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Vasile cel Mare, Fericitul Augustin, Sf. Grigorie de Nyssa, Fericitul Ieronim –, dar și pe o înaltă cultură literară laică, prin citate din George Coșbuc, Al. Vlahuță, Bogdan Petriceicu-Hasdeu, patriarhul prezintă ascultătorilor săi efectele nefaste ale mâniei, mijloacele de a o evita, pentru a-și păstra demnitatea de buni creștini. Iată ce frumos grăiește predicatorul, îndemnându-și ascultătorii:

„Să înconjurăm orice prilej de a stârni mânie în alții prin hulirea, pizmuirea, supărarea, batjocorirea sau nedreptățirea lor. «Să ne ferim de vorbe aspre» zice Fericitul Augustin «dar dacă ne-ar scăpa din gură așa ceva, nu vă rușinați a spune cu aceeași gură, cu care am rănit pe cineva, și leacul». Este lucru omenesc a greși, dar apoi este dumnezeiesc a-ți recunoaște greșeala. Și-apoi, datorie sfântă avem cu toții, ca să netezim neînțelegerile, dușmăniile, încăierările, să *oblim* toate cărările, ca să ne strângem toate rândurile, să ne închegăm, ca astfel fiind una în gânduri și simțiri, toți pentru unul și unul pentru toți, să

²⁴⁸ † MIRON, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvântări și predici...*, vol. I, p. 75.

punem umărul la toate lucrurile și planurile ce au de scop înaintarea noastră”²⁴⁹.

VI.2.2.5. *Patriarhul Nicodim Munteanu* (1864-1948)

Beneficiind de cunoștințe teologice și culturale, dar și de o bogată experiență de viață, era un povestitor încântător și un vorbitor bisericesc interesant și plăcut. În predici și în cuvântări trata subiectele într-un mod tineresc, proaspăt și captivant, împodobindu-și ideile cu mărgăritarele culese din textul Sfintei Scripturi și cu pilde legate de viața și înțelepciunea oamenilor.

Pentru literatura omiletică, în mod special, ne atrage atenția cartea *Predici la Postul Mare* (București, 1909; Neamț, ²1932; reeditată la București, ³1998; ⁴2005) ce aparține Arhiepiscopului Inocențiu al Odesei, inspirat *prelucrată* și *tălmăcită* în limba noastră de Patriarhul Nicodim. În predicile sale, autorul folosește un limbaj accesibil, adaptat mesajului fiecărui text omiletic și adecvat auditoriului. Cuvintele sunt utilizate cu sens denotativ: „credință”, „trup”, „fire”, „judecată”, „slujitor”, „învățător”, etc. Tonul vioi și interogațiile des utilizate mențin atenția ascultătorilor. De asemenea, mesajul și ideile conținute sunt precise, atât din punctul de vedere al formei, cât și din cel al conținutului.

Ca trăsături ale oralității predicilor sunt de remarcat: *frecvența formulelor de adresare* – mai ales vocative: „Iată, iubiți creștini, învățătura Domnului Hristos!”, „Dar ce văd eu, oare, iubiții mei frați?”; *exclamațiile și interogațiile retorice*: „Dar mintea noastră? Ah, ea este gata câteodată să se uite cu răceală la nenorocire, dar numai câteodată”, „Lăsați, zic, lucrurile întunericului! Îndrăzni-veți, oare, a vă înfățișa cu ele și înaintea Domnului?”; *enumerațiile și repetițiile* – finalul predicilor reia adesea ideile exprimate în conținut; *spontaneitatea ideilor*. Între elementele care accentuează afectivitatea se întâlnesc *interjecții* și *construcții expresive*

²⁴⁹ † MIRON, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pastorale, predici și cuvântări ținute de Înalt Prea Sfinția Sa Domn Domn Dr. Miron Cristea, Patriarh al României*, vol. IV, București, 1938, p. 204.

cu valoare de superlativ. Dintre figurile de stil, cele mai frecvente sunt comparația: pentru „omul nostru cel trupesc [...] pocăința e tot atât de urâcioasă ca și moartea”; sau: „stă ascuns răul ca un vulcan”; antiteza: fizic – spiritual, perisabil – etern; paralela prin trimitere la fapte sau personaje biblice, ceea ce duce la concluzii moralizatoare; evocarea unor scene biblice, personaje, situații concrete de viață etc.

VI.2.2.6. Pr. dr. Marin C. Ionescu (1891-1965)

Pr. Marin Ionescu a fost unul din cei mai apreciați predicatori ai Capitalei. Înzestrat cu un remarcabil talent oratoric, dar posedând și o temeinică pregătire teologică, dublată de cea laică, era unul din cei mai gustați vorbitori, mai ales prin verva și prin imaginile și comparațiile cu care știa să-și presare cuvântările și să captiveze auditoriul, încât, în duminicile și sărbătorile când predica, biserica era arhiplină. A desfășurat o bogată activitate misionară, atât la amvon, cât și la catedră, ca profesor la mai multe școli din București, susținând impresionante conferințe și foarte reușite predici misionare. Din nefericire, toate aceste calități nu au convenit noului regim instaurat, părintele fiind deținut politic în închisorile comuniste de la Jilava, Poarta Albă, Aiud, Ocnele Mari. Pe lângă studii și cărți din domeniul predării Religiei, a publicat și câteva cărți de predici și studii omiletice: *Pentru luminarea ta, Nestorie! Predici rostite în cursul anului 1924 în biserica Sf. Ștefan Cuibu cu barză* (București, s.a.); *Predica misionară* (București, s.a.); *Inimă și suflet. Omiletica vremurilor noastre. Planuri și exerciții de predică* (București, 1927); *Secerișul este mult, secerătorii puțini. Predici* (București, 1927); *Chemări de departe. Predici la radio* (în colaborare cu preoții Toma Chiricuță, Gh. Comana și Manea Popescu) (București, 1929); *Lumină lină. Doamne, Tu ai cuvintele vieții veșnice. Material omiletic și catehetic* (București, 1938); *Catedra și Amvonul. Schițe de lecțiuni practice, de predici și conferințe religioase* (București, 1942). Dintre acestea, ne rețin atenția următoarele volume:

- *Secerișul este mult și secerători puțini* (București, 1927). În ceea ce privește tehnica omiletică, în cadrul tratării autorul dezvoltă tema anunțată în introducere, discutând pe larg semnificațiile scripturistice

ale întâmplărilor descrise și ale cuvintelor rostite de către Mântuitorul Hristos. La fiecare pas întâlnim presărate istorioare ce tâlcuiesc textul evanghelic și sporesc atenția ascultătorilor:

„O altă însușire sufletească a femeilor mironosițe, prin ajutorul cărora izbutesc să grăbească găsirea răspunsului celui mare, este hărnicia lor în cele ale credinței. Ele nu-și pierdeau vremea cu nimicurile pământești, ci zoreau pe drumul răspunsurilor sufletești. Timpul se scurge cu multă ușurință și mulți muritori și-l petrec în nelucrare. Fiecare dintre noi are un ceas de buzunar și se uită deseori să vadă cum orele se scurg și cu toate acestea pierde vremea și nu merge grăbit la datoria lui. Unul are ceasornic de aur, altul are de argint, altul de nichel sau alt metal, și cu toate acestea orice muritor are ceasuri de aur: ceasurile pierdute în trândăvie. Nicio pagubă nu se poate măsura cu pagubele sufletești pricinuite de vremea trăită în moleșală și în nelucrare. «Răscumpărați-vă vremea, căci zilele grele sunt». Osteniți-vă neîncetat cu cele sufletești! Nu pierdeți vremea, căci vă împiedicați singuri în drumurile vieții voastre»²⁵⁰.

• *Inimă și suflet. Omiletica vremurilor noastre* (București, 1927), cu teme și idei întru totul realiste:

» *Necesitatea științei profane pentru predicator.* Autorul susține ideea că preotul trebuie să fie stăpânul și cârmuitorul științei, chiar și al celei profane. Dacă Moise, Daniel prorocul, Sf. Apostol Pavel au cunoscut științele păgâne, Sfinții Părinți au folosit într-o largă măsură scrierile necreștine în omiliile lor; întreaga tradiție creștină este de acord ca predicatorul să fie un bun cunoscător al acestor științe. Și toate acestea pentru a avea cunoștință de diversele curente negative, de științele antireligioase ale secolului, pe care preotul predicator are datoria de a le combate. Ar fi grav ca el să nu urmărească diversele controverse și să fie considerat un ignorant ori un habotnic. În concluzie, predicatorul nu trebuie să se izoleze și să

²⁵⁰ Pr. Marin C. IONESCU, *Secerișul este mult și secerători puțini. Predici*, București, 1927, p. 85.

se lase absorbit de studiul său special, ci să fie la curent cu tot ceea ce este nou în domeniul științelor;

- › *Reguli omenești pentru studiul omiletic*: omul instruit nu este acela care trăiește numai din amintirile trecutului, ci din cercetările sale zilnice; munca predicatorului trebuie să fie metodică, condusă după un program și după un plan bine stabilit, trebuie să fie gradată, respectând următoarele principii: (a) *preferă totdeauna ceea ce este necesar*; (b) *începe totdeauna de la ceea ce este simplu și ușor și apoi termină cu ceea ce este compus și dificil*.

- *Altarul și amvonul* (București, 1942), cu idei semnificative, mai ales în capitolul *Predica și arta*: Mai întâi, este menționată o definiție proprie a predicii, care „nu e o disertație, un studiu sau o broșură, ci o parte din cultul divin obștesc, al cărui scop exclusiv este să creeze viața creștină în societate”²⁵¹. De aceea, predicatorul trebuie să se adreseze mai ales sufletului credincioșilor; termenii care apar în titlu, *altarul și amvonul*, au roluri diferite: din amvon se ține predica, în altar se ține Liturghia. Datorită caracterului liturgic al predicii, apare necesitatea ca predica să fie o *operă artistică*. Predicatorul să-și gândească în mod serios predica și să se îngrijească de apropierea de perfecțiune a stilului acesteia, neuitând mai cu seamă că ea se pregătește cu rugăciune. Stilul Amvonului este stilul Sfintei Liturghii, menit să clarifice gândurile mari. Acest stil îl găsim în întreaga Sfântă Scriptură. În consecință, Biblia și Sfânta Liturghie trebuie să fie adevăratele surse ale edificărilor noastre omiletice.

VI.2.2.7. *Pr. Toma Chiricuță* (1887-1971)

Personalitate remarcabilă între propovăduitorii bucureșteni din prima jumătate a secolului al XX-lea, Părintele Toma Chiricuță a fost un predicator excepțional, cu studii teologice și filosofice în străinătate. Slujitor înzestrat cu o mare putere de atracție și de captivare a auditoriului, atât la amvon, cât și la emisiunile radiofonice, s-a dovedit un neînfricat apărător al credinței strămoșești și al idealului creștin confruntat

²⁵¹ Pr. Marin C. IONESCU, *Altarul și amvonul*, București, 1942, p. 127.

cu ateismul promovat de comuniști, căruia i-a căzut victimă. Activitatea omiletică s-a concretizat în mai multe volume de predici: *Chemări de departe. Predici la radio* (București, 1929), *Chemări de sus. Predici și omilii* (București, 1933), *Cunoști tu Calea? Chemări către suflet* (București, 1934), *Evanghelia tâlmăcită pentru timpul prezent* (București, 1935), *Drumul Crucii* (București, 1938) și *Evanghelia tâlmăcită pentru toți* (București, 1947). Alături de acestea mai amintim numeroase predici tipărite în colecția *Predici duminicale*, dar și în foile religioase *Fântâna Darurilor și Ortodoxia*, conduse de părintele autor la acea vreme.

• *Anul în predici* (București, 1996) este titlul volumului publicat după anul 1989, fiind o reeditare selectivă a cărții *Chemări de sus* – premiată de Academia Română – și conține cuvântări rostite de Părintele Chiricuță la Biserica Zlătari, între 1928-1931. Remarcăm în predicile sale folosirea abundentă a elementelor din literatura profană, în detrimentul pildelor și istorioarelor pe care le găsim la alți predicatori. Astfel, în cuvântul rostit la Nașterea Domnului, autorul începe printr-o relatare a poeziei *Ideal*, de George Coșbuc:

„În această poezie, el ne spune că o tânără fecioară, ducându-se într-o zi la fântână, ca să scoată apă, tocmai atunci un fiu de crai trecu pe drumul mare și se apropie de ea, rugând-o să-i dea apă să bea, căci este foarte insetat. La despărțire, tânărul de crai îi dădu o năframă și îi spuse: «Iată, păstrează această năframă până la întoarcerea mea; ea va fi semnul după care te voi recunoaște; dacă te vei găsi tot aci, la fântâna aceasta, și atunci când mă voi întoarce, te voi lua de soție». Și a plecat mai departe [...]. Craiul întârzia să vină. Ea a îmbătrânit și, în cele din urmă, a murit acolo, la fântână cu ochii îndreptați spre zarea unde dispăruse tânărul crai»²⁵².

De la această poezie pornește apoi la explicarea mesajului biblic folosit ca *motto*: „Cartea neamului lui Iisus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avraam”. Nu în oameni trebuie să ne punem nădejdea, ci numai în Dumnezeu și în puterea Sa mântuitoare! Prin contrast cu întâmplarea ilustrată în poezie, „Evanghelia de astăzi vine și ne înfățișează și ea un ideal. Ne înfățișează

²⁵² Pr. Toma CHIRICUȚĂ, *Anul în predici*, București, 1996, p. 7.

și ea o așteptare. O așteptare care nu a fost însă dezmințită; care a fost încununată cu împliniri minunate”. În aceeași predică, părintele mai face referire la cuvintele cronicarului Miron Costin, care afirma „nu vremurile sunt sub om, ci bietul om este sub vreme”²⁵³, sugerând fragilitatea existenței umane pe pământ. Însă credința sfântă în Dumnezeu și în puterea Sa de a supune timpul și vremurile îl fac pe autor să exclare:

„Ce minunată este această credință, credința lui Avraam, care îl călăuzește pe Isaac și apoi pe Iacov și pe toți acești minunați oameni, care își trec unul altuia, din mână în mână, torța credinței vii, care a luminat viața lor, în mijlocul veacurilor!”²⁵⁴.

VI.2.2.8. *Prof. dr. Vasile Ispir* (1886-1947)

Erudit dascăl de teologie, a fost și unul dintre marii ecumeniști din perioada interbelică. Pe lângă multe sale cunoștințe din domeniul Istoriei religiilor și al Misiologiei, fiind un adevărat părinte al acestei ultime discipline în teologia românească, a fost înzestrat și cu un admirabil talent oratoric. A rostit nenumărate predici atât la amvon, cât și la emisiunile radiofonice, impresionând auditoriul prin forța cuvântului și bogăția argumentelor. Cu volumul de predici *Biserica Activă. Predici la radio* (București, 1941) – publicat în grele condiții, în timpul perioadei de criză provocată de cel de-Al Doilea Război Mondial – profesorul Vasile Gh. Ispir se străduiește să promoveze ideea misionarismului creștin, care vizează în principal disciplinarea morală și educația sufletească a maselor și îndeamnă la începerea unei „cruciade a sufletelor în armonie cu învățătura lui Hristos”, accentuând convingerea că

„religia nu înseamnă numai rugăciune și meditație, ci și sacrificiu și acțiune și, când zicem acțiune religioasă, zicem misiune, adică obligația de a răspândi dreapta credință, de a face ca învățătura

²⁵³ Pr. Toma CHIRICUȚĂ, *Anul în predici*, p. 9.

²⁵⁴ Pr. Toma CHIRICUȚĂ, *Anul în predici*, p. 13.

Mântuitorului să fie ascultată și înfăptuită de cât mai mulți, de e posibil de toată lumea”²⁵⁵.

În acele vremuri tulburi, aflate sub semnul frământărilor și al nesiguranței politice și economice, autorul pledează pentru propovăduirea idealului creștin:

„Pentru clădirea Bisericii lui Hristos trebuie să conlucrăm cu toții. Pentru câștigarea celor greșiți și căzuți de la Iisus Hristos, pentru întărirea celor slabi și îngrijirea celor bolnavi, pentru învingerea puterilor întinericului, armata spirituală, oricât de numeroasă ar fi încă, nu-i de ajuns!”²⁵⁶.

VI.2.2.9. *Mitropolitul Nicolae Bălan* (1882-1955)

Mitropolitul Nicolae Bălan a fost nu numai un bun organizator, un animator și un stimulator al predicatorilor din timpul păstoririi sale, ci el însuși era un mare cuvântător bisericesc. Prin însăși natura misiunii sale de arhipăstor s-a remarcat prin pastorale și cuvântări ocazionale, publicând mai multe volume de predici: *Veniți la Mine...! Pilde și învățături* (Sibiu, 1938), *Rămâneți în dragostea mea! Cuvinte de învățătură la Învierea Domnului* (Sibiu, 1940), *Mântuiește, Doamne, poporul Tău* (Sibiu, 1945), *Biserica și viața* (Sibiu, 1947). Ulterior, mai multe cuvântări din ultimele două volume au fost publicate sub titlul *Texte alese* (Ed. Arcade, Bistrița, 2004).

Volumul *Mântuiește, Doamne, poporul Tău* cuprinde cuvântări și pastorale rostite la diferite ocazii de marele mitropolit, în care găsim evenimentele cu care s-a confruntat societatea românească și principiile călăuzitoare pe care le-a oferit mitropolitul Bălan poporului și conducătorilor acestuia. Între cele două rugăciuni cu care începe și se termină lucrarea sunt cuprinse 49 de pastorale și cuvântări,

²⁵⁵ Prof. Vasile G. ISPIR, „Misionarism”, în vol. *Biserica Activă. Predici la Radio*, Ed. Ion Creangă, București, 1941, p. 7.

²⁵⁶ Pr. Vasile Gh. ISPIR, *Biserica Activă. Predici la radio*, București, 1941, pp. 10-12.

fiecare purtând un titlu sugestiv. Acestea sunt adevărate lozinci lansate de mitropolitul Nicolae, prin intermediul cărora a căutat să imprime în sufletele ascultătorilor credința și nădejdea în ajutorul lui Dumnezeu împotriva dușmanilor neamului nostru. Dintre acestea le amintim pe cele mai sugestive: *Nu primesc arbitrajul!, Înjumătățirea Ardealului, Nu te voi uita, Ardeal..., Pregătim ziua biruinței, Nici o iotă și nici o cirtă din al nostru, Nici o brazdă, Ortodoxia – biserică a poporului, Frățietate în fața primejdiei, Puterea credinței, O contradicție de ordin moral: arbitrajul de la Viena, Cântărețul pătimirii noastre: Octavian Goga.*

Ne reține atenția portretul poetului Octavian Goga pe care autorul îl creionează în cuvinte sugestive:

„Octavian Goga a fost, în zbuciumul său necurmat de poet și luptător, în personalitatea sa complexă după formele în care a luptat, dar unitară în aspirațiile, în viziunea, în darurile și durerile sale, strigătul puternic al unui neam care s-a săturat de robie și care e conștient de frumusețea și de originalitatea spiritualității sale. În geniul, în simțirea și în acțiunea lui Octavian Goga voința neamului s-a manifestat atât de imperativ și de total, încât l-a dominat cu desăvârșire. Întreaga operă și activitate a lui Octavian Goga e izbucnirea etnicului nostru, care voia să trăiască, să simtă românește și să stăpânească pământul pe care spiritul lui și-a imprimat pecetea”²⁵⁷.

Stilul curgător, clar și pe înțelesul oricui, este caracteristic autorului. Este plin de vigoare și de dârzenie românească, de hotărâre și de încredere neclintită în drepturile și în viitorul neamului și al țării.

VI.2.2.10. *Arhim. dr. Vasile Vasilache* (1909-2003)

Vestitul predicator al Catedralei Patriarhale a publicat mai multe cărți de predici cu următoarele titluri: *Dumnezeu este lumină. Predici* (București, 1942), *Pe căile Domnului. Predici rostite la Radio* (București, 1942), *Duminicile primăverii. Predici rostite în Sfânta Patriarhie și*

²⁵⁷ † NICOLAE BĂLAN, *Texte alese*, Ed. Arcade, Bistrița, 2004, p. 40.

transmise prin Radio (București, 1943), *Cerurile grăiesc. Zece predici la Psalmul 18* (București, 1943), *Prietenii lui Dumnezeu: Sfinții. Predici* (București, 1947). Pe lângă cărțile de predici amintite, menționăm și teza de doctorat *Predica în evul mediu* (Iași, 1938).

Parcurgând volumul de predici al Părintelui Vasile Vasilache, intitulat *Pe căile Domnului. Predici rostite la Radio*, remarcăm mai mult teme morale, cum vedem, de pildă, în *Predica la Duminica a X-a după Rusalii*, ce poartă titlul *Familia creștină*. Cuvântarea urmărește, ca toate predicile morale, formarea caracterului religios-creștin al păstoriților, având în vedere datoriile părinților față de copiii lor, grija pe care aceștia o arată pentru odraslele lor, importanța constituirii familiei creștine:

„Familia e o orânduire dumnezeiască, ea e cel mai vechi așezământ omenesc. Încă de la creație, Dumnezeu a făcut bărbat și femeie pentru a trăi împreună. În o astfel de binecuvântată familie, fiecare din noi a văzut lumina acestei vieți. În sânul familiei ne-am născut și am crescut. În ea ne-am format. Aici ne-am îndulcit de fericirea acestei vieți. Și ca niște păsări, sub călăuză părinților, am început să ne deprindem a ne lua zborul în viață. Mama și tata ne-au învățat să vorbim. Și tot ei ne-au arătat ce e bine și ce e rău. Și așa, pânza sufletelor noastre e țesută cu gândurile și simțămintele părinților. Iar bunicii ne-au legănat cu basme în albia tradițiilor noastre sfinte de credință și de naționalitate”²⁵⁸.

VI.2.2.11. *Pr. prof. dr. Ilarion Felea* (1903-1961)

Este preotul martir, care, la 18 septembrie 1961, se stingea într-o celulă a închisorii din Aiud, la numai 58 de ani, după trei ani de încarcerare, la care se mai adaugă unul din perioada ian. 1949 – ian. 1950. Deși scurtă, viața Părintelui Felea a fost încununată cu o frumoasă activitate pastorală și didactică, care s-a împletit armonios în slujirea dreptei credințe. Originar din Valea Brad, jud. Hunedoara, urmând liceul și studii de teologie la Arad, la 24 de ani a fost hirotonit preot pentru a sluji în satul natal, dar și-a continuat

²⁵⁸ Arhim. Vasile VASILACHE, *Pe căile Domnului. Predici rostite la Radio*, București, 1942, p. 89.

simultan și studiile teologice, obținând în anul 1939 titlul academic de doctor în teologie, cu lucrarea *Pocăința. Studiu de documentare teologică și psihologică* (Sibiu, 1939). Acest înalt titlu i-a pecetluit cariera universitară, începută din anul 1937, la Academia Teologică din Arad, carieră ce se va întrerupe în 1948, odată cu instalarea regimului comunist. Peste un an, datorită nesupunerii față de ateismul roșu, va fi acuzat de „uneltire contra ordinii sociale” și condamnat la 20 de ani de temniță grea, pentru „activitate intensă contra clasei muncitoare și a mișcării revoluționare”. Alături de teza de doctorat, s-au impus în literatura teologică multe alte lucrări, dintre care cităm pe cele care se leagă în special de activitatea misionară: *Convertirea creștină* (Sibiu, 1939), *Catehism creștin ortodox* (Arad, 1940), *Sfintele Taine* (Sibiu, 1947), *Religia culturii* (Arad, 1994) etc. Ultima din cele enumerate, o carte cu dimensiuni impresionante, structurată pe 14 capitole, tratează teme de înalt nivel cultural creștin, precum: *religia și arta, religia și știința, religia și filosofia, religia în istoria culturii europene, religia și arta în serviciul meliorismului etc.*

O mențiune aparte merită volumul de predici *Duhul Adevărului. Predici* (Arad, 1942; Alba Iulia, 2000), premiat de Academia Română pentru calitățile excepționale sub aspectul conținutului, al modului elevat de exprimare, totodată pentru atitudinea fermă împotriva bolșevismului care își anunța amenințător instalarea pe meleagurile noastre. Predicile au în general conținut doctrinar, dar nu lipsesc nici temele morale și liturgice. Prin aceste cuvântări autorul a deschis un drum nou în practica omiletică, deoarece predica la români, în general, avea până atunci un caracter moralizator ce ducea până la rutină și era fără efect. Predicile se remarcă printr-o expunere sistematică integrală a temei propuse, care este susținută de o argumentare biblică extrem de bogată. În ansamblul ei, lucrarea are un pronunțat caracter apologetic și misionar:

„Ortodoxia, spune părintele autor, este Biserica Mântuitorului Hristos pe pământul strămoșesc; e creatorea culturii noastre naționale, sinteza armonioasă și fericită dintre suflet și trup, dintre religie și naționalitate, dintre spirit și materie”²⁵⁹.

²⁵⁹ Pr. Ilarion FELEA, *Duhul Adevărului. Predici*, Alba Iulia, 2000, p. 72.

VI.2.2.12. *Pr. prof. dr. Mihail Bulacu* (1898-1985)

Cel mai prolific autor român din domeniul Cateheticii s-a preocupat cu pasiune și de câmpul omiletic, mai ales în calitate de profesor titular al Catedrei de Omiletică și Catehetică la Facultatea de Teologie din București. Remarcăm la Părintele Mihail Bulacu nivelul academic de tratare a temelor, studiind pe izvoare originale și folosind o bibliografie reprezentativă, în câteva limbi de circulație. În acest sens, este ilustrativ studiul *Omilia despre predică a Sfântului Ioan Hrisostom* (București, 1946), o analiză pe textul grecesc, utilizând și alte studii importante în subiect, mai ales din scrierile teologilor germani. Parcurgând sistematic omilia despre predică, părintele Bulacu remarcă următoarele:

„De aici se poate vedea că un predicator trebuie să fie nu numai un bun dogmatist, un bun moralist, un bun tălmăcitor al Sfintei Scripturi, dar și un bun misionar, un bun catehet, un bun pedagog, pe toate îmbinându-le în mod fericit, pentru a-și împlini cu adevărat misiunea sa. Aceste adevăruri privitoare la personalitatea de predicator a Sf. Ioan Hrisostom, le confirmă și istoria predicii. Iar prin omilia despre predică sau despre vorbirea bisericească în genere, nu a făcut apologia predicii, ci a expus principiile călăuzitoare ale predicatorului, pe care le are în vedere, atât în omilie, cât și în celelalte genuri ale predicii, fie în predica festivă, fie în predica propriu-zisă, fie pareneză, fie panegiricul”²⁶⁰.

În același studiu, autorul desprinde și câteva concluzii generale, pe care le coroborează cu situația predicii de la noi, concluzii care, în ciuda jumătății de secol care a trecut de la elaborarea studiului, sunt în mare măsură actuale. Reproducem câteva: *Omiletica ortodoxă trebuie să constituie un studiu adânc, sprijinit pe cele mai temeinice opere omiletice ortodoxe, în care primează omiliile celor mai mari predicatori ortodocși, în frunte cu Sf. Ioan Gură de Aur; Omilia ortodoxă este predica de viitor pentru Amvonul Bisericii ortodoxe, precum a fost și în veacul de aur al elocinței creștine, fie că*

²⁶⁰ Pr. Mihail BULACU, *Omilia despre predică a Sfântului Ioan Hrisostom*, București, 1946, p. 35.

ar fi omilia analitică, fie că ar fi omilia sintetică. Motivele acestei afirmațiuni sunt atât de ordin biblic, cât și de ordin patristic tradițional, pe lângă care se adaugă nu numai râvna sufletului creștinesc și românesc pentru explicarea populară a Sfintei Scripturi, verificată prin faima „Evangheliei cu învățătură” de altădată, dar și primejdia propagandei sectare²⁶¹.

Părintele Mihail Bulacu s-a remarcat și ca predicator de mare audiență, mărturie fiind volumul de predici *Cuvinte din Evanghelie pentru suflet românesc* (București, 1944). Capitolele IV și V, intitulate *Domnul Hristos și copiii*, respectiv *Domnul Hristos și tinerii*, cuprinzând în total 10 predici tematice, un panegiric la Sfânta Filoftea și o pareneză la început de an școlar, tratează legătura Mântuitorului cu tinerii și copiii, minunile săvârșite de El printre tineri, autorul oprindu-se asupra câtorva evenimente cum ar fi învierea fiicei lui Iair, a fiului văduvei din Nain sau tămăduirea tânărului demonizat. Cât de mult prețuiește părintele valoarea unui copil pentru fericirea unei familii descoperim în deschiderea predicii cu titlul *Din psihologia religioasă a micilor colindători*, unde citim următoarele:

„Copilul este comoara căminului familial, podoaba părinților și tezaurul nesecat al neamului. În sufletul copilului trăiește gingășia florii, înariparea fluturului, bunătatea mielului, cântecul privighetorii și curăția serafică a îngerilor din ceruri”²⁶².

Asemănările de o rară frumusețe și sensibilitate continuă astfel:

„În sufletul său se oglindește nu numai dragostea părintească, dar și chipul lui Dumnezeu, cu bunătatea sa desăvârșită, așa cum precum razele soarelui pe vremea senină se revarsă pe o apă cristalină”²⁶³.

Pentru tinerii din toate vremurile, Părintele Bulacu are următorul îndemn, fundamentat pe înțelepciunea intelectualilor și pe viața Sfinților Ierarhi Vasile, Grigorie și Ioan, spunând:

²⁶¹ Pr. Mihail BULACU, *Omilia despre predică...*, pp. 39, 42.

²⁶² Pr. Mihail BULACU, „Din psihologia religioasă a copilului”, în vol. *Cuvinte din Evanghelie pentru suflet românesc*, vol. I, Tipografia Curții Regale, București, 1944, p. 114.

²⁶³ Pr. Mihail BULACU, *Cuvinte din Evanghelie pentru suflet românesc*, București, 1944, p. 114.

„Să ne lăsăm, deci dragi tineri, viața călăuzită de punctele cardinale ale vieții sufletești ale strămoșilor noștri. Să ne orientăm și noi acțiunea vieții noastre, după lumina marilor luceferi ai Creștinătății, iar nu să-i coborâm ca protectori ai patimilor noastre omenești, cum încercau odinioară păgânii cu zeitățile lor. La această cădere nu ne poate duce decât lipsa de adevărată credință creștină și primatul pământeștilor noastre interese”²⁶⁴.

În pareneza rostită cu ocazia începerii noului an școlar, Părintele Bulacu subliniază faptul că întâi de toate Domnul Iisus Hristos a fost Învățător și Educator și a acordat o atenție deosebită copiilor, curăției sufletești a acestora: „Iubiți creștini, neîntrecutul învățător al omenirii, dascălul dascălilor și educatorul educatorilor s-a recunoscut de întreaga lume că a fost Mântuitorul Hristos”²⁶⁵.

VI.2.2.13. *Arhim. dr. Iuliu Scriban* (1878-1949)

Sensibil la toate marile aspirații ale vremii sale și integrându-se în epocă, arhimandritul Iuliu Scriban a încercat să sugereze răspunsuri la marile probleme ale vieții pe baza învățăturilor creștine, căutând să înalțe, să moralizeze societatea din care făcea parte. A fost un îndrumător, un călăuzitor, totodată, un luptător și polemist. Cu gesturi largi și cu voce plăcută de bariton, își rostea predicile într-un grai curat românesc, cu analize vii și exemple convingătoare. La Omiletică n-a tratat numai principiile omiletice în cadrul restrâns al cursului, ci a prezentat o serie de predicatori creștini ca: Franck Thomas, Spurgeon, Filaret, Zochi, Robertson, Pêre Samson, împreună cu unele predici ale lor, luate drept izvoare și exemple pentru cuvântările bisericești. Înțelegând rolul și rostul înalt al predicii, a militat și în afara catedrei, prin diferite articole, pentru a repune predica în rolul de frunte al activității preoțești. Avea o evidentă vocație și pregătire pentru slujirea Cuvântului²⁶⁶.

²⁶⁴ Pr. Mihail BULACU, *Cuvinte din Evanghelie...*, p. 165.

²⁶⁵ Pr. Mihail BULACU, *Cuvinte din Evanghelie...*, p. 186.

²⁶⁶ Cf. Pr. Constantin GALERIU, *Catedra de Omiletică și Catehetică cu noțiuni de Pedagogie...*, p. 580.

Volumul intitulat *Predici pentru popor* a apărut în mai multe ediții și cuprinde 80 de cuvântări – 2 omilii exegetice, 53 predici tematice, 20 panegirice și 5 pareneze – rostite la toate duminicile și sărbătorile fixe și mobile de peste an, începând cu Anul Nou, uneori având câte două cuvântări pentru aceeași sărbătoare. Ținând seama de conținutul predicilor sale, remarcăm o tematică variată: morală, dogmatică, istorică și misionară. Întrucât majoritatea cuvântărilor apărute până la acea dată în limba română tratau mai mult despre viața viitoare și cu deosebire despre fericirea celor drepti și nefericirea celor păcătoși după Judecata de apoi, arhimandritul Iuliu Scriban dorește să afle în amănunt care sunt adevăratele cauze ale decăderii poporului nostru, atât din punctul de vedere al credinței și al religiozității, cât și din cel al moralității. Astfel, formându-și o părere despre starea poporului de la acea vreme, sfinția sa s-a străduit să arate oamenilor care îl ascultau „care le sunt apucăturile și păcatele pe care ar trebui să le părăsească”, abia după aceea vorbindu-le despre „fericirea iadului și răsplata după moarte, care nu este altceva decât o urmare firească a faptelor bune sau rele săvârșite în timpul vieții acesteia”²⁶⁷.

Trebuie să remarcăm și celelalte două lucrări importante ale eruditului autor: *Privești din câmpul omiletic* (București, 1929) și *Datoria preotului către limba bisericească* (Sibiu, 1938).

• *Privești în câmpul omiletic* are, în opinia noastră, două capitole inedite. Primul dintre ele se intitulează: *Dacă am vorbi pe nepregătite*, din care cităm:

„Oamenii cred că vorba este totul și că, dacă ele se țin lanț una de alta, cuvântarea este și rostită. De aceea, ei nu trebuie să deschidă gura până ce nu s-au gândit mai întâi ce au să spună, nici să spună sau să creadă că, dacă merge vorba, merge totul. Mai cu grijă decât ca să meargă vorbele la șir, oamenii trebuie să se deprindă a cugeta temeinic și limpede, fiindcă dacă ai gândul limpede în cap, ai și mai multă ușurință să-l spui, chiar dacă nu ești deprins a vorbi. Este mai

²⁶⁷ Nicolae IORGA, „Predicile părintelui Iuliu Scriban”, în vol. *Predici pentru popor...*, p. 591.

bine să pui cugetare în vorbele tale, decât numai să depeni vorbe, în care nu te-ai deprins a turna și un înțeles²⁶⁸;

„A vorbi trebuie să însemne a gândi. Când te apuci de vorbit, trebuie mai întâi să te gândești ce ai de spus. Nu trebuie să te lași în nădejdea că limba merge ușor și că ușor poți închea înaintea altora vorbe de la răsărituri și de la apusuri. Trebuie să ne ferim de cuvintele vorbite degeaba, fără cercetare, fără chibzuială, fiindcă nu ajunge să deschizi gura pentru ca să și fi spus ceva²⁶⁹;

Al doilea capitol special se intitulează *Predica la Radio*. În opinia părintelui, predica la radio se bucură de mai mulți ascultători decât cea din biserică. De aceea, cuvântarea radiofonică trebuie să aibă o curgere mai ușoară a vorbirii, pentru ca să fie înțeleasă de toți. La Radio nu se cuvine să vii cu predici de o alcătuire înaltă. Deși este alcătuită pentru oameni atât de împrăștiați și depărtați ea va fi mai prietenească, la fel cum ai sta de vorbă cu ascultătorii față către față; prin cuvântarea la Radio – spune autorul – bolnavii o pot asculta chiar din paturile spitalelor. Mai cu seamă pentru aceștia predica este o mare mângâiere. În ce-i privește pe cei din închisori, vorbind la Radio, pentru ei este o mare și plăcută noutate. De aceea, vestitorul Domnului trebuie să se bucure că are la îndemână un mijloc de propovăduire, când singură cea de la biserică nu ajungea. Acum, dacă avem acest mijloc, el și trebuie folosit!²⁷⁰

• *Datoria preotului către limba bisericească* este o carte cu valoare de testament, care ne transmite următoarele observații:

• *Preotul este om cu carte*. Pe el îl putem face să înțeleagă mai bine darul frumos pe care Biserica îl are în limba cu care ea a lucrat până acum în sânul neamului. De aceea, este o întrebare foarte sănătoasă și la locul ei a sta de vorbă azi despre limba Bisericii. Preotul, având

²⁶⁸ Arhim. Iuliu SCRIBAN, *Privești din câmpul omiletic*, București, 1929, p. 131.

²⁶⁹ Arhim. Iuliu SCRIBAN, *Privești din câmpul omiletic*, p. 132.

²⁷⁰ Arhim. Iuliu SCRIBAN, *Privești din câmpul omiletic*, p. 167.

a apăra neamul de multe furișări străine în sânul lui, trebuie să-și dea seama de unele ca acestea și să privească drept sarcină a lui și pe cea privitoare la „limba vechilor cazanii”. Făcând așa, preotul va fi un luptător fără sabie și pușcă, dar apărător deplin și adevărat al acestei duioase moșteniri a trecutului, care este limba noastră de la Traian până azi²⁷¹;

- » În limba cărților bisericești, avem o comoară pe care trebuie să o prețuim și din care să ne folosim. Oricât se va spune că este plină de slavonisme, să ne gândim că în ea avem așternute cele dintâi silințe de a da cugetările creștinești în graiul poporului, ceea ce nu a fost deloc ușor. După cum *Biblia* lui Luther a fost prețuită în neamul lui, pentru că a însemnat cuprinderea limbii germane în scris, așa și limba din scrierile noastre bisericești este „brâul care ne încinge pe toți, ca trunchi de oameni” care vorbim aceeași limbă pe pământul românesc²⁷².

VI.2.2.14. *Episcop Dr. Vasile Coman* (1912-1992)

Pe când era protopop de Brașov, a publicat un volum de cuvântări pentru cununii, *Hristos în familie. Cuvântări pentru întărirea vieții creștine în familie* (Brașov, 1945), care constituie și azi o sursă de modele pentru acest gen de pareneze. În calitate de episcop, scrisul Preasfinției Sale a avut în vedere în special dimensiunea pastorală a slujirii, favorizat și de specializarea, ca doctorand, în Liturgică și Pastorală. În plan omiletic amintim studiul *Slujirea învățătoarească a Bisericii în zilele noastre*²⁷³ și faptul că a publicat un număr însemnat de predici, adunate apoi în două volume: *Cuvântări liturgice* (Oradea, 1974, ²1987); *Slujind lui Dumnezeu, slujim oamenilor* (Oradea, 1980, București, ²2008).

Supunem atenției una dintre cuvântările pentru Taina Cununii: *Bucurați-vă! (Hristos în familie, pp. 135-138)*, din care reținem următoarele idei:

²⁷¹ Arhim. Iuliu SCRIBAN, *Datoria preotului către limba bisericească*, Sibiu, 1938, p. 29.

²⁷² Arhim. Iuliu SCRIBAN, *Datoria preotului către limba bisericească*, p. 23.

²⁷³ în: *Mitropolia Ardealului*, 7-9/1974.

- › un astfel de cuvânt (ca gen al predicii este o pareneză la moment de bucurie) reprezintă un model pentru cuvântarea ocazională de la Taina Cununiei, mai ales pentru faptul că astfel de cuvântări se rostesc destul de rar;
- › tema aleasă (invitație la bucurie) consună cum nu se poate mai bine cu evenimentul liturgic;
- › remarcăm în mod deosebit următoarea sintagmă: *Familia este cea dintâi împărăție. Legea ei de viață este iubirea. Hotarul ei fidelitatea. Pavăza ei este rugăciunea. Și prinții și prințelese ei sunt copiii;*
- › pareneza de față este, pentru zilele noastre, prea extinsă, totuși. Recomandăm, în consecință, înjumătățirea materialului, propriu-zis, înjumătățirea timpului de rostire.

VI.2.3. *Perioada 1948-1989. Reprezentanți de seamă, cursuri și manuale de Omiletică, studii, cărți de predici, teme și idei reprezentative (prezentare selectivă)*

În timpul comunismului, cum bine se știe, dar se ignoră voit de către oponenții dreptei credințe, pe Amvonul românesc nu s-a așternut praful, așa cum ar fi dorit mai-marii zilei. S-a predicat, cu timp și fără timp, în condiții vitrege de multe ori²⁷⁴. Biserica a fost silită să se manifeste mai ales sub latura cultului sau a săvârșirii slujbelor în lăcașul de cult sau la casele credincioșilor, fără o activitate sistematică de propovăduire a cuvântului lui Dumnezeu și fără dreptul de a apăra credința creștină de atacurile, denigrările și minciuna care se găseau în cărțile de bază ale propagandei ateiste. De aceea, nu s-a putut vorbi de o propovăduire sistematică și eficientă, căci, acolo unde se întrezărea așa ceva, se intervenea imediat pentru a se stopa o asemenea inițiativă. Astfel, opresiunea comunistă a lăsat urme adânci în dimensiunea predicatorială a Bisericii. În afară de privațiunile sociale și materiale, acesta a fost sectorul în care preoțimea a primit cele mai grele lovituri. Marii predicatori, cu puternică înrăurire

²⁷⁴ Pr. Vasile GORDON, *Introducere în Omiletică*, Ed. Universității din București, București, 2001, p. 119.

asupra mulțimilor, au fost arestați, intelectuali de înaltă ținută științifică din toate domeniile de activitate au fost loviți fără milă. Asupra celor mulți, atât în orașe, cât și în sate, a fost aplicată, cu rafinament, metoda intimidării: în timpul predicii, un ins în civil se așeza în raza virtuală a preotului și, scoțând din buzunar un carnet și un creion, își lua note, ca unul care era interesat să învețe și să rețină ceva²⁷⁵.

Formal, predica nu era interzisă, dar era urmărită până la subțiere, la anihilare. Însă Biserica Ortodoxă Română, prin strategia ei de supraviețuire, nu și-a neglijat latura învățătoarească, în ciuda multor amenințări, ea fiind singura instituție care a reușit să salveze neamul de la o adevărată catastrofă spirituală. Astfel, tematica s-a concentrat numai asupra aspectului teologic, evitându-se comentariile privitoare la realitățile sociale, economice și politice. Judecând după manuale, cursuri, cărți de predici, studii și articole etc., atât ca număr, cât și ca valoare, această perioadă pe care o evaluăm poate fi considerată drept *una semnificativă*.

Cei mai prolifici autori au fost: Patriarhul Justinian Marina, Pr. dr. Ștefan Slevoacă, Pr. prof. dr. Ene Braniște, Pr. prof. dr. Sebastian Chilea, Arhid. prof. dr. Nicolae Balcă, Pr. prof. dr. Dumitru Belu, Patriarhul Iustin Moisesescu, Pr. prof. Nicolae Petrescu, Arhim. Veniamin Micle, Pr. prof. Ioan Bunea.

VI.2.3.1. *Patriarhul Justinian Marina* (1901-1977)

Este de la sine înțeles că domeniile sale de activitate au fost foarte variate, astfel încât reținerea numelui Patriarhului Justinian în memoria poporului român se datorează, în primul rând, operei pastoral-misionare și modului în care a slujit instituția în fruntea căreia s-a aflat și poporul din care a odrăslit. Dar faima și durata numelui său în memoria neamului se datorează și operei scrise, ce reprezintă expresia stărilor

²⁷⁵ † BARTOLOMEU ANANIA, „Cuvânt înainte”, în vol. Ioan TOADER, *Metode noi în practica omiletică*, Ed. Arhiepiscopiei, Cluj-Napoca, 1997, p. 4.

lăuntrice, a noianului de trăiri și de gândire, oferind explicații și temeieri ale acțiunii și lucrării sale, o adevărată descriere a ceea ce au însemnat epoca respectivă și evenimentele care au conturat-o.

În acest sens, Patriarhul Justinian Marina este autorul unei vaste opere, în douăsprezece volume, intitulate generic *Apostolat Social*, o cronică a momentelor esențiale din viața Bisericii Ortodoxe Române, din 1948 până în anul 1977, și, în același timp, o călăuză pentru preoți în dificila lucrare misionar-pastorală, într-o vreme în care stăpânirea comunistă devenea din ce în ce mai ostilă credinței religioase. Așa cum se observă din conținutul lor, cuvântările care alcătuiesc volumele respective n-au fost elaborate ca scrieri de birou, în izolare de lume sau având la bază reflecții teoretice, ci au fost rostite pretutindeni unde viața a făcut necesară prezența Părintelui Patriarh: în țară și peste hotare, în fața clerului și a credincioșilor, în momentele de bucurie sau de întristare, în marile catedrale și în bisericile satelor.

Tot Patriarhul Justinian este și alcătuitorul volumului *Tălcuirea Evangheliilor și cazaniilor duminicilor de peste an* (București, 1960, 1973, 1987, 2014), după *Kiriadodromionul* lui Nichifor Theotoke, carte atât de adânc pătrunsă în tradiția noastră bisericească. Dacă Sf. Ierarh Andrei Șaguna făcuse o îmbogățire a cărții lui Theotoke prin adăugarea unor cuvântări la alte sărbători, Patriarhul Justinian a readus-o la viață într-o formă nouă, printr-o prelucrare aleasă și prin adaptarea ei la exigențele limbajului actual al credincioșilor²⁷⁶.

Revenind la colecția intitulată semnificativ *Apostolat Social*, notăm că ea reprezintă chintesența preocupărilor autorului, grija permanentă de a pune la îndemâna slujitorilor altarului un îndrumar în toate problemele ridicate de viața societății în continuă căutare și transformare. Om al faptei și al realității, autorul „îndreaptă aici luarea-aminte asupra întregului univers al vieții, cu freamătul ei ce tinde spre înălțimile desăvârșirii, creionând cu deosebită pătrundere luminile ca și umbrele îndatoririlor preoțești, luând atitudine pentru a statornici rolul și prezența Bisericii în societate. Modul în care au fost rostite, respectiv

²⁷⁶ Pr. Gabriel POPESCU, „Predica în Biserica Ortodoxă Română în vremea noastră”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XC (1972), 11-12, p. 1210.

redactate, parenezele reprezintă o netăgăduită trăsătură a originalității. Forma succintă, înlănțuirea originală a ideilor exprimate în diferite ocazii, presărate cu mult iz specific discursurilor partizanilor politiciii din acele vremuri, rămân totuși mărturii demne de luat în seamă pentru o perioadă grea din istoria României. Având neghina discursului precizat mai sus, fără de care însă cuvântările nu puteau să iasă de sub teascurile tipografiei, aceste pareneze sunt redactate într-o notă specifică, cuprinzând idei proprii învățaturii ortodoxe, ascunzând în miezul lor grâul curat al Predaniei și Evangheliei primite de la Însuși Mântuitorul Hristos. Printre frazele cerute de cenzorii acelor vremuri a știut să strecoare cu măiestrie adevărate comori ale Tradiției Bisericești. De exemplu, în cuvântarea *Pentru sărbătorirea Paștilor la aceeași dată în întreaga creștinătate* pot fi regăsite următoarele idei împletite armonios:

„Prăznuirea Învierii Domnului oferă prilej conducătorilor Bisericii creștine de a înviora și dezvolta comuniunea lor în darurile și puterile spirituale, atribuite de Mântuitorul cel înviat ucenicilor Săi, și de a le folosi în cooperarea frățească tot mai strânsă”²⁷⁷.

VI.2.3.2. **Pr. dr. Ștefan Slevoacă** (1912-1998)

Având o vocație predicatorială deosebită, s-a înscris cu cinste în bibliografia omiletică românească prin cele cinci volume de predici publicate: *Popasuri duhovnicești. Predici la toate duminicile de peste an* (Craiova, 1945), *Predici pentru toate duminicile și sărbătorile anului bisericesc* (București, 1979), *Făclii pentru dreapta credință. Predici* (Buzău, 1985), *Din tezaurul ortodoxiei. În apărarea credinței străbune* (Buzău, 1990), *Raze din lumina lui Hristos. Predici la duminici, praznice și sfinți* (Buzău, 1996). Predicile Părintelui Slevoacă sunt printre cele mai populare, agreate atât de credincioșii simpli, cât și de intelectuali. Ele cuprind atâtea idei și adevăruri

²⁷⁷ † JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Apostolat Social*, vol. XII: *Ur-mând Sfințelor Predanii și Rânduiei strămoșești*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1976, p. 142.

mântuitoare de suflet, încât volumele pot constitui un fel de enciclopedie predicatorială, fiind adesea utilizate de către preoți în împlinirea slujirii învățătoarești, dar și de către seminariști și studenții teologi, pentru redactarea predicilor în cadrul orelor de curs și seminarii.

Ne reține atenția volumul intitulat sugestiv *Raze din lumina lui Hristos*, care cuprinde 82 de predici (57 tematice, 23 panegirice și 2 pareneze), împărțite în 5 mari capitole. Trebuie remarcat faptul că, dată fiind formația intelectuală și teologică a autorului, toate predicile din acest volum sunt adresate cu precădere credincioșilor cu o cultură mai ridicată, ca să poată satisface exigențele unor credincioși de formație intelectuală sporită. De aceea, fiecare temă este tratată în profunzime, sub multiplele ei aspecte, autorul utilizând o întreagă paletă de argumente pentru elucidarea ei: Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament, Sfânta Tradiție, mărturiile unor oameni de știință și cultură, exemple practice pilduitoare, făcându-i în prealabil o amplă analiză psihologică, etică și sociologică, ceea ce dovedește că autorul manifestă o adevărată preferință pentru a pătrunde în sufletele ascultătorilor. Observăm și în acest volum stilul atrăgător al Părintelui Slevoacă, același dar de a-și captiva ascultătorii și de a-i transpune într-o înaltă atmosferă duhovnicească.

În ceea ce privește forma predicilor, părintele autor își alege adeseori tema pe care o tratează din pericopa evangheliei din ziua respectivă, fără să o mai reproducă pe aceasta în întregime în introducere, presupunând că ascultătorii o cunosc fie de mai înainte, fie de la Sfânta Liturghie, făcând doar o simplă legătură între tema tratată și versetele din pericopa evanghelică respectivă, pe care le rezumă schematic. Acest procedeu este în avantajul tratării temei alese, întrucât i se rezervă un timp mai extins, fără să se mai repete ceea ce deja s-a citit la Sfânta Liturghie. În foarte multe predici, Părintele Slevoacă nu se rezumă, în încheiere, la simple sfaturi, ci desprinde o serie de învățături, pe care credincioșii să le rețină, spre a le fi puncte de sprijin pentru o viață cu adevărat creștină.

Interesul pentru racordarea predicilor la problemele enoriașilor constituie o notă specifică a acestei cărți, ce abundă în exemple din viața cotidiană, în apropieri ale mesajului biblic de inimile credincioșilor, după cum vedem, bunăoară, în *Predica la Duminica a 20-a după Rusalii*, având titlul *Nemurirea sufletului*:

„Iisus a înviat un mort, a rechemat viața în trup, a săvârșit una din cele mai mari minuni. Un lucru asemănător se va petrece cu noi toți. Muri-vom într-o zi, cum au murit și cei ce au trăit înaintea noastră. Vom fi jeliți de cei din familiile noastre, apoi vom fi duși la cimitir, trupul ne va fi acoperit cu pământ, la cap ni se va pune o cruce și, în curând, din toată frumusețea noastră, din toată fala noastră, nu va rămâne decât o mână de oase goale [...]. Dar nu în mormânt se încheie istoria vieții noastre, fraților. Noi, oamenii, nu dispărem fără urmă. Noi avem un suflet nemuritor. Și, după cum fiul văduvei din Nain a fost sculat din morți cu puterea Fiului lui Dumnezeu, așa vom învia și noi, la învierea cea de obște”²⁷⁸.

Haina în care Părintele Slevoacă și-a îmbrăcat predicile este una cu totul aleasă, festivă. Și dacă tot mai mult se adeverește dictonul că *stilul este omul*, părintele autor poate fi recunoscut după stilul pe care l-a folosit la întocmirea acestor predici. Deși nu a ocolit expresiile arhaice, autorul a mai modernizat limbajul tradițional utilizat în predici, spre a corespunde nivelului limbii literare aflate în uz.

VI.2.3.3. *Pr. prof. dr. Ene Braniște* (1913-1984)

Cu toate că Părintele Ene Braniște a rămas consacrat în conștiința posterității, prin excelență, domeniului Liturgicii, Pastoralii și Artei creștine, dacă vom cerceta mai în amănunt bibliografia alcătuită de părintele profesor dr. Nicolae Necula, ucenic apropiat și urmaș la Catedră, vom descoperi un număr apreciabil de predici, care nu pot fi trecute cu vederea de cel ce dorește să evalueze obiectiv opera strălucitului dascăl de teologie.

Cuvântările părintelui profesor supuse analizei noastre au fost publicate în revistele *Glasul Bisericii* și *Mitropolia Olteniei*, însumând 27 de titluri, clasificate astfel: o omilie exegetică, 15 predici tematice,

²⁷⁸ Pr. Ștefan SLEVOACĂ, *Raze din lumina lui Hristos* (predici la duminici, praznice și sfinți), Ed. Episcopiei Buzăului, Buzău, 1996, p. 162.

8 panegirice și 3 pareneze. Semnalăm faptul că aceste predici au fost publicate sub titlul *Cuvântări și Predici*, la Ed. Basilica a Patriarhiei Române (2014), volum foarte util slujitorilor Bisericii noastre, și nu numai.

În alcătuirea cuvântărilor sale, părintele autor utilizează în proporție covârșitoare Sfânta Scriptură spre a-i familiariza pe credincioși cu textul sfânt al Vechiului și Noului Testament. Textele scripturistice folosite în predici sunt bine alese și integrate organic în corpul predicilor, sporind valoarea doctrinară a acestora. Nu omite, pe alocuri, nici izvorul patristic. Astfel, în *Predica la Duminica a V-a după Paști* amintește de Sf. Vasile cel Mare, când explică învățătura despre cinstirea sfințelor icoane, arătând că această cinstire „se suie la persoanele sfinte zugrăvite pe dânsle”²⁷⁹. Tot Sf. Vasile cel Mare este parafrizat pentru a arăta că din cauza păcatelor îngerul păzitor ne părăsește, precum „pe albine le alungă fumul și pe porumbei îi pune pe fugă mirosul cel urât și greu”²⁸⁰. Când vorbește despre cei care amână mărturisirea păcatelor, neglijând astfel importanța Tainei Mărturisirii în viața creștină, aduce un exemplu din scrierile Sf. Teodor Studitul:

„Un Sfânt Părinte bisericesc aseamănă pe unii ca aceștia cu corăbierii leneși, care, atunci când apa mării pătrunde prin vreo crăpătură în corabie, se lenevesc să o scoată, iar ea tot adunându-se mereu, îneacă și corabia și pe ei”²⁸¹.

De asemenea, tot pentru argumentarea acestei teme apelează la Sf. Ioan Scărarul, Sf. Ioan Gură de Aur, Clement Romanul, Tertulian și Fericitul Augustin. Dintre autorii români remarcăm că valorifică pe George Coșbuc (*Gazel, Rugămintea din urmă*), Gala Galaction (romanul *Roxana*), Preotul martir Ilarion Felea (*Religia iubirii*) și din scrisul lui Nicolae Iorga.

²⁷⁹ Pr. Ene BRANIȘTE, „Predică la Duminica a V-a după Paști”, în vol. *Cuvântări și Predici*, Ed. Basilica, București, 2014, p. 513.

²⁸⁰ Pr. Ene BRANIȘTE, „Predică la ziua Sfinților Arhangheli”, în vol. *Cuvântări și Predici*, p. 1006.

²⁸¹ Pr. Ene BRANIȘTE, „Cuvânt de îndemn la Spovedanie”, în vol. *Cuvântări și Predici*, p. 322.

O altă caracteristică a părintelui autor o constituie prezența colindelor în predicile din perioada sărbătorilor de iarnă, unde întâlnim fragmente din aceste minunate creații populare. Pentru ilustrări părintele utilizează în special *Patericul*. În privința literaturii universale observăm că autorul face trimitere la Goethe, Seneca, Sofocle, Virgiliu, Spinoza, Iacob Böhne, Aristotel, Thomas Carlyle, Fichte.

O notă distinctă pe care am remarcat-o la Părintele profesor Ene Braniște este folosirea cu predilecție a cărților de cult, deoarece prin formația sa de liturgist consacrat cunoștea foarte bine iconografia bisericească, dovadă că utilizează foarte des *Triodul*, *Ceaslovul*, *Molitfelnicul*, *Penticostarul* și *Octoihul*.

Stilul predicilor este simplu, limpede, armonios, pitoresc, concret. Este stilul vorbit, nu cel scris al predicilor redactate la masa de lucru. Simțim acest stil vorbit, chiar citind cuvântările. Frazele sunt bine încheigate și urmează o structură logică, clară, precisă, vădind încă o dată erudiția dascălului de teologie, a liturgistului de excepție, minunat mănuitor al condeiului. În expunerea ideilor pornește de la cunoscut la necunoscut, de la concret la abstract și reușește în chip deosebit să concretizeze, să plasticizeze, să materializeze adevărurile de credință prin ilustrări, exemple, asemănări, parabole, întâmplări din istorie și din viața obișnuită a oamenilor.

VI.2.3.4. *Pr. prof. dr. Sebastian Chilea* (1907-1990)

Considerat unul dintre cei mai străluciți profesori pe care i-au avut Seminariile Teologice din Craiova (1951-1959) și București (1965-1978), predicator cu mare audiență al Catedralei mitropolitane din Craiova, precum și la câteva biserici din București la care a slujit, doctor în filosofie, a fost un om de o sensibilitate aparte, foarte iubit de elevi. Părintele Chilea nu are prea multe predici publicate, dar se distinge ca un excelent teoretician al predicii. Parcurgând paginile revistei *Mitropolia Olteniei*, remarcăm patru cuvântări: două predici tematice dogmatice „Material omiletic. Înălțarea și căderea primului om”²⁸²,

²⁸² Pr. Sebastian CHILEA, „Material omiletic. Înălțarea și căderea primului om”, în: *Mitropolia Olteniei*, X (1958), 3-4, pp. 203-210.

„Material omiletic. Despre Providență”²⁸³, și 2 panegirice: „Material omiletic. Nașterea Domnului”²⁸⁴; „Sfântul Nicodim”²⁸⁵. De fapt, nu sunt predici propriu-zise, ci *materiale omiletice*, din care pot rezulta mai multe cuvântări. Nu este însă un material brut, ci unul prelucrat, aici intervenind merituos autorul.

Ca teoretician al predicii, Părintele Sebastian Chilea a lăsat în literatura omiletică trei studii de excepție:

• *Considerații omiletice actuale*. Aici, autorul, face o analiză psihologică de o finețe remarcabilă, nemaîntâlnită în literatura omiletică:

„Nu se poate pretinde ascultătorilor să prețuiască valori pentru care nu au niciun fel de pregătire și pentru care nu găsesc în cuprinsul sufletului lor nicio punte de legătură. Când predicatorul preferă un punct de plecare îndepărtat și când își dezvoltă predica pe un plan necunoscut ascultătorilor – oricât de înalt ar fi el –, atunci i se cere ascultătorului să facă deodată două lucruri deopotrivă imposibile: întâi, să facă un salt de gândire, să se rupă de actualitatea sa sufletească, ceea ce, evident, este imposibil, și, în al doilea rând, să urmărească un proces de gândire pornit undeva, nu se știe unde, de la o foarte incertă periferie a conștiinței spre centrul ei, ceea ce înseamnă a pretinde conștiinței o activitate împotriva naturii sale, care totdeauna pornește de la centru spre periferie. În asemenea împrejurări, predicatorul se așază împotriva curentului firesc al conștiinței ascultătorului și urmarea e cunoscută: ascultătorului nu-i mai rămâne decât să plece”²⁸⁶.

În opinia Părintelui Sebastian Chilea, predicatorii de astăzi

²⁸³ Pr. Sebastian CHILEA, „Material omiletic. Despre Providență”, în: *Mitropolia Olteniei*, X (1958), 7-8, pp. 537-543.

²⁸⁴ Pr. Sebastian CHILEA, „Material omiletic. Nașterea Domnului”, în: *Mitropolia Olteniei*, X (1958), 11-12, pp. 780-782.

²⁸⁵ Pr. Sebastian CHILEA, „Sfântul Nicodim”, în: *Mitropolia Olteniei*, XIX (1967), 1-2, pp. 138-140.

²⁸⁶ Pr. Sebastian CHILEA, „Considerații omiletice actuale”, în: *Ortodoxia*, XIX (1967), 1, p. 66.

„trebuie să plece de la o anume prezență sufletească a ascultătorilor sau de la ceea ce înțelegem prin *actualitatea sufletească*. Să nu nădăjduiască niciodată că atenția ascultătorilor îi poate urmări în orice condiții, dacă au de spus ceva de seamă. Este iluzia cea mai frecventă. Atenția ascultătorilor nu poate să urmărească decât o dezvoltare care pornește de la ceva actual, cunoscut, trăit și de înaltă valoare pentru ei”²⁸⁷;

• *Predica de succes*. Părintele Sebastian Chilea dă câteva definiții ale predicii, pe care o compară „cu un zbor al gândului”, „cu un poem”, „cu o melodie” sau chiar „cu toate la un loc”; predica de succes este aceea în care predicatorul condensează gândirea, dogmele și înțelesurile cele mai subtile ale artelor, asociindu-le cu marile adevăruri ale vieții. Asemănându-se unui artist sau gânditor, vorbitorul trebuie să fie un inspirat, cuvântul său trebuie să denote autenticitate și trăire sinceră; rolul predicatorului nu este de a spune lucruri extraordinare, ci de a transmite un singur gând, o idee mare, dar ideea sa trebuie să fie „limpede gândită în toate articulațiile și în toate ramificațiile ei”²⁸⁸; este necesar ca predica să apară „încălegată organic”, să se miște ca o ființă vie, să aibă suflet. Îndatorirea unui predicator este aceea de a-și studia predica, asemenea lui Jacques Bénigne Bossuet, despre care se spune că își studia sever toate cuvântările, le scria și le transcria de multe ori până la forma definitivă, deoarece predica trebuie îndelung gândită; ceea ce contează este ca „*ascultătorii să aibă sentimentul că ei au fost ținta discursului, în limba lor, despre lucruri și nevoi care îi neliniștesc pe ei și că predica le-a deschis un nou orizont*”²⁸⁹. În legătură cu această ultimă cauză, frecventă din păcate și în zilele noastre, părintele autor afirmă:

„Predica este o permanentă convorbire între predicator și credincioși. Îndată ce predicatorul simte că nimeni nu-l mai întreabă, e bine să încheie. Cicero vorbește de un anumit «miros» al oratorului,

²⁸⁷ Pr. Sebastian CHILEA, „Considerații omiletice actuale”, p. 72.

²⁸⁸ Pr. Sebastian CHILEA, „Predica de succes”, în: *Mitropolia Olteniei*, VI (1854), 1-3, p. 37.

²⁸⁹ Pr. Sebastian CHILEA, „Predica de succes”, p. 37.

cu ajutorul căruia el poate să-și dea seama ce gândesc, ce așteaptă, ce vor sau ce nu place ascultătorilor săi”²⁹⁰.

• *Predicatorul* este articolul în care preotul Sebastian Chilea își concentrează atenția asupra următoarelor idei: pentru a se face înțeles, predicatorul este dator să țină cadența unui dublu ritm: ritmul sufletesc propriu și ritmul sufletesc al ascultătorilor. Cuvântarea trebuie să se desfășoare „ca o melodie în care se cuprinde gândirea”. Astfel, ideile exprimate prin cuvinte trebuie să se succedă într-o ordine muzicală, potrivit cu legile ritmului, armoniei și măsurii. Comparația cu muzica merge mai departe, autorul susținând că

„la fel cum fiecare notă din melodie se reazemă pe zestrea muzicală a notei anterioare și pregătește o treaptă pe care se clădește muzical nota următoare, tot așa și gândirea trece de la o idee la alta, fiecare aducând, în treacăt, partea sa de contribuție la alcătuirea gândului central, ideii principale”²⁹¹.

Ideea cuprinsă în frază este oglinda sufletului, întrucât fraza logic alcătuită este semnul unui gând temeinic și bine îndrumat care se transmite și este lesne înțeles. Când ideile decurg una din cealaltă, acesta este un semn că predicatorul a găsit secretul unei bune cuvântări, că unitatea de gândire este metodic orânduită, că stă dreaptă, „ca floarea pe rădăcină”. Cine reușește să alcătuiască o astfel de predică, acela a alcătuit o operă de creație, întrucât „ea presupune nu numai puterea de a îmbrățișa un adevăr fundamental, ci și puterea de a transfigura acest adevăr pe mai multe planuri deodată”²⁹²; pentru predicator, a nu-și scrie cuvântarea pe hârtie înseamnă un mare risc. Pentru că orice cuvântare trebuie scrisă, pentru a fi conturată și definită.

În predică nu există improvizație; dacă există, ea este rezultatul unei îndelungate depozitări intelectuale din care predicatorul cu experiență

²⁹⁰ Pr. Sebastian CHILEA, „Predica de succes”, p. 38.

²⁹¹ Pr. Sebastian CHILEA, „Predicatorul”, în: *Mitropolia Olteniei*, X (1958), 3-4, p. 178.

²⁹² Pr. Sebastian CHILEA, „Predicatorul”, p. 178.

scoate cu meșteșug ceea ce îi trebuie. Predicatorul se formează scriind, deoarece gândirea corectă și expresia corespunzătoare se dobândesc numai prin controlul riguros al scrisului. Este imposibil ca cineva să gândească just și să se exprime adecvat fără această disciplină a scrisului. Scrisul fortifică gândirea și reprezintă poate cel mai mare secret al marilor predicatori. Este necesară scrierea predicilor mai ales pentru predicatorii începători; cuvântul care să cuprindă adevărul lucrurilor și al vieții presupune o îndelungată familiarizare cu simbolismul cuvintelor care stau în inima conceptelor, cu ceea ce este intelectual sau afectiv, voluntar sau automat, conștient sau subconștient în structura intimă a cuvintelor. În acest mod, predicatorul ajunge să vadă limpede marea putere creatoare a cuvântului. *Prin cuvânt se creează lumile sau se dărâmă, se unesc oamenii sau se dezbină, se mântuiesc sau sunt osândiți pe vecie*²⁹³.

VI.2.3.5. *Arhid. prof. dr. Nicolae Balcă* (1903-1983)

Un nume de referință în galeria profesorilor Facultății de Teologie din București îl reprezintă și cel al Părintelui profesor dr. Nicolae Balcă, strălucit titular al Catedrei de Omiletică și Catehetică cu noțiuni de Pedagogie, teolog cu înaltă ținută academică și erudit filosof creștin, care a pus în serviciul Omileticii și Catehetei tot ce a dat mai frumos și util universul fascinant al filosofiei.

Așa cum remarca Părintele profesor Constantin Galeriu

„prelegerile sale erau dinamice, cuceritoare, mereu înnoite cu cercetări din știință aduse la zi, străduindu-se permanent să realizeze o admirabilă simbioză între o Teologie ortodoxă vie și cultură. Ținând seama de specificul Catedrei de Omiletică și Catehetică, era preocupat să trezească un interes sporit în sufletul viitorilor preoți față de funcția nespus de importantă pentru Biserică, a propovăduirii cuvântului lui Dumnezeu, accentuând mereu faptul că Mântuitorul a fost «Învățătorul» și că i-a trimis pe Sfinții Apostoli să propovăduiască cuvântul Său

²⁹³ Pr. Sebastian CHILEA, „Predicatorul”, p. 183.

nemuritor. La lecțiile și seminariile conduse de el, îndemna pe studenți să învețe să predice pentru lumea de astăzi, arătându-le că pentru a putea face acest lucru este necesar să-și acumuleze solid o cultură generală cât mai temeinică, pentru a cunoaște structura spirituală a lumii și a omului contemporan, a cărui caracteristică esențială este credința în atotputernicia științei pozitive”²⁹⁴.

În vremea profesoratului, pentru studenții din anii III și IV, Părintele Balcă a pus la dispoziție un curs dactilografiat însumând 134 de pagini, intitulat *Manual unic – Omiletica*. Pe parcursul celor douăsprezece prelegeri ale cursului, expune istoria predicii, începând cu originile ei până în prima jumătate a sec. al XX-lea. Prelegerile nu au forma unor capitole propriu-zise, trecerea de la o temă la alta făcându-se cursiv, urmând firul istoriei. În primele pagini ale cursului motivează importanța majoră a cunoașterii istoriei predicii, prin impactul pe care exemplele vii ar trebui să-l aibă asupra modului de manifestare a predicatorului. Făcând o comparație între natura umană și predică, Părintele Balcă afirmă că predica originală exprimă fidel specificul unei epoci, la fel cum natura fizică se reflectă în natura spirituală a omului. Iată ce spune la un moment dat:

„Predicatorul nu trebuie să fie numai susceptibil față de influențele din afară ale vremii în care trăiește, ci are datoria să facă tot posibilul să răzbată dincolo de suprafața lucrurilor, tot mai adânc, să scruteze tendințele ascunse ale gândirii și opiniei, să descopere cauzele adânci și permanent active ale lumii spirituale. El se va sili deci să ajungă la forțele elementare care creează și controlează filosofia și istoria epocii lui”²⁹⁵.

Părintele profesor precizează câteva condiții de care predicatorul trebuie să țină seama atunci când dorește să întocmească o predică. Mai întâi, acesta trebuie să cunoască gândirea științifică a vremii sale, pentru

²⁹⁴ Pr. Constantin GALERIU, „În memoriam: Arhidiaconul Prof. Dr. Nicolae Balcă”, în: *Studii Teologice*, XXXVI (1984), 1-2, p. 140.

²⁹⁵ Pr. Nicolae BALCĂ, *Manual unic – Omiletica* (manuscris dactilografiat), în Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București, ex. VII, fasc. III, s.a.

a nu rămâne un retrograd. Pericopele evanghelice pe care le utilizează trebuie să aibă o aplicabilitate concretă la realitățile și nevoile societății sale. Pentru Părintele Balcă, predica autentică este importantă nu prin elocința ei oratorică, dobândită de la oameni, ci prin modul în care aceasta Îl exprimă pe Hristos, astfel că

„Hristos poate fi predicat în diferite forme și în noi stiluri de argumentare și în noi veșminte de cuvinte și ilustrații. El va fi tot Iisus Hristos «Același ieri, azi și în veci», iar predicatorul autentic vorbește cum l-a învățat să vorbească Iisus Hristos, nu oamenii”²⁹⁶.

În predica sa, fiecare orator trebuie să păstreze echidistanța față de principiul adaptării, pentru a nu transforma predica într-un material care exprimă senzaționalul superficial. Dimpotrivă, predicatorul trebuie să promoveze elementul veșnic și moral. Având convingerea că se adresează personalității fiecăruia dintre ascultătorii săi, predicatorul trebuie să urmărească în cuvântarea sa modelarea morală a acestora, astfel încât să le insuflă ideea sfințeniei și abandonarea unei fericiri egoiste.

Pe lângă activitatea sa didactică și scrierile în domeniu, Părintele Nicolae Balcă a publicat separat un număr important de predici în revista *Glasul Bisericii*. Acestea pot fi clasificate astfel: 3 panegirice („La Sfântul Nicolae”²⁹⁷, „Panegiric la Bunavestire”²⁹⁸, „La Sfântul Dimitrie Izvorătorul de Mir”²⁹⁹), 5 predici tematice („Predică la Duminica a XXIX-a după Rusalii”³⁰⁰, „Creștinul în fața Judecătorului Suprem: Valoarea faptei pentru destinul său în veșnicie”³⁰¹, „Slujirea lui Dumnezeu prin slujirea

²⁹⁶ Pr. Nicolae BALCĂ, *Manual unic – Omiletica* (manuscris dactilografiat).

²⁹⁷ Pr. Nicolae BALCĂ, „Panegiric la Sfântul Nicolae”, în: *Glasul Bisericii*, XXII (1963), 11-12, pp. 997-1000.

²⁹⁸ Pr. Nicolae BALCĂ, „Panegiric la Bunavestire”, în: *Glasul Bisericii*, XXVI (1967), 3-4, pp. 218-221.

²⁹⁹ Pr. Nicolae BALCĂ, „Panegiric la Sfântul Dimitrie Izvorătorul de Mir”, în: *Glasul Bisericii*, XXV (1966), 9-10, pp. 797-799.

³⁰⁰ Pr. Nicolae BALCĂ, „Predică la Duminica a XXIX-a după Rusalii”, în: *Glasul Bisericii*, XX (1961), 1-2, pp. 21-25.

³⁰¹ Pr. Nicolae BALCĂ, „Creștinul în fața Judecătorului Suprem: Valoarea faptei pentru destinul său în veșnicie”, în: *Glasul Bisericii*, XXIV (1965), 3-4, pp. 220-223.

oamenilor: Valoarea milei pentru destinul în veșnicie al creștinului”³⁰², „Inima curată și cuvântul dumnezeiesc”³⁰³, „La Duminica Floriilor”³⁰⁴) și o pareneză („Cuvânt la o Cununie”³⁰⁵).

Având în general dimensiuni echilibrate, cuvântările părintelui profesor nu depășesc, de obicei, cinci pagini. Lipsesc formulele de adresare, ceea ce ne indică o posibilă elaborare a predicilor la masa de lucru, ori au fost omise la tipar. După o introducere scurtă, în care este anunțată tema, urmează tratarea, care de obicei cuprinde explicații, argumentări, ilustrări prin exemple proprii sau din Sfânta Tradiție a pericopei citite în duminica respectivă sau a vieții și faptelor sfântului pomenit, în cazul unui panegiric. Încheierea, de asemenea nu foarte lungă, constă în formularea de îndemnuri, plecând de la învățătura Sfintei Scripturi, precum și în aplicarea acesteia în viața de zi cu zi a credincioșilor.

VI.2.3.6. *Pr. prof. dr. Dumitru Belu* (1902-1980)

Între ostenitorii de excepție în câmpul Omileticii românești stă scris cu cinste și numele Părintelui profesor Dumitru Belu. Cu privire la activitatea sa omiletică, în general, bibliografia românească beneficiază de un studiu bine documentat, aparținând Părintelui Nicolae Dura, doctor în teologie, în prezent slujitor la Parohia Ortodoxă Română din Viena. În acest studiu, intitulat „Activitatea omiletică a preotului prof. dr. Dumitru Belu”³⁰⁶, autorul analizează opera omiletică legată îndeosebi de studiile, articolele și predicile publicate, amintind doar în treacăt de prelegerile universitare. Consemnăm și volumul de predici *Chemări la slujire*, editat

³⁰² Pr. Nicolae BALCĂ, „Slujirea lui Dumnezeu prin slujirea oamenilor: Valoarea milei pentru destinul în veșnicie al creștinului”, în: *Glasul Bisericii*, XXV (1966), 3-4, pp. 206-209.

³⁰³ Pr. Nicolae BALCĂ, „Inima curată și cuvântul dumnezeiesc”, în: *Glasul Bisericii*, XXVI (1967), 9-10, pp. 893-896.

³⁰⁴ Pr. Nicolae BALCĂ, „Predică la Duminica Floriilor”, în: *Glasul Bisericii*, XXVII (1968), 3-4, pp. 376-380.

³⁰⁵ Pr. Nicolae BALCĂ, „Cuvânt la o Cununie”, în: *Glasul Bisericii*, XXXI (1972), 5-6, pp. 509-512.

³⁰⁶ Pr. Nicolae DURA, „Activitatea omiletică a preotului prof. dr. Dumitru Belu”, în: *Studii Teologice*, XXXIX (1987), 1.

la Sibiu în 2012, care cuprinde 56 de cuvântări, în majoritate tematice. Dintre acestea, ne reține atenția predica la *Duminica a cincea după Rusalii*, în care autorul vorbește foarte realist despre virtutea stăpânirii de sine:

„La ce ne folosește stăpânirea de sine? Puterea și deprinderea de a fi cumpătați ne asigură o viață sănătoasă și echilibrată, atât sub raport fizic cât și sufletec. Cumpătarea nu ne cere înăbușirea oricărei trebuințe, a oricărei dorințe. Ea nu ne cere decât păstrarea în anumite limite și anume în limitele indicate de către conștiința noastră luminată – a instinctelor și dorințelor noastre. De îndată ce, în satisfacerea trebuințelor trecem peste o anumită măsură, alunecăm spre dezechilibru, spre degenerare și ruină fizică și morală. Cel ce se dedă beției va ajunge în scurtă vreme o epavă, o căzătură, va ajunge de râs și batjocură [...]. Fără stăpânire de sine nu putem duce o viață normală. Numai cel ce se știe stăpân își dobândește libertate și unitate interioară. Necumpătarea ne irosește puterile, ni le împrăște și ni le slăbește. Cumpătarea ne ajută să ne concentrăm și să ne îndrumăm întreaga energie de care dispunem în direcția îndeplinirii scopurilor, a idealului ce ne-am propus”³⁰⁷.

În cele ce urmează ne vom îndrepta atenția asupra *Cursului universitar de Omiletică*. Păstrat în manuscris la Biblioteca Facultății de Teologie din Sibiu, a fost tipărit la Editura Andreiana – Editura InfoArt Media, Sibiu, 2012, cu titlul *Curs de Omiletică. Momente din istoria prediciei (partea I); Teoria prediciei (partea a II-a)*. În pofida faptului că acest curs are o vechime de aproximativ 50 de ani, rămâne încă *cel mai bun și complet din literatura teologică românească*.

Mai întâi, câteva spicuiuri utile din capitolul al V-lea (*Elaborarea prediciei*): Una dintre precizările de esență ale Părintelui Belu este că *reușita prediciei este direct proporțională cu efortul care se depune la elaborarea ei*. Părintele profesor distinge două mari etape pentru pregătirea prediciei: *depărtată și apropiată*.

Cea dintâi începe în clipa în care tânărul s-a hotărât pentru preoție. Să-și orienteze cu perseverență, în această direcție, întreaga sa pregătire:

³⁰⁷ Pr. Dumitru BELU, *Chemări la slujire*, Sibiu, 2012, p. 81.

lectura, gândirea, simțirea, voința, atitudinea generală față de lucruri și oameni, ținuta, viața sa întreagă. În acest „proces” al pregătirii generale, trebuie avute în vedere următoarele: *dezvoltarea judecării, cu o gândire logică, prin lectură sistematică, cu discernământul necesar (a deosebi, de pildă, ceea ce este esențial de ceea ce este secundar în lecturile făcute); cultivarea memoriei – întrucât predica trebuie rostită liber.* Părintele recomandă, astfel, exersarea memoriei prin învățarea unor versete din Scriptură, a unor poezii frumoase, și chiar a unor fraze și expresii deosebite pe care le întâlnim în lecturile noastre. De observat că o memorie bună este condiționată și de păstrarea unor reguli de igienă. *Parte a vieții sufletești, memoria suferă împreună cu aceasta înrâuririle favorabile sau negative ale vieții trupesti. Alcoolul, privegherile prelungite, surmenajul și în general orice fel de excese, influențează neprielnic asupra memoriei; studierea feluritelor izvoare, cu ajutorul cărora să-și îmbogățească atât cultura³⁰⁸, în genere, cât și limba și stilul.* Să nu se uite că greșelile de limbă în predică înseamnă lipsă de respect față de învățătura propovăduită, față de ascultători și față de sine însuși. Greșelile de limbă scad autoritatea predicatorului și eficiența predicii. Nu poate fi acceptat ca învățător cine nu cunoaște nici măcar regulile elementare ale vorbirii corecte.

Pregătirea apropiată înseamnă o concentrare a tuturor puterilor în vederea alcătuirii predicii cerută de proxima sărbătoare din curgerea anului liturgic. În acest scop, întâi de toate, trebuie avute în vedere *trei împrejurări: de timp, de persoane și de loc.* Un alt pas important este acela al fixării temei, în legătură directă cu cele trei „împrejurări”. La acest punct trebuie evitată greșeala unor confrăți, care *vrând să fie originali aleargă după teme neobișnuite, neabordate de alții. Procedul nu este potrivit. Mai întâi se cuvine a ști că nu-i nimic nou sub soare. Pe urmă, trebuie să mai știi că subiectele simple sunt mai apropiate de viață și, de aceea, mai folositoare ascultătorilor, oricare ar fi aceștia.*

Semnalăm, acum, câteva elemente din capitolul al VIII-lea: *Susținerea predicii.*

³⁰⁸ Cu privire la lecturi, părintele îndeamnă la mult discernământ, exemplificând cu o constatare a lui Schopenhauer: „Abuzul de lectură privează spiritul de elasticitate, așa cum o greutate anulează elasticitatea unui resort, când apasă mereu asupra lui. A-ți băga capul în carte, de îndată ce ai un moment liber, este cel mai bun mijloc de a nu ajunge să ai idei personale”.

- › *Rostirea și improvizația.* Toți marii predicatori opinează că predica trebuie rostită liber. Însăși denumirea de „predică” vine din lat. *praedicare* – a vorbi în fața cuiva (nu *praelegere* – a citi în fața cuiva, n.n.). Predica nu este monolog, ci dialog, întreit dialog (cu credincioșii, cu Dumnezeu și cu sine însuși). Pentru a vorbi liber, predica trebuie memorizată, iar memorizarea este de două feluri: *verbală* (cuvânt cu cuvânt) și *reală* (reținerea ideilor de bază). Pentru începători este recomandată prima metodă, pentru cei avansați, a doua. Improvizația este metoda la care se recurge atunci când vorbitorul, din pricini binecuvântate, nu a avut timpul necesar pregătirii predicii. Va utiliza acest procedeu doar în cazuri de extremă urgență.
- › *Adaptarea în predică* este un imperativ ce nu are nevoie de niciun argument. Important este de reținut cum se face: *la propriul mod de a fi* (a nu te întinde cât nu-ți ajunge plapuma), *la ascultători* (a ține seama de capacitatea lor psihologică de receptare), *la genul predicii și la momentul liturgic.*
- › *Acțiunea în predică vizează: ținuta exterioară a predicatorului, expresia feței, dicția, gesturile.* Demostene, marele orator grec, vorbind despre marea importanță a acțiunii oratorice spune: „Cea dintâi condiție a reușitei unui discurs e acțiunea; a doua – acțiunea; a treia – acțiunea!”. *Ținuta predicatorului în amvon trebuie să fie în armonie cu îndatorirea pe care el, predicatorul, o are de împlinit. Nu se cuvine să fie fals sărbătorească, țeapănă, îndrăzneță, sfidătoare, arogantă, ci demnă, firească, învăluită în nimbul caracteristic al vredniciei sale sacerdotale. Să nu fie crispat, ci destins; nu înclinat într-o parte sau alta, ci drept; nu înspăimântat, ci calm, liniștit. Expresia feței trebuie să fie cât mai naturală (In facie legitur homo).* În fizionomie, cea mai mare importanță o au ochii. De aceea, privirea trebuie să fie dreaptă, prietenească, ochii să nu fie plecați, nici rătăciți mereu în sus. Nici fixați asupra unui singur punct, ci să cuprindă pe toți ascultătorii. *Dicția* este arta de a rosti limpede și frumos un text, este arta de a folosi cu măiestrie vocea. Însușirile dicției sunt: *claritatea, naturalețea, varietatea și fluența.* *Gesticulația* este necesarul complementar al cuvântului. El subliniază, întărește și, uneori, chiar înlocuiește cuvântul. Trebuie avut în vedere faptul că *gestul nu ajută*

cuvântului decât dacă îl subliniază. Dacă l-ar contrazice, l-ar slăbi considerabil. Este greșit să faci gesturi vehemente când vorbești despre bunătate, sau gesturi domoale când vorbești, de pildă, despre judecata și mânia lui Dumnezeu. Gesturile trebuie să fie ordonate și cu măsură. Când dăm un citat biblic, în care vorbește Dumnezeu, nu gesticulăm. De asemenea, niciodată nu vom face gesturi zgomo-toase (nu vom lovi cu pumnul în balustrada amvonului sau în piept, nici nu vom bate din palme).

VI.2.3.7. *Patriarhul Iustin Moisescu* (1910-1986)

Reputația de strălucit teolog a Patriarhului Iustin a fost statornic confirmată, chiar de la primii pași pe care i-a făcut în câmpul teologiei. I-a fost dat să înscrie o traiectorie de lumină în gândirea teologică, începând din adolescență. Neobișnuitele succese școlare, strălucitele studii academice în țară și peste hotare și apoi cariera universitară uimitor de bogată, la nivelul marilor universități pe care le-a frecventat și unde s-a impus, au fost revelatoare. Tânărul profesor era în neîntreruptă ascensiune și prezenta toate garanțiile unei maxime realizări. După două decenii de rodnică arhipăstorie, în Transilvania și, apoi, în Moldova, unde s-a remarcat ca un fidel slujitor al Bisericii și al Neamului, în anul 1977 Mitropolitul Iustin venea la cârma Bisericii Ortodoxe Române, în contextul unor condiții istorice noi, urmând vrednicilor săi înaintași. Și din această postură a lucrat pe mai departe, cu o excepțională pecete personală, pentru a păstra neștirbit tezaurul credinței ortodoxe.

În perioada celor treizeci de ani de slujire arhierescă, din care ultimii nouă ani ca patriarh (1977-1986), pe lângă alte cuvântări ocazionale, a elaborat peste 60 de Pastorale la Nașterea și Învierea Domnului, al căror conținut îl vom supune atenției în cele ce urmează. Analizând aceste scrisori pastorale, dintru început, constatăm faptul că au puternice rădăcini în tâlcuirea biblică și teologică, spre a ajunge, treptat, să culeagă fructul îndrumărilor creștinești și al îndemnurilor virtuose, pentru tot ce se cere sufletului credincios și conviețuirii cu semenii. Este linia imprimată propovăduirii de către Sfinții Apostoli și urmată cu stăruință

de Sfinții Părinți. Ilustrul profesor de teologie și iubitorul literaturii patristice a asimilat din plin gândirea și chipul predicării, după cum vedește atașamentul său față de spiritul luminat al lui Evagrie Ponticul sau față de doctorul sufletesc, Sf. Ioan Gură de Aur.

Genul omiletic în care se înscriu pastoralele este cel parenetic, îndemnător și îndrumător, care în mod deosebit aparține întâistătorilor eparhiilor. Autorul nu-și propune ca obiective nici exegeze sofisticate, nici dezvoltarea detaliată a temelor, nici tonuri encomiastice înflăcărâte, ci îndemnuri, sfaturi, avertismente, încurajări de la inima unui părinte iubitor către fiii săi.

Tematica pastoralelor este variată, precum erau și aspectele pe care Patriarhul Iustin le-a promovat. Astfel, întâlnim teme referitoare la *antropologie, înviere, dragostea lui Dumnezeu pentru oameni, păstrarea dreptei credințe*, nelipsind cele prin care înaltul ierarh îndrumă *viața religio-morală* a credincioșilor privind viețuirea după porunca Mântuitorului și înlăturarea păcatelor, a deprinderilor dăunătoare din punct de vedere moral și social. Ținând seama de conținut, identificăm principalele aspecte prezente: *dogmatico-misionare, social-morale și ecumenice*.

Vorbind despre *Întruparea Cuvântului* și sălășluirea Sa în noi, taina cea ascunsă a veacurilor, aceasta este amintită ca prezență văzută a lui Dumnezeu în lume: „Pogorând din înălțimile cerului și venind pe pământ, Fiul lui Dumnezeu, astăzi, fiu al omului s-a făcut. Mântuirea noastră a fost săvârșită de Fiul lui Dumnezeu în trup omenesc, de Dumnezeu-Omul. De aceea, Hristos nu s-a arătat oamenilor numai ca Dumnezeu sau numai ca om, ci, ca Fiul cel veșnic al lui Dumnezeu în trup de om vremelnic”³⁰⁹.

Urmările păcatului strămoșesc reprezintă tema centrală a unei alte pastorale, în care argumentează *necesitatea venirii unui răscumpărător* care să coboare către omul căzut, întrucât acesta, prin pierderea harului divin, cu propriile-i puteri nu mai putea ajunge la asemănarea cu Dumnezeu: „Făgăduința lui Dumnezeu de a trimite în lume pe Hristos-Mântuitorul pentru a ne izbăvi pe noi de cel rău se întrezărește în gândirea credincioșilor

³⁰⁹ † IUSTIN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Pastorală la Nașterea Domnului”, în: *Glasul Bisericii*, XXXVI (1977), 10-12, p. 804.

încă din cele mai vechi timpuri. Ea era răspândită aproape pretutindeni în lumea cunoscută atunci. Desigur, izvorul ei este dragostea lui Dumnezeu față de făptura mâinilor Sale, față de om; dar formele pe care le îmbrăca așteptarea sau dorirea lui Mesia erau diferite, fiind dependente în mare parte de nevoile sau dorințele ori idealurile oamenilor sau popoarelor”³¹⁰.

În pastoralele alcătuite cu ocazia sărbătorilor pascale, autorul arată importanța *Învierii Domnului*, care este temelia credinței și garanția învierii noastre: „Se veselesc în adevăr și se bucură îngerii cu oamenii și, împreună cu ei, în felul lor, se bucură și făpturile necuvântătoare. Înămânchind acum bucuria *Învierii Domnului* cu așteptarea învierii noastre și înnoirea întregii zidiri, într-un glas să mărturisim că: Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le [...]. Astfel, cuvântul Scripturii Vechi, învierea și arătările Mântuitorului în fața apostolilor sunt temeiurile credinței noastre în Hristos, Domnul și Dumnezeuul nostru, temeiurile așteptării învierii noastre, temeiurile pentru viețuirea noastră creștină”³¹¹.

Cunoscând situația grea prin care trecea țara după cumplitul cutremur din 4 martie 1977, Patriarhul Iustin îi îndemnă pe păstoriți la *împlinirea îndatoririlor creștinești* față de cei aflați în suferință:

„În multe locuințe atinse de furioasa înclăștare a stihiiilor naturii s-a abătut umbra morții crude peste numeroși frați ai noștri, la întâmplare: vârstnici, tineri și prunci. Au rămas în urmă copii fără părinți și părinți fără copii; surori și frați, prieteni sau tovarăși de viață ori muncă s-au despărțit unii de alții, fără de veste, pentru totdeauna. Cu miile se numără cei care au fost supuși unor chinuitoare suferințe sau au fost lipsiți de tot ce agoniseră cu trudă, prin munca lor de ani și ani. La durerea sfâșietoare și lacrimile fierbinți pentru pierderea de vieți omenești se adaugă astfel întristarea și amărăciunea pentru pierderea de bunuri materiale. Participând cu întreaga noastră ființă la zguduitorul

³¹⁰ † IUSTIN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Pastorală la Nașterea Domnului”, în: *Glasul Bisericii*, XLIV (1985), 10-12, p. 604.

³¹¹ † IUSTIN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Pastorală la *Învierea Domnului*”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XCIX (1981), 5-6, p. 498.

durere care s-a abătut asupra țării, în zilele de acum, pe cei care și-au pierdut viața să-i purtăm la loc de cinste în inimile noastre și către Dumnezeu pentru odihna sufletelor lor, în ceruri, rugăciuni stăruitoare să înălțăm. Pe cei în mare întristare să-i mângâiem și îmbărbătam, făcându-ne părtași suferințelor lor. Pe cei în nevoi cu dragoste frățească să-i ajutăm [...]. Potrivită cu fapta este și răsplata lui Dumnezeu. Omenia să fie omenie, cu gândul, cu cuvântul și mai ales cu fapta³¹².

Stilul cuvântărilor are un pronunțat caracter de oralitate, chiar dacă acestea au fost scrise integral. Remarcăm prezența calităților stilului gramatical, atât ale celor generale – *corectitudine, precizie, puritate, concizie* –, cât și ale celor particulare – *demnitate, finețe, naturalețe, armonie stilistică*. Între figurile stilistice mai des utilizate întâlnim: *epitetul, metafora, comparația, antiteza și gradația*. Deși prezintă adevăruri dogmatice profunde, prin expunerea clară a acestora, Patriarhul Iustin vădește respect pentru cuvântul lui Dumnezeu și pentru ascultători. Duhul specific cărților sfinte este simțit în toate pastoralele sale, iar interpretările pe care le face îl dezvăluie ca un iscusit exeget și un foarte bun cunoscător al Sfintei Scripturi, principalul izvor utilizat de autor.

VI.2.3.8. **Pr. prof. Nicolae Petrescu** (1908-2001)

Fiind unul dintre cei mai cunoscuți teologi din Oltenia, părintele Nicolae Petrescu și-a lăsat amprenta asupra activității Seminarului Teologic de la Mănăstirea Coșuna-Bucovăț din Craiova. Ca predicator, s-a îngrijit pentru buna prezentare a elevilor la amvon, dându-le sfaturi și povățuindu-i ca un adevărat părinte, pentru a întocmi predici de calitate. Neavând parohie, părintele profesor a slujit regulat în paraclisul Seminarului, în fiecare sâmbătă și duminică Vecernia, Utrenia și Sfânta Liturghie, rostind omilii exegetice la pericopele evanghelice și apostolice. Datorită exercițiului, studiului intens și stăruinței, publică în revista

³¹² † IUSTIN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Pastorală la Învierea Domnului”, în: *Glasul Bisericii*, XXXVI (1977), 5, p. 297.

Mitropolia Olteniei, începând cu anul 1973, câteva omilii exegetice la anumite pericope apostolice, pentru ca, în anul 1975, să publice volumul pe care îl vom prezenta mai jos. Apoi a întocmit, după programa analitică aprobată de Sfântul Sinod, cele două manuale de *Catehetică* (București, 1978) și *Omiletică* (București, 1977) pentru Seminariile Teologice, fiind primele manuale pentru elevii seminariști, din perioada când Biserica nu se bucura de prea multă libertate de exprimare, din cauza regimului comunist. Imediat ce au ieșit de sub tipar, s-au bucurat de o apreciere deosebită, dar nu numai atunci, ci și în zilele noastre reprezintă un real folos, datorită conținutului deosebit de bogat în informații actuale și pertinente.

În ceea ce privește *Omiletica*, avem în atenție aici *cel mai bun manual din mediul preuniversitar*. Selectăm câteva fragmente, pentru ilustrare:

- › *Rostirea predicilor. Acțiunea* (lat. *actio*) înseamnă *fact*, *act* și este cea mai importantă latură a oratoriei. Cicero, în lucrarea sa *De oratore*, și Quintilian în *Arta oratorică*, accentuând importanța acțiunii în oratorie, citează părerea celui mai mare orator al antichității, Demostene. Acesta fiind întrebat ce trebuie pus pe primul plan în arta oratorică, a spus că trei calități principale disting pe un orator adevărat: prima este acțiunea, a doua încă acțiunea, a treia, de asemenea, acțiunea; în ceea ce privește predica, acțiunea înseamnă totalitatea mijloacelor și procedeele pe care le folosește oratorul, pentru a reda ascultătorilor ceea ce a gândit și a scris: memoria, pronunțarea, vocea, gesturile, expresia feței, mâinile, ținuta corpului și ținuta vestimentară;
- › *Memoria (memorizarea cuvântării)*. Cicero, în lucrarea sa *De oratore*, dă o mare atenție memoriei și spune că ea este „tezaurul minții” (*memoria thesaurus mentis est*). Memorizarea este un act pe care predicatorul îl săvârșește în particular, dar acțiunea cea mai de seamă se săvârșește în public, în fața ascultătorilor;
- › *Pronunțarea (rostirea propriu-zisă a cuvântării)* trebuie să aibă următoarele caracteristici: să fie corectă, adică să se rostească predica după regulile ortoepice înscrise în gramatica limbii române; să fie naturală, adică potrivit firii și temperamentului fiecăruia, fără să fie

forțată, afectată, fără să se vadă că imită pronunțarea altui vorbitor; să se articuleze bine cuvintele, să le sublinieze pe cele de valoare, să le accentueze corect, respectând cantitatea silabelor (lungi sau scurte), să fie variată, adică potrivită cu ideile și sentimentele pe care vrem să le exprimăm: vie în bucurie, blândă și smerită în rugăciune, dureroasă și mângâietoare în înțristare;

- › *Vocea* diferă de la om la om, dar oricum ar fi ea, în rostire trebuie să fie dulce, nu supărătoare. Calitățile vocii se pot dezvolta, ca toate celelalte, printr-o îngrijire bună, iar neglijența le diminuează. Pentru o pronunțare corectă, trebuie să avem în vedere uniformitatea vocii, adică să săltăm și să coborâm vocea la intervale uniforme. Varietatea vocii constă în înlăturarea monotoniei și conformarea vocii cu natura subiectului tratat³¹³;
- › *Gesturile*. Gesticulația inteligentă și prudentă are mare importanță în oratorie, pentru că ea exprimă, chiar fără vorbe, aproape totul. Frumusețea discursului rezultă și din gesturi și din mișcarea corpului. De aceea, Demostene obișnuia să-și pregătească acțiunea, privindu-se într-o oglindă mare³¹⁴;
- › *Expresia feței (fizionomia)* are un rol important în activitatea oratorică, deoarece este oglinda sufletului. Spre fața oratorului se îndreaptă atenția ascultătorilor, la ea privesc ochii tuturor, înainte de a deschide gura predicatorul. Elocința vorbitorului trebuie să se arate și prin elocința feței: aceasta să fie nesilită, modestă, iar expresia ei să fie în acord cu cuprinsul cuvântării. Privirea ochilor să fie naturală și corespunzătoare stărilor sufletești. Nu este îngăduit predicatorului ca să țină ochii puțin sau complet închiși și nici să aibă o privire rătăcită și căutătoare peste ascultători³¹⁵;
- › *Măinile*. Limbajul mâinilor a fost foarte mult studiat de retorica antichității. „Celelalte părți ale corpului ajută pe vorbitor, dar mâinile vorbesc ele însele”, spune Quintilian. Cu ele cerem, promitem,

³¹³ Pr. Nicolae PETRESCU, *Omiletica. Manual pentru Seminariile Teologice*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1977, p. 246.

³¹⁴ Pr. Nicolae PETRESCU, *Omiletica*, p. 246.

³¹⁵ Pr. Nicolae PETRESCU, *Omiletica*, p. 248.

chemăm, concediem, amenințăm, implorăm, ne exprimăm groaza, prin ele întrebăm, negăm; prin ele ne manifestăm bucuria, întristarea, îndoiala, mărturisirea. De aceea, în diversitatea atât de mare a vorbirii tuturor neamurilor și popoarelor, „gesturile mâinilor sunt vorbirea comună a tuturor oamenilor”³¹⁶. Predicatorul trebuie să țină seama de importanța mișcării mâinilor și de înțelesul acestor mișcări, în vorbire, dar și aici trebuie să arate prudență și să fugă de abuzuri. Înainte de a rosti cuvântarea în biserică, este bine ca predicatorul s-o rostească singur, la masa lui de lucru, memorizând-o și exersând gesturile pe care are să le facă atunci când va vorbi în public. El nu trebuie să uite niciodată dictonul grec: *Nimic peste măsură* (Μηδὲν ἄγαν; cf. dictonul latin: *Aurea mediocritas* – „Aurita cale de mijloc”)³¹⁷;

- ✧ *Ținuta corpului și cea vestimentară.* Ținuta corpului trebuie să fie una naturală și în totală armonie cu solemnitatea cu care se rostește cuvântul Domnului. Mișcările corpului trebuie să fie foarte moderate și expresive, adică să însoțească gândurile și sentimentele vorbitorului, dar să reflecte calmul și buna așezare sufletească, iar nu nervozitate și neastâmpăr. „Predicatorul să stea pe amvon sau în fața altarului, având ținuta corpului dreaptă, nu strâmbă, nici piezișă, și să aibă grijă, ca aproape toți ascultătorii să fie în fața lui. Să se ferească de ținuta țeapănă sau de legănarea capului când vorbește”; ținuta vestimentară cu care se prezintă în fața ascultătorilor trebuie să fie distinsă: nu se cere eleganță sau modă în îmbrăcămintea preotului, ci *curățenie, modestie* și bună rânduială. Nu se cere preocupare unică pentru îmbrăcămintă și încălțăminte, dar nici nu se îngăduie neglijență, dezgustare pentru ochii ascultătorilor³¹⁸.

Volumul de predici pe care îl supunem atenției este intitulat de Părintele Nicolae Petrescu cum nu se poate mai simplu și mai sugestiv: *Explicarea Apostolelor duminicale* (București, 1975), adăugând apoi, ca

³¹⁶ Pr. Nicolae PETRESCU, *Omiletica*, p. 289.

³¹⁷ Pr. Nicolae PETRESCU, *Omiletica*, p. 250.

³¹⁸ Pr. Nicolae PETRESCU, *Omiletica*, p. 251.

subtitlu: *Manual pentru Seminariile Teologice*, stabilind prin aceasta, de la bun început, care este publicul țintă al cărții, după cum mărturisește, de altfel, chiar în *Cuvântul înainte*: „Primii destinatari ai acestui manual sunt elevii Seminariilor teologice, dar la aceștia se pot adăuga și studenții Institutelor teologice, și preoții, slujitori și predicatori în Biserică”³¹⁹.

Autorul a intuit nevoia prioritară de cunoaștere a elevilor și chiar a preoților, în ceea ce privește studiul Noului Testament: „Acest manual era absolut necesar pentru studiul biblic al Noului Testament în Seminariile teologice și, de aceea, Preafericitul Patriarh Justinian [...] a împlinit și de data aceasta o mare cerință didactică, prin hotărârea de a tipări manuale școlare pentru învățământul teologic”³²⁰.

Deși se prezintă sub forma unui manual, cuprinde 50 de omilii exegetice, care nu sunt altceva decât un material „de-a gata”, deosebit de util în valorificarea omiletică a pericopelor apostolice, ignorate în general în predică. Observăm acribia explicațiilor, care merg până la amănunt, inclusiv cu privire la precizările etimologice și bibliografice, așa cum întâlnim în expunerea părintelui autor referitoare la expresia paulină: „Cel ce nu iubește pe Domnul să fie anatema” (1 Corinteni 16, 22): „El mai adaugă un blestem sau o imprecăție «anathema» (ἀνάθεμα) pentru «cel ce nu iubește pe Domnul». Aceasta este o amenințare pentru toți corintenii care n-ar voi să înlăture abuzurile pe care Apostolul le-a semnalat în cuprinsul Epistolei. Aceasta ar dovedi cu prisosință că ei nu iubesc pe Domnul, ci pe diavolul. Cuvântul «anathema» este traducerea grecească de către *Septuaginta* a cuvântului ebraic «helem», care indică un lucru sau o persoană sortită distrugerii, pieirii (cf. *Leviticul* 27, 28-29; *Deuteronomul* 7, 26; *Iosua* 6, 17; *Galateni* 1, 8-9). Corintenii trebuiau să înțeleagă deci că îi așteaptă pieirea, dacă nu se întorc de la rele”³²¹.

Este de remarcat faptul că folosește o limbă îngrijită, un vocabular ales, bogat și variat, reușind să exprime clar și convingător ceea ce a gândit și a simțit. Evitând neologismele, pledează pentru un limbaj accesibil,

³¹⁹ Pr. Nicolae PETRESCU, „Cuvânt înainte”, în vol. *Explicarea Apostolelor duminicale. Manual pentru Seminariile Teologice*, București, 1975, p. 5.

³²⁰ Pr. Nicolae PETRESCU, „Cuvânt înainte”, în vol. *Explicarea Apostolelor duminicale...*, p. 5.

³²¹ Pr. Nicolae PETRESCU, *Explicarea Apostolelor duminicale...*, p. 164.

natural, într-un cuvânt, liturgic (bisericesc). Nu sesizăm abundența figurilor retorice, ba chiar acestea lipsesc cu desăvârșire din frazele bogate, explicative, al căror scop imediat nu este în mod necesar impresionarea auditoriului, ci tâlcuirea cât mai temeinică, verset cu verset, a pericopei apostolice. Deși autorul nu folosește în scrierile sale figuri de stil, totuși explică orice figură retorică, orice formă sintactică biblică, orice cuvânt polisemantic întâlnit în textele pericopei, cum vedem, de pildă, în *Explicarea Apostolului din Duminica a II-a (a Tomii): Fapte 5, 12-20*: „Cuvintele vieții acesteia», expresia finală a pericopei acesteia, sunt o metonimie și o metaforă în același timp, prin care trebuie să înțelegem întreaga operă de mântuire săvârșită de Mântuitorul”³²².

VI.2.3.9. *Arhim. Veniamin Micle* (n. 1939)

Duhovnic al Mănăstirii Bistrița (Olteană), fost profesor la Seminariile din Craiova și București, remarcabil predicator, părintele arhimandrit Veniamin Micle a îmbogățit literatura omiletică românească cu studii de valoare excepțională, tipărite în două cărți: *Inițieri catehetice* (Râmnicu Vâlcea, 1993) și *Trepte spre Amvon* (Râmnicu Vâlcea, 1993). Prin aceste studii, autorul se dovedește a fi unul dintre cei mai buni specialiști în domeniul catehetic și omiletic, comparabil cu oricare dintre profesorii universitari³²³.

Volumul *Trepte spre Amvon* cuprinde un colaj de studii omiletice, dintre care semnalăm: *Propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu în lumina învățaturii Bisericii Ortodoxe*; *Cuvântul lui Dumnezeu și Sfintele Taine în Biserica Ortodoxă*; *Citirea și interpretarea Sfintei Scripturi, după omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur*; *Primul tratat de omiletică tipărit în limba română*; *Pregătirea duhovnicească a predicatorului*.

Ne reține atenția în chip deosebit capitolul intitulat *Primul tratat de omiletică tipărit în limba română*. Este vorba de *Retorica sau învățătura și întocmirea frumoasei cuvântări, acum întâi izvodită pe limba românească*,

³²² Pr. Nicolae PETRESCU, *Explicarea Apostolelor duminicale...*, p. 22.

³²³ Pr. Vasile GORDON, *Introducere în Omiletică...*, p. 218.

*împodobită și întemeiată cu pildele vechilor filosofi și dascăli bisericești. La Buda s-au tipărit, în crăiasca tipografie orientalicească a Universității Peștii, 1878. Reluând cercetările făcute asupra acestei lucrări de istorici, filologi și preoți de renume ca: Ioan Lupaș, C. Daicoviciu, Dumitru Belu, părintele autor scoate la lumină acest prim tratat de Omiletică în limba română spre încunoștiințarea tuturor celor interesați în domeniu. Problematika cea mai dificilă se leagă de precizarea numelui autorului care – după toate cercetările – este Ioan Piuariu Molnar, cunoscutul cărturar umanist transilvan, fiul celebrului „Popa Tunsu” din Sadu (Sibiu). După toate analizele, părintele Veniamin concluzionează că această *Retorică* este întocmită „după o carte de specialitate grecească”³²⁴.*

Părintele autor a mai publicat, de-a lungul timpului, în revistele *Glasul Bisericii* și *Mitropolia Olteniei* diverse *cuvântări tematiche* cu conținut moral, dogmatic, misionar sau istoric, alături de panegirice, dovedindu-și, astfel, talentul predicatorial și vocația omiletică de excepție. În ceea ce privește *structura predicilor*, observăm că ea este una clasică, cuprinzând cele trei părți obișnuite: introducerea, tratarea și încheierea. De obicei întinzându-se pe o pagină, uneori enunțând, chiar din primul rând, tema propusă spre dezbateri și cuprinzând informație biblică abundentă, *introducerea* are drept scop captarea atenției auditoriului. Începutul *Predicii la duminica a XXIII-a după Rusalii*, de pildă, sugerează încă din început tema: rugăciunea, continuând cu date scripturistice despre istoricul și însemnătatea rugăciunii pentru creștini: „Mijlocul cel mai simplu și mai potrivit, prin care credincioșii intră în legătură cu Dumnezeu, este rugăciunea. Ea se înalță ca parfumul binemirositor al florilor către Făcătorul cerului și al pământului, Părintele și purtătorul de grijă al tuturor, Căruia Îi descoperă bucuriile, durerile și aspirațiile morale și spirituale, care frământă sufletul în lumea aceasta. Considerată ca cel dintâi dar al lui Dumnezeu, prin care se dobândesc toate darurile (Sf. Ioan Gură de Aur), rugăciunea s-a născut odată cu omul. Despre ea mărturisesc primele pagini ale Sfintei Scripturi, unde citim despre Cain și Abel că au zidit altare și au adus jertfă și rugăciune lui Dumnezeu, față

³²⁴ Arhim. Veniamin MICLE, *Trepte spre Amvon*, Ed. Mănăstirii Bistrița, Râmnicu Vâlcea, 1993, p. 143.

de Care se simțeau dependenți, în calitate de creaturi ale Sale (*Facerea* 4, 3-4). Ana, femeia lui Elcana, din Efraim, «s-a rugat Domnului cu sufletul întristat și a plâns amarnic» (1 *Regi* 1, 10), ca să o binecuvânteze cu nașterea unui copil. De asemenea, prorocul Ieremia îndeamnă poporul zicând: «Căutați binele țării și rugați-vă Domnului pentru ea, că de propășirea ei atărnă și fericirea voastră» (*Ieremia* 24, 7)³²⁵.

Constatăm că *tratarea* decurge firesc din introducere, cuprinzând explicarea pe larg a temei anunțate, argumentarea ideilor expuse, prin citate scripturistice, dar și din Sfinții Părinți ai Bisericii Ortodoxe. În cazul *Predicii la Duminica a XIII-a după Rusalii*, *tratarea* constă în combaterea celor care consideră lumea o vale a plângerii sau un loc de pedepsire a omului: „Contrar acestor concepții greșite, învățătura noastră ortodoxă, întemeiată pe Revelația divină desăvârșită, făcută nouă de Însuși Iisus Hristos, o aseamănă cu o vie. Ce este mai frumos și mai încântător decât o vie, adică o podgorie bine îngrijită, săpată, împrejmuată și cultivată de minți luminoase și brațe harnice?”. Subliniind necesitatea colaborării omului cu Dumnezeu, pe care o aseamănă cu lucrul în via sădită de Stăpânul, autorul grăiește: „De fapt, acesta este scopul omului dovedit de Însuși Dumnezeu, Care, după ce a făcut «din pământ toate fiarele câmpului și toate păsările cerului, le-a adus la Adam, ca să vadă cum le va numi; așa ca toate ființele vii să se numească precum le va numi Adam» (*Facerea* 2, 19). Deci omul apare ca un partener al lui Dumnezeu în opera creatoare a lumii”³²⁶.

Încheierea reprezintă aproape de fiecare dată un îndemn, un sfat sau un rezumat al celor spuse în tratare, așa cum vedem de pildă în *Predica la Duminica a XXIII-a după Rusalii*: „Pericopa evanghelică de astăzi ne spune ceva și mai mult: chiar dacă nu-L înțelegem pe Iisus Hristos în toată măreția Sa dumnezeiască, chiar dacă nu reușim să-L vedem în toată strălucirea Sa, din cauza umbrei păcatului care ne acoperă ochii sufletului, nu trebuie să-L considerăm un chinuitor, ca omul îndrăcit din ținutul gherghesenilor. Să nu credem că El vine să ne tulbure liniștea existenței

³²⁵ Arhim. Veniamin MICLE, „Predică la duminica a XXIII-a după Rusalii”, în vol. *Trepte spre Amvon*, p. 508.

³²⁶ Arhim. Veniamin MICLE, „Predică la duminica a XIII-a după Rusalii”, în vol. *Trepte spre Amvon*, p. 231.

noastre sau să ne împiedice de-a ne realiza personalitatea. Să nu cerem ca demonii împlinirea numai a intereselor egoiste și ajutorul să facem rău semenilor noștri. Să nu cerem să plece de la noi, dacă nu ne-a satisfăcut dorințele personale, ci cu inima smerită, curată și bună să-L rugăm să ne primească pururi în preajma Lui, pentru că El este lumina, adevărul, viața și mântuirea sufletelor noastre. Amin”³²⁷.

În ceea ce privește *stilul cuvântărilor* sale, arhimandritul Veniamin Micle folosește diverse figuri retorice, dintre care amintim: *comparația*: „viața credinciosului devine curată ca raza soarelui”, „harul lui Dumnezeu curge ca un izvor de apă limpede de la altarul Bisericii lui Iisus Hristos”; *inversiunea*: „această sublimă învățătură”; *antiteza* dintre „dobândirea fericirii raiului” și „căderea în muncile nesfârșite ale iadului” etc. Se remarcă forța de convingere pe care o emană cuvântările sale, ce au ca fundament textul scripturistic și constituie exemple vii de propovăduire a învățaturii Evangheliei Mântuitorului nostru Iisus Hristos, nu într-o formă abstractă, ci concretă, legată de realitățile vieții credincioșilor și de aspirațiile lor religios-morale.

VI.2.3.10. *Pr. prof. Ioan Bunea* (1906-1990)

Fost deținut politic (1959-1964), profesor la câteva licee de renume din Cluj și Turda, în ultima parte a vieții profesor la Seminarul Teologic din Cluj. A publicat foarte multe predici în periodicele bisericești, și, de asemenea, studii omiletice, între care se remarcă „Opera omiletică a lui Samuil Micu”³²⁸. Reținem două cărți de predici, cu largă răspândire, mai ales prin Ardeal: *Predici la duminici și sărbători* (Cluj-Napoca, 1983) și *Cuvinte de învățătură la botez, cununie și înmormântare* (Cluj-Napoca, 1986, ²2003, ³2013). Ultima carte de predici este unica de acest fel în a doua jumătate a secolului al XX-lea.

³²⁷ Arhim. Veniamin MICLE, „Predică la duminica a XXIII-a după Rusalii”, în vol. *Trepte spre Amvon*, p. 512.

³²⁸ Pr. Ioan BUNEA, „Opera omiletică a lui Samuil Micu”, în: *Mitropolia Ardealului*, XXIII (1978), 7-9, pp. 494-510.

Din acest volum, pentru exemplificare, ne reține atenția pareneza intitulată *Cuvânt de învățătură la cununie*, în care autorul, referindu-se la scopul principal al căsătoriei – ajutorul reciproc al soților pentru dobândirea mântuirii –, face următoarea afirmație: „Căsătoria este și vocație, este un act conștient. Ea nu se înfiripă oricum, între doi trecători, pe baza unei simple atracții dintre sexe, ci presupune un factor mai profund și superior, care învinge orice adversitate și vizează țeluri mult mai înalte decât cele biologice. La fel, dacă dictatele rațiunii ar prezida sublimul act al căsătoriei, ea nu s-ar mai face niciodată. G. Papini definea căsătoria ca pe o fângăduință de fericire și o învoire cu martirajul, adică, de o parte, te încântă cu bucuriile ei, iar, de altă parte, îți pune în față greutățile mari pe care le contractezi prin acceptarea ei. Rațiunea egoistă, cântărind situația, nu l-ar încuraja pe om la săvârșirea ei. Totuși, omul cu chemările lui tainice, este stăpânit de o altă putere care îl determină să acționeze hotărât în alegerea celui sau celei ce-i va aduce împlinire, de forța morală a iubirii, care «nu caută ale sale» (1 Corinteni 13, 5). Alegerea soției sau soțului este mai mult o problemă a inimii, a cărei logică este inaccesibilă minții noastre. În cazul dat, situația a fost admirabil prinsă în credința romanilor, care susțineau că atunci când zeii creează o inimă omenească, o taie în două părți și amândouă părțile le așază în câte un trup omenesc, bărbat și femeie. De la creare începând, aceste două jumătăți de inimă se doresc una pe alta și atâta se caută, până se găsesc. Când se găsesc, trăiesc în deplină bucurie, pentru că se plinesc reciproc”³²⁹.

Trebuie amintit și faptul că, în perioada pe care am parcurs-o (1948-1989), câteva centre eparhiale au publicat culegeri de predici deosebit de utile: *Leșit-a semănătorul* (1974) și *Culegere de predici* (cuvântări la cununii și înmormântări, 1984), ambele la Timișoara, și *Lumină din Lumină* (1985), la Sibiu. Sute de predici au apărut în cele cinci reviste „mitropolitane”, mai ales în *Glasul Bisericii* de la București.

³²⁹ Pr. Ioan BUNEA, *Cuvinte de învățătură la botez, cununie*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, p. 34.

VI.2.4. *Perioada 1989-2014. Reprezentanți de seamă, volume de predici, teme și idei reprezentative (prezentare selectivă)*

Un mare dar pe care l-am primit după decembrie 1989 a fost acela al libertății cuvântului și al libertății de acțiune, după ce mai bine de patruzeci de ani, orice încercare de a face o lucrare sistematică și de anvergură pentru afirmarea Bisericii și a învățăturii sale în societate și în lume fusese stopată, redusă sau de-a dreptul interzisă, din cauza vigilenței securității omniprezente. Astfel, libertatea dăruită de Dumnezeu după Revoluția din 1989, prin multe jertfe, în special ale tinerilor, a oferit Bisericii șansa ieșirii din marginalizare și umilire, precum și posibilități multiple de a-și amplifica și intensifica lucrarea ei sfântă, misionară și mântuitoare în societatea românească de azi³³⁰.

Se poate spune, în sfârșit, lucrurilor pe nume, se poate predica în orice loc, nu numai în biserici. Poate nu întotdeauna și peste tot s-a fructificat corespunzător această libertate, unii predicatori înțelegând greșit că a fi liber să vorbești înseamnă să spui orice și oricum. Revigorarea lucrării omiletice a preoțimii se situează, astăzi, în unul dintre primele rânduri ale interesului general. Este vorba nu numai de edificarea propriilor noștri credincioși asupra adevărilor de credință, ci și de rezistența noastră în fața prozelitismului sectar. Predicatorul de azi trebuie să vină la amvon cu „lucruri tari”, cum spunea Părintele Galeriu, tari nu în sensul de a căuta subiecte șocante, ci că ascultătorii nu se mai mulțumesc cu „retorici ieftine și floricele”, după cum afirma un alt mare predicator, mitropolitul Antonie al Ardealului³³¹.

Cu excepția unor minusuri – implicarea predicii în sfera politicului și propovăduirea unor subiecte personale – remarcăm cu bucurie că propovăduirea a cunoscut în general o reală înviorare, dovadă și numărul însemnat de cărți de predici, cursuri și manuale de Omiletică, teze de doctorat și studii publicate în această perioadă, unele prin reeditare,

³³⁰ † DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Dăruire și dănuire. Raze și chipuri de lumină din istoria și spiritualitatea românilor*, Ed. Trinitas, Iași, 2005, p. 232.

³³¹ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, *Vocație și misiune creștină în vremea noastră*, Tiparul Tipografiei Eparhiale, Sibiu, 1984, p. 163.

altele în ediții noi. Facem mențiunea că, alături de volumele apărute între 1990-2000, vom prezenta și operele predicatorilor care au activat între 1948-1990, dar care, din păcate, n-au văzut lumina tiparului decât după decembrie 1989, precum și ale celor care s-au ostenit cu propovăduirea în perioada 1989-2000, însă ale căror lucrări au apărut după anul 2000.

Dintre autorii din această ultimă etapă a propovăduirii de la sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, nominalizăm³³²: Patriarhul Teoctist Arăpașu, Arhim. Ilie Cleopa, Mitropolitul Dr. Antonie Plămădeală, Arhid. prof. dr. Petru I. David, Monahul Nicolae Steinhardt, Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Pr. Boris Răduleanu, Prof. dr. Teodor M. Popescu, Arhim. Teofil Părăian, Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, Pr. prof. dr. Vasile Mihoc, Mitropolitul Bartolomeu Anania, Pr. prof. dr. Constantin Galeriu, Arhim. Sofian Boghiu, Pr. prof. dr. Vasile Gordon.

VI.2.4.1. *Patriarhul Teoctist Arăpașu* (1915-2007)

Cel de-al cincilea patriarh al Bisericii Ortodoxe Române este autorul unei remarcabile opere scrise, alcătuită de-a lungul a peste cinci decenii. A publicat 18 volume din lucrarea *Pe treptele slujirii creștine* (București, 1986-2006) și trei volume cu titlul *Slujind altarul străbun* (București, 1992), *Umblați neîncetat în Adevăr* (București, 2004) și *Conștiința vie a slujirii preoțești* (București, 2005), care împreună însumează peste 1500 de titluri și mai mult de 7000 de pagini, o adevărată frescă a Bisericii noastre în cei peste 57 de ani de slujire arhierască. Aceste volume cuprind Pastoralele chiriarhale adresate credincioșilor la marile sărbători ale Crăciunului și Paștelui, omiliile, catehezele și meditațiile rostite în catedrale sau în alte biserici, din eparhie sau din țară ori în diaspora ortodoxă, cuvântările prilejuite de aniversări bisericești și naționale, de întâlniri internaționale, de evenimente aniversare din viața sa, precum și mesajele și interviurile acordate cu diferite ocazii.

³³² Așa cum am menționat la începutul capitolului, precizăm și aici că ordinea nominalizării este cea în care au apărut volumele de predici.

Nu lipsesc, de asemenea, parenezele simple, rostite ocazional în cadrul unor slujbe la care predica zilei a fost rostită de un alt slujitor. Prin aceste intervenții, puncta întotdeauna anumite subiecte semnificative, însă dădea și îndrumările necesare, cu autoritatea pe care i-o conferea slujirea patriarhală. Așadar, în comparație cu celelalte genuri ale predicii folosite potrivit tradiției noastre omiletice, constatăm că genul parenetic a fost utilizat de Părintele Patriarh cel mai frecvent. Această prioritate evidentă este explicabilă prin natura demnității patriarhale, întrucât prilejurile rostirii cuvântărilor ocazionale sunt foarte frecvente pentru Întâistătătorul unei Biserici.

Volumul *Conștiința vie a slujirii preoțești* cuprinde o salbă de 55 de predici și cuvântări, număr deloc ales întâmplător, fiind de fapt o colecție aniversară în cinstea celor 55 de ani de slujire arhierască a vrednicului Patriarh, eveniment ce a fost evidențiat în anul 2005, anul publicării volumului. Așezate în ordinea cronologică a rostirii lor, cuvântările reunite în această carte cuprind perioada anilor 1950-2005.

Tematica. Pe parcursul cuvântărilor prezentate mai sus, Părintele Patriarh a avut în vedere o gamă variată de teme de reflecție, atât cu caracter practic, cât și duhovnicesc. Dintre numeroasele subiecte pe care le-a dezbătut în predicile volumului de față, evidențiem: despre *învier* și *adevărată viață, pace, sfințenie* etc. Unele cuvântări tratează anumite coordonate ale *dialogului ecumenic și inter-ortodox*, despre *organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, relațiile dintre Biserică și Armată*, despre *preoție, fința și rostul Bisericii, învățământul teologic, rolul religiei ca materie de învățământ în școala românească, iubirea și iertarea*. Majoritatea parenezelor tratează fie direct, fie tangențial, teme pastorale despre rolul și misiunea preoțească în lume.

Originalitatea. Prin prisma faptului că cele 55 de pareneze au fost reunite într-un volum omagial dedicat celor 55 de ani de slujire arhierască a Patriarhului Teoctist, se poate afirma cu tărie că aceasta este o dovadă a originalității cuvântărilor. Pe de altă parte, ceea ce surprinde pe cititor încă de la prima lectură este accesibilitatea mesajelor transmise cu acest prilej, adaptarea informațiilor, fără a le minimaliza importanța. Pe scurt, atât cititorul cu o vastă cultură teologică precum și cel fără o prea mare pregătire în acest domeniu pot pricepe gândurile și preocupările autorului.

Frazele bogate în metafore, măiestria îmbinării cuvintelor într-o limbă autentic românească, pură, împletită cu bogățiile teologice exprimate, fac din cuvântările Patriarhului Teoctist adevărate surse de inspirație omiletică. Stilul cuvântărilor este unic, cu uluitoare frumuseți de limbă, în care cuvintele vechi, neoaș românești, răsar la tot pasul, ca niște perle, în care figurile de stil (comparațiile, epitetele ș.a.) și diminutivele abundă. Este o fericită exprimare în limba literară românească, având izul arhaic al limbajului bisericesc al Sfintelor Liturghii, înmiresmat de graiul vechilor cazanii și cronici, limpede ca izvorul cristalin al apelor de munte, din care nu lipsesc cu totul nici neologismele, însă potrivit, cuminte și nuanțat folosite.

VI.2.4.2. *Arhim. Cleopa Ilie* (1912-1998)

Arhim. Cleopa Ilie este unul dintre cei mai cunoscuți duhovnici pe care i-a avut România, autodidact, stareț o vreme la Mănăstirea Sihăstria, Neamț. A suferit prigoane în vremea comunismului, deosebit de râvnitor în plan misionar duhovnicesc, apreciat mai ales pentru dialogurile vii și substanțiale în conținut (scripturistic și patristic) cu pelerinii care îl căutau fără încetare. A lăsat literaturii bisericești mai multe volume de cărți, între care și cu predici diferite: *Predici la praznice împărătești și la sfinții de peste an* (Roman, 1986; Iași, 2010), *Predici la duminicile de peste an* (Roman, 1990; ²1996, Iași, 2010), *Urcuș spre Înviere. Predici duhovnicești* (Mănăstirea Sihăstria, 1991; Iași, 1992, 1998, 2003, 2013), *Predici la sărbătorile de peste an* (București, 2001). Parcurgând aceste cărți de predici, recunoaștem, fără mare greutate, stilul preferat al părintelui Cleopa, acela de a utiliza, la fiecare pas, Sfânta Scriptură, cu texte foarte bine alese și rânduite corespunzător. Recurgem la o mică ilustrare. În *Predica la duminica a IX-a după Rusalii (Despre Sfânta rugăciune)* observăm câteva strategii specifice:

- *Urmărilor rugăciunii făcute cu îndoială și cu puțină credință:* „În vreme de primejdie și ispită nu te ajută decât în parte. Oare nu tot așa se roagă mulți din credincioșii noștri? Doamne, dacă ești Tu cu

adevărat în cer și în inima mea, ajută-mi să vin la Tine! Ajută-mi să fac minuni în numele Tău! Ajută-mi să reușesc la examene, la servicii! Ajută-mi să biruiesc pe vrăjmașii mei și-mi împlinește dorința mea! O asemenea rugăciune făcută cu încredință, fără credință vie, din interes și mai mult pentru lucruri pământești, nu este primită la Dumnezeu și cu greu ni se împlinește cererea. Să fugim de o asemenea rugăciune lipsită de credință, îndoielnică, pe care o facem numai la nevoie, când apa necazurilor ne este până la gură! Da, să ne rugăm pentru orice avem nevoie în viață, dar mai întâi să mulțumim lui Dumnezeu pentru toate darurile ce ni le-a dat; apoi să-L lăudăm că în veac este mila Lui și apoi să-i cerem iertarea păcatelor și mântuirea. La urmă să cerem Domnului și cele de nevoie vieții și să zicem: «Doamne, facă-se voia Ta!» nu voia mea, precum ne învață *Tatăl nostru*»³³³;

› Sfinții Părinți numesc *rugăciunea de noapte* „de aur” pentru că noaptea mintea se poate ruga fără gânduri și imaginații. În schimb, *rugăciunea de dimineață* o numesc „de argint” fiind amestecată cu oarecare griji și gânduri, iar *cea din timpul zilei* o numesc „de aramă” pentru mulțimea grijilor și a gândurilor pământești care slăbesc mult puterea rugăciunii.

VI.2.4.3. Mitropolitul Antonie Plămădeală (1926-2005)

Înzestrat cu alese însușiri sufletești, de profund gânditor, cu logică exemplară și cu atitudinea înțeleaptă a dreptei socotințe, posedând un bogat potențial spiritual nativ și dobândit de-a lungul vremii prin studiu și cercetare, Mitropolitul Antonie Plămădeală s-a făcut cunoscut ca un distins predicator al Bisericii noastre Ortodoxe în demnitatea sa arhierască, făcând din slujirea liturgică prilej de neîncetată propovăduire, preocupare sfântă care l-a onorat, tocmai pentru că predica o înțelegea ca o lucrare și un act de credință și de cultură.

³³³ Arhim. Cleopa ILIE, *Predici la duminicile de peste an*, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, Roman, ²1996, p. 128.

A învățat și a vorbit mereu frumos, cu har și conținut, fără să spună vreodată banalități sau lucruri de complezență, ca să umple doar timpul sau să repete idei prea cunoscute. Cuvântările sale au fost mereu pline de miez și îmbrăcate într-o frumoasă haină stilistică. A vorbit mereu cu competență și autoritate, atât în ședințele Sfântului Sinod, cât și în fața credincioșilor din locurile unde a păstorit, adică în Catedrala Patriarhală, în cea episcopală de la Buzău sau în cea de la Sibiu, ca și în toate bisericile unde a slujit ca arhiereu, umplând de admirație pe ascultătorii săi. Mitropolitul Antonie vorbea cu o stăpânire de sine și siguranță rar întâlnite, care proveneau din cultura sa vastă și care l-au impus ca pe un mare orator bisericesc³³⁴.

Cele două cărți de predici: *Tâlcuri noi la texte vechi* (Sibiu, 1989; 1996, Ed. Axios; 2011, Ed. Sophia) și *Cuvinte la zile mari* (Sibiu, 1989; 2009, Ed. Sophia), volumele de cuvântări ținute în diverse ocazii, cum ar fi: *Preotul în Biserică, în lume, acasă* (Sibiu, 1996), *Biserica în mers* (Sibiu, 1999) și *Cuvinte duhovnicești* (Sibiu, 2000), ca și pastoralele trimise la marile sărbători ale Nașterii și Învierii Domnului, sunt dovada de netăgăduit a calității sale de mare orator bisericesc.

După opinia părintelui profesor Sebastian Șebu, predicile Înalțului Antonie pot fi împărțite în didahii, omilii și predici catehetice, ca o consecință a intenției Înaltpreasfinției Sale de a învăța, a analiza și a catehiza, mai ales sub regimul ateist în care au fost rostite³³⁵.

Tematica predicilor. Volumul *Cuvinte la zile mari* cuprinde teme raportate la praznicele împărătești, cele mai multe la Nașterea și Învierea Domnului. Cel de-al doilea volum, mai răspândit și mai utilizat, *Tâlcuri noi la texte vechi*, include în general teme morale: iertarea, iubirea, recunoștința, discernământul, păcatul, pocăința, sfințenia etc., dar și teme dogmatice: mântuirea, Hristos-Mântuitorul, moartea, învierea, lucrarea Sfântului Duh ș.a., legate de pericopele evanghelice din duminicile respective. Aceste teme sunt sugerate de înseși titlurile

³³⁴ Pr. Nicolae D. NECULA, „Mitropolitul Antonie Plămădeală al Ardealului, Crișanei și Maramureșului – model de ierarh, ecumenist și om de cultură”, în: *Studii Teologice*, I (2005), 4, p. 16.

³³⁵ Pr. Sebastian ȘEBU, „Din activitatea învățătoarească a mitropolitului dr. Antonie Plămădeală”, în vol. *Teologie, slujire și ecumenism*, Sibiu, 1996, p. 403.

predicilor pe care autorul le-a dat, titluri formulate în mod sugestiv, unele originale și fascinante de-a dreptul: *Dileme aparente-opțiuni categorice* (Duminica a treia din Postul Mare), *Lecție de logică într-o școală de orbi la minte* (Duminica orbului), *Dispută la nivel înalt în pustia Quarantaniei* (Duminica după Botezul Domnului), *Ușor de zis, dar nu de către oricine* (Duminica slăbănogului), *Logica nicodimică - logica imediatului terestru* (Duminica dinaintea Înălțării Sfintei Cruci), *Nu ai om? - Ai Dumnezeu!* (Duminica a IV-a după Paști), *La Gadara: eșec sau biruință?* (Duminica a V-a după Rusalii), *Lacrima inimii - cheia împărăției* (Duminica după Botezul Domnului), *Cuvinte de plumb pe o inimă de durere* (Duminica a XVIII-a după Rusalii), *Urme pe nisip* (Duminica a XXXI-a după Rusalii) etc.

În cuvântul rostit în catedrala din Sibiu, la 11 iunie 1983, intitulat *Cei care au râvnă pentru Dumnezeu, dar fără pricepere*, nu doar analizează poziția tragică în care se găsesc cei cu râvnă lipsită de pricepere, adică cei care caută prin toate mijloacele să-i ademenească pe creștinii ortodocși să vină la ei, ci oferă și răspuns la întrebarea „Ce înseamnă să ai râvnă cu pricepere?”:

„Înseamnă, în primul rând, a urma rânduilele cele statornicite de Biserică dintru început și verificate de-a lungul a două mii de ani, până astăzi, ca fiind rânduile bune; înseamnă a urma ceea ce au crezut moșii și strămoșii noștri, credința în care au murit și au trăit ei până în zilele noastre [...] a avea râvnă către Dumnezeu cu pricepere, înseamnă, așadar, a urma învățătura cea dreaptă, lăsată și transmisă prin Biserică, de-a lungul veacurilor tuturor creștinilor”³³⁶.

La *Duminica a VIII-a după Rusalii*, autorul rostește o cuvântare intitulată sugestiv *Dați-le voi să mănânce*, în care descoperă adevărul de credință privind Sfânta Tradiție, care, în cazul de față, se identifică cu întreaga învățătură a Domnului propovăduită celor din pustiu în cursul unei zile întregi și pentru care întreabă:

³³⁶ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, *Tâlcuri noi la texte vechi*, Sibiu, 1989, p. 202.

„Cum de mai îndrăznesc unii să se ridice împotriva Tradiției, adică a cuvintelor și învățăturilor rămase nescrise și transmise oral?”. Și continuă: „Adică cum? Mântuitorul a vorbit o zi întreagă, și o zi întreagă a repetat doar cele șapte versete reținute de evanghelist? E în afară de orice îndoială că a vorbit mult, dar pe evanghelist l-a impresionat minunea [...]. Pe aceasta a notat-o el [...]. Dar unele din învățăturile sale au rămas totuși. Acestea sunt Tradiția”³³⁷.

În cuvântarea intitulată *Logica nicodimică*, axată pe relatările Sfântului Evanghelist Ioan despre întâlnirea Mântuitorului cu Nicodim, autorul arată că prin „nașterea din nou”, din apă și din Duh, se înțelege nașterea prin Botez, nașterea la creștinism:

„Cu apa ne spălăm necurăția din afară, cea materială. Și este de înțeles de ce apa poate deveni și simbol al curăției spirituale. Curățirea spirituală este o curățire prin Duhul Sfânt. Ea înseamnă nașterea din nou a sufletului [...]. De aceea noi, ortodocșii, facem Botezul cu apă, dar îndată administrăm pruncului Taina Mirungerii, pentru că prin ea transmitem noului botezat harul Sfântului Duh”³³⁸.

Praznicul Rusaliilor, care amintește de evenimentul întemeierii Bisericii prin nașterea primei comunități creștine, este pentru Înaltpreasfinția Sa un prilej de a adresa ascultătorilor învățături cu privire la înțelegerea adevăratei Biserici, care își are începutul în ziua Cincizecimii și care-și continuă existența până astăzi, păstrându-și identitatea, rămânând aceeași, Biserica Ortodoxă:

„Duhul Sfânt se coboară asupra noastră, mai ales când suntem împreună, când suntem în Biserică, când suntem în Biserica cea adevărată întemeiată de El atunci, nu într-alta. Nu într-una care se desparte de cea întemeiată la Cincizecime. Nu într-una care crede că poate interpreta, acum, în alt fel, învățăturile lui Hristos, decât le-au

³³⁷ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, *Tâlcuri noi la texte vechi*, p. 317.

³³⁸ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, *Tâlcuri noi la texte vechi*, p. 79.

interpretat apostolii și ni le-au transmis nouă, din om în om, până în ziua de astăzi”³³⁹.

În Pastorală de la *Nașterea Domnului*, din anul 1981, mitropolitul cărturar dă un răspuns care vine să înlăture incertitudinile și întrebările oamenilor din toate timpurile, acela că Fiul lui Dumnezeu

„va da în sfârșit răspunsuri la toate întrebările [...], Cel ce are toate răspunsurile, la toate întrebările posibile, Cel în răspunsurile Căruia nu mai poate exista nicio incertitudine, Cel Care știe și spune adevărul, ultimul adevăr despre totul și despre toate, despre viață și despre moarte și despre calea de urmat”³⁴⁰.

Cele două volume de predici, apărute la Sibiu în 1989, reprezintă o parte importantă din lucrarea sa predicatorială și reflectă o imagine reală a ceea ce a însemnat Mitropolitul Antonie în domeniul propovăduirii cuvântului lui Dumnezeu, al răspândirii dreptei învățături de credință, al clarificării dogmei ortodoxe prin intermediul textului sfânt, pe care l-a tâlcuit cu o remarcabilă competență de teolog, dogmatist, misionar, exeget, dăruindu-l ca zestre ascultătorilor.

VI.2.4.4. *Arhid. prof. dr. Petru I. David* (1938-2003)

Unul dintre dascălii de teologie care au propovăduit cuvinte pline de emoții și au trezit sentimente alese în sufletele ascultătorilor, prin forța cuvântului și bogăția argumentelor, a fost și Părintele profesor dr. Petre David, recunoscut de majoritatea preoților și a credincioșilor, dar mai ales de numeroasele serii de studenți teologi care i-au fost ucenici, ca un harnic slujitor în via Domnului, atât la catedră, cât și la amvon. Activitatea omiletică s-a concretizat în volumul de predici *Caută și vei afla*, tipărit în mai multe ediții (Roman, 1990; Constanța, 1997; Alba-Iulia, 1998;

³³⁹ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, *Cuvinte la zile mari*, Sibiu, 1989, p. 268.

³⁴⁰ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, *Cuvinte la zile mari*, p. 28.

Craiova, 2002), precum și în numeroasele predici publicate în revistele bisericești.

Atât prin formă, cât și prin conținut, lucrarea devenită de referință a fost apreciată mai ales de preoții din parohii, dar și de studenții teologi, care au găsit în cuprinsul ei un bogat material bibliografic, binevenit la alcătuirea predicilor, fapt ce a reclamat retipărirea ei.

Pe lângă faptul că este foarte variată, cuprinzând în mare parte problemele esențiale ale învățăturii de credință, *tematica predicilor* este tratată cu multă acribie, autorul remarcându-se ca teolog rafinat, dublat de o temeinică cultură generală și filosofică. Putem observa că temele prezentate au caracter moral, însă nu se limitează la predici morale, în sensul strict al cuvântului, încât în predicile sale apar și teme dogmatice, liturgice, istorice, apologetice și misionare. Toate sunt străbătute de învățătura de credință a Bisericii Ortodoxe.

În expunerea predicilor, Părintele David apelează la Vechiul și Noul Testament, la operele Sfinților Părinți Ioan Damaschin, Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur, Ipolit și Epifanie. Din literatura română remarcăm că valorifică pe Lucian Blaga, Mihai Eminescu, Ion Ghica, Gheorghe Asachi și Tudor Vianu. Din creațiile populare face referire la colinde, balada Miorița și legende populare. În privința literaturii universale observăm că autorul face trimitere la Sofocle, Dante Alighieri, John Milton, George Gordon Byron, Victor Hugo, Goethe, Lacordaire, Balzac, Francois Rabelais, W. Shakespeare, Dostoievski, J.J. Rousseau, Boyll, Heine, John Kepler, John Milton.

Structura predicilor este similară. Fiecare din cele 132 de predici este precedată de un *motto* semnificativ, ales în majoritatea cazurilor din Noul Testament, din *Evangelia după Luca*: „Bucurie va fi Nașterea Lui și va fi mare înaintea Domnului”; din *Evangelia după Matei*: „Poporul care umbla întru întuneric a văzut lumină mare”; din *Evangelia după Ioan*: „Adu-ți degetul tău și pipăie urmele cuielei [...] pune palma în coasta Mea și nu te mai îndoi, ci fii credincios...”; chiar dintr-un colind de Florii: „Pruncii cu stâlپări în mână, / Cântă cu toți împreună: / Osana dintrunălțime / Că Hristos Împărat vine!”; din *Epistola către Corinteni*: „Pentru noi cei ce mergem pe calea mântuirii, Crucea este puterea lui Dumnezeu”; unele *motto*-uri sunt extrase și din Vechiul Testament, mai ales din Pildele

lui Solomon: „Știința și înțelepciunea este dăruită de Dumnezeu aleșilor Săi [...] și cine caută cercetarea iubește știința”.

Nu întâlnim formule de adresare, autorul lăsând la latitudinea celor cărora le sunt destinate să le introducă, atunci când este cazul, în funcție de locul și împrejurarea când sunt folosite: *în mănăstiri, în bisericile de mir, în diferite ocazii și chiar în dialogul cu cei de alte credințe sau cu fii rătăciți de la sânul Bisericii-mamă.*

Introducerea este strâns legată de titlul și tema predicii și indirect de *motto*-ul inclus, relația cu acesta fiind mai subtilă și presupunând din partea ascultătorilor o bună cunoaștere a Sfintei Scripturi. Conținutul predicilor (*tratarea*) dezvoltă tehnica explicativă, demonstrativă, comparativă, toate specifice textului argumentativ. De exemplu, în *Cuvântarea despre Fericiții Augustin și Ieronim*, părinți pomeniți atât în Biserica Ortodoxă, cât și în cea Romano-Catolică, sunt considerați metaforic „doi stâlpi care au susținut edificiul comun”³⁴¹ al celor două Biserici, insistând asupra rolului celor doi în „toate ramurile teologiei, în filosofie, în artă, în filologie, în morală, în conduită, în familie, în obște, în societate”³⁴². *Încheierea* are rolul de a emoționa ascultătorii, de a-i îndemna să urmeze învățăturile desprinse din predică, atât cu cuvântul, cât și cu fapta: „Să dăm chemare simțămintelor noastre, trăind prin fapte și gânduri bune Evanghelia împăcării și predica mântuirii. Așa vom ajunge la Taborul cel ceresc prin credință curată, prin nădejdea neclintită și dragostea sporită”. În alte cazuri predica se încheie cu o rugăciune: Simbolul Credinței, fragmente din Acatist sau cu citate din Sfânta Scriptură.

Stilul predicilor este cel bisericesc, liturgic, înțelegând prin acesta ansamblul mijloacelor pe care le-a folosit în transmiterea mesajului evanghelic. Haina în care-și îmbracă cugetările și ideile cuprinse în predici este una densă, festivă. Dintre calitățile stilului predicilor sale remarcăm în primul rând *biblicitatea*. În fiecare predică se simte vibrând puternic duhul specific Cărților Sfinte. Autorul folosește în sprijinul învățaturii pe care o propovăduiește citate scripturistice, căutând să actualizeze

³⁴¹ Diac. Petru I. DAVID, *Caută și vei afla*, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, Roman, 1990, p. 471.

³⁴² Diac. Petru I. DAVID, *Caută și vei afla*, p. 472.

Revelația divină în așa fel încât credinciosul, prin puterea sa de înțelegere, să fie convins de ceea ce voiește Dumnezeu de la el.

Astfel, din întregul volum se desprinde cu claritate erudiția autorului și se remarcă, pe lângă utilizarea unor termeni aparținând limbajului bisericesc al „vechilor cazanii” (*osândă, fățărnicie, izbăvire, a prohodi, a teologhisi, a prăznui grabnic, maică, obște, nelegiuiri, strădanie, slugărnicie, neputincioși*) care dau un parfum ușor arhaic scrierilor, faptul că este copleșitoare prezența neologismelor, care evidențiază că autorul stăpânește o vastă cultură: *vestale, sibile, versant, plagă, egoism, compromițător, transcendental, metafizic, monograme, vocație, transplant, suprem, antropofizii*.

VI.2.4.5. *Monahul Nicolae Steinhardt* (1912-1989)

Încă de tânăr, Nicolae Steinhardt s-a remarcat în cercurile intelectualilor ca scriitor, eseist, critic literar. Forțat să sufere detenție pe considerente politice, va ilustra, după eliberare, experiențele din închisoare în splendidul roman autobiografic *Jurnalul Fericirii*. În domeniul nostru are o singură carte, cu dimensiuni reduse, dar de o valoare excepțională: *Dăruind vei dobândi. Cuvinte de credință* (Baia Mare, 1992), care conține aproximativ 50 de predici, într-un totu original. Valoarea lor este remarcabilă, mai ales prin două calități speciale: *frumusețe literară și putere de convingere*. Practic, după opinia noastră, este una dintre cărțile cu fericit impact în rândurile intelectualilor, indiferent de vârstă și preocupări. Cei douăzeci de ani care au trecut de la apariția primei ediții a predicilor Părintelui Nicolae Delarohia reprezintă un timp suficient de generos pentru a se face aprecieri întemeiate privind cuantumul și calitatea receptării, cu prioritate în spațiul eclezial, dar și în cel laic.

Până în clipa de față, volumul a mai cunoscut încă șapte ediții: 1994, 1997, 1999, 2002 (Ed. Dacia); 2006 (2 ediții: Mănăstirea Rohia și Ed. Humanitas); 2008 (Mănăstirea Rohia – Polirom), majoritatea dintre ele având superbul titlu *Dăruind vei dobândi*. Unele ediții beneficiază de prefețe explicative, dar și de studii critice privind temele dezvoltate și strategiile stilistice, atât din cele tipărite sub îngrijirea părintelui Ioan

Pintea, cât și din cele îngrijite de ostenitorii Mănăstirii Rohia. Dintre toate se remarcă vizibil ediția din 2008 (Mănăstirea Rohia – Polirom), ediție care face parte din integrala *N. Steinhardt*, la care au ostenit exemplar Părintele conf. dr. Ștefan Iloaie, regretatul scriitor Virgil Bulat și părintele egumen al Rohiei, Arhim. dr. Macarie Motogna. Din punct de vedere omiletic, de mare utilitate ne este studiul introductiv de 18 pagini, semnat de Părintele Ștefan Iloaie, cu titlul *Trăire și mărturisire creștină în eseurile teologice ale Părintelui Nicolae Delarohia*, în care, odată cu istoricul editării, beneficiem de o sumedenie de informații tehnice, dar și de aprecieri privind conținutul predicilor, temele, procedee stilistice etc. Avem de-a face, fără dubii, cu un studiu critic pertinent, deopotrivă omiletic și filologic, alcătuit cu migală, pasiune și competență. Pr. Ștefan Iloaie evidențiază la Părintele Steinhardt mai ales fericita îmbinare dintre predică și eseu, propriu-zis, dintre actul liturgic și cel literar. De aceea, socotim o datorie elementară să recomandăm acest studiu tuturor celor care doresc să înțeleagă argumentat locul monahului Nicolae în ierarhia omiletică românească.

Studiul introductiv este structurat pe un plan interesant și persuasiv, cu subtitluri sugestive și captivante: *Istoria unei editări; Eseul teologic al lui N.S.; Netăcuta convertire; Creștinismul mărturisitor al părintelui Nicolae; Stilul și limbajul cuvântărilor*. Pe scurt, monahul Nicolae este înfățișat ca un „predicator nonconformist” (atipic, am spune noi), dar teolog autentic și fin cunoscător al Scripturii, care „botează” pericopele evanghelice, dându-le nume dintre cele mai neașteptate (vezi cuprinsul volumului), propovăduitor al valorilor etice fără de care nu-i posibilă mântuirea, creator al unor expresii stilistice de mare frumusețe și vioiciune, care conferă textului scris un pronunțat nimb de oralitate. Practic, Părintele Iloaie ne scutește de osteneala unor analize de conținut, tematice și stilistice, oferindu-ne, astfel, premisele să facem câțiva pași mai departe: să reconstituim, prin exemplificare, câteva strategii privind logica planului, „atipică” la rândul ei. De mare ajutor ne sunt, de asemenea, și alte informații inspirate al îngrijitorilor volumului din 2008: la sfârșitul predicilor sunt plasate câteva referințe critice, dintre cele mai avizate, care poartă semnătura unor scriitori și filologi consacrați (Ioan Pintea, Eugen Simion, Octavian Soviany, Ion Negoitescu, Rodica Zafiu și Cristian Bădiliță).

Așa cum am menționat mai sus, o analiză omiletică de ansamblu a volumului *Dăruind vei dobândi* avem deja în excelenta prefață a ediției din 2008, datorată osteneții exemplare a Părintelui Ștefan Iloaie. Acum socotim util să întregim acel material cu un „studiu de caz”, supunând atenției predica tematică *Dăruind vei dobândi*, cuvânt care a dat și titlul volumului. În general, observațiile despre „nonconformismul” omiletic și strategiile surprinzătoare întâlnite în celelalte predici sunt valabile și aici. Vom semnala numai ceea ce considerăm specific în această cuvântare-eseu:

- › *genul omiletic*: predică tematică (tema: milostenia);
- › *titlul*: inspirat din literatura franceză dar, să recunoaștem, splendid formulat pe românește. De altfel, credem că Părintele Nicolae cunoștea adagiul latin: *Quidquid bene dictum est ab ullo, meum est* („Ceea ce este bine spus de cineva, îmi aparține”).
- › *planul* este mai degrabă propriu eseului decât predicii, așadar „neconform” cu tradiția omiletică, „atipic”, dar la fel de eficient ca în toate cuvântările. *Introducerea* este înlocuită cu o mărturisire autoflagelatoare: „Orb, neghiob, strâmt la minte, cum mă aflu...”. Face trimitere apoi la un text al poetului francez Henri Michaux (1899-1988), care constituie, de fapt, nucleul întregii cuvântări. *Tratarea* evidențiază supremația și utilitatea paradoxului în Evanghelii, ca, de altfel, în toată teologia, apelând la contrast, ca procedeu stilistic („să dai ce nu ai; cine vrea să cârmuiască, să fie slujitor; cine vrea să-și mântuiască sufletul trebuie să-l piardă mai întâi” etc.). Pentru a evidenția preceptele evanghelice, face uz și de „artileria” sa filologică, pe care o întâlnim, de altfel, peste tot în volum. Aici pomenește de Paul Claudel, Dostoievski, Cervantes, Camus, evocându-le scrisul în slujba adevărului evanghelic. *Încheierea* nu-i mai puțin „atipică”. Avem de-a face, de fapt, cu o ultimă „rafală filologică”, scoasă din „încărcătorul” culturii sale impresionante, numind nebun „înțeleptul” adagiul latin: *Nemo dat quod non habet* („Nimeni nu dă ceea ce nu are”), părintele demonstrând cu prisosință contrariul. În esență, „străduindu-te să dai altora ceea ce pe moment îți lipsește, ori având sentimentul că îți

lipsește (milă, dragoste, înțelegere etc.), ajungi să le dobândești tu însuși³⁴³.

VI.2.4.6. *Preafericitul Părinte Daniel,*
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române (n. 1951)

Orator desăvârșit și scriitor experimentat, cu ușurință și cursivitate în exprimare, cu o remarcabilă putere de a surprinde mereu esențialul problemelor, cu metodă de argumentare bazată pe intuiție și izvoare autentice, cu informații la zi din domeniul teologic, istoric, literar, filosofic și aghiologic, cu o logică impecabilă și o rară putere de discernământ, dobândite de-a lungul vremii prin studiu, cercetare și râvnă pastorală, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel se înscrie cu cinste în galeria marilor ierarhi predicatori ai Bisericii noastre Ortodoxe. Cu talent oratoric deosebit și un stil aparte, care îl deosebesc de ceilalți vorbitori, cu fraze și propoziții scurte și armonios încheigate, Preafericirea Sa vorbește întotdeauna captivant, aducând în cuvântări, conferințe, predici și intervenții de orice gen mereu o interpretare interesantă, păstrându-se constant în făgașul tradițional al gândirii Scripturii, al Sfinților Părinți, dar și al spiritualității românești.

Dovada consistentă a calității de mare orator bisericesc o avem în cuvântările Preafericirii Sale rostite sub formă de *predici, omilii, cateheze și meditații*, cu prilejul Sfințelor Liturghii în Catedrala Mitropolitană din Iași, ca Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, în Catedrala Patriarhală din București, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, sau în alte biserici din eparhie sau din țară, ori în diaspora ortodoxă. În același timp, la hirotoniri de ierarhi și preoți, la sfințiri de biserici, cu prilejul hramurilor, la pomeniri ale unor personalități bisericești, *pastorale chiriarhale* trimise preoților și credincioșilor la marile sărbători ale Nașterii și Învierii Domnului, *cuvântări ocazionale, interviuri* realizate la diverse evenimente din viața Bisericii, în țară și în străinătate, cu șefi de state și guverne,

³⁴³ Nicolae STEINHARDT, *Dăruind vei dobândi*, Ed. Mănăstirii Rohia și Ed. Polirom, Iași. 2008. p. 466.

la aniversări sau comemorări ale evenimentelor și personalităților de seamă din istoria și cultura poporului român, la evenimente legate de învățământul teologic și de educația tinerilor și la orice moment în care Biserica a fost reprezentată și și-a exprimat punctul de vedere.

Volume de predici. De real folos predicatorilor din Biserica noastră, majoritatea acestor cuvântări au fost publicate în mai multe volume, printre care menționăm: „*Atât de mult a iubit Dumnezeu lumea...*”. 12 *Scrisori pastorale de Crăciun și Paști* (Ed. Trinitas, Iași, 1996), *Făclii de Înviere – Înțelesuri ale Sfintelor Paști* (Ed. Trinitas, Iași, 2005; Ed. Basilica, București, 2008, 2010, 2014), *Daruri de Crăciun – înțelesuri ale sărbătorii Nașterii Domnului* (Ed. Trinitas, Iași, 2005; Ed. Basilica, București, 2013), *Dăruire și dăinuire. Raze și chipuri de lumină din istoria și spiritualitatea românilor* (Ed. Trinitas, Iași, 2005), *Foame și sete după Dumnezeu. Înțelesul și folosul postului* (Ed. Basilica, București, 2008, 2010), *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în societate* (Ed. Basilica, București, 2009), *Libertate pentru comuniune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2009* (Ed. Basilica, București, 2010), *Credință pentru fapte bune. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2010* (Ed. Basilica, București, 2011), *Lumina Botezului și bucuria familiei. Lucrarea Bisericii în societate în anul 2011* (Ed. Basilica, București, 2012).

Volumul *Foame și sete după Dumnezeu – înțelesul și folosul postului* are un titlu metaforic sugestiv, alcătuit din substantivele „foame și sete”, utilizate cu sensul de trăire intensă în credință a omului, ființă fragilă, în vederea înnoirii spirituale a vieții fiecărui credincios, a eliberării „de păcate și de patimile egoiste, pentru a-l iubi pe Dumnezeu – Creatorul și a fi mai responsabil în relația sa cu semenii și cu natura înconjurătoare”³⁴⁴.

Lucrarea este precedată de nouă citate, care motivează titlul și conținutul ei ideatic, alese din *Psalmi*, din *Evangelhiile* după Matei și Ioan, dintr-o omilie a Sf. Vasile cel Mare referitoare la post, din Prorocul Amos și din *Rugăciunea unui înțelept*, dintre care cel mai succint și elocvent considerăm că este: „Însetat-a sufletul meu de Dumnezeu” (*Psalmul* 41, 2).

³⁴⁴ PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Foame și sete după Dumnezeu. Înțelesul și folosul postului*, Ed. Basilica, București, 2008, p. 11.

Cuvântul înainte justifică apariția și canalizează lectura pe trei direcții principale: 1) cunoașterea vechimii postului în istoria umanității și, bineînțeles, în viața Bisericii; 2) accentuarea importanței acestuia, în scopul pregătirii credincioșilor pentru marile sărbători ale Bisericii, printre care un loc aparte îl ocupă Sfintele Paști; 3) redescoperirea postului ca „izvor de bucurie și de sfințire a vieții creștine”³⁴⁵.

Cele cinci capitole se succed în mod logic. Fiecare dintre acestea are un titlu și un subtitlu, așa cum s-a procedat și cu titlul generic al volumului. Astfel, titlul predicilor este urmat de o apozitie dezvoltată, explicativă, în majoritatea cazurilor, cu valoare constatativă.

Primul capitol – *O practică veche și o școală mereu nouă. Originea și evoluția postului* – este alcătuit din 3 meditații referitoare la post, în care urmărește evoluția acestui fenomen religios universal și analizează motivațiile sale majore, ca semn al întristării și al pocăinței la poporul evreu, așa cum este el amintit în Vechiul și Noul Testament, apoi vizând înțelesurile lui spirituale la Sfinții Părinți, amintind și o cronologie, dar și o clasificare a posturilor de o zi și pe perioade mai mari.

Capitolul al II-lea, intitulat *Ușile Pocăinței – porțile cerului deschise în inimi. Pregătire pentru perioada Postului Sfințelor Paști*, conține patru cuvântări privitoare la Duminica Vameșului și a Fariseului, a Înțoarcerii Fiului risipitor, a Înfricoșătoarei Judecăți și a Izgonirii lui Adam din Rai, ultima dintre ele având ca subtitlu *Căutarea paradisului pierdut din pricina nepostirii*, ceea ce stabilește legătura cu tematica propusă.

Capitolul al III-lea, *Începutul primăverii duhovnicești. Binefacerile postului*, cuprinde 5 meditații ample despre post, considerat sprijinitor al pocăinței, luminător al Botezului, armă a luptei duhovnicești, călăuză a milosteniei și școală a libertății de a săvârși binele.

Capitolul al IV-lea: *Treptele urcușului spre Înviere. Săptămânile Postului Mare*, cu 7 cuvântări, începe cu Duminica Ortodoxiei și se încheie cu *Înțelesul și folosul pelerinajului de Florii*, care „vestește sărbătoarea intrării triumfale a Domnului în Ierusalim”³⁴⁶.

³⁴⁵ PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Foame și sete...*, p. 11.

³⁴⁶ PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Foame și sete...*, p. 177.

Al V-lea capitol: *De la învierea lui Lazăr la învierea lui Hristos. Săptămâna Sfințelor Pătimiri – pridvorul Sfințelor Paști*, cuprinde 9 cuvântări structurate în trei părți: *Duminica Floriilor. Buchetul virtuților din post – lumini ale biruinței duhovnicești, Deniile din Săptămâna Patimilor și Luminile postului adunate în lumina Învierii. Postul a încetat, dar roadele lui trebuie să fie păstrate.*

Ultima parte conține *Concluzii*, sub forma unui decalog, din care notăm că „postul nu trebuie săvârșit spre a fi remarcat de oameni, ci pentru a ne apropia mai mult de Dumnezeu, cunoscătorul inimilor”³⁴⁷, toate acestea deoarece postul este o practică a smereniei.

Izvoarele utilizate. Așa cum am menționat mai sus, Preafericirea Sa transmite învățătura Sfintei Scripturi, folosind generos citate din Vechiul și Noul Testament în lucrarea pe care o propune drept *călăuză spirituală* tuturor credincioșilor. În acest scop, evocă „învățăturile și pilda profeților din Vechiul Testament și, mai ales, învățătura și pilda Mântuitorului și ale Sfinților Săi Apostoli privind postul”³⁴⁸, rugăciunea, faptele bune, ce stau la temelia adevărului vieții creștine. Citează din *Sinaxar, Canoanele Apostolice, Constituțiile Apostolice, Canoanele Sfinților Părinți*, precum și din cărțile de cult – *Triod, Liturghier* etc.

De asemenea, remarcăm că Preafericirea Sa apelează la o serie de informații pe care le conțin lucrările: *The Encyclopedia of Religion, Dictionnaire de spiritualité, Redécouverte de jeûne. Sagesse du corp, Larousse Dictionary of Beliefs and Religions, Dicționar biblic, Liturgica generală* (Pr. Ene Braniște), *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu* (Prof. Remus Rus), *Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe* (Pr. Dumitru Stăniloae) și *Predici la Duminicile de peste an* (Arhim. Cleopa Ilie).

Importante sunt trimiterile la operele Sfinților Părinți: Sf. Vasile cel Mare (*Omilii și Cuvântări*), Sf. Ioan Gură de Aur (*Ad populum antiocheum*), Sf. Ioan Casian (*Despre cele opt gânduri ale răutății*), Sf. Marcu Ascetul (*Epistola către Nicolae Monahul*), Sf. Ioan Scărarul (*Scara dumnezeiescului urcuș*), Sf. Isaac Sirul (*Cuvinte despre nevoință*), Sf. Simeon al Tesalonicului (*Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe și*

³⁴⁷ PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Foame și sete...*, p. 241.

³⁴⁸ PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Foame și sete...*, p. 31.

Erminie despre locașul bisericii), Sf. Andrei Criteanul (*Canonul cel Mare*), Sf. Chiril al Alexandriei (*Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*).

Nu sunt uitați nici marii teologi precum: Petru Chrysologul, Maxim de Torino, Cezar de Arles, Yves Congar, ieromonahul Makarios Simonopetrul, episcopul Kallistos Ware, Alexander Schmemmann și Olivier Clément.

Structura predicilor nu urmează un model identic în toate cuvântările, încât cele din capitolele I și III sunt diferite de cele incluse în celelalte, ca o urmare firească a genului de predică pentru care optează. Fiecare predică este precedată de un citat sugestiv (*motto*) sau de câteva citate, în special din Sfintele Evanghelii, ca de exemplu cel inserat la începutul cuvântării *Duminica Sfintei Maria Egipteanca*: „Și care va vrea să fie întâi între voi, să fie tuturor slugă” (Marcu 10, 32-45), fiind apoi dezvoltat pe larg în cuprinsul tratării, întrucât conține înțelesuri duhovnicești pentru viața credincioșilor, pentru ca apoi să se stabilească relații cu pomenirea Sfintei Cuvioase Maria Egipteanca, drept un model de pocăință.

Exordiul anunță, de regulă, tema textului, încă din primul paragraf, captând atenția ascultătorilor. În meditația *Postul în istoria omenirii* se apelează la o definiție a postului „ca înfrânare sau abținere totală de la mâncare și băutură [...] pentru o perioadă de timp mai scurtă sau mai lungă [...], practică întâlnită în aproape toate religiile lumii”³⁴⁹.

Cu o capacitate puternică de sinteză, *Preafericirea Sa* prezintă ideile concis, pe puncte. De exemplu:

„În religiile lumii, postul are trei motivații majore: a) postul ca pregătire pentru un eveniment sau un timp important din viața unei persoane sau a unei comunități; b) postul ca penitență sau purificator; c) postul ca act de invocare a ajutorului divin”³⁵⁰.

Alteori, introducerea apare ca o privire atentă asupra materiei predicii propriu-zise, ca în *Postul în Biserica universală. Înțelesurile spirituale ale Postului la Sfinții Părinți*, unde se specifică:

³⁴⁹ PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Foame și sete...*, p. 15.

³⁵⁰ PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Foame și sete...*, p. 15.

„Sfinții Părinți, postitori și rugători, în general păstori și părinți duhovnicești, au făcut din practica postului o școală, elaborând reguli canonice și liturgice pentru post și instituind timpuri speciale pentru intensificarea lui”³⁵¹.

Tratarea are ca scop dezvoltarea ideilor și expunerea argumentelor. Majoritatea cuvântărilor conțin, mai întâi, o explicație despre importanța zilei respective, așa cum remarcăm în *Predica la Duminica Vameșului și a Fariseului*, ce marchează începutul perioadei Triodului și este denumită astfel după Evanghelia ce se citește în acea zi, cultivând intens rugăciunea smerită, pocăința sinceră, milostenia darnică și postul acceptat în mod liber.

Prin narațiune sunt expuse faptele din punct de vedere istoric, așa cum procedează în predicile *Postul în Vechiul și Noul Testament* sau în *Postul – sprijinitor al pocăinței*, când răspunde la întrebarea „Cine este Sfântul Andrei Criteanul?”³⁵².

Argumentarea susține opiniile autorului într-o manieră bazată pe logică, arătând în predica la *Duminica Sfintei Cruci* că Evanghelia a treia din Sfântul și Marele Post al Paștilor, deși scurtă, este plină de semnificații privind taina vieții creștine și întărește duhovnicește pe aceia care postesc, pentru a ajunge la concluzia că trebuie „să ne asumăm și să purtăm crucea vieții noastre și să facem din ea drum spre Înviere, adică prilej de apropiere și de unire cu Hristos cel Răstignit și Înviat”. Interesantă este și următoarea argumentare în privința postirii: „Produsele provenind din plante au adunat, prin fotosinteză, mai multă lumină. În acest sens, când mâncăm vegetale, ne hrănim cu lumina solară asimilată în plante. Lumina aceasta din plante devine simbol al luminii harice din Scripturi și din rugăciuni”³⁵³.

Formularea *concluziei* se face prin reluarea nuanțată a temei inițiale: „Deci, împărtășirea mai deasă cu Trupul și Sângele lui Hristos reprezintă plinătatea comorii prezenței Lui în viața noastră și pregătirea noastră

³⁵¹ PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Foame și sete...*, p. 32.

³⁵² PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Foame și sete...*, p. 88.

³⁵³ PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Foame și sete...*, p. 126.

pentru lumina și slava Învierii”³⁵⁴. Apoi, pentru a sublinia ideea, apelează la un citat din Evanghelie: „Cine mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu are viață veșnică, și Eu îl voi învia în ziua de apoi” (Ioan 6, 54).

Stilul predicilor. Cele 28 de cuvântări dovedesc o trăsătură deosebită a autorului, aceea de fin orator, prin respectarea calităților generale ale stilului, *corectitudine* (nu se folosesc arhaisme sau regionalisme), *precizia* termenilor, *proprietatea* lor, demonstrând implicare afectivă. Dintre calitățile particulare ale stilului ies în evidență, în primul rând, *naturaletă* și *armonia*, prin apelul la figurile de stil și cele retorice, care însă nu abundă, lăsând loc rațiunii ce derivă din scopul persuasiv al oricărei cuvântări. Limbajul este accesibil, frazele sunt ample: „Devenit deja o tradiție în Municipiul Iași și apoi în toate orașele din Arhiepiscopia Iașilor, ca reînnoire a unei tradiții din veacurile al III-lea și al IV-lea, prezentă în Ierusalim, Constantinopol și alte orașe, pelerinajul de Florii începe, în zilele noastre, după vecernia din Sâmbăta lui Lazăr și vestește sărbătoarea Intrării triumfale a Domnului în Ierusalim”³⁵⁵.

Citatul vine să întărească aserțiunile, sintagmele și enunțurile considerate importante pentru autor. Uneori sunt introduse propoziții interogative: „De ce?”, „Ce conține Canonul cel Mare?”, urmate de răspunsuri argumentate.

Dintre figurile sintactice sau retorice utilizează frecvent, potrivit stilului bisericesc, ample *enumerații*: „Sinceritatea în iubire, smerenia în relațiile cu semenii, sânguință multă pentru bine, duh fierbinte în credință, slujire lui Dumnezeu, nu idolilor sau duhurilor rele; nădejde cu bucurie, răbdare cu suferință, rugăciune stăruitoare, ajutorare frățească, ospitalitate față de străini”, în cadrul cărora apare și *antiteza* ori *enumerații* asociate cu *personificarea* și *epitetul*: „Prin credință dreaptă și viețuire sfântă, creștinul răstignește în el patimile egoiste (mândria, lăcomia și lenea sau comoditatea)”.

Metaforele inedite: „Toate cântările și rânduielile liturgice [...] sunt în ele însele o școală a pocăinței și a smereniei, o școală a înnoirii noastre

³⁵⁴ PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Foame și sete...*, p. 84.

³⁵⁵ PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Foame și sete...*, p. 176.

spirituale prin rugăciune și post, prin spovedanie și împărtășanie”, conțin și o suită de *repetiții* și *enumerații*.

Nu trebuie omis nici procedeul de tip biblic al paralelei din *Duminica Vameșului și a Fariseului*: „Rugăciunea fariseului virtuos, care pretinde că aduce lui Dumnezeu o rugăciune de mulțumire, și rugăciunea vameșului păcătos, care este o rugăciune de pocăință”.

Legătura dintre idei, paragrafe și secvențe, precum și înlănțuirea argumentelor este realizată cu ajutorul unor conectori care vizează: *ordinea ideilor* – „s-a observat că”, „referitor la”; *exemplificarea* – „din punct de vedere”, „mai ales”, „în mod deosebit”, „de asemenea”, „de pildă”, „în mod deosebit”; *contrastul* – „însă”, „întrucât”; *concluzia* – „așadar”, „deci”, „prin urmare”.

Îmbinând forma clasică cu cea modernă într-un mod echilibrat, acest volum de cuvântări este un model util pentru slujitorii de azi ai Bisericii și pentru cei ce vor urma, permanent preocupați de latura aplicativă, dovedindu-se bogat, instructiv și plăcut prin câteva trăsături evidente: putere de convingere, profesionalism, erudiție, sensibilitate, logică, vigoare și talent.

• *Evangelia de Duminică*

Un folos practic pentru clerul, profesorii, studenții și elevii seminariști, dar și pentru credincioșii Bisericii noastre, îl reprezintă și predicile publicate de Preafericirea Sa în săptămânalul *Lumina de Duminică* al Patriarhiei Române, în cadrul rubricii „Evangelia de Duminică”. Acestea conțin o serie de idei și de formulări cu totul speciale. Notăm, în primul rând, titlurile generoase în informații, dar în același timp, concentrând esența a ceea ce va fi expus ulterior. Ne apar mereu formulări-cheie ale limbajului specific predicatorului, ca de pildă faptul că pocăința este privită ca „recuperarea timpului pierdut”³⁵⁶.

Tot în legătură cu acest subiect se precizează că atunci „când omul se pocăiește, chipul lui Dumnezeu cel sfânt din el se reînnoiește, asemenea

³⁵⁶ PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele – lumina vieții creștine”, în: *Lumina de Duminică*, 35/2010, p. 4.

unei icoane vechi de aur care, din cauza timpului se acoperă cu praf, iar dacă se șterge redevine nouă”³⁵⁷.

De asemenea, explicarea binecuvântării ramurilor de salcie la Florii este realizată în manieră originală. În primul rând, de acest gest se leagă memorialul sărbătorii respective. Totodată, prin acesta se marchează încheierea celor 40 de zile de post, aceste ramuri fiind văzute ca *florile virtuților adunate în timpul postului*. Opinia despre rostul încercărilor în viața omenească este tradusă într-o notă cu totul personală: „Încercările ce apar în viața noastră sunt permise de Dumnezeu mai ales pentru a ne trezi din indiferență, din superficialul vieții”³⁵⁸.

Privind în ansamblu cuvântările rostite de Preafericirea Sa, concluzionăm că de fiecare dată punctează, cu mult tact pedagogic, elemente legate concret de momentul respectiv și de cei pe care-i are în față, într-un limbaj bisericesc adecvat, propriu stilului liturgic, atât de plăcut creștinilor ascultători. Predicile sunt pline de miez și îmbrăcate într-o frumoasă haină stilistică. Vorbește mereu cu autoritate duhovnicească, stăpânire de sine exemplară și dragoste părintească, Amvonul devenind o veritabilă „catedră” universitară, prin multitudinea și diversitatea problemelor teologice și pastorale, tratate însă la nivelul și capacitatea de înțelegere a tuturor celor prezenți.

VI.2.4.7. Pr. Boris Răduleanu (1905-1990)

Printre preoții înzestrați cu talent oratoric ce se bucurau de mare prestigiu în rândurile credincioșilor și care, prin curajul lor, au înfruntat opoziția celor patru decenii și jumătate de comunism, merită să amintim și chipul acestui vrednic slujitor al altarului, căruia viața nu i-a rezervat prea multe bucurii. Pentru articolele sale și pentru atitudinea anticomunistă a fost condamnat la 15 ani de muncă silnică, din care efectuează 4 ani.

³⁵⁷ PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Iubirea față de Dumnezeu ne aduce iertare de păcate”, în: *Lumina de Duminică*, 11/2010, p. 5.

³⁵⁸ PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Credința, rugăciunea și postul alungă demonii”, în: *Lumina de Duminică*, 30/2010, p. 4.

Volume de predici. Din opera omiletică a Părintelui Boris Răduleanu fac parte cele două cărți de predici *Semnificația Duminicilor din Postul Mare* (București, 1996) și *Semnificația marilor sărbători creștine* (București, 2006). Primul volum cuprinde predici pentru Duminicile din Perioada Triodului, încheindu-se cu Duminica Sfințelor Paști, numărând în total 24 de cuvântări (20 predici tematice, 1 omilie și 3 panegirice).

Tematica. În ceea ce privește conținutul lor, majoritatea cuprind teme morale (smerenia, pocăința, postul, transformarea lăuntrică, urmarea lui Hristos, rugăciunea, urcușul duhovnicesc), însă nu lipsesc temele dogmatice (Judecata de Apoi, isihasmul, Sfânta Cruce, Învierea Domnului), istorice (Sinoadele ecumenice), biblice (alungarea lui Adam din Rai, Intrarea Domnului în Ierusalim, Pătimirile Domnului) și liturgice (Canonul Sf. Andrei Criteanul, Rugăciunea Sf. Efrem Sirul, Denia Acatistului Bunei Vestiri, Sfânta Liturghie).

Structura predicilor. Aproape fiecare cuvântare începe cu un *motto* sugestiv pentru tema dezbătută apoi în tratare, cum vedem, de pildă, în *Predica la Duminica fului risipitor*, care are drept *motto*: „La râul Babilonului, acolo am șezut și am plâns când ne-am adus aminte de Sion”³⁵⁹. Observăm, la unele duminici, existența a două predici rostite cu aceeași ocazie, în ani diferiți: la *Duminica Judecării de Apoi*, la *Duminica izgonirii lui Adam din Rai*, la *Duminica Ortodoxiei*, la *Duminica Sfântului Grigorie Palama*, la *Duminica Sfântului Ioan Scărarul*, la *Duminica Sfintei Maria Egipteanca*, în *Sfânta și Marea zi Joi*. Autorul acestor predici a fost de asemenea, interesat și de sensul duminicilor premergătoare Marelui Post care, toate, pregătesc drumul creștinului spre bucuria sărbătorii Învierii Domnului, redată și ea, în predica din ziua de Paști.

Din *Prefața* volumului, semnată de Părintele profesor Vasile Răducă, aflăm următoarele: „Predicile au un caracter profund catehetic. Fiind preponderent catehetice, uneori depășesc mărimea unei predici obișnuite; sunt destinate atât predicatorului, cât mai ales publicului larg. Cum acest «public larg» face dovada unei întinse necunoașteri religioase, în predicile

³⁵⁹ Pr. Boris RĂDULEANU, *Semnificația Duminicilor din Postul Mare*, Ed. Bonifaciu, București, 1996, p. 20.

catehetice ale Părintelui Boris publicul acesta poate găsi elementele precise și clare referitoare la doctrina noastră³⁶⁰. Astfel, simplitatea cuvântului rostit de la amvon are ecou în inimile și celor mai puțin învățați dintre ascultători, înzestrați însă cu o dorință vie de cunoaștere a adevărului Sfintei Scripturi, care învinge orice obstacole.

Predica sa, în esență orală, caracterizată prin numeroase improvizații, pe măsură ce se înaintează în subiect, cu un consistent conținut doctrinar, are menirea de a stabili o legătură vie între credincioși și predicator. Niciuna dintre predici nu începe brusc și nu se termină pe neașteptate, ci începutul este întotdeauna, într-un fel sau altul, un apel la atenția ascultătorilor și un preludiv la tema a cărei tratare urmează. Sfârșitul este, de regulă, o aplicare a învățăturii tematice, o rugăciune de cerere sau o doxologie. Pentru *exordiu* Părintele Răduleanu utilizează, în cazul unora dintre predici, un *motto*, luat din pericopa zilei, judicios ales în raport cu tema care formează obiectul predicii. Așa, în *Predica la Duminica Judecării de Apoi*, părintele începe cu un cuvânt din Sfânta Scriptură: „Poruncă nouă dau vouă, să vă iubiți unul pe altul, așa cum v-am iubit eu”, continuând apoi:

„Ne aflăm în a treia duminică pregătitoare dinaintea Postului Mare. Ea ne amintește a doua venire, în slavă, a Domnului Iisus Hristos când va judeca lumea, la Judecata de Apoi. Atunci vor sta toate neamurile înaintea Lui, iar El le va despărți de-a dreapta sau de-a stânga Sa. Regăsim astfel și în evanghelia de astăzi cele două căi, vedem unde duc ele și că se despart. Cel ce vine prin smerenie și pocăință merge pe calea cea strâmtă a lepădării de sine, a iubirii de Dumnezeu și de oameni, sfârșind *binecuvântat*, de-a dreapta Domnului. Cel ce vine prin mândrie și mânie, merge pe calea cea largă a afirmării de sine, a egoismului și sfârșește prin a fi blestemat de-a stânga Lui. Sfânta Biserică ne accentuează această realitate ca un semnal de alarmă³⁶¹.

³⁶⁰ Pr. Vasile RĂDUCĂ, „Prefață”, în vol. Pr. Boris RĂDULEANU, *Semnificația Duminicilor din Postul Mare*, p. 7.

³⁶¹ Pr. Boris RĂDULEANU, *Duminica Judecării – I*, în vol. *Semnificația Duminicilor din Postul Mare...*, p. 28.

Tratarea decurge firesc, nu este prea întinsă, predicatorul având grijă să lase de o parte lucrurile pe care le consideră secundare și care ar duce la o lungire excesivă și oboseitoare a predicii. Întrucât cuvântările Părintelui Boris Răduleanu au drept scop tâlcuirea, oferirea unor explicații cu privire la pericopele evanghelice rostite în Duminicile din Postul Mare, la *Duminica Sfintei Maria Egipteanca – Tatăl nostru*, autorul explică, verset cu verset, rugăciunea domnească, iar în *Predica la Duminica Ortodoxiei – Sinoadele ecumenice*, explică semnificația Simbolului Credinței după un scurt istoric al acestuia.

Atunci când materia permite sau cere acest lucru este sistematizată prin enunțarea unor învățături principale, care se cer reținute și trăite, ca în cuvântul rostit la *Duminica Sfântului Ioan Scărarul – Vindecarea copilului îndrăcit*, unde tratează mai multe teme: „Legat de evanghelia de astăzi aș dori să subliniez pe scurt patru probleme: 1. *Iisus Hristos – Învățător al lumii*; 2. *Din lucrările satanei în lume*; 3. *Postul și rugăciunea*; 4. *Despre credință* sau la *Duminica Sfântului Grigorie Palama – Vindecarea slăbănogului din Capernaum*. Prin vindecarea slăbănogului, Iisus a descoperit – indirect – dumnezeirea Sa, întrucât a dovedit că are dreptul, pe care-l are numai Dumnezeu, de a ierta păcatele. Legat de acest episod și de duminica de azi, aș dori să desprindem trei probleme: A. *Mărturisiri ale lui Iisus despre Sine*; B. *Descoperirea dumnezeirii lui Iisus pe muntele Taborului*; C. *Criza de credință a secolului nostru*”. Opinăm că acest lucru nu este binevenit, întrucât, așa cum subliniază Părintele Nicolae Petrescu, tema „trebuie să cuprindă o singură învățătură. Aceasta este semnul caracteristic al predicii. Această temă unitară, într-o predică trebuie să constituie un adevărat magnet spiritual, care să atragă toate ideile în legătură cu subiectul”³⁶², ori aducând în discuție mai multe teme, riscăm ca atenția ascultătorilor să fie suprasolicitată, și atunci aceștia nu mai rețin aproape nimic, pentru că ei vor fi nevoiți să urmărească mai multe teme în același timp, să treacă de la un mesaj la altul, iar la un moment dat, obosiți și dezinteresați, nu vor mai asculta predica. Predicile se încheie printr-un îndemn adresat ascultătorilor, de a aplica în viața de toate

³⁶² Pr. Nicolae PETRESCU, *Omiletica. Manual pentru Seminariile Teologice*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1977, p. 197.

zilele învățăturile desprinse din tratarea istoriei sfinte și adevărilor de credință, printr-o rugăciune prin care se imploră ajutorul lui Dumnezeu pentru luminarea și îndreptarea vieții creștine.

VI.2.4.8. *Prof. dr. Teodor M. Popescu* (1893-1973)

Reunind în persoana sa calitățile unui teolog savant și virtuțile unui creștin smerit, făcându-se, în acest fel, pildă vie tuturor celor care l-au cunoscut, profesorul Teodor M. Popescu reprezintă un exemplu vrednic de urmat pentru generațiile viitoare de slujitori ai Bisericii. Pe lângă preocupările de strictă specialitate din domeniul pe care l-a slujit cu devotament, i.e. Istoria Bisericească Universală și Patrologia, este prezent și în literatura omiletică, întrucât nu știm să fi existat în Biserica Ortodoxă Română din secolul al XX-lea vreun laic cu râvnă omiletică mai mare decât a profesorului Teodor M. Popescu, atât prin numărul mare de predici scrise, cât și prin studii de analiză teoretică, de strategie a redactării și rostirii, așa cum remarcăm în studiile „Predica – o mărturisire a preotului”³⁶³ și „Despre preot, predică și credincioși”³⁶⁴. Mare parte dintre cuvântări au rămas în manuscris, păstrate prin grija părintelui arhimandrit Grigorie Băbuș în Biblioteca Sfântului Sinod, apoi, au fost publicate în cele două volume intitulate *Meditații teologice* (vol. I, București, 1997; vol. II, București, 2003).

Cel de-al doilea volum însumează 34 de predici tematice rostite la diferite duminici și sărbători din timpul anului bisericesc, desfășurând o tematică variată: morală, dogmatică, misionară, liturgică și istorică. Iată câteva titluri: *Biserica și unitatea neamului nostru – un neam, o credință și o țară*, *Despre Postul Adormirii Maicii Domnului*, *Perioada Triodului*, *Despre eresuri și învățături deșarte*, *Despre credință ca virtute creștină*, *Cât sunt în lume, lumină lumii sunt*, *Despre mulțumirea sufletească*, *La*

³⁶³ Teodor M. POPESCU, „Predica – o mărturisire a preotului”, în: *Glasul Bisericii*, XIII (1954), 11-12.

³⁶⁴ Teodor M. POPESCU, „Despre preot, predică și credincioși”, în: *Raze de lumină*, I (1930), 2.

inceputul Postului Crăciunului, Despre frumusețea datinilor creștine în legătură cu sărbătoarea Nașterii Domnului, Sfânta Împărtășanie – Pâinea cerească pentru veșnicie, Despre supunere și ascultare, Despre bunul – simț, buna – cuviință și delicatețea sufletească, Comoara din cer a creștinului.

Izvoarele utilizate. Constatăm că profesorul Teodor M. Popescu folosește drept fundament pentru cuvântările sale Sfânta Scriptură, din care extrage versetele cele mai grăitoare pentru temele pe care le dezbate, adăugând deseori informații pertinente din scrierile Sfinților Părinți. Astfel, în meditația intitulată *Biserica și unitatea neamului nostru – un neam, o credință și o țară*, autorul așază în deschidere cuvintele următoare:

„Când Mântuitorul a poruncit Apostolilor Săi, după Înviere să meargă și «să învețe toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte a poruncit lor» (Matei 28, 19-20), cerea acestora să se socotească datori cu propovăduirea învățaturii față de popoare și nu doar față de unii oameni. Un număr de oameni de un neam oarecare sunt câștigați pentru Hristos numai dacă primesc învățătura și legea Lui, dacă sunt credincioși și următori Lui, dacă sunt botezați și mărturisitori ai învățaturii Lui. Ei se mântuiesc totdeauna împreună cu cei din jurul lor”³⁶⁵.

Predicile sale sunt pline de învățătură teologică ortodoxă, de subtilități dogmatice, mișcând inimile ascultătorilor prin puterea lor de comunicare. Iată ce frumos grăiește predicatorul în cuvântarea *Despre Postul Crăciunului și Postul Paștilor, privite împreună*:

„Luminătorul și binefăcătorul neamului omenesc a fost socotit de ei (poporul iudeu) un amăgitor al poporului, un înșelător care lucra cu putere demonică, un răzvrătit, un om primejdios pentru popor. L-au prins, L-au legat, L-au dus la judecată nedreaptă, L-au batjocorit, L-au bătut, L-au osândit la moarte pe cruce, L-au umilit în tot chipul, L-au încoronat cu spini, L-au răstignit între tâlhari și L-au hulit și viu,

³⁶⁵ Teodor M. POPESCU, *Meditații teologice*, vol. II, Ed. Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 2003, p. 15.

și mort. Este groaznică, cutremurătoare și uimitoare această faptă de ucigași pătimiși, fățarnici, înșelători de popor, care I-au pecetluit și I-au păzit cu strajă mormântul, crezând, în ura, mânia și nebunia lor, că au terminat cu Nazarineanul. Puterea lui Dumnezeu s-a dovedit din nou hotărătoare. Cel răstignit a înviat, minunea s-a adevărit, fățarnicii au continuat să mintă și să urască. Adevărul s-a cunoscut și nu i se mai poate sta împotriva; Jertfa lui Hristos a dat roadele sale dumnezeiești. Bătălia pornită asupra lui Hristos n-au câștigat-o pârașii și ucigașii Lui, ci a câștigat-o El, răstignit pe cruce și înviat din morți. Jertfa Sa era adusă pentru iertarea păcatelor noastre. Prin această jertfă ne-a mântuit Hristos pe cruce”³⁶⁶.

Observăm că *limbajul* folosit în exprimarea ideilor este unul curat românesc, plăcut, de o înaltă ținută academică, autorul cunoscând însemnătatea limbii pentru poporul pe care aceasta îl reprezintă:

„Limba unui popor, vorbirea lui trebuie respectată și păstrată curată. Ea este un bun și o moștenire din strămoși. Ea este graiul nostru din trecut, din prezent și din viitor. Este o comoară, un dar binecuvântat al poporului. Limba neamului nu trebuie pătată, stricată, urâtită cu păcatele noastre. Un om credincios și un popor creștin vorbește cuviincios, plăcut, frumos. Cuvintele urâte, necuviincioase, necunoscute pătează limba și sufletul nostru. O vorbire necuviincioasă strică sufletele alese ale creștinilor”³⁶⁷.

Meditațiile sale teologice nu se încadrează într-un tipar anume. Una mai interesantă și mai captivantă decât alta, ele constituie, de fapt, niște cântări de laudă aduse preoției și slujitorilor ei, reprezentând clipe de mare bucurie pentru toți ascultătorii lor. Pe lângă grija deosebită pentru forma și limbajul cuvântărilor, predicatorul Teodor M. Popescu se remarcă prin alegerea unor teme morale dintre cele mai diverse și actuale, documentându-se și informându-se temeinic înainte de rostirea unei predici.

³⁶⁶ Teodor M. POPESCU, *Meditații teologice*, vol. II, p. 105.

³⁶⁷ Teodor M. POPESCU, *Meditații teologice*, vol. II, p. 164.

Minuțiozitatea sa este vizibilă și în domeniul alegerii cuvintelor, întrucât autorul optează pentru cele mai potrivite căi de exprimare, făcând uz de o largă varietate de termeni dogmatici, biblici, liturgici și istorici, și vădind cunoștințele sale vaste în toate aceste domenii.

VI.2.4.9. *Arhim. Teofil Părăian* (1929-2009)

Arhimandritul Teofil Părăian a fost renumitul duhovnic al Mănăstirii Sâmbăta de Sus, jud. Brașov. Orb din naștere, Părintele Teofil a impresionat prin vasta cultură teologică acumulată, totodată prin ascuțimea minții și profunzimea răspunsurilor la întrebările ce i se adresau. De asemenea, s-a remarcat și la diferite conferințe organizate în special de ASCOR, prin claritatea expunerilor și vioiciunea replicilor date în dialogurile de la finele întâlnirilor. Era un vorbitor fascinant, atât la amvon, cât și la conferințe, televiziune, radio sau alte prilejuri. A publicat un număr impresionant de volume cu predici, dintre care amintim: *Lumini de gând* (Cluj-Napoca, 1997), *Calea spre bunătate* (București, 2007), *Credința lucrătoare prin iubire – Predici la Duminicile de peste an* (Făgăraș, 2004), *Gândiți frumos. Cuvântări la ocazii speciale* (Cluj-Napoca, 2006), *Sărbători Fericite! Predici la praznice și sărbători* (Făgăraș, 2005), *Din ospățul credinței* (Craiova, 2005), *În nădejdea Învierii. Predici la înmormântări* (București, 2010), *Bucurie și mângâiere. Predici la cununii, înmormântări și sărbători* (Făgăraș 2012), *Credința mărturisitoare* (București, 2009), *Cuvinte către tineri* (Craiova, 1998).

Pentru exemplificare, supunem atenției predica intitulată *Doi într-unul*³⁶⁸, din care reținem următoarele caracteristici: observăm, așadar, o *pareneză la un moment de bucurie*, cu o temă de mare actualitate – *unitatea (comuniunea) dintre soț și soție*:

„Dar unirea dintre soți nu se realizează de la sine, ci ea trebuie susținută de voința celor ce se însoțesc și trebuie ajutată de darul lui

³⁶⁸ Arhim. Teofil PĂRĂIAN, *Culegere de predici. Cuvântări la cununii și înmormântări*, Timișoara, 1984, pp. 29-30.

Dumnezeu. Adevărata unire este «în Hristos» și «prin Hristos», este în «numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh». Ea este prin harul Sfintei Taine a Cununiei, care se adaugă la voința celor ce caută «unirea credinței și împărtășirea Sfântului Duh» și sunt gata să-și dăruiască toată viața lor lui Hristos-Dumnezeu. N-a fost luat întâmplător «trupul» drept «chip al unirii» dintre soți, ci aceasta s-a făcut cu bun rost, de vreme ce în trup sunt mai multe lucrări care se înfăptuiesc de câte două organe. Astfel, de pildă, în trup avem doi ochi și o singură vedere; avem două urechi și un singur auz; avem două nări și un singur miros; două mâini avem, pentru un singur pipăit și pentru o singură lucrare; avem două picioare și numai un mers. Așa trebuie să fie uniți și soții, într-o singură gândire și lucrare, după cum cei doi ochi sunt uniți într-un singur văz, cele două urechi într-un singur auz, cele două mâini într-o singură lucrare și cele două picioare într-un singur mers³⁶⁹.

Apreciem *dimensiunile realiste* ale cuvântării: poate fi rostită întocmai, chiar și celor mai „grăbiți” miri (să ajungă la fotograf, la masă etc., cum adesea auzim astfel de „motivări”); *ne surprinde plăcut preocuparea unui călugăr pentru o astfel de cuvântare*, acest lucru confirmând, de fapt, importanța Tainei Cununiei.

VI.2.4.10. *Pr. prof. acad. dr. Mircea Păcurariu* (n. 1932)

Cunoscutul profesor de Istoria Bisericii Ortodoxe Române a oferit slujitorilor Sfintelor Altare un impresionant volum de predici, rod al ostanelilor pe tărâm liturgic, pastoral și misionar. Ne-a dovedit astfel că este și un preot de vocație, nu doar un profesor universitar de înaltă ținută științifică. Ceea ce ne impresionează și mai mult este faptul că în acest volum, intitulat *Predici la duminici și sărbători, la praznicele împărătești și ale Maicii Domnului, ale Sfinților și la Sfinți români; predici ocazionale și la înmormântări* (București, 2000; 2010), sunt cuprinse predici la toate duminicile și sărbătorile, chiar și la unii sfinți români mai „mici”, ceea ce

³⁶⁹ Arhim. Teofil PĂRĂIAN, *Culegere de predici...*, p. 30.

reprezintă un mare serviciu adus confracților predicatori. În plus, cartea cuprinde și 26 de pareneze, la diferite ocazii și înmormântări. În cele ce urmează, prezentăm câteva detalii, necesare, credem, pentru conturarea unei imagini de ansamblu asupra conținutului.

• *Predicile la duminicile de peste an* sunt, în general, tematice. Aceasta a fost și intenția expresă a autorului, evidențiată și prin faptul că fiecărei predici i-a dat un titlu, care reprezintă, de fapt, tema ei principală. Aceste titluri, care îl ajută în mod direct pe beneficiar să urmărească fără greutate „firul roșu” al fiecărei predici, sunt inspirat alese și sugestive.

Structura unei predici duminicale este oarecum „clasică”: *text, formule obișnuite de adresare, evocarea și tâlcuirea pericopei evanghelice, cu raportare directă la tema propusă (istorisirea, argumentarea, digresiunile ilustrative, după caz), iar la sfârșit, aplicarea.* Părintele autor imprimă cuvântărilor o linie simplă, accesibilă tuturor categoriilor de ascultători, lipsită de prețiozități. Pentru un cititor mai pretențios, s-ar putea spune că predicile duminicale nu au ceva ieșit din comun. Credem că este ceea ce și-a propus, de fapt, autorul.

Dar ceea ce se observă însă în fiecare pagină și în fiecare afirmație este evlavia și bunul simț al predicatorului, care străbat de la un cap la altul nu numai orice predică, ci întreaga carte, în ansamblul ei;

• *Predicile la praznicele împărătești* sunt înșiruite, în capitolul al II-lea, împreună cu cele pentru Maica Domnului și sfinții mai cunoscuți. Cu privire la predicile la praznicele împărătești, constatăm stăruința părintelui profesor pentru lămurirea aspectelor prioritare legate de praznicul respectiv, care-l interesează pe ascultător. Bunăoară, cuvântul pentru Botezul Domnului limpezește următoarele probleme: *etimologia denumirii, istoricul fixării sărbătorii în calendar, descrierea Botezului Domnului la râul Iordan, distincția între botezul lui Ioan și Botezul creștin, implicații misionare (Botezul copiilor, de exemplu), câteva date în legătură cu slujba Agheasmei Mari.* Finalul cuvântării cuprinde, la fel ca la predicile duminicale, câteva îndemnuri practice:

„Să primim și noi pe preoți în casele noastre pentru ca să le sfințească, să-i lăsăm să ne stropească pe creștet, spre a primi binecuvântare și sfințire de la Dumnezeu, să gustăm din apa care s-a sfințit

astăzi, să încercăm fiecare dintre noi, să ne sfințim viața prin faptele noastre”³⁷⁰.

- *Predicile (panegiricile) în cinstea Maicii Domnului și a Sfinților Mari* au, în general, următoarea structură: explicații istorico-biblice, completări cu elemente din Tradiție, elemente encomiastice (*panegirice, laudative*), sfaturi morale desprinse din viața și slujirea Preasfintei Fecioare și a Sfinților;

- *Predicile la Sfinții Români* se înscriu tot în categoria panegiricelor și se prezintă ca o frumoasă împletire între biografii, istoria bisericească și istoria neamului nostru, în general. Sunt, astfel, veritabile pagini de „Pateric românesc”, dar și de istoria patriei;

- *Predicile ocazionale și necrologurile* completează în mod fericit acest impresionant volum de predici. Din punct de vedere omiletic, toate aceste cuvântări se încadrează în categoria parenezelor, fiind, astfel, cuvântări conjuncturale, însoțite de îndemnuri, de obicei de ordin moral. Ceea ce se poate constata în mod special la aceste pareneze este faptul că ele nu au fost alcătuite pentru a fi date la tipar, ci au fost rostite efectiv cu un anumit prilej, aspect care le conferă originalitate evidentă. Apreciem, de asemenea, faptul că, în aceste pareneze, părintele autor ține seama de regulile de bază ale acestui gen omiletic, în special de încadrarea în timpul optim (numit și „psihologic”), având în vedere caracterul circumstanțial în care se rostesc.

VI.2.4.11. *Pr. prof. dr. Vasile Mihoc* (n. 1948)

Titular al Catedrei de Noul Testament de la prestigioasa Facultate de Teologie din Sibiu, Părintele profesor dr. Vasile Mihoc ne-a făcut o mare și plăcută surpriză, prin tipărirea celor două cărți inedite: *Predici exegetice la duminicile de peste an* (Sibiu, 2001; 2008) și *Meditații la Evangheliile Duminicilor Triodului și Pentecostarului* (Sibiu, 2003; 2008).

³⁷⁰ Pr. Mircea PĂCURARIU, *Predici la duminici și sărbători, la praznicele împărătești și ale Maicii Domnului, ale Sfinților și la Sfinți români; predici ocazionale și la înmormântări*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000, p. 317.

În ceea ce privește cuvântările din primul volum, numite „predici exegetice”, acestea se încadrează, de fapt, în genul omiliei biblice, cel mai greu de elaborat, întrucât presupune, pe lângă o bună cunoaștere a textului Sfintei Scripturi, și stăpânirea normelor ermeneutice. Este adevărat că fiecare predică tratează și o anumită temă, dar preponderența are analiza minuțioasă a textelor. În ultimii ani, chiar și în cei de dinainte de 1989, literatura omiletică românească a beneficiat de un număr apreciabil de volume cu predici, unele de certă valoare, dar cele mai multe dintre ele se limitează doar la genul tematic, fără o preocupare specială pentru exegeza textelor evanghelice. Predicile exegetice alcătuite de către Părintele profesor Mihoc se prezintă ca o *Cazanie modernă*, fără să renunțe însă la mireasma limbii celor „vechi”, ci actualizând-o, deodată cu îngrijirea pentru o permanentă raportare a mesajului evanghelic la contemporaneitate. Iar această raportare este posibilă numai printr-o exegeză modernă, făcută după toate regulile actuale de interpretare. Competența autorului în această privință constă în faptul că este specialist în studii biblice, profesor cu un renume pe care și l-a câștigat în urma unei osteneli didactice și publicistice exemplare. De aceea, unele predici se prezintă sub forma unor adevărate prelegeri, ca pentru orele de curs. Departe însă de a crea dificultăți de receptare, aceste „prelegeri” au fluentă, frumusețe stilistică și o mare putere de convingere, nu doar pentru credinciosul simplu, ci și pentru intelectualul pretențios și rafinat, obișnuit cu dicționarele, fișierele și, mai nou, cu computerul. Iar prin acest caracter didactic, ele depășesc scopul strict liturgic pentru care au fost redactate, de fapt, astfel că dincolo de serviciul uriaș pe care-l oferă slujitorilor Amvonului, predicile se constituie într-un mic tratat teologic, îndeosebi cu noțiuni dogmatice și biblice.

În cele ce urmează, pentru a sugera măcar o imagine generală asupra cărții, propriu-zis asupra valorii ei excepționale, punctăm câteva date tehnice, deodată cu menționarea unor caracteristici speciale ale predicilor:

- › volumul cuprinde 56 de predici, acoperind, astfel, aproape toate duminicile de peste an, inclusiv cele „speciale”: dinainte și după Înălțarea Sfintei Cruci, dinainte și după Nașterea Domnului, dinainte

- și după Botezul Domnului; lipsesc însă duminicile cuprinse între a III-a și a X-a din perioada Triodului;
- fiecare predică are un titlu generic, foarte sugestiv, ales în așa fel încât să sintetizeze mesajul central. Aceste titluri ne conduc la constatarea că omiliile din volumul de față sunt, de fapt, omilii tematice: „omilii”, pentru că analizează textul evanghelic; „tematice”, pentru că autorul a ales tema din cadrul pericopei duminicale, nu din altă parte (spre deosebire de predicile tematice propriu-zise, alt gen omiletic distinct, pentru care tema poate fi alta decât cea sugerată de evanghelia zilei). Dintre aceste titluri, care de care mai frumos, exemplificăm: *Învierea cea dintâi* (Duminica Sfintei Învieri); *Toma credinciosul* (nu „necredinciosul”, cum tot auzim pentru Duminica Sfântului Apostol Toma); *Norul de martori* (Duminica I după Rusalii); *Hristos Iahve* (Duminica a XV-a după Rusalii); *Fă-te aproapele semenului tău* (Duminica a XXV-a după Rusalii); *Să postim de dorul Marelui* (Duminica lăsatului sec de brânză);
 - fiecare predică este precedată de textul evangheliei duminicale, redat integral. Metoda ni se pare bună, având în vedere utilitatea mai largă a cărții, de care vorbeam mai sus. Cineva care nu poate merge la biserică, dar are cartea, înțelege mai ușor explicațiile date, având la îndemână și textul. În al doilea rând, reproducerea inițială a textului îl scutește pe autor de repetarea lui în timpul predicii, facilitând trecerea direct la explicații și analize;
 - deși ele poartă, în mod firesc și inevitabil, pecetea redactării scrise, se observă totuși și o anumită „oralitate”, ceea ce ne determină să credem că fiecare predică a fost rostită cândva în cadrul Sfintei Liturghii. Ele par a fi fost înregistrate pe bandă audio și transcrise fără prea mari intervenții, fapt care le conferă o bună cursivitate, însușire pe care numai stilul oral o poate da. Iată o posibilă confirmare a celor afirmate de către noi, chiar din partea autorului:

„În Duminica a V-a după Rusalii s-a citit Evanghelia despre vinedecarea demonizaților din ținutul Gadarenilor, de la Matei 8, 28 ș.u. Am tâlcuit atunci această minune a Mântuitorului. Nu vom repeta această tâlcuire. Ci, după ce vom lua în considerare ceea ce ne oferă în

plus Evanghelia acestei Duminici, vom vorbi despre diferitele forme de demonizare și despre puterea pe care o avem de la Hristos de a ne feri și de a ne izbăvi de sub stăpânirea celui rău”³⁷¹.

În concluzie, considerăm această carte un eveniment de excepție cu întreită semnificație: omiletică, pastorală și misionară. *Omiletică*, pentru că se înscrie cu cinste în patrimoniul predicatorial; *pastorală*, dovedind că autorul este și preot, nu numai profesor, predicile fiind alcătuite în primul rând pentru creștinii integrați liturgic în Biserica cea una; *misionară*, pentru că în această carte sunt cuprinse, atât pentru preoți, cât și pentru mireni, învățăturile de bază ale Sfintei Ortodoxii, pentru propovăduirea dreptei credințe și pentru apărarea ei în fața eterodocșilor de orice fel.

VI.2.4.12. *Mitropolitul Bartolomeu Anania* (1921-2011)

Mitropolitul Bartolomeu Anania s-a afirmat, odată cu slujirea pe diferite trepte eclesiastice, ca poet și scriitor, membru al Uniunii Scriitorilor din România. În ultima parte a vieții, pe lângă obligațiile arhieresti, s-a ocupat de tipărirea unei noi versiuni a Sfintei Scripturi, într-o diortosire personală, cu note explicative la subsol pentru anumite versete mai greu de înțeles. Despre calitățile de predicator excepțional s-a vorbit și s-a scris adesea, de câteva zeci de ani. Numele său este întâlnit și în cursurile universitare de Omiletică, fiind prezentat ca propovăduitor model, împreună cu alți corifei ai Amvonului românesc: Sf. Antim Ivireanul, Zaharia Boiu, Grigorie Comșa, Ilarion Felea, Nicolae Steinhardt, Antonie Plămădeală, Constantin Galeriu, Ilie Cleopa, Teofil Părăian ș.a. Desigur, acum este cunoscut mai mult ca predicator-arhieru. Dar până la această treaptă, Arhimandritul Bartolomeu a predicat de nenumărate ori, *cu timp și fără timp*, în multe biserici, mai ales la hramuri, cum erau cele de la Catedrala Patriarhală ori de la Mănăstirea Văratec. După trecerea la cele veșnice, vocea sa n-a încetat să fie auzită, desigur, atât prin

³⁷¹ Pr. Vasile МИНОС, *Predici exegetice la duminicile de peste an*, Ed. Teofania, Sibiu, 2001, p. 224.

intermediul posturilor de radio-tv ortodoxe, cât și pe site-ul de Internet al Arhiepiscopiei Clujului. Predicile mitropolitului au fost adunate într-un album audio de către Fundația *Mitropolitul Bartolomeu* în parteneriat cu Casa de discuri E-Media din București. Albumul, intitulat *Mitropolitul Bartolomeu Anania. Predici la Duminicile Triodului* (2011), conține 4 cd-uri audio cu 10 predici pe care vrednicul de pomenire Arhiepiscop și Mitropolit le-a rostit în Catedrala din Cluj.

Temе precum *Liniștea de a fi neliniștit în fața lui Dumnezeu; Dorul de ducă și ispita neantului; Adevăratul judecător al omului este omul însuși; Istoria nefericirii umanității; Biruința frumuseții lui Dumnezeu; Bucuria de a-ți ferici aproapele; Crucea: semnul, simbolul și puterea lui Dumnezeu; Credința și virtualul devenit real; Măreția Stăpânului care-și slujește supușii și adevărata democrație și Suferința biruitoare a lui Iisus* sunt tratate de Mitropolitul Bartolomeu în cele 10 predici ale albumului și reprezintă tot atâtea invitații la redescoperirea sensului și a bucuriilor autentice ale vieții creștine. Cei care preferă predici scrise au la îndemână revistele bisericești, cele două cărți editate la Ed. Renașterea: *Apa cea vie a Ortodoxiei* (2002), *Cuvinte de învățătură* (2009), dar și volumul *Cartea deschisă a Împărăției. De la Betleemul Nașterii la Ierusalimul Învierii* (Ed. Polirom, 2011).

Harisma oratorică a Mitropolitului Bartolomeu se vedește cu pregnanță în cele 36 de Pastorale, 18 pentru Crăciun și 18 pentru Paște, la care se adaugă trei cu un caracter special: una pentru Duminica Ortodoxiei din anul 2008, asumată de membrii Sfântului Sinod, și două dedicate aceleiași duminici, dar cu destinație locală, circumscrise granițelor Arhiepiscopiei Clujului, pentru anii 1997 și 1998.

Tematica pastoralelor. Un prim și foarte util indiciu îl constituie titlurile menționate atât la cuprins, cât și în interiorul paginilor. Ele au fost propuse de Părintele Bogdan Ivanov, inspirat și sugestiv. Practic, formularea lor reproduce anumite expresii „cheie”, extrase din însuși textul pastoralii respective. Frumusețea acestor titluri nu stă numai în forța expresivă și vioiciunea stilului ori a conciziei lexicale, ci mai ales în faptul că ținesc, concomitent, două obiective: focalizarea atenției asupra unei idei centrale a evenimentului (ori a unui anumit detaliu) și transmiterea unui mesaj anume ascultătorilor. În viziunea Mitropolitului Bartolomeu,

ei, păstoriții, au întotdeauna prioritate în triada „predicator, predică, ascultători”. De dragul și în folosul lor a fixat temele acestea, și nu altele, încercând să răspundă credinciosului contemporan, care trăiește *hic et nunc*. Este evocator, credem, un singur exemplu: *Pastorala Învierii din 2007* („Învierea și Codul lui Da Vinci”), în care demontează convingător și limpede vicleanul scenariu al năimitului Dan Brown („un nenea din lume” – cum bine îi zice Înaltpreafinția Sa). Vedem aici vigilența bunului păstor, care-și apără conștiincios turma de lupi. Așadar, *teme actuale, culese de pe teren, nu confecționate la masa confortabilă de scris*.

Modul (formule) de adresare. Două formule apar în mod curent: „Iubiții mei fii duhovnicești” și „Iubiții mei”, ambele exprimând o puternică legătură de suflet dintre păstor și credincioși. Ele se regăsesc apoi în toate explicațiile și îndemnurile din cuprinsul pastoralelor, dezvăluind dragostea lui de a-și lumina păstoriții, dar și grija de a-i feri de tot felul de capcane în care ar putea să cadă. Mai mult: bucuriile și necazurile fiilor duhovnicești sunt resimțite puternic și în sufletul Părintelui Mitropolit, reacționând empatic *pentru și împreună* cu ei. Să ne amintim că „empatia” (gr. ἐν - în; πάθος – *suferință*) este capacitatea de a recunoaște și a împărtăși sentimentele experimentate de către o altă persoană, cum ar fi tristețea sau fericirea, fără să le fi trăit neapărat tu însuși.

Strategii stilistice și persuasive. Pastoralele abundă de expresii pline de vioiciune, în care metafora, analogia, antiteza, sinecdoca, gradația, întrebările retorice etc. coabitează armonios cu neologismele și sentințele (proverbele), dar și cu arhaismele moștenite din „limba vechilor cazanii”, pe care știe admirabil să le valorifice. Deși decizia selectării „expresiilor frumoase” nu-i deloc ușoară, ne luăm curajul să evocăm totuși câteva, lăsându-i cititorului plăcerea personală de a descoperi, mai departe, altele asemenea: „mare-i bucuria lacrimii ce se tămăduiește-n Dumnezeu”; „roua cerului nu va străluci decât pe florile care și-au deschis cupa ca s-o primească”; „întunericul primordial precedase lumina creației”; „lumina învierii este precedată acum de un doliu la scară cosmică”; „Speranța Anului Nou să rodească în țara noastră și-n rotundul pământului întreg!”; „Inima ei (a Maicii Domnului, n.n.) devenise o splendidă visticierie a lucrurilor care nu se spun”.

Dintre figurile de stil utilizate la tot pasul ies în evidență, în special *metafora* („limpezimea dimineții”; „Maica Domnului – scară de argint”), *analogia* („trup firesc – trup duhovnicesc”), *gradația* („ne-am pregătit pentru Învierea Domnului pentru că o așteptăm”; „și o așteptăm pentru că și credem în ea”), *antiteza* („pe de-o parte, ei, adică fariseii, saducheii, cărturarii și preoții, înțepeniți în ale lor; pe de alta, El, Cel Ce contrariază prin noutate. Ei, cei cu nume de rezonanță socială; El, un anonim. Ei, cu câte un arbore genealogic în spate: El, un nimeni. Ei, școliți în tradiția rabinică; El, un autodidact. Ei, de origine nobilă; El, despre care se spune că e fiul unui dulgher”), *metonimia* („lacrima celui de lângă tine”), epitetul („neostoita canonadă”). O atenție specială merită *întrebările retorice*, care-l angajează pe ascultător în plăcuta căutare a răspunsurilor, prin metoda euristică („De ce Iisus S-a arătat întâi mironosițelor?”, „De ce Învierea s-a petrecut în taină?”, „Cui cântau îngerii? Și de ce?”).

Caracterul pedagogic și testamentar al pastoralelor. Citirea acestor pastorale ne îndreaptă gândul spre o altfel de pedagogie, anume una creștin-ortodoxă, în toată puterea cuvântului. Este instructiv să ne amintim că în antichitate „pedagogul” era un angajat care ducea și aducea copilul/copiii stăpânului la și de la școală. De aici și etimologia: „pedagog” provine de la substantivul „παῖς, παιδός” (*copil*) și verbul „ἄγειν” (*a duce, a purta*). Mesajul, stilul și tonul pastoralelor de față ne dezvăluie însă nu un simplu „angajat”, ci un părinte extrem de grijuliu, care „duce de mână” copii sufletești spre Împărăția Cerurilor.

VI.2.4.13. *Pr. prof. dr. Constantin Galeriu* (1918-2003)

Vocația omiletică sau învățătoarească a Părintelui Constantin Galeriu poate fi analizată doar în contextul celorlalte două slujiri ale preoției: cea sfințitoare și cea pastorală. Părintele nu învăța doar de la amvon, ci prin tot ceea ce făcea ca preot și ca om, căci însăși viața sa era pildă și învățătură pentru toți cei ce au avut prilejul binecuvântat să-l cunoască și să-i fie în preajmă. El a înțeles în mod exemplar că numai concordanța dintre cuvânt și faptă este conformă cu Evanghelia Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Având în atenție, fără încetare,

Modelul Desăvârșit, Părintele Galeriu s-a bucurat de aprecieri deosebite din partea ascultătorilor, care veneau să-l asculte din toate colțurile Bucureștilor, iar unii chiar din provincie.

Conținutul predicilor Părintelui, întemeiat pe Sfânta Scriptură, Sfinții Părinți, pe cugetările marilor gânditori ai lumii, dar nu mai puțin pe propriile-i trăiri și experiențe duhovnicești, este prezentat într-un limbaj ales, liturgic, armonizat unui stil personal, la care se adaugă o gestică discretă și o expresie a feței care însoțesc fericit adevărurile expuse, subliniindu-le. Cu toate că era un cunoscător deplin al regulilor omiletice, deodată cu stăpânirea normelor cu privire la stil, limbaj și gestică, părintele se situa în afara normelor obișnuite. Ascultându-l cu atenție „constatai paradoxul că legile omiletice sunt făcute parcă înadins a fi ocolite [...]. Căci Părintele, fără a se abate de la principiile de bază ale retoricii, și-a alcătuit și experimentat propriile-i legi. Acest aspect este, de fapt, una din notele de bază ale originalității sale omiletice”³⁷².

Ca om de carte și profesor de teologie, Părintele Galeriu a desfășurat și o bogată activitate științifică de cercetare, publicând studii, articole, cărți, note, recenzii, însemnări și predici. O parte dintre cuvântări, cateheze și predici au fost publicate în revistele bisericești, altele în volume, altele se găsesc înregistrate audio și video, iar altele au rămas în manuscris. Dintre volume, semnalăm: *Explicarea la Rugăciunea domnească* (București, 2002); *Tâlcuiri la mari praznice de peste an. 22 de modele omiletice* (București, 2001); *Cartea celor Nouă Fericiri* (București, 2004); *Zece predici de Părintele Galeriu* (București, 2013).

Volumul *Tâlcuiri la mari praznice de peste an. 22 de modele omiletice* adună în paginile sale un mănunchi de cuvântări (15 panegirice și 7 predici tematic), ce prezintă învățăturile creștine într-o formă impecabilă, trezind ascultătorului sentimente asemenea celor pe care le trăiești ascultând un muzician experimentat, care interpretează în mod desăvârșit o piesă celebră.

Citind și recitind minunatele sale cuvântări bisericești, ne dăm seama cât este de dificil să descriem caracteristicile defnitorii ale scrierilor

³⁷² Pr. Vasile GORDON, „Părintele profesor dr. Constantin Galeriu, preot și predicator de excepție”, în vol. V. GORDON, *Biserica și Școala. Analize omiletice, catehetice și pastorale*, Ed. Christiana, București, 2003, p. 296.

sale omiletice. Distingem totuși câteva coordonate specifice predicilor sale: preocuparea prioritară față de subiecte cu raportare la actualitate, abordarea subiectelor care să corespundă problemelor de acum ale credincioșilor; deși nu se depărtează de învățăturile Sfinților Părinți, părintele este un creator original, nu este imitator de expresii frumoase, create de alții, ci însuși un creator al multora dintre expresiile pe care le întrebuințează.

Menționăm că, deși a utilizat toate genurile omiletice, predicile Părintelui Galeriu se încadrează în general în categoria predicilor tematice dogmatice și morale, fiind preocupat de subiecte care să corespundă problemelor actuale ale credincioșilor. *Nevinovăția va salva lumea, Candelă mică a mării lumini, Despre fericiri, Talita Kumi sau despre vistieria din pământul milei* sunt doar câteva dintre titlurile predicilor cuprinse în acest volum.

Pentru ilustrarea stilului omiletic al Părintelui Galeriu este mai potrivit să lăsăm predica însăși să vorbească. Iată cum își începe părintele predica rostită cu ocazia *Tăierii capului Sfântului Ioan Botezătorul*, intitulată *Ioan, îngerul pustiei*:

„Sfântul Ioan, Înaintemergătorul și Botezătorul Domnului, își încheie călătoria acestei vieți în temniță și martiriu. Este ultimul dintre profeți, cel mai mare, vestindu-L pe Iisus Hristos Mântuitorul, nu de departe, ci botezându-L în apele Iordanului, atingând cu mâna creștetul Stăpânului. Și, la acest act divin, Profetului îi este dat să vadă cerul deschizându-se, duhul Sfânt coborând peste Iisus, și să audă glasul Tatălui: «Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru care am binevoit» (Matei 3, 17). Iar el, față în față cu Domnul său, dă celor de atunci și celor de azi această mărturie: «Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii» (Ioan 1, 29). Vrednic s-a făcut cu adevărat a se chema «prietenul Mielului». Ca profet, ca prieten al Mielului, al Mirelui, Ioan suferă și el pentru păcatele lumii»³⁷³.

³⁷³ Pr. Constantin GALERIU, *Tâlcuiri la mari praznice de peste an. 22 de modele omiletice*, București, 2001, p. 164.

În *tratare*, după o istorisire a contextului istoric și social al venirii pe pământ a Mântuitorului, părintele continuă:

„De aici încolo, drumurile (cel al Mântuitorului și cel al lui Ioan Botezătorul) se despart. În timpul procesului Mântuitorului, Pilat trimite pe Iisus și la Irod, care se afla atunci în Ierusalim. L-a întrebat regele «multe lucruri și nădăjduia să vadă în El vre o minune. Iisus însă nu i-a răspuns nimic» (*Luca* 23, 8-9). Tăcerea lui Dumnezeu în fața păcatului e o sentință... Și drumul lui Ioan este de aici înainte altul. Trupul i l-au îngropat mucenicii lângă cel al Profetului Elisei; n-a rămas însă în pământ. Moaștele lui sfinte au peregrinat de-a lungul veacurilor, în Răsărit ca și în Apus, împărțite și așezate sub altarele multor biserici, însămânțând sfințenie pretutindeni”³⁷⁴.

În încheierea acestei cuvântări, părintele glăsuiește (scrie) astfel:

„Dar persoana lui?! Biserica îl cinstește în slujbe sacre și icoane. E venerat, fie botezând pe Domnul, fie cu aripi de înger, oferindu-și capul pe tipsie; și, mai ales, împreună cu Preacurata Maică de o parte și de alta a Mirelui Hristos, în icoana numită Deisis, deasupra capetesei oricărui Sfânt Locaș. În Acatist invocăm: Bucură-te, slujitorule cel prealuminat al lui Hristos; Bucură-te, luminătorule al mărișilor mucenici; Bucură-te pecetea celor două Testamente; Bucură-te, Sfinte Ioane, preacinstite Înaintemergătorule! Amin”³⁷⁵.

Trebuie să menționăm faptul că foarte multe cuvântări semnate de Părintele Constantin Galeriu se regăsesc și în *periodicele bisericești*, în mod special în revista *Glasul Bisericii*. Din cele 23 de predici tipărite, numai una se află în revista *Mitropolia Olteniei*. În cadrul acestor omilii, Părintele Galeriu tratează o gamă variată de teme și subiecte desprinse cu precădere din cuprinsul pericopelor evanghelice rânduite, fie alegând cu bună știință teme ce vor fi tratate în lumina pericopei citite în cadrul

³⁷⁴ Pr. Constantin GALERIU, *Tâlcuiri la mari praznice...*, pp. 166-167.

³⁷⁵ Pr. Constantin GALERIU, *Tâlcuiri la mari praznice...*, p. 168.

cultului. Dintre variatele teme expuse în cadrul acestor cuvântări le notăm pe următoarele: despre *comportamentul creștin*, despre *iubire*, despre *Întruparea Domnului*, *pocăință*, *smerenie* și *rugăciune*, despre *numele lui Iisus*, despre *timp*, *Sfânta Cruce*, precum și despre *fecioria Maicii Domnului*, *credință*, *ispite*.

Citind aceste predici, în ceea ce privește *stilul și trăsăturile caracteristice*, evidențiem ca prim aspect utilizarea consistentă a surselor patristice, aproape nelipsite în predicile sale. O altă notă caracteristică a stilului său omiletic este cea a tratării originale în legătură cu modul în care credincioșii pot trece peste anumite neputințe cu care se confruntă:

„Când îți privești trupul câteodată istovit sau măcinat de vreo boală, neputincios, și te cuprinde sila, dezgustul, deznădejdea cu gândurile ei negre, deodată în sufletul tău creștin un cuget curat străbate întunericul și îți spune: într-un asemenea trup ca al tău s-a îmbrăcat Dumnezeu Însuși”³⁷⁶.

Un ultim, dar nu cel din urmă aspect caracteristic predicilor analizate îl reprezintă modul în care sunt introduse în corpul predicii digresiunile:

„Ce e în fond păcatul, patima, dacă nu lipsa de sens creator și înnoitor? astfel spus inversiunea sensului creator după Chipul Creatorului, în căutarea ca scop a plăcerilor – faptele neroditoare ale întunericului. Stagnare, încremenire în opera creației. Se spune undeva că un păcătos se trezește în iad și întreabă: ce oră e? Satan îi răspunde: Eternitatea”³⁷⁷.

Profunzimea gândirii, meticulozitatea tratării temelor și bogăția textelor scripturistice și a celor patristice, prezentate într-o notă personală,

³⁷⁶ Pr. Constantin GALERIU, „Dumnezeu S-a arătat în trup”, în: *Glasul Bisericii*, XLVI (1987), 1, p. 24.

³⁷⁷ Pr. Constantin GALERIU, „Meditație de Anul Nou”, în: *Glasul Bisericii*, XXXI (1972), 1-2, p. 31.

inconfundabilă, fac din predicile Părintelui Constantin Galeriu un izvor bogat de idei pline de înțeles, menite să dezlege tainele credinței și să provoace în sufletele credincioșilor trăirea și exteriorizarea sentimentului religios.

VI.2.4.14. *Arhim. Sofian Boghiu* (1912-2002)

Printre părinții duhovnicești care au luminat ca niște candelă nestinse și au vegheat asupra păstrării sufletului românesc în adevărata credință, într-o epocă în care forțele întunericului făceau eforturi diabolice ca să-l despartă de Dumnezeu, a fost și Părintele Sofian Boghiu, cel care aproape șase decenii a susținut viața duhovnicească în Mănăstirea Antim din Capitală, ca stareț, duhovnic, predicator și slujitor al acestui sfânt așezământ. Personalitate duhovnicească remarcabilă, unanim recunoscută, Părintele arhimandrit Sofian a fost cunoscut și apreciat, în chip deosebit, prin trei calități sau daruri cu care l-a înzestrat Dumnezeu: pictor bisericesc consacrat, predicator și duhovnic iscusit și cântăreț de strană cu vocație. Fiind convins că mântuirea nu se poate câștiga decât prin asumarea credinței până la jertfă, părintele arhimandrit s-a implicat în revigorarea vieții duhovnicești a credincioșilor prin predici, meditații, conferințe religioase, cateheze și intensificarea programului liturgic.

Activitatea omiletică a părintelui arhimandrit s-a concretizat în volumul *Buchet de cuvântări. Predici și meditații* (București, 2006), care reunește o parte din predicile și meditațiile sale.

Citind cele 40 de predici adunate în acest volum – 2 omilii exegetice, 25 predici tematice și 13 panegirice –, ne dăm cu ușurință seama cât timp și câtă nevoie a duhului depunea Părintele Arhimandrit Sofian pentru a ajunge la înțelesurile de adâncime, restauratoare de suflet, ale învățăturilor Sfintei Evanghelii.

Unele predici poartă un titlu sugestiv care ilustrează tematica: *Despre Sfânta Împărtășanie*, *Praznicul Schimbării la Față*, *Despre desăvârșire*, *Despre păzirea poruncilor*, *Providența divină*, *Despre Judecata particulară*, *Despre iertare și împăcare*, *Despre apostolat*, *Despre suferință sau Sfățuire către cei ce se spovedesc*.

Izvoarele utilizate. După cum se observă chiar și numai la o simplă lectură, predicile părintelui arhimandrit vădesc o trudă atentă depusă pentru desfășurarea și explicarea temelor, cu dese utilizări ale Sfintei Scripturi, ale Sfinților Părinți (Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigorie cel Mare, Sf. Chiril al Ierusalimului, *Patericul*), ale cărților de cult (*Triodul*, *Penticostarul*), în același timp cu inedite formulări proprii. De asemenea, remarcăm că autorul valorifică literatura universală, făcând referiri la: Cicero, Voltaire, Lamartine, Newton, Tyndall și Kepler.

Ne impresionează în toate aceste cuvântări puternica trăire a prezenței reale, lucrătoare a lui Dumnezeu în Biserică, în cei care se biruiesc pe ei înșiși ca să împlinească voia cea dumnezeiască, ca de pildă în predica de pomenire a Preacuvioasei Maicii noastre Parascheva, sfânta care, copilă fiind, merge la biserică și, ascultând cuvintele Sfintei Evanghelii „Dacă voiește cineva să vină după mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea în fiecare zi și să-Mi urmeze Mie” (*Luca* 9, 23), ia decizia să-și dedice viața Mântuitorului, ducând o viață aspră de pustnică, hrănindu-se cu rugăciunea, ghidându-se după cuvintele Sf. Apostol Pavel: „Îmi chinuiesc trupul meu și îl supun robiei, ca nu cumva, altora propovăduind, eu însumi să mă fac netrebnic” (*1 Corinteni* 9, 27). Lăudând viața cea sfântă a Preacuvioasei, Părintele Sofian grăiește:

„Sfânta Parascheva, pregătită astfel duhovnicește, dând necontenit laudă lui Dumnezeu pentru mângâierile pe care le trăia din plin, în toată înstrăinarea și sărăcia ei, a pornit de acolo către Ierusalim. Cu ajutorul lui Dumnezeu a ajuns cu bine la ținta călătoriei sale. S-a închinat cu adâncă evlavie la Sfântul Mormânt și la toate locurile sfinte legate de viața Mântuitorului și Maicii Domnului”³⁷⁸ și nu zăbovește să ne-o prezinte ca pe un model încununat de sfințenie și demn de urmat: „Model de râvnă sfântă, model de credință în Dumnezeu și bunătatea față de oameni și model de statornicie în săvârșirea binelui

³⁷⁸ Arhim. Sofian BOGHIU, *Buchet de cuvântări. Predici și meditații*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, p. 200.

să ne rămână și viața Sfintei Parascheva, cea mult folositoare, celor care îi cerem ajutorul cu încredere”³⁷⁹.

Providența divină, Despre rugăciune sau Sfătuire către cei ce se spovedesc sunt titlurile unor meditații sau învățături pe care părintele a ținut să le lase cititorilor săi, prețioase surse de îndrumări și sfătuiri:

„Spovedania trebuie făcută fără să te rușinezi a spune păcatul așa cum l-ai făcut, adică arătând toată gravitatea lui. Să spui toate năravurile și să nu arunci vina pe unul sau pe altul, ci să te osândești pe tine însuși înaintea lui Dumnezeu și a preotului și să-i arăți toate rănila păcatului”³⁸⁰.

Stilul predicilor este curgător, concis și clar, caracteristica principală a lui fiind biblicitatea, întrucât în fiecare predică vibrează puternic duhul Sfintei Scripturi.

*Limba*ul simplu, ales cu grijă, pe înțelesul ascultătorilor, este de fapt limbaul liturgic, graiul credincioșilor, al cârților bisericești și al Sfintei Scripturi. În special ocolește neologismele și cuvintele străine, are fraze scurte și nu se pierde în argumentări lungi. Când vorbește de păcate, de anumite căderi sau despre efortul de ridicare, întotdeauna se include, predicând smerit, dinăuntru problemelor, nu muștrător sau distant. Vorbește ca un om simplu, conștient de propriile păcate și slăbiciuni, nu doar ca preot și duhovnic, care, prin natura misiunii ar părea că trebuie să fie deseori autoritar. Astfel, împreună cu mesajele de substanță, simplitatea și smerenia constituie două note specifice ale predicilor ce alcătuiesc volumul de față.

VI.2.4.15. *Pr. prof. dr. Vasile Gordon* (n. 1954)

În șirul slujitorilor Amvonului românesc se înscrie și Părintele prof. dr. Vasile Gordon, titular pentru Omiletică și Catehetică la Facultatea

³⁷⁹ Arhim. Sofian BOGHIU, *Buchet de cuvântări...*, p. 205.

³⁸⁰ Arhim. Sofian BOGHIU, *Buchet de cuvântări...*, p. 269.

de Teologie „Justinian Patriarhul” din București și preot slujitor la Biserica „Sfântul Ilie – Gorgani” din Capitală. Continuator al ostenețelor distinsilor înaintași – Pr. prof. dr. Mihail Bulacu, Pr. prof. dr. Grigore Cristescu, Arhid. prof. dr. Nicolae Balcă, Pr. prof. dr. Constantin Galeriu și Pr. prof. dr. Vasile Răducă –, Părintele profesor Vasile Gordon este autorul câtorva cărți și a unui număr semnificativ de studii și articole din domeniul catehetic, omiletic și pedagogic. A redactat și tipărit suporturi de cursuri pentru ambele discipline, accesibile și „online” (*Introducere în Omiletică*, 2001; *Introducere în Catehetica Ortodoxă*, 2004). Împreună cu ceilalți titulari ai disciplinelor, Pr. lect. dr. Vasile Crețu și Pr. lect. dr. Nicușor Beldiman, a redactat o *Bibliografie omiletică, catehetică, didactică și pedagogică* (2013), de mare utilitate pentru cei care doresc să aprofundeze o temă sau alta. Totodată, a publicat un număr apreciabil de predici, atât în *Buletinul parohial* al bisericii în care slujește, cât și în revistele bisericești: *Glasul Bisericii*, *Teologie și Viață*, *Mitropolia Banatului*, *Glasul Adevărului* etc. Aceste cuvântări, la care s-au adăugat altele noi, au fost înmănușate în cele două volume – *Mergând, învățați... Predici, cu un adaos de pilde din Pateric și alte istorioare ilustrative* (București, 2001) și *Mergând, învățați... Predici la toate Duminicile și sărbătorile de peste an*, ed. a II-a, revizuită și completată (București, 2006).

Prezentăm, pe scurt, această ultimă ediție, foarte populară în rândurile studenților și ale slujitorilor sfintelor altare. Remarcăm, mai întâi, faptul că părintele autor ne oferă o lucrare ce cuprinde predici *pentru toate duminicile și sărbătorile de peste an*, așadar, o ediție completă, dar și un număr de 10 paraneze, pentru diferite slujbe ocazionale. Cartea se bucură de o generoasă prefață semnată de Patriarhul Teoctist și se structurează în opt părți: I. *Praznice împărătești* (12); II. *Duminicile Pentecostarului* (7); III. *Duminici după Rusalii* (ale Octoiului, 32 de predici); IV. *Predici din perioada Triodului* (11); V. *Duminici speciale* (6); VI. *Panegirice în cinstea Maicii Domnului* (6); VII. *Panegirice la sfinți* (17); VIII. *Paraneze* (7 cuvântări ocazionale și 3 necrologuri). În total, 101 de predici, pe parcursul a 498 de pagini!

Tematica. Predicile cuprinse în acest volum sunt, în general, tematice, lucru evidențiat prin faptul că fiecare predică are un titlu generic, foarte sugestiv, ales în așa fel încât să sintetizeze mesajul central,

ajutându-l astfel pe cititor să urmărească și să înțeleagă mai bine fiecare predică. Dintre aceste titluri, care de care mai sugestiv, exemplificăm: *Binecuvântare și bucurie (Înălțarea Domnului); Început bun mântuirii (Pareneză la Anul Nou); Creștinii dinăuntrul Bisericii (Duminica Slăbănogului); Sfânta Evanghelie – medicament universal (Duminica a V-a după Rusalii); Vindecare sau iertare? (Duminica a VI-a după Rusalii); Îndrăznire sau tupeu? (Duminica a IX-a după Rusalii); Jertfa – ca o Nuntă (Duminica a XIV-a după Rusalii); Chemarea tinerilor la viață și la libertate (Duminica a XX-a după Rusalii); Bucuria gustării din Cina Domnului (Duminica a XXVIII-a după Rusalii); Vindecările, prevestiri ale mântuirii (Duminica a XXIX-a după Rusalii); Despre discreție (Duminica Vameșului și a Fariseului); Receptivitate și solitudine (Duminica a II-a din Postul Mare); Iisus Hristos, Mântuitor și patriot (Duminica dinaintea Nașterii Domnului); Botezul Domnului, praznic al luminării (Duminica după Botezul Domnului); Buna-Vestire, bucuria cerului și a pământului (25 martie); Maica Domnului – Panaghia (15 august); Sf. M. Mc. Ecaterina – Pildă a frumuseții netrecătoare (25 noiembrie); Sf. Apostoli Petru și Pavel – Icoana îmbrățișării (29 iunie); Sf. Proroc Ilie – Contemporanul nostru (20 iulie).*

Planul orientativ al predicilor. În cadrul predicilor și cuvântărilor reunite în volumul supus atenției, poate fi identificată o schemă omiletică generală, pe care se brodează conținutul transmis ascultătorilor. Structura unei predici nu se deosebește esențial de cea a majorității predicatorilor: *motto, formulă de adresare, introducere* (cu motivația alegerii temei în cauză), *tratare și încheiere*. Din totalul celor 101 predici ce alcătuiesc lucrarea analizată, 45 au, la începutul lor, fie un verset, o parte a unor cântări liturgice sau unele pasaje scurte culese din cultul bogat al Bisericii, toate acestea cu scopul de a anticipa tema sau ideile ce vor fi analizate în cadrul predicilor respective. Drept formule de adresare, au fost utilizate cu predilecție următoarele: *Iubiți credincioși, Frați creștini, Drept-măritori creștini, Iubiți ascultători și Iubiți frați*.

După formula de adresare, unele cuvântări se deschid brusc prin descoperirea directă a subiectului ce va fi tratat, iar altele conțin o parte introductivă mai consistentă. De exemplu, în *Predica la Duminica Rusaliilor*, iată cum se pregătește tratarea temei despre întemeierea Bisericii:

„Astăzi prăznuim Rusaliile sau Cincizecimea, sărbătoare creștină de mare și mântuitoare frumusețe, care ne aduce aminte de Pogorârea Sfântului Duh peste Apostolii Domnului. O singură sărbătoare cu trei nume! fiecare având, cum vom vedea puțin mai încolo, explicația lui”³⁸¹.

Înainte de tratarea propriu-zisă a temei în cauză se recurge la dovezi patristice și scripturistice, care au menirea de a fundamenta ideile lansate: „Sfântul Ciprian al Cartaginei (258) mărturisește inspirat, spunând că nimeni nu-L poate avea pe Dumnezeu ca Tată dacă nu are ca Mamă Biserica!”. Mai departe, în cadrul acestei predici se amintește temelia care stă la baza Bisericii, și anume Jertfa nesângeroasă a Mântuitorului: „Temelia Bisericii [...] a zidit-o Mântuitorul Iisus Hristos prin Jertfa Sa pe cruce, după cum mărturisește mai apoi Sfântul Apostol Pavel [...]: să păstoriți Biserica lui Dumnezeu pe care El a câștigat-o cu scump sângele Său”. Nu doar istorisirea scripturistică a întemeierii Bisericii creștine este evidențiată, ci, pe lângă acest fapt, lucrarea specială a Sfântului Duh în lumina istoriei Bisericii creștine ocupă un important spațiu alocat acestei predici. Spre finalul cuvântării se precizează și însemnătatea frunzelor de nuc sfințite în ziua de Rusalii, ca „prezențe harice ale Sfântului Duh în casele noastre”. Îndemnul la dobândirea virtuților pe care Biserica le așteaptă ca fiii ei să le aibă, conștientizând importanța acestei sărbători, încheie cuvântarea amintită mai sus: „Să ne întipărim bine în suflete aceste virtuți [...] să ne lăsăm pătrunși la inimă de ele, precum odinioară fericirii martori ai Cincizecimii”³⁸².

În alte cazuri, începutul predicilor este realizat succint. De exemplu, în *Predica la Duminica a XI-a după Rusalii*, având ca motto un pasaj ales din rugăciunea *Tatăl nostru*, după formula de adresare *Iubiți credincioși* se începe astfel: „Ați recunoscut, desigur, cuvintele din rugăciunea *Tatăl nostru*. De ce credeți că am început predica de azi cu acest fragment? Pentru că are legătură strânsă cu Sfânta Evanghelie care s-a citit, cu tema

³⁸¹ Pr. Vasile GORDON, *Mergând, învățați... Predici la toate Duminicile și sărbătorile de peste an*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, p. 23.

³⁸² Pr. Vasile GORDON, *Mergând, învățați...*, p. 26.

ei principală: iertarea³⁸³. Se poate observa cum este introdusă tema iertării în această omilie tematică extrasă din textul evanghelic. Totodată, utilizarea interogației retorice suscită interesul ascultătorilor în descoperirea noilor înțelesuri ce vor fi prezentate. În continuarea predicii se realizează o analiză amănunțită a cuvintelor din *Rugăciunea Domnească*, corelându-se înțelesurile extrase cu pericopa evanghelică: „Adeseori se întâmplă să rostim mecanic *Tatăl nostru*, fără să ne dăm seama că, de fapt, atâta timp cât noi nu iertăm pe cei ce ne-au greșit, nu numai că nu-i drept să fim iertați, dar ne dovedim și nedrepți. Așa s-a întâmplat cu datornicul din pilda de astăzi”³⁸⁴.

Citind sau ascultând predicile părintelui, ne dăm seama că propovăduitorul de azi trebuie să fie familiarizat cu timpurile pe care le trăiește, cu civilizația și cultura, cu operele literare, cu știința din toate domeniile, predica fiind ancorată nemijlocit în aceste realități. Or, tocmai acest lucru ni-l demonstrează aceste cuvântări, care sunt, în același timp, și clasice, și moderne, ancorate în realitatea vremurilor noastre, dar și în perspectiva celei de-a opta zi, adică a Împărăției celei veșnice. Ele se constituie în modele de explicare a Cuvântului dumnezeiesc, atât de la amvon, cât și de la catedră, atât pentru părinții slujitori, pentru studenții teologi, cât și pentru toți credincioșii de rând, care binevoiesc să asculte și să împlinească învățăturile transmise.

Deși ne oprim aici cu exemplificările, suntem datori măcar să menționăm și alte nume de predicatori importanți, care au lăsat posterității cuvântări scrise (ordinea ține seama de anul de naștere al autorilor): Ierom. Arsenie Boca (1910-1989), *Cuvinte vii*, (Deva, 2006); Pr. Octavian Popescu (1916-1994), *Predici* (București, 2003); Arhim. Serafim Man (1935-2013), *Livada Duhovnicească* (Mănăstirea Rohia, 2010); Pr. prof. dr. Leon Arion (n. 1940), *Predici la pericopele Apostolului duminical* (București, 2005), *50 de omilii la Sfânta Evanghelie după Ioan* (București, 2005), *„Dați-le voi să mănânce!” Cuvinte de învățătură* (București, 2013); Pr. prof. dr. Ion Băjău (n. 1942), *În slujirea dreptei*

³⁸³ Pr. Vasile GORDON, *Mergând, învățați...*, p. 145.

³⁸⁴ Pr. Vasile GORDON, *Mergând, învățați...*, p. 146.

credințe – Predici (Craiova, 2007); Pr. Ioan Buga (n. 1948), *Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Dumnezeu. Predici la toată sărbătoarea*, (București, 2000); *Nimeni nu a grăit vreodată ca Omul Acesta. Predici din exil* (București, 2009); IPS Andrei Andreicuț (n. 1949), *Ospățul credinței. Cuvinte de învățătură* (Alba Iulia, 1999) și *Drept învățând cuvântul adevărului Tău* (Alba-Iulia, 2009); IPS Irineu Pop (n. 1953), *Pavăza credinței* (Craiova, 1994), *Mărturisirea nădejzii* (Craiova, 1995), *Cuvântul dragostei* (Cluj-Napoca, 1997) și *Vestirea Evangheliei mântuirii. Predici la duminicile de peste an* (Cluj-Napoca, 2008); PS Sebastian Pașcanu (n. 1966), *Predici la Duminicile de peste an* (Slatina, 2011).

VI.2.5. *Priorități actuale în rândul profesorilor titulari de Omiletică:*
actualizarea cursurilor universitare, stimularea susținerii
tezelor de doctorat, încurajarea publicării de cărți, studii și
articole de specialitate

Descătușați din chingile cenzurii comuniste, specialiștii domeniului omiletic (ca, de altfel, ai tuturor domeniilor teologice) au avut libertatea să redacteze și să publice nestingheriți ceea ce era necesar din punct de vedere didactic și pastoral, văzând astfel lumina tiparului mii de pagini, dintre care multe alcătuiseră până atunci o literatură teologică „de sertar”, ori au avut o arie publicistică de „ghetou”, limitată exclusiv la spațiul eclezial, în sensul fizic al termenului.

VI.2.5.1. *Actualizarea cursurilor universitare*
în Facultățile de Teologie

București. Părintele prof. dr. Vasile Gordon (n. 1954), titularul disciplinei, a elaborat suportul de curs pentru Omiletică (*Introducere în Omiletică*, Ed. Universității, București³⁸⁵, 2001), în care a îmbinat prelegerea axată pe subiecte tradiționale cu cele care tratează teme de actualitate

³⁸⁵ Accesibil și online: <http://ebooks.unibuc.ro/Teologie/omiletica/index.htm>.

pastoral-misionară. Baza editării cursurilor o constituie experiența acumulată la elaborarea tezei de doctorat *Predica ocazională (pareneza)*, (București, 2001), alături de cea dobândită prin redactarea și publicarea studiilor și articolelor de specialitate.

Cursul de Omiletică preia câteva capitole și subcapitole din teza de doctorat, valorificând, totodată, anumite capitole din cursurile predecesorilor, în special ale Pr. Dumitru Belu și Pr. Nicolae Petrescu. Toate aceste preluări sunt actualizate, pe baza unei bogate bibliografii românești, la care se adaugă un număr consistent de lucrări ale unor autori străini, romano-catolici și protestanți. Prelegerea cu cel mai pronunțat caracter practic este cea intitulată „Elaborarea și prezentarea predicii, între teorie și practică”, însoțită de exemplificări de predici pentru toate genurile omiletice aflate în uz.

Sibiu. Părintele prof. dr. Sebastian Șebu (1941-2007) s-a ghidat, practic, după cursurile venerabilului Părinte profesor Dumitru Belu, dar a publicat și personal mai multe studii de specialitate: „Forma și conținutul predicii creștine în primele trei veacuri”³⁸⁶, „Contribuția Sfântului Efrem Sirul la dezvoltarea predicii creștine”³⁸⁷, „Fericitul Augustin, predicator al unității Bisericii”³⁸⁸, „Principii omiletice în predica Fericitului Augustin”³⁸⁹, „Preocupări și orientări în predica protestantă contemporană din Germania apuseană” – Teză de doctorat³⁹⁰.

Actualul titular al Catedrei de Omiletică, Pr. conf. dr. Constantin Necula (n. 1970) s-a îngrijit de publicarea cursului de Omiletică al Părintelui Belu (Ed. InfoArt Media/Ed. Andreiana, Sibiu, 2012), lucrare de real folos atât pentru studenții teologi, cât și pentru preoții slujitori. Dintre cărțile și studiile personale publicate în acest domeniu amintim: *Ascultă Israel – Activitatea*

³⁸⁶ Pr. Sebastian ȘEBU, „Forma și conținutul predicii creștine în primele trei veacuri”, în: *Studii Teologice*, XIX (1967), 3-4.

³⁸⁷ Pr. Sebastian ȘEBU, „Contribuția Sfântului Efrem Sirul la dezvoltarea predicii creștine”, în: *Studii Teologice*, XIX (1967), 7-8.

³⁸⁸ Pr. Sebastian ȘEBU, „Fericitul Augustin, predicator al unității Bisericii”, în: *Studii Teologice*, XX (1968), 3-4.

³⁸⁹ Pr. Sebastian ȘEBU, „Principii omiletice în predica Fericitului Augustin”, în: *Mitropolia Ardealului*, XIII (1968), 7-8.

³⁹⁰ Pr. Sebastian ȘEBU, „Preocupări și orientări în predica protestantă contemporană din Germania apuseană” (teză de doctorat), în: *Mitropolia Ardealului*, XXV (1980), 4-6.

învățătoarească a profeților în Vechiul Testament (Iași, 2004); *Formare pentru propovăduire – studii și articole de catehetică, pedagogie și omiletică activă* (Sibiu, 2013); *Să ne rugăm 8 zile cu Sfântul Ioan de Kronstadt. Aspecte mistico-ascetice ale propovăduirii sale* (Sibiu, 2005); *Câteva trăsături ale predicii Fericitului Augustin – cu specială privire asupra Comentariului la Psalmi*³⁹¹; *Predica Părintelui Mircea Păcurariu sau lecția duhovnicească a istoricului*³⁹²; *Părintele Iosif Trifa, Predicatorul*³⁹³; *Andrei Șaguna, pedagogul propovăduirii* (în volumul *Mitropolitul Andrei Șaguna - creator de epocă în istoria Bisericii Ortodoxe din Transilvania*, Sibiu, 2008); *Părintele Dumitru Belu sau despre exigența Omileticii Românești* (în vol. Pr. Dumitru Belu, *Curs de omiletică. Momente din istoria predicii. Teoria predicii*, Sibiu, 2012).

Notăm, de asemenea, că Părintele Constantin Necula a publicat și un însemnat număr de cărți cu predici: *Iată Mirele vine...* (Iași, 2001); *Iubi-Te-voi, Doamne...* (Iași, 2001); *De ce ești trist popor al Învierii?* (Iași, 2002); *Privegheri* (Sibiu, 2004); *Prăznicar* (Sibiu, 2004); *Iubesc Doamne, ajută ne iubirii mele...* (Sibiu, 2005); *Porțile Cerului*, vol. 1 (Sibiu, 2007); *Porțile Cerului*, vol. 2 (Sibiu, 2007); *Propovăduind Evanghelia iertării* (Sibiu, 2012); *Duminici în dar. Predici și gânduri* (Chișinău, 2013).

Iași. Cursul de Omiletică actualizat aparține Părintelui dr. Costachi Grigoraș (n. 1940), profesor consultant la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității *Alexandru Ioan Cuza* din Iași, volum în care autorul valorifică și sintetizează contribuțiile în domeniu ale înaintașilor, dar se poate observa originalitatea p. c. sale în abordarea unor teme precum kerygma apostolică, evidențierea unor aspecte importante în opera hrisostomică etc. Notăm aici titlurile propriu-zise: *Kerygma apostolică în predica Sfântului Apostol Pavel* (Iași, 2000); *Mergând învățați toate neamurile* (Iași, 2000); *Propovăduiți Evanghelia la toată făptura* (Iași, 2000).

³⁹¹ Pr. Constantin NECULA, „Câteva trăsături ale predicii Fericitului Augustin – cu specială privire asupra Comentariului la Psalmi”, în vol. *Patristică și Actualitate, omagiu PC Arhid. Prof. Univ. Dr. Constantin Voicu la 75 de ani de viață*, Sibiu, 2008.

³⁹² Pr. Constantin NECULA, „Predica Părintelui Mircea Păcurariu sau lecția duhovnicească a istoricului”, în: *Revista Teologică*, C (2007), 3.

³⁹³ Pr. Constantin NECULA, „Părintele Iosif Trifa, Predicatorul”, în vol. Pr. Iosif TRIFA, *Tălcuirea Evangheliilor*, Sibiu, 2006.

Clujul s-a înscris în lista producțiilor academice prin fostul titular al catedrei, Lect. dr. Ioan Toader (n. 1960), autor de cursuri care fac notă aparte în literatura omiletică românească, prin faptul că domnia sa propune metode actualizate în teoria și practica amvonului. Semnalăm, în acest sens, două cărți: *Retorica amvonului* (Cluj-Napoca, 2002) și *Metode noi în practica omiletică* (Cluj-Napoca, 1997).

Craiova se remarcă în lista cursurilor universitare prin osteneala Pr. prof. dr. Ion Băjău (n. 1942), propriu-zis, prin *cursul de Omiletică*, cu o structură „clasică”, împărțit în două secțiuni, fiecare cu un sumar logic și practic, care merită a fi luat ca model de mai-tinerii dascăli în specialitate: *Omiletica generală și Omiletica specială* (Craiova, 2004).

Pitești. Titularul catedrei de Omiletică și Catehetică, Pr. conf. dr. Ilie Ivan (n. 1954), este autorul volumului *Omiletica ortodoxă. Repere teoretice, metodice și practice* (Rm. Vâlcea, 1999), din care evidențiem, printre altele, câteva idei privind rolul cuvântului în Biserică: în predică, pe lângă aspectul sonor perceptibil auditiv și pe lângă conținutul de sens perceptibil mintal, cuvântul mai are și o dimensiune harică, duhovnicească. Cuvântul lui Dumnezeu transmis prin predică este purtător al energiei dumnezeiești. Este cuvânt cu „putere multă”, pentru că preotul grăiește acele cuvinte pe care i le însuflă Duhul Sfânt. Puterea harică transmisă prin cuvântul omiletic izvorăște din puterea mântuitoare a Cuvântului lui Dumnezeu.

Dintre cărțile și studiile publicate în acest domeniu, selectăm: *Cuvântul în slujirea mântuirii* (București, 2000); „Predica în slujirea mântuirii”³⁹⁴; „Harul, credința și faptele bune în propovăduirea Bisericii”³⁹⁵; „Cine trebuie să predice în Biserică?”³⁹⁶; „Icoana – mijloc de propovăduire a Evangheliei, de apărare și de întărire a dreptei credințe”³⁹⁷; „Puterea cuvântului și

³⁹⁴ Pr. Ilie IVAN, „Predica în slujirea mântuirii”, în: *Mitropolia Olteniei*, XXXVI (1984), 3-4.

³⁹⁵ Pr. Ilie IVAN, „Harul, credința și faptele bune în propovăduirea Bisericii”, în: *Mitropolia Olteniei*, XXXVII (1985), 5-6.

³⁹⁶ Pr. Ilie IVAN, „Cine trebuie să predice în Biserică?”, în: *Mitropolia Olteniei*, XXXVII (1985), 7-8.

³⁹⁷ Pr. Ilie IVAN, „Icoana – mijloc de propovăduire a Evangheliei, de apărare și de întărire a dreptei credințe”, în: *Mitropolia Olteniei*, LI (1999), 5-6.

puterea credinței în lucrarea mântuirii”³⁹⁸; „Predica în lumina învățaturii Bisericii Ortodoxe”³⁹⁹; „Studiu omiletic asupra *Omiliilor (I – X) la Facere de Sfântul Ioan Gură de Aur*”⁴⁰⁰; Cuvântul și valoarea lui în predică și în actul liturgic, „Buletin științific”, nr. 2/2005; Studiu omiletic despre cuvântările Mitropolitului Antonie Plămădeală, „Buletin științific”, nr. 2/2006; Propovăduirea Cuvântului lui Dumnezeu într-o lume secularizată, „Logos”, nr.1/2007;

La Oradea, Părintele conf. dr. Miron Erdei (n. 1962) a adus contribuții de seamă în domeniul omiletic – mai ales privitor la istoria predicii românești – prin două lucrări de referință: *Propovăduirea în Biserica Ortodoxă Română din Transilvania în prima jumătate a secolului al XX-lea* (Oradea, 2001; reeditare în 2010) și *Propovăduirea în Biserica Ortodoxă Română din Banat în prima jumătate a secolului al XX-lea* (Oradea, 2001; reeditare în 2010), în care, analizând viața, predica și faptele clerului ardelean din perioada menționată, autorul demonstrează că slujitorii amvoanelor și-au împlinit chemarea învățătoarească așa cum a fost ea cerută de Mântuitorul: au propovăduit trăind și au trăit ceea ce au propovăduit. Tot Părintele Miron Erdei este autorul următoarelor titluri (prezentare selectivă): *Îngrădirile politice și religioase ale Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania începând cu secolul al XI – lea și până la începutul secolului al XX – lea* (Oradea, 2001); *Roman Ciorogariu, Pastoral, Cuvântări și Discursuri* (Oradea, 2003; reeditare în 2012); *Opera omiletică a episcopului Roman Ciorogariu* (Oradea, 2003; reeditare în 2012); *Tematica predicilor episcopului Asterie al Amasiei*, în „Revista Teologică”, nr. 2/1994; *Viața și activitatea omiletică a episcopului dr. Nicolae Popoviciu*, în revista „Orizonturi Teologice”, nr. 2/2000; *Predica șaguniană – piatră de hotar în omiletica românească*, în „Analele Universității din Oradea” (Oradea, 2001); *Viața și activitatea omiletică a episcopului Dr. Grigorie Comșa al Aradului*, în „Teologia”, nr.

³⁹⁸ Pr. Ilie IVAN, „Puterea cuvântului și puterea credinței în lucrarea mântuirii”, în: *Buletin științific*, 1/2003.

³⁹⁹ Pr. Ilie IVAN, „Predica în lumina învățaturii Bisericii Ortodoxe”, în: *Buletin științific*, 2/2004.

⁴⁰⁰ Pr. Ilie IVAN, „Studiu omiletic asupra *Omiliilor (I – X) la Facere de Sfântul Ioan Gură de Aur*”, în: *Buletin științific*, 1/2005.

2/2003; *Imperativul actualizării predicii în Biserica Ortodoxă Română*, în „Orizonturi Teologice”, nr. 2/2003; *Predica ca dar terapeutic al sufletului pentru vindecarea trupului*, în vol. *Taina Sfântului Maslu în tradiția omiletică și catehetică a Bisericii Ortodoxe Române* (Cluj, 2012).

VI.2.5.2. Teme de interes major, tratate în tezele de doctorat din sfera Omileticii

Tezele de doctorat elaborate, în ultima perioadă, în domeniul Omileticii constituie un pas important în dezvoltarea acestei discipline, atât prin abordarea unor subiecte de interes prioritar, cât și prin valorificarea și deschiderea unui larg câmp bibliografic. Vom exemplifica, selectiv, pe cele care s-au impus cu pregnanță în rândurile specialiștilor, atât prin tematica dezvoltată, cât și prin rigurozitatea științifică în care au fost redactate: *Mitropolitul Ungrovlahiei Antim Ivireanul, cărmuitor bisericesc și propovăduitor al Evangheliei* – autor: Pr. Gabriel Popescu (în „Studii Teologice”, nr. 1-2/1969); *Panegiricul ca formă a predicii în trecut și astăzi. Actualitatea lui pastorală* – autor: Pr. Constantin Dușu (în „Ortodoxia”, nr. 1-2 și 3-4/1992); *Predica în veacul de aur* – autor: Pr. Ioan Băjău (Craiova, 1997); *Propovăduirea cuvântului și Sfintele Taine. Valoarea lor în lucrarea de mântuire a Bisericii* – autor: Pr. Nicolae Dura – slujitor în Viena (București, 1998); *Kerygma apostolică în predica Sfântului Apostol Pavel* – autor: Pr. Costachi Grigoraș (Iași, 2000); *Predica ocazională (pareneza)* – autor: Pr. Vasile Gordon (București, 2001); *Cuvântul în slujirea mântuirii* – autor: pr. Ilie Ivan (București, 2000); *Propovăduirea în Biserica Ortodoxă Română din Transilvania în prima jumătate a secolului al XX-lea* – autor: Pr. Miron Erdei, conf. la Facultatea de Teologie din Oradea (Oradea, 2001); *Cunoașterea lui Dumnezeu la Sfântul Vasile cel Mare* – autor: Pr. Petre Comșa, conf. la Facultatea de Teologie din Târgoviște (București, 2003); *Propovăduirea dreptei credințe în lumina sfințelor canoane* – autor: Pr. Dumitru Popovici, prof. la Facultatea de Teologie din Constanța (București, 2008); *Metaforă și misiune. Valorificarea literaturii laice în predica românească* – autor: Pr. Bogdan Teleanu (Iași, 2008); *Omilia – gen al predicii creștine* – autor: Constantin Paraschiv (susținută la Facultatea de Teologie din București, în anul 2008); *Nașterea Domnului*

oglundită în predica patristică – autor: Jan Nicolae (susținută la Facultatea de Teologie din București, în anul 2008); *Opera omiletică a episcopului Grigorie Comșa al Aradului* – autor: Pr. Filip Albu, lect. la Facultatea de Teologie din Arad (Arad, 2011); *Metodologia redactării și prezentării predicii* – autor: Pr. Cristian Petru Stoian (susținută la Facultatea de Teologie din București, în anul 2011); *Discursul omiletic din perspectiva științelor comunicării* – autor: Pr. Marius Ciobotă, prof. la Seminarul Teologic din Buzău (Ed. Universitară, București, 2012); *Predica în BOR din Muntenia în sec. al XX-lea. Analiză și evaluare* – autor: Pr. Nicușor Beldiman, lect. la Facultatea de Teologie din București (Ed. Episcopiei Giurgiului, 2013); *Importanța omiliilor Sf. Grigorie Palama pentru predica ortodoxă* – autor: Pr. Roger Coresciuc (susținută la Facultatea de Teologie din București, în anul 2012); *Opera omiletică, catehetică și pedagogică a Episcopului Melchisedec Ștefănescu* – autor: arhim. Pimen Costea (susținută la Facultatea de Teologie din București, în anul 2012); *Rolul mass-media în educația religioasă a copiilor și a tinerilor* – autor: Alina Mirică (susținută la Facultatea de Teologie din București, în anul 2013); *Exegeza și ermeneutica biblică în sprijinul predicii ortodoxe* – autor: Pr. Ionuț Popa (susținută la Facultatea de Teologie din București, în anul 2013).

VI.2.6. *În loc de concluzii: deziderate privind propovăduirea
în Biserica Ortodoxă Română, pentru prezent și viitor.
Câteva observații*

Realitățile vieții prezente și mutațiile care se întrevăd pentru viitorul apropiat, obligă pe toți factorii responsabili cu formarea creștin-ortodoxă să-și adapteze din mers strategiile educaționale, în toate compartimentele teologice. În acest sens, studiile omiletice trebuie să se raporteze tot mai concret la aspectele practice ale vieții creștine, vizând prioritar, împreună cu celelalte discipline, aspirațiile soteriologice ale creștinilor păstoriți. Omiletica trebuie să propună teme și strategii corespunzătoare începutului de secol XXI, iar discursul predicii să fie adaptat urechii omului contemporan. În acest scop, profesorii acestei discipline s-au întrunit anual, începând cu 2005, de fiecare dată în alt centru universitar, urmând ca aceste întâlniri să aibă loc în același ritm și de acum încolo. Cu aceste

prilejuri s-au făcut anumite constatări și s-au emis câteva propuneri de ordin teoretic și practic, din care exemplificăm:

• *Constatări:*

- › Un curs oscilant al preocupării studenților actuali pentru studiu. În fiecare serie se înregistrează, desigur, un procent semnificativ de studenți pasionați de Omiletică, atât prin prezența la curs, cât și prin rezultatele bune la examene, totodată, prin susținerea unor predici reușite la paraclisele universitare. În același timp, înregistrăm și un anumit procent de studenți mai puțin (sau deloc) interesați de predică, din varii pricini, cel mai adesea din lipsa unei hotărâri clare privind îmbrățișarea misiunii preoțești;
- › Literatura omiletică a înregistrat, în ultima vreme, un număr semnificativ de cărți noi de predici, studii și articole de specialitate, precum și teze de doctorat, cu teme de reală actualitate;
- › Aproape în toate facultățile de teologie studenții beneficiază de „suporturi de cursuri omiletice”, dintre care unele sunt accesibile „online”.

• *Propuneri:*

- › Redactarea, în scurt timp, a unei *Istории a prediciei la români* actualizate și a unui *Dicționar de termeni omiletici și catehetici*;
- › Grija de a contribui la dotarea bibliotecilor cu literatură omiletică actualizată, inclusiv aparținând Bisericii Ortodoxe surori, dar și Bisericii Catolice și Protestante⁴⁰¹.

Subiecte pentru seminarizare

1. Analiza comparativă a unor predici din volume reprezentative;
2. Prezentarea unor studii de specialitate, în legătură directă cu prelegerile *Omileticii practice*;
3. Prezentare de cărți, studii și proiecte noi din câmpul omiletic românesc.

⁴⁰¹ Aspect concretizat deja, în Sala „Prof. Teodor M. Popescu” de la Facultatea de Teologie „Justinian Patriarhul” a Universității din București, în care, pe lângă volumele existente, s-au procurat peste 200 de cărți noi, ca bibliografie utilă pentru Omiletică, Catehetică, Pedagogie creștină și laică, Psihologie și Educație religioasă, în general.

BIBLIOGRAFIE

- Anania, Bartolomeu Mitrop., *Cuvânt înainte*, în vol. Ioan Toader, *Metode noi în practica omiletică*, Ed. Arhiepiscopiei, Cluj, 1997, p. 3;
- Anania, Bartolomeu Mitrop., *Cartea deschisă a Împărăției. De la Betleemul Nașterii la Ierusalimul Învierii* (Cap. Pastorale...), Ed. Polirom, Iași, 2011;
- Arăpașu, Teoctist Patriarh, *Conștiința vie a slujirii preoțești*, Ed. Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 2005;
- Balcă, Nicolae Arhid., *Curs de Omiletică* (manuscris dactilografiat), în Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București, ex. VII, fasc. III, s.a.;
- Băjău, Ion Pr., *Omiletică generală*, Ed. Universitaria, Craiova, 2004;
- Bălan, Nicolae Mitrop., *Mântuiește, Doamne, poporul Tău*, Sibiu, 1945;
- Bălan, Nicolae Mitrop., *Texte alese*, Ed. Arcade, Bistrița, 2004;
- Belu, Dumitru Pr., *Curs de Omiletică*, Ed. InfoArt Media / Ed. Andreiana, Sibiu, 2012;
- Belu, Dumitru Pr., *Chemări la slujire*, Ed. InfoArt Media / Ed. Andreiana, Sibiu, 2012;
- Beldiman, Nicușor Pr., *Predica în Biserica Ortodoxă Română din Muntenia în sec. al XX-lea. Analiză și evaluare*, Ed. Episcopiei Giurgiului, Giurgiu, 2013;
- Boghiu, Sofian Arhim., *Buchet de cuvântări. Predici și meditații*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006;
- Braniște, Ene Pr., *Cuvântări și predici*, Ed. Basilica, București, 2014;
- Bulacu, Mihail Pr., *Omilia despre predică a Sfântului Ioan Hrisostom*, București, 1946;
- Bunea, Ioan Pr., *Predici la botez, cununie și înmormântare*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2013;
- Chilea, Sebastian Pr., „Predicatorul”, în: *Mitropolia Olteniei*, X (1958), 3-4, pp. 176-190;
- Chilea, Sebastian Pr., „Predica de succes”, în: *Mitropolia Olteniei*, VI (1954), 1-3, pp. 36-38;
- Chilea, Sebastian Pr., „Considerații omiletice actuale”, în: *Ortodoxia*, XIX (1967), 1, pp. 65-78;
- Chiricuță, Toma Pr., *Anul în predici*, Ed. Anastasia, București, 1996;
- Ciobotea, Daniel Mitrop., *Dăruire și dăinuire. Raze și chipuri de lumină din istoria și spiritualitatea românilor*, Ed. Trinitas, Iași, 2005;
- Ciobotea, Daniel Patriarh, *Foame și sete după Dumnezeu. Înțelesul și folosul postului*, Ed. Basilica, București, 2008;
- Coman, Vasile Episcop, *Hristos în familie. Cuvântări pentru întărirea vieții creștine în familie*, Brașov, 1945;

Cristea, Miron Patriarh, *Cuvântări și predici ale unui tânăr teolog mai târziu cleric român în țară sub stăpânire streină 1889-1909*, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1928;

Cristea, Miron Patriarh, *Pastorale, predici și cuvântări ținute de Înalt Prea Sfinția Sa Domn Domn Dr. Miron Cristea, Patriarh al României*, vol. IV, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1938;

Cristescu, Grigore Pr., „Omilie mare și omilie mică sau omilie tematică și omilie exegetică?”, în: *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, XXXIV (1958), 1-2, pp. 46-58;

Cristescu, Grigore Pr., *Predică și cateheză*, Sibiu, 1929;

Cristescu, Grigore Pr., „Predică și predicator în vremea noastră”, în: *Studii Teologice*, II (1950), 3-4, pp. 137-157;

Cristescu, Grigore Pr., *Predici la Duminicile de peste an*, Ed. Basilica, București, 2014;

David, Petru I. Diac., *Caută și vei afla. Predici misionar-patriotice la toate sărbătorile anului, la sfinți mari, la cuvioși, propovăduitori și mărturisitori români*, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, Roman, 1990;

Erdei, Miron Pr., *Propovăduirea în Biserica Ortodoxă Română din Transilvania în prima jumătate a secolului al XX-lea*, Ed. Cogito, Oradea, 2001;

Felea, Ilarion Pr., *Duhul Adevărului. Predici*, Alba Iulia, 2000;

Galeriu, Constantin Pr., „In memoriam: Arhidiaconul Prof. Dr. Nicolae Balca”, în: *Studii Teologice*, XXXVI (1984), 1-2, pp. 138-142;

Galeriu, Constantin Pr., *Tâlcuiri la mari praznice de peste an. 22 de modele omiletice*, București, 2001;

Gordon, Vasile Pr., *Introducere în Omiletică* (Curs pentru Teologie Pastorală, an IV), Ed. Universității din București, București, 2001;

Gordon, Vasile Pr., *Biserica și Școala. Analize omiletice, catehetice și pastorale*, Ed. Christiana, București, 2003;

Gordon, Vasile Pr., *Mergând, învățați... Predici la toate Duminicile și sărbătorile de peste an*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006;

Gordon, Vasile Pr., „Mitropolitul Bartolomeu Anania – predicator harismatic”, studiu introductiv în vol. *Cartea deschisă a împărăției. De la Betleemul Nașterii la Ierusalimul Învierii*, Ed. Polirom, Iași, 2011, pp. 233-244;

Gordon, Vasile Pr., „Dezvoltarea studiilor pastorale: Omiletică, Catehetică și Pastorală” (în colaborare cu asist. drd. S. Tudose), în vol. *Teologia ortodoxă în secolul al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea*, Pr. V. Ioniță (coord.), Ed. Basilica, București, 2011, pp. 704-770;

Ilie, Cleopa Arhim., *Predici la duminicile de peste an*, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, Roman, 1996;

Ionescu, Marin Pr., *Secerișul este mult și secerători puțini*, vol. II, Tipografia Națională Jean Ionescu & Co. 1, București, 1927;

Ionescu, Marin Pr., *Inimă și suflet. Omiletica vremurilor noastre*, București, 1927;

- Ionescu, Marin Pr., *Altarul și Amvonul*, București, 1942;
- Iorga, Nicolae, „Predicile părintelui Iuliu Scriban”, în vol. Arhim. Iuliu Scriban, *Predici pentru popor*, Ediția a IV-a, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1944, pp. 589-591;
- Ispir, Vasile, *Biserica Activă. Predici la Radio*, Ed. Ion Creangă, București, 1941;
- Marina, Justinian Patriarh, *Apostolat Social. Urmând Sfintelor Predanii și Rânduieii strămoșești*, vol. XII, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1976;
- Micle, Veniamin Arhim., *Trepte spre Amvon*, Ed. Mănăstirii Bistrița, Râmnicu Vâlcea, 1994;
- Moiesescu, Iustin Patriarh, „Pastorală la Nașterea Domnului”, în: *Glasul Bisericii*, XXXVI (1977), 10-12;
- Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Pastorală la Învierea Domnului”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XCIX (1981), 5-6;
- Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Pastorală la Nașterea Domnului”, în: *Glasul Bisericii*, XLIV (1985), 10-12;
- Munteanu, Nicodim Patriarh, *Predici la Postul Mare, după Arhiepiscopul Inochentie al Odesei*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005;
- Petrescu, Nicolae Pr., *Omiletica. Manual pentru Seminariile Teologice*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1977;
- Petrescu, Nicolae Pr., *Explicarea Apostolelor duminicale. Manual pentru Seminariile Teologice*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1975;
- Plămădeală, Antonie Mitrop., *Tâlcuri noi la texte vechi*, Sibiu, 1989;
- Plămădeală, Antonie Mitrop., *Cuvinte la zile mari*, Sibiu, 1989;
- Plămădeală, Antonie Mitrop., *Vocație și misiune creștină în vremea noastră*, Sibiu, 1984;
- Popescu, Gabriel Pr., „Predica în Biserica Ortodoxă Română în vremea noastră”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XC (1972), 11-12, pp. 1209-1216;
- Popescu, Teodor M., *Meditații teologice*, vol. II, Ed. Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, București, 2003;
- Scriban, Iuliu Arhim., *Datoria preotului către limba bisericească*, Sibiu, 1938;
- Scriban, Iuliu Arhim., *Predici pentru popor*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1944;
- Scriban, Iuliu Arhim., *Privești din câmpul omiletic*, București, 1929;
- Slevoacă, Ștefan Pr., *Raze din lumina lui Hristos. Predici la duminici, praznice și sfînți*, Ed. Episcopiei Buzăului, Buzău, 1996;
- Steinhardt, Nicolae, *Dăruind vei dobândi*, Mănăstirea Rohia – Ed. Polirom, Iași, 2008;
- Vasilache, Vasile Arhim., *Pe căile Domnului. Predici rostite la radio*, București, 1942.

X. STILUL PREDICII⁴⁹⁷

1. *Introducere*; 2. *Grai, comuniune, stil*; 3. *Noțiuni generale (stil gramatical, literar, bisericesc)*; 4. *Figuri de stil. Exemplificări din literatura beletristică și religioasă (figuri stilistice de cuvinte; figuri stilistice retorice; figuri de stil specifice literaturii religioase)*; 5. *Procedee stilistice contraindicate*.

X.1. Introducere

Omul a fost creat de Dumnezeu ca existență comunitară care se poate împlini numai *prin* și *în* comuniune cu alții. Acest adevăr este exprimat încă de la început în Sfânta Scriptură, când grăiește Dumnezeu: „Nu este bine să fie omul singur, să-i facem ajutor potrivit lui” (*Facerea* 2, 18). Cuvântul, mijloc prioritar prin care oamenii își comunică simțămintele, este instrumentul de confesiune și de receptare a semenilor, întrucât, esențial, ființa umană își află autenticitatea și plinătatea sa numai în comuniune. Prin cuvinte, iubirea sau viața unuia vine la celălalt. Și omul simte nevoia neîncetată de această relație, pentru că există o năzuință veșnică a comunicării oamenilor între ei, iar prin intermediul vorbirii realitatea este prinsă în cuvinte și conturată, astfel, în jurul preocupărilor de zi cu zi. Graiul are puterea de a descoperi ceea ce este ascuns, de a

⁴⁹⁷ Două prelegeri (4 ore de curs). Capitol elaborat de Pr. Vasile Gordon. Pentru cei care doresc să aprofundeze noțiunile privind stilul, din punct de vedere literar-religios, recomandăm lucrarea Pr. Mihai GOJGAR, *Stilul literar religios*, București, 2011 – teză de doctorat, alcătuită sub îndrumarea Pr. Prof. V. Gordon; din comisia de examen au făcut parte și profesorii universitari filologi Gh. Chivu (București) și Vasile Țara (Timișoara).

aduce aproape ceea ce este îndepărtat, de a actualiza trecutul și de a proiecta viitorul. Vorbirea și realitatea stau într-o strânsă legătură, pentru că graiul este mijlocul esențial prin care are loc înțelegerea umană. Omul nu se definește prin singularitate, ci doar în contextul ambianței sociale în care trăiește și prin realitățile interumane pe care le cultivă. Trebuința structurală a omului de a vorbi și de a răspunde semenilor săi arată graiul „ca mijloc de întrepătrundere personală” – după expresia Părintelui Stăniloae –, pentru că își are originea în Dumnezeu⁴⁹⁸. Vorbirea a fost aleasă de El ca mijloc de a intra în legătură cu cei zidiți după chipul Său: „După ce Dumnezeu odinioară, în multe rânduri și-n multe chipuri, a vorbit părinților noștri prin proroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul” (*Evrei* 1, 1-2). În acest sens, se poate înțelege grăirea ca punte de legătură dintre cer și pământ, dintre Dumnezeu și om. Dumnezeu a intrat în legătură cu oamenii prin comunicarea cu cei aleși ai Săi: profeți, drepti, prin Fiul Său întrupat, prin Sfinții Apostoli și prin toți sfinții, iar oamenii intră în legătură cu Dumnezeu prin *vorbirea-rugăciune*, dar și prin *propovăduirea învățăturilor dumnezeiești*. Vorbirea în forma ei cea mai înaltă este *cuvântare liturgică*, este *propovăduire*. Prin cuvântarea bisericească se împlinesc, deodată: luminarea minții, mișcarea inimii și înduplecarea voinței credincioșilor, iar propovăduirea conduce pe credincioși spre ținta fundamentală a existenței umane: mântuirea sau desăvârșirea. Cicero sublinia faptul că scopul oratorului este să convingă, să placă și să determine auditoriul (*docere, delectare, flectere*), deoarece reușita prediciei depinde de modul în care oratorul a impresionat intelectual și emoțional pentru a-și convinge auditoriul să-și însușească anumite atitudini.

X.2. Grai, comuniune, stil

În general, toți oamenii vorbesc. Nu toți însă vorbesc bine și nici nu reușesc să comunice mesajul pe care-l au în minte. Această evidență ne

⁴⁹⁸ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia ortodoxă*, Craiova, 1986, p. 91.

atrage atenția că a comunica altora gândurile noastre nu este deloc facil. Gândim mai mult decât grăim, simțim nevoia să vorbim mai mult decât ne țin puterile și dorim să observăm asupra altora acțiunea gândurilor noastre, iar starea de evoluție a omului se poate judeca după ușurința cu care transmite, prin grai, ceea ce gândește. Din rațiuni speciale de comunicare, vorbirea s-a specializat în decursul timpului după preocupări și finalități proprii domeniilor de activitate, în care servește ca mijloc de înțelegere între oameni și schimb de idei. Uneori, predomină informarea, adică formularea și transmiterea unor cunoștințe. Alteori, comunicările își propun, pe de o parte, transmiterea conținutului, pe de alta, insuflarea unor trăiri. Aceasta este, de fapt, *modalitatea artistică*, cu o finalitate proprie: de a gândi și a face cunoscută realitatea prin intermediul sugestiei, a impresiilor și a emoțiilor. În viziunea lui Tudor Vianu, limbajul are o dublă intenție: vorbitorul *comunică și se comunică*. Iar comunicarea se desfășoară astfel într-un anumit *stil*. Toți oamenii întrebuințează limbajul, mai mult ori mai puțin reușit. Zicem, de aceea, că toți au un anumit „limbaj”. Nu toți au însă și stil. Iar formele stilului diferă de la ins la ins, astfel că suntem de acord cu sintagma binecunoscută: *Le style c'est l'homme même* („Stilul este omul însuși”), a scriitorului francez Georges Louis Buffon (1707-1788), rostită în discursul său de primire în Academie. Evident că stilul unei creații este expresia temperamentului persoanei autorului, dar și a epocii în care acesta a trăit.

Să ne amintim că, odată cu rolul său didactic, predica este o confesiune, o mărturisire colectivă, întrucât structura ei cuprinde forme tipice de inițiere, de menținere și de încheiere a fluxului verbal. S-a observat, spre exemplu, că folosirea *stilului colocvial* sub forma unui dialog imaginar cu ascultătorii, atrage în mod deosebit atenția. Predica este un gen de cuvântare specifică Bisericii, având stilul propriu oratoriei sacre, deoarece predicatorul vorbește în numele lui Hristos și cu puterea Lui lucrătoare prin harul hirotoniei, iar obiectul propovăduirii este Hristos și Evanghelia Sa, adevărul veșnic.

Limba română și-a făurit structura în contextul unei istorii zbu-ciumate, confruntată cu încercări invadatoare și la propriu, și la figurat. Tocmai de aceea se poate afirma că are o personalitate robustă, complexă și sigură pe sine. Bine s-a spus că ea este, de fapt, *una dintre esențele*

românismului în lume. Sub nobilul său însemn s-au afirmat: Mihai Eminescu și Nicolae Iorga, Vasile Pârvan și George Călinescu, Nichita Stănescu și Henry Coandă. Limba română este limba prin care poporul nostru și-a exprimat bucuriile și durerile, speranțele și idealurile, în care a preamărit faptele de vitejie ale atâtor eroi populari sau naționali⁴⁹⁹.

Limba română a fost introdusă de Biserica Ortodoxă în cărțile de cult și de educație religioasă și morală. În cultura veche românească, în artă, literatură, arhitectură, muzică, pictură, sculptură, ca peste tot în culturile vechi, sunt prezente și nume de clerici, de monahi și de ierarhi. Cultura românească modernă a beneficiat de contribuția unor clerici binecunoscuți, ca: Gala Galaction, Ion Agârbiceanu, scriitori, pe lângă care se adaugă și un număr de istorici și de oameni de artă, până în ziua de azi. Spiritualitatea românească se îmbogățește continuu și prin numărul bogat de cuvântări ale predicatorilor români, scrise în stilul dulce al „vechilor cazanii”, fără ca aceasta să însemne o neputință de adaptare a mesajului evanghelic la posibilitățile de receptare ale omului actual. Dintre aceștia s-au remarcat în mod deosebit: IPS Antonie Plămădeală, IPS Bartolomeu Anania, Pr. Prof. Constantin Galeriu, Arhim. Ilie Cleopa, Pr. Ilarion V. Felea, Pr. Ștefan Slevoacă, Arhim. Teofil Părăian și alții. De aceea, Biserica Ortodoxă Română este socotită, pe bună dreptate, „maica spirituală” a neamului românesc (Mihai Eminescu), cu rosturi precise în cultura poporului, contribuind esențial la formarea limbii române literare.

În prelegerea de față propunem o scurtă zăbovire asupra stilului bisericesc, din dorința de a ilustra fericita îmbinare dintre stilul literar și cel predicatorial, dar și pentru a scoate în evidență notele specifice ale fiecăruia.

X.3. Noțiuni generale

Termenul *stil*, care a pătruns la noi pe filieră franceză (fr. *style*), este de proveniență grecească (gr. *στυλος*; cf. lat. *stylus*). Ca prim înțeles,

⁴⁹⁹ Dumitru IOAN, Vasile MOLAN, *Literatura română pentru bacalaureat și admitere în facultăți*, Ed. Teora, București, 1999, p. 17.

στύλος desemna, în vechime, *condeiul de metal sau de os folosit la scrierea pe tăblițele cerate*.

Astăzi, noțiunea de *stil* are mai multe accepțiuni:

(a) particularitățile, caracteristicile unei structuri, ale unor civilizații, epoci, activități;

(b) concepție și mod de exprimare a gândirii, specifice unei arte sau unui artist, unui curent, unei epoci, unei școli naționale;

(c) totalitatea particularităților lexicale, morfologice, sintactice, fonetice și topice, precum și a procedeele de exprimare caracteristice unui individ sau unei categorii de vorbitori;

(d) variante ale limbii literare folosite în diferite domenii de activitate (stiluri funcționale sau limbaje funcționale): stil științific, stil administrativ, stil publicistic, stil beletristic;

(e) stil propriu – aspectul limbii care urmărește numai realizarea funcțiunii de comunicare, de informare exactă, obiectivă, folosit mai ales în știință, în viața politică, administrativă;

(f) stilul figurat – aspect al limbii aparținând artei literare, care urmărește realizarea funcțiunii expresive, de transmitere a reacției personale a vorbitorului față de realitatea respectivă;

(g) mod de comportament (în „stil mare”).

Stilul literar apare, astfel, ca *meșteșugul de a da cuvintelor duritate, relief, culoare și însuflețire* (Tudor Arghezi). Fiind „un meșteșug”, *stilul tinde spre o calitate nouă a cuvintelor, imprimându-le în contexte noi capacitatea de a reliefa ideile, amănuntele, tablourile vieții, dându-le și culoare și însuflețire*⁵⁰⁰. Raritatea și noutatea cuvântului constituie componente importante ale stilului, cu toate că scriitorul nu urmărește în general „cuvintele rare, ci o rară întrebuițare a cuvintelor” (Henri Morier), adică așezarea lor în construcții neobișnuite, cu determinări noi care să lărgescă sfera obișnuită a înțelesului, să-i dea valori figurate, metaforice.

⁵⁰⁰ Theodor HRISTEA, *Sinteze de limba română*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972, p. 192.

Stilistica este domeniul faptelor de invenție, al procedeeleor de înnoire a construcțiilor în scopul unei expresivități sporite. De aceea, să reținem că *limbajul comunică, iar stilul dă comunicării expresivitate și vioiciune*. Etapa *elocutio*, în cadrul pregătirii predicii, implică întregul efort stilistic al oratorului. În traducere, *elocutio* înseamnă *exprimare, fel de exprimare sau stil*.

Dacă ar fi să dăm o definiție a stilului, am putea spune că *stilul reprezintă totalitatea mijloacelor lingvistice pe care le folosește un scriitor pentru a-și exprima gândirea și simțirea sa*. Sau, potrivit DEX-ului, *stilul este talentul, arta de a exprima ideile și sentimentele într-o formă aleasă, personală*.

Stilul variază de la om la om și el oglindește capacitatea fiecăruia de gândire și simțire, darul său natural de a scrie, munca și stăruința personală, temperamentul său. După stil cunoaștem cu ușurință structura psihică a scriitorului și calitățile sale proprii, pentru că există, indubitabil, o strânsă legătură între stilul unei opere și gândirea, orientările, sentimentele autorului. Cu toate că stilul se deosebește de la om la om, totuși, el are anumite însușiri comune, care trebuie să se vadă la orice vorbitor și scriitor bisericesc. Însușirile stilului sunt grupate și împărțite diferit, de către retorica antică și de către teoria literaturii. Dar, din punct de vedere omiletic, stilul poate fi analizat sub trei aspecte: *gramatical, literar și bisericesc*. În cele ce urmează, vom puncta, pentru o minimă orientare, doar elementele de bază ale stilului.

X.3.1. Stilul gramatical (*literal, ad litteram*)

Stilul gramatical înseamnă respectarea regulilor de bază ale limbii din punct de vedere fonetic, morfologic, sintactic, lingvistic și semantic⁵⁰¹.

(a) *Calitățile generale ale stilului:*

- *Corectitudinea* – calitatea stilului în care se respectă acordurile gramaticale. Cea mai frecventă abatere de la corectitudine este dezacordul

⁵⁰¹ *Semantica* este ramura lingvisticii care studiază înțelesul cuvintelor din punct de vedere istoric (vezi *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1988).

dintre subiect și predicat, care provine de multe ori din neatenție sau grabă;

- *Puritatea* – calitatea generală a stilului care cere să folosim în vorbire și în scriere cuvintele înțelese de toți cei care vorbesc aceeași limbă. Calitatea aceasta gramaticală cere oratorului să nu facă abuz în vorbire de provincialisme, arhaisme și neologisme⁵⁰²;

- *Precizia* stilistică înseamnă exactitate. Este calitatea generală a stilului, care cere să înlăturăm cuvintele sau expresiile de prisos (prolixitatea), digresiunile de la temă și să folosim termenii cei mai potriviți;

- *Concizia* stilului înseamnă restrângerea materialului lexical la strictul necesar;

- *Proprietatea* stilistică este calitatea de a folosi cele mai potrivite cuvinte, sensuri, structuri sintactice în exprimarea ideilor și a sentimentelor;

- *Claritatea* este înlănțuirea logică a ideilor, conținutul accesibil, construcții sintactice corecte. Lipsa de claritate duce la obscuritate (ideile și sentimentele rămân întinsecate), la nonsens (construcții fără înțeles, absurde) și la echivoc (expresii care se pot interpreta în mai multe feluri, din care ascultătorul sau cititorul nu mai știe ce să aleagă).

Modelul literar-religios desăvârșit, care întrunește toate calitățile enumerate mai sus, este textul rugăciunii *Tatăl nostru* (Matei 6, 9-13; Luca 11, 2-4).

(b) *Calitățile particulare ale stilului:*

- *Naturalețea* – calitatea stilului de a exprima fondul de idei și sentimente în chip firesc, ca și când cuvintele și imaginile ar apărea de la sine: „Priviți la păsările cerului” (Matei 6, 26); „Luați seama la crinii câmpului” (Matei 6, 28), spune Mântuitorul Iisus Hristos, cu naturalețe sublimă;

- *Demnitatea* – o însușire care obligă pe orator să folosească numai expresii cuviincioase și să înlăture expresiile urâte sau termenii josnici. Sf. Apostol Pavel avertizează: „Nici vorbe de rușine, nici vorbe nebunești, nici glume care nu se cuvin, ci mai degrabă mulțumire” (Efeseni 5, 4);

⁵⁰² Vezi *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*; „Puritatea” nu trebuie să exagereze în „purism” (tendința de a curăța în exces limba de anumite cuvinte, fapt care duce la sărăcirea ei).

- *Armonia stilistică.* Stilul este armonios și plăcut când succesiunea cuvintelor încântă urechea: „Și nu numai atât, ci ne lăudăm și în suferință, bine știind că suferința aduce răbdare și răbdarea încercare, și încercarea nădejde” (*Romani* 5, 3-4). Repetarea cuvântului *ca* în două silabe alăturate strică armonia stilului și dă naștere la *cacofonii* (κακός, -ή, -όν – *urât*; φωνή – *sunet*);

- *Finețea stilistică* este echivalentă cu *subtilitatea exprimării*. Este un prilej de cugetare și de adâncire a ideilor. Asemenea stil îl găsim mai ales în parabolele Mântuitorului, în creațiile populare, în proverbe și ghicitori.

X.3.2. Stilul literar

Poartă numele și de *stil figurat* sau *stil poetic*, pentru că este folosit, de regulă, de poeți. Literatura, ca artă a cuvântului, se distinge, în raport cu vorbirea curentă, printr-un aspect original și expresiv al limbajului. Remarcăm în acest limbaj al scriitorilor și poezilor particularități neașteptate, construcții unice, având structuri noi, în raport direct cu intenția de a reliefa un fapt, o idee. Astfel, stilul figurat se prezintă ca *suma particularităților de limbă prin care exprimarea și construcția lingvistică a mesajului său capătă un relief deosebit și ni se impune ca un fapt de expresivitate nouă*.

Stilul literar se pliază pe următoarea clasificare: *figuri stilistice de cuvinte* și *figuri stilistice retorice*. Asupra acestor două grupuri ale figurilor de stil, vom face detalieri în paragraful al 4-lea.

X.3.3. Stilul bisericesc

Stilul bisericesc este stilul „limbii vechilor cazanii” (Alexei Mateevici, *Limba noastră*), armonizat desigur lexicului actual. Este, de fapt, stilul liturgic al sfintelor slujbe, atât de apreciat de către credincioșii noștri. Stilul omiletic reprezintă suma procedeele lingvistice cu ajutorul cărora predicatorul transmite mesajul evanghelic. Predica nu este o vorbire oarecare, ci un *act liturgic*, care se desfășoară în cadrul mistic al unui

act de cult. Este, altfel spus, *ca o slujbă*, de aceea stilul omiletic propriu-zis este cel bisericesc, care valorifică „dulcea limbă a trecutului” (Mihai Eminescu), fără a respinge, desigur, ceea ce este nou în lexicul modern, dacă este plăcut, frumos și convingător. De aceea, predicatorul trebuie să folosească un grai înțeles de toți ascultătorii, fără să devină însă banal sau vulgar și trebuie, de asemenea, să coboare adesea atât la nivelul culturii, cât și al vorbirii lor. *Dacă nu vom vorbi în felul simplu al lui Hristos și al Sfinților Apostoli* – atenționează Părintele Marin Ionescu – *nu vom avea ascultători la predicile noastre. Limba predicatorială să fie limba pescarilor*⁵⁰³

Modelele de urmat în predică, atât în ceea ce privește fondul, cât și forma cuvântărilor bisericești, sunt oferite de Mântuitorul Iisus Hristos, Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți, iar predicatorul vorbește în numele lui Hristos și cu puterea Lui lucrătoare prin harul hirotoniei, potrivit poruncii „Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi!” (Ioan 20, 21). Prioritar, stilul bisericesc trebuie să fie armonizat cu limbajul liturgic al imnelor, troparelor, lecturilor biblice, dar și cu arhitectura, veșmintele, obiectele sacre etc. În același timp, predica este parte integrantă a Sfintei Liturghii, iar contextul ambiental în care este rostită cere folosirea unui limbaj adecvat.

X.3.4. Stil scris / stil oral

În general, predicatorii, înainte de a-și redacta propriile predici, se inspiră din predicile scrise ale altora. Trebuie să observăm însă că foarte puține utilizează un stil direct, apropiat de cel oral. Cele mai multe sunt compuse în laborator, cu grijă ca fraza scrisă să fie cât mai completă. Întâlnim deseori, de aceea, fraze lungi, dificile și aproape imposibil de memorat și reprodus. Se întâmplă așa pentru că există o *diferență notabilă între stilul propriu scrisului și cel al oralității*. Primul admite propoziții și fraze lungi, abstracțiile, argumentările mai complicate, subtile, bine

⁵⁰³ Pr. Marin IONESCU, *Înimă și suflet. Omiletica vremurilor noastre. Planuri și exerciții de predică*, București, 1927, p. 75.

confectionate. Stilul vorbit cere însă propoziții și fraze mai scurte, directe, pline de vioiciunea convorbirii de la suflet la suflet. Când redactăm predicele vom fi atenți, astfel, ca propozițiile și frazele pe care le scriem să fie cât mai concise, apropiate stilului vorbit, spre a facilita ascultătorilor înțelegerea și asimilarea optimă.

Stilul, oricât de îngrijit ar fi, nu trebuie să subjuge conținutul. Din instrument auxiliar nu trebuie să devină scop în sine. Sf. Ioan Gură de Aur, unanim recunoscut ca un geniu al frazei omiletice, neîntrecut de asemenea în finețea stilului, afirmă: „Nu cer de la preot nici podoaba căutată a cuvântărilor oratorilor păgâni și nici nu mă interesează cum îi este fraza și stilul! Să fie preotul sărac în cuvinte! Să-și aranjeze simplu și fără meșteșugire cuvintele în frază. Numai să nu fie neiscusit în știință, să nu fie neiscusit în precizia dogmelor”⁵⁰⁴. Sfântul Părinte nu vrea să îndemne la neglijarea stilului, ci subliniază doar statutul de complementaritate al acestuia și nu de scop în sine. Mult spor și multă putere va avea predicatorul atunci când credincioșii îl ascultă predicând ca și cum l-ar asculta rostind o rugăciune. De aceea, predica însăși trebuie să se înfățișeze ca o rugăciune. Ea nu poate să apară ca o melodie lumească, alături de slava cerească a cultului.

Cel dintâi lucru de care trebuie să ținem seama este să predicăm într-un stil natural, nesilit și care să poată fi înțeles de cei ce-l ascultă. Vorbind de stil, trebuie să menționăm și importanța vocii în reușita transmiterii mesajului. Naturaletăea este calitatea cea mai prețioasă care se cere. Vocea impresionează auzul precum gestul impresionează văzul. O predică nu trebuie recitată sau cântată, ci rostită cu un timbru plăcut, specific dialogului, comunicării cu ascultătorii.

Cei ce propovăduiesc să se ferească de a folosi un stil vulgar și lipsit de mireasmă duhovnicească. Părintele Grigore Cristescu avertizează:

„Sunt unii predicatori care spun lucruri obișnuite într-un grai violent și extravagant. Mai toți se cred profeți. În realitate ei sunt

⁵⁰⁴ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Despre Preoție*, IV, 6, în vol. SF. IOAN GURĂ DE AUR, SF. GRIGORIE DIN NAZIANZ, SF. EFREM SIRUL, *Despre Preoție*, trad. Pr. D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, p. 151.

niște mediocrități, iar ifosul profetic este numai semnul unei sigure nepregătiri a predicii, pe care ei o «urlă», ca să impresioneze. Nu pledăm pentru un stil înflorit liric, literar (cel ce îl poate folosi nu greșește, însă), dar nici pentru trivialitățile stilistice. Între stilul alambicat și cel vulgar, cras, este o mediană de aur a stilului simplu, cinstit, limpede. Este stilul Sfințelor Scripturi. Să nu-l disprețuim! Ceea ce nu înseamnă că limba nu se îmbogățește mereu și că neologismul nu poate avea drept de cetățenie în predică, în conferință, și în dizertația religioasă⁵⁰⁵.

Predicatorul nu trebuie, așadar, să se complacă în speculații fără sens, ci să se ferească atent de expresiile greoaie, abstracte, străine de viață, ca predica să fie întotdeauna practică, realistă. Adevărurile sfinte au o superioritate ce nu trebuie micșorată prin cuvinte de valoare mai mică, îndoielnice sau goale de sens. Sextil Pușcariu arată că *după cum valoarea aurului și a diamantelor se măsoară în carate, la fel și cuvintele*:

„Un fel de carate au și cuvintele eufonice. Ele nu pot fi înlocuite cu altele fără ca armonia să dispară. Românul are însă o vorbă foarte adevărată: nu-i frumos ce-i frumos, ci-i frumos ce-mi place mie. Ceea ce e eufonic pentru român nu trebuie să placă urechii unui ceh, care preferă îngrămădiri de consonante, sau unui ungur, care așază accentul totdeauna pe prima silabă, ca și cehul [...]. Valoarea *caratelor eufonice* e variabilă de la limbă la limbă, și tocmai de aceea ele completează tabloul a ceea ce este caracteristic unei limbi”⁵⁰⁶.

Stilul predicii are, esențial, un fond comun, dar, aplicat, el se prezintă cu anumite particularități, de la vorbitor la vorbitor, potrivit temperamentului, capacității, stărilor sufletești și mai ales talentului oratoric.

⁵⁰⁵ Pr. Grigore CRISTESCU, „Predică și predicator în vremea noastră”, în: *Studii Teologice*, II (1950), 3-6, p. 147.

⁵⁰⁶ Sextil PUȘCARIU, *Limba română*, vol. II: *Rostirea*, Ed. Academiei, București, 1994, p. 379.

Dacă în antichitate oratoria era considerată o artă, cu toate că ea se axa cel mai adesea pe discursurile avocaților în tribunale, cu atât mai mult predica creștină trebuie să fie mereu o operă de artă, o mostră a vorbirii îngrijite, inteligente, pătrunzătoare. Atenție, însă: în predică nu facem artă pentru artă, ci artă pentru a-i convinge pe ascultători la săvârșirea faptelor bune în vederea mântuirii. Propovăduirea nu este o artă literară, iar ascultătorii nu sunt critici literari, ci de cele mai multe ori oameni simpli. Intelectualii prezenți nu se vor supăra niciodată dacă predicatorul va vorbi simplu, fără cuvinte prețioase. Pe de altă parte, trebuie să luăm seama că limbajul este cartea de vizită a predicatorului, iar greșelile de limbă în predică, spune Părintele Dumitru Belu, „înseamnă lipsă de respect față de învățatura propovăduită, față de ascultători și față de sine însuși. Nu poate fi acceptat ca învățător cine nu cunoaște regulile elementare ale vorbirii corecte”⁵⁰⁷.

Graiul este unul din marile daruri făcute de Dumnezeu omului. Dacă acest fapt solicită o responsabilitate specială în fața lui Dumnezeu, cu atât mai mult rostirea omiletică, întrucât ea își asumă transmiterea mesajului divin. De aceea, graiul omiletic se cere îmbunătățit continuu, apelându-se neîncetat la izvorul nesecat al cuvântului mântuitor: Sfânta Scriptură. Prezentarea prediciei, mai ales în vremea noastră, trebuie să se facă prin rostire clară, precisă și corectă, pentru a reliefa mai bine mesajul pe care preotul dorește să-l transmită. Această exprimare sonoră a gândului ar trebui să-l preocupe în permanență pe cel ce predică. Cuvintele să nu fie numai o înșiruire de sunete fără înțeles pentru credincioși, ci inteligibile, deoarece lipsa expresivității sau clarității cuvintelor rostite îi obosește, întrucât ei nu înțeleg și nu mai pot urmări tema principală. Este de datoria preotului să se facă întotdeauna auzit și înțeles, rămânând în același timp natural. În special naturalețea și sufletul deschis contribuie în gradul cel mai înalt la claritatea și puterea de impresionare a stilului. Bine remarcă, în acest sens, filosoful Syrus: „Vorba este imaginea sufletului; cum este omul, așa-i și felul său de a vorbi”⁵⁰⁸.

⁵⁰⁷ Pr. Dumitru BELU, *Curs de Omiletică*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2012, p. 464.

⁵⁰⁸ SYRUS, *Sententiae*, 845.

X.4. Figuri de stil. Exemplificări din literatura beletristică și religioasă

La alcătuirea predicii, oratorul creștin folosește izvoare dintre cele mai diverse: Sfânta Scriptură, cărți de predici, manuale, cărți de slujbă, lucrări de spiritualitate etc. Toate acestea au autori diferiți și, în consecință, stiluri diferite. Însă, în predica pe care o alcătuiește, preotul trebuie să-și arate unicitatea personală, amprenta propriului stil. Tot ceea ce a citit va fi trecut prin filtrul gândirii sale, apoi va aranja ideile în scris, încercând să dea coerență mesajului. *Elocuția*, în sens tehnic, reprezintă tocmai redactarea în scris a mesajului. Trebuie precizat însă că deși stilul pare accesibil și ideile clare se înlănțuie în mod logic, întâlnim uneori situații în care ascultătorul nu este captivat, nu reușește să sesizeze valoarea cuvintelor rostite. În aceste cazuri, figurile de stil, care sunt cuvinte sau fraze ce exprimă în mod plastic o idee sau un sentiment, au darul să trezească interesul pentru discurs, astfel ele pot înfrumuseța cuvântarea, pot susține argumentarea și pot să-l ajute pe ascultător să rețină mai bine cele prezentate. Numărul acestor procedee stilistice este considerabil. În cele ce urmează, vom descrie câteva dintre cele care pot fi utilizate cu succes în predică, însoțite de exemple asociative din literatura beletristică.

Teoria literaturii conține mai multe clasificări ale figurilor stilului literar. Noi le grupăm în două clase: *figuri stilistice de cuvinte* și *figuri stilistice retorice*.

X.4.1. Figuri stilistice de cuvinte

Figurile stilistice de cuvinte sunt termenii din vorbire sau scriere, folosiți cu alt înțeles decât cel pe care îl au în mod obișnuit. Aceste cuvinte, în vorbirea figurată au un înțeles schimbat de autor, dintr-un interes didactic sau estetic și poartă numele grecesc de *tropi*, de la verbul *τρέπειν* – a întoarce, a suci, a schimba.

Între cei mai utilizați tropi se numără: *epitetul, comparația, metafora, metonimia, sinecdoca, alegoria, personificarea, hiperbola, catahreza.*

X.4.1.1. Epitetul

Epitetul (< fr. *épithète* < gr. ἐπιτιθέναι – a pune ceva pe cineva, a pune cuiva un nume, o coroană) este o figură de stil ce rezultă din alăturarea unui adjectiv ori adverb pe lângă un substantiv sau verb, spre a-l înfrumuseța sau pentru a sublinia o însușire socotită esențială; calificativ de laudă sau injurios dat cuiva; figură de stil prin care se scot în evidență însușirile deosebite ale unor lucruri sau ființe și care se folosește într-o operă literară pentru a trezi în cititor anumite idei și sentimente.

Exemple:

- *literatura laică:* „Sură-i sara cea de toamnă, de pe lacuri apa sură / Înfună mișcare-i creață într-un stuf la iezătură, / Iar pădurea lin suspină și prin frunzele uscate / Rânduri, rânduri trece-un freamăt, ce le scutură pe toate” (Mihai Eminescu, *Călin, file din poveste*).

- *literatura religioasă:* „Și, iată, era un om în Ierusalim, cu numele Simeon și omul acesta era drept și temător de Dumnezeu” (Luca 1, 25); „perete văruit”, îi spune Sf. Apostol Pavel arhierului fățarnic Anania (*Faptele Apostolilor* 23, 3); „Munca sa mistuitoare și realizările sale covârșitoare au făcut din Sfântul Vasile o podoabă netrecătoare a Bisericii [...]”. Încordarea sa *excepțională*, caracterul său *neînfrânt*, postul său aproape continuu, rugăciunea și privegherile din timpul nopții i-au scurta viața⁵⁰⁹.

X.4.1.2. Comparația

Comparația (lat. *comparatio* – *asemănare*): alăturarea a doi termeni, cu scopul de a se releva trăsăturile asemănătoare, realizându-se astfel o mai mare claritate și expresivitate a limbajului.

Exemple:

- *literatura laică:* „Slova de foc și slova făurită / Împerecheate-n carte se mărită, / Ca fierul cald îmbrățișat în clește” (Tudor Arghezi, *Testament*).

⁵⁰⁹ Pr. Ioan G. COMAN, „Cuvânt la Anul Nou”, în: *Glasul Bisericii*, XVII (1958), 12, pp. 1152-1153.

• *literatura religioasă*: „Și li s-au arătat, împărțite, limbi ca de foc” (*Faptele Apostolilor* 2, 3); „Și precum a fost în zilele lui Noe, tot așa va fi și în zilele Fiului Omului” (*Luca* 17, 26); „Să ne străduim să nu fim mândri ca fariseul, ci pătrunși de pocăință ca vameșul”⁵¹⁰.

X.4.1.3. *Metafora*

Metafora (< fr. *métaphore* < gr. μεταφορά – *transport, schimbare*): figură de stil prin care se realizează trecerea de la sensul obișnuit al unui cuvânt la alt sens, prin intermediul unei comparații, din care lipsește termenul de comparat. *Metafora este un trop ce constă, așadar, în a atribui unui cuvânt un înțeles nou, pe baza unei comparații subînțelese (ce se află în mintea noastră).*

Exemple:

• *literatura laică*: „În grădina-n care scriu, / Cerne aur argintiu / O tîpsie ca de jar / Spânzurată-ntr-un arșar” (Tudor Arghezi, *Creion*). Acțiunea soarelui este descrisă în metaforele: *aur argintiu, tîpsie de jar*. „Aurul”, „jarul” sunt în mintea poetului. Fizic, lipsesc termenii de comparat.

• *literatura religioasă*: „Voi sunteți sarea pămîntului [...] voi sunteți lumina lumii” (*Matei* 5, 13-14); „Iată Mielul lui Dumnezeu!” (*Ioan* 1, 36); „Tu ești cu adevărat cartea cea vie a cuvîntului duhovnicesc, care se scrie negrăit în tine cu penița duhului celui viu [...]. Tu singură cu adevărat ești *tomul scris de Dumnezeu al Noului Testament* pe care Dumnezeu l-a făcut cu oamenii mai înainte”⁵¹¹; „Cum cuprinde mama pruncu la sânul ei, așa te simți cuprins de Duhul Sfânt, de brațele dumnezeiești”⁵¹².

⁵¹⁰ Pr. Dumitru STĂNILAOE, „Cuvânt la duminica vameșului și a fariseului”, în: *Glasul Bisericii*, XVII (1958), 1-2, p. 39.

⁵¹¹ Sf. ANDREI CRITANUL, „Panegiric închinat Sfintei Fecioare Maria”, apud Pr. Constantin DUȚU, „Panegiricul ca formă a predicii în trecut și astăzi. Actualitatea lui pastorală” (teză de doctorat), în: *Ortodoxia*, XLIV (1992), 1-2.

⁵¹² Pr. Constantin GALERIU, „Predică la Rusali”, apud Ioan TOADER, *Metode noi în practica omiletică*, Cluj-Napoca, 1997, p. 116.

X.4.1.4. *Metonimia*

Metonimia (< fr. *métonymie* < gr. μετωνυμία – înlocuirea unui nume cu altul): figură de stil care desemnează un lucru prin numele altui lucru, care îi este în mod obișnuit asociat.

Exemple:

- *literatura laică:* „A tăcut sub neaua vremii ale patimilor goarne, / S-așteptăm să se prefacă mustul fără preț în vin, / Și Cotnarul amintirii în pahare să se toarne” (Ion Pillat, *Crama*) (denumirea geografică în locul numelui produsului).

- *literatura religioasă:* „Au pe Moise și pe proroci, să asculte de ei!” (Luca 16, 29 – autorii, în loc de operele lor); „Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decât numai în crucea Domnului” (Galateni 6, 14 – crucea ca obiect, în locul crucii ca misiune).

X.4.1.5. *Sinecdoca*

Sinecdoca (< fr. *synecdoque* < gr. vb. συν-εκ-διδόναι – a arunca împreună în același timp, a ajuta să stabilească): figură de stil care lărgeste sau restrânge sensul unui cuvânt, prin folosirea întregului în locul părții și invers, a particularului în locul generalului, a materiei din care este făcut un lucru în locul lucrului însuși.

Exemple:

- *literatura laică:* „O sârmă de lumină, o țeavă vâlvătaie / O lampă duce graiul și dă-n văzduhuri vești / Că omul zămislește puterea din povești” (Tudor Arghezi, *Cel ce gândește singur*); (sârma – electricitatea; țeava – motoarele cu reacție; lampă – radioul; graiul – limbile lumii; omul – întreg neamul omenesc; poetul a utilizat particularul în locul generalului).

- *literatura religioasă:* „În zilele acelea a ieșit poruncă de la Cezarul August să se înscrie toată lumea” (Luca 2, 1) – prin „toată lumea” înțelegem Imperiul Roman, așadar generalul în locul particularului; în rugăciunea Tatăl nostru, sintagma pâinea noastră cea de toate zilele / cea spre ființă, înlocuiește cuvântul hrană (materială și spirituală); Sf.

Ioan Gură de Aur, în *Cuvântarea către Eutropiu*, folosește sinecdoca: „Pentru ce ai fugit la altar?” (cuvântul „altar”, în loc de „Biserică” – *particularul în locul generalului*).

X.4.1.6. Alegoria

Alegoria (< fr. *allégorie* < gr. ἀλληγορία – *altfel de vorbire decât cea zilnică*): procedeul artistic alcătuit dintr-o înșiruire de metafore, personificări, comparații, formând o imagine unitară prin care se sugerează noțiuni abstracte, prin intermediul faptelor, întâmplărilor, lucrurilor, cu scopul de a transmite o învățătură morală.

Exemple:

- *literatura laică*: „Să le spui curat / Că m-am însurat / C-o mândră crăiasă, / A lumii mireasă; / Că la nunta mea, / A căzut o stea; / Soarele și luna / Mi-au ținut cununa / Brazi și pălinași / I-am avut nuntași, / Preoți, munții mari, / Paseri lăutari / Păsărele mii / Și stele făclii!” (*Miorița*, alegoria „moarte – nuntă”).

- *literatura religioasă*: „Și a fost iarăși cuvântul Domnului către mine: «Fiul omului, ce înțaietate are lemnul de viță de vie față de oricare alt lemn, și coarda de viță de vie între arborii din pădure? Se ia oare din el vreo bucățică pentru vreun lucru? Se ia oare din el măcar pentru un cui, ca să atârni în el un lucru oarecare? Iată, el se dă focului spre ardere; amândouă capetele lui le mistuie focul, și mijlocul arde și el, va fi el bun de ceva? Nici când era întreg nu era bun de ceva, cu atât mai mult acum, când l-a mistuit focul; acum când a ars se mai poate face ceva cu el. De aceea, așa zice Domnul Dumnezeu: Precum lemnul de viță de vie dintre arborii pădurii l-a dat focului ca să-l ardă, așa voi da pe locuitorii Ierusalimului. Îmi voi întoarce fața Mea împotriva lor. Dintr-un foc au scăpat, dar focul îi va mistui, și veți ști că Eu sunt Domnul, când Îmi voi întoarce fața împotriva lor. Voi face din țară un pustiu, pentru că ei Mi-au fost necredincioși», zice Domnul Dumnezeu” (*Iezechiel* 15, 1-8, *Ierusalimul și lemnul vieții*). Procedeul alegoric este folosit mai ales de Mântuitorul Iisus Hristos în parabolele Sale.

X.4.1.7. *Personificarea (Prosopopeea)*

Personificarea (< fr. *personification*) sau prosopopeea (< gr. πρόσωπον – chip, față, persoană într-o piesă): figură de stil, prin care se atribuie însușiri omeneste unui lucru, unui fenomen din natură sau unui animal.

Exemple:

- *literatura laică:* „Singur vântul, colo, iată / Adormise la răcoare... / Dar deodată se oprește / Peste ochi își pune-o mână / Și zâmbind copilărește / Curios și lung privește / Spre fântână” (George Coșbuc, *În miezul verii*).

- *literatura religioasă:* „Zic vouă: Dacă vor tăcea aceștia, pietrele vor striga” (Luca 19, 40); Sau, un posibil început de necrolog: „Îndurerată familie, la glasul de doliu al clopotelor bisericii noastre, ne-am adunat astăzi pentru a-l conduce pe ultimul drum al acestei vieți pământești, pe cel care a fost”.

X.4.1.8. *Hiperbola*

Hiperbola (< fr. *hyperbole* < gr. ὑπερβολή – trecere dincolo, exces, exagerare, trecere peste măsură): figură de stil vizând o exagerată mărire sau micșorare a trăsăturilor unei ființe, ale unui lucru, fenomen, întâmplare.

Exemple:

- *literatura laică:* „Cum? Când lumea mi-e deschisă a privi gândești că pot / Ca întreg aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?” (Mihai Eminescu, *Scrisoarea a III-a*).

- *literatura religioasă:* „Voi face pe urmașii tăi mulți ca pulberea pământului; de va putea cineva număra pulberea pământului, va număra și pe urmașii tăi” (Facerea 13, 16); „Dar sunt și alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus și care, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred că lumea aceasta n-ar cuprinde cărțile ce s-ar fi scris” (Ioan 21, 25).

X.4.1.9. *Catahreza*

Catahreza (< fr. *catarchèse* < gr. κατάχρησις – abuz, folosire improprie a unui cuvânt): figură de stil la care recurgem când nu se găsește în limbă un

cuvânt propriu pentru a exprima ceea ce voim să spunem. Este o denumire dată unui lucru, printr-un cuvânt pe care îl folosim în altă parte.

Exemple:

- *literatura laică:* „picior de plai”, „gura cămășii”, „piciorul mesei”, „broasca ușii” etc.

- *literatura religioasă:* „Atunci diavolul L-a dus în sfânta cetate și L-a pus pe aripa templului” (Matei 4, 5).

X.4.2. Figuri stilistice retorice

Figurile retorice sunt procedee sau mijloace stilistice ale limbii literare, care nesocotesc topica normală a propoziției și a frazei, din dorința scriitorului sau vorbitorului de a da farmec scrierii sau vorbirii. În această categorie avem de-a face cu structura propoziției și a frazei, și anume cu topica lor. Topica este o parte a sintaxei, care dă reguli pentru ordinea cuvintelor într-o propoziție și a propozițiilor într-o frază.

Ordinea normală într-o propoziție este următoarea: întâi grupul nominal, adică substantivul cu determinările sale, apoi grupul verbal, adică verbul și determinanții săi. În limbajul poetic sau retoric însă, întâlnim numeroase schimbări de ordine a cuvintelor într-o propoziție și a propozițiilor într-o frază. Aceste schimbări sunt dictate, de cele mai multe ori, de nevoia de a da cât mai multă vioiciune exprimării.

Între cele mai frecvente figuri stilistice retorice se numără: *inversiunea*, *repetiția / reversiunea*, *interogația retorică*, *invocația retorică*, *antiteza*, *gradația*, *eufemismul*, *corecția*, *preterițiunea*, *anafora*, *paralelismul*, *antilogia*, *exclamația*, *apostrofa*, *litota*, *chiasmul*, *ironia*.

X.4.2.1. Inversiunea

Inversiunea (< fr. *inversion* < lat. *inversio*): procedeu stilistic obținut prin schimbarea topicii obișnuite a cuvintelor în propoziție sau frază.

Exemple:

- *literatura laică:* „Ale turnurilor umbre peste valuri stau culcate” (Grigore Alexandrescu, *Umbra lui Mircea la Cozia*).

• *literatura religioasă*: „Căci către Tine, mă voi ruga, Doamne; dimineața vei auzi glasul meu, dimineața voi sta înaintea Ta și mă vei vedea” (*Psalmul* 5, 2-3); „Și încă departe fiind el, l-a văzut tatăl său și i s-a făcut milă și, alergând, a căzut pe grumazul lui și l-a sărutat” (*Luca* 15, 20); „Vă îmbrățișez iubiții mei, cu multă și părintească dragoste, în această sfântă și dumnezeiască sărbătoare a Învierii Domnului!”⁵¹³.

X.4.2.2. Repetiția

Repetiția (< fr. *répétition* < lat. *repetitio*): folosirea de mai multe ori a aceluiași cuvânt sau a mai multor cuvinte, spre a întări o idee sau o impresie.

Exemple:

• *literatura laică*: „În Moldova, au cei mici despre cei mari acest obicei de pier fără județ, fără vină și fără seamă”⁵¹⁴.

• *literatura religioasă*: „În călătorii adeseori, în primejdii de râuri, în primejdii de la tâlhari, în primejdii de la neamul meu, în primejdii de la păgâni, în primejdii în cetăți, în primejdii în pustiu, în primejdii pe mare, în primejdii între frații cei mincinoși” (2 *Corinteni* 11, 26); „Împăcați-vă toți cu Dumnezeu! Iată izvorul nesfârșit al nemuririi: luați toți care ați murit! Iată râurile nesfârșite ale vieții! Toți faceți-vă nemuritori!”⁵¹⁵.

X.4.2.3. Reversiunea

Reversiunea (< fr. *reversement* < lat. *reversio*) se aseamănă cu repetiția, dar răstoarnă sensul cuvintelor. „Nu trăim ca să mâncăm, ci mâncăm ca să trăim”. Sau, când Mântuitorul Iisus îi ceartă pe farisei că „Sâmbăta a fost făcută pentru om, iar nu omul pentru sâmbătă” (*Marcu* 2, 27). Sau,

⁵¹³ † TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Cuvânt la Învieria Domnului”, în: *Glasul Bisericii*, XV (1966), 9-12, p. 11.

⁵¹⁴ Grigore URECHE, *Letopisețul Țării Moldovei*, „Sub anul 7072” (1564), 184.

⁵¹⁵ Sf. ANDREI CRITEANUL, *Panegiric pentru Sfânta Fecioară*, în PG 97, col. 1096.

alt exemplu: „N-ar trebui să întrebi ce poate face Biserica pentru mine, ci ce poți face tu pentru Biserică”.

X.4.2.4. *Interogația retorică*

Interogația retorică (< fr. *interrogation* < lat. *interrogatio*): procedeul artistic, prin care se adresează o întrebare fără să se aștepte un răspuns, cu scopul de a impresiona și de a-l coopta în răspuns pe interlocutor.

Exemple:

- *literatura laică:* „Voi sunteți urmașii Romei? Niște răi și niște fameni! / I-e rușine omenirii să vă zică vouă oameni!” (Mihai Eminescu, *Scrisoarea a III-a*).

- *literatura religioasă:* „Fiii oamenilor, până când grei la inimă? Pentru ce iubiți deșertăciunea și căutați minciuna?” (*Psalmul* 4, 2); „Spune-mi, pentru ce plângi atâta după cel răposat? Fiindcă era rău? Pentru aceasta se cuvine să dai mulțumire lui Dumnezeu, că au fost curmate răutățile lui. Fiindcă era și blând? Dar tocmai pentru aceasta să te bucuri, că a fost răpit grabnic, înainte de a schimba bunătatea cu răutatea”⁵¹⁶.

Observație: Întrebările retorice sunt recunoscute în tradiția omiletică ca un vector ce ajută la retrezirea atenției ascultătorilor. Totuși, un studiu relativ recent despre persuasiune aduce noi perspective referitor la rolul și folosul întrebărilor retorice. Studiul efectuat de cercetătorii americani Petty, Cacioppo și Heesacker a evidențiat că eficacitatea întrebărilor retorice ține de context și gradul de implicare al ascultătorilor. Când subiecții sunt puternic implicați raportat la tema de față, întrebările retorice pot conduce la un grad aproximativ de distragere, adică la receptarea cu dificultate a mesajului; pe scurt pot scădea performanțele persuasive. Pe de altă parte, când subiecții nu sunt suficient edificați asupra mesajului, întrebările retorice pot spori eficacitatea persuasiunii⁵¹⁷. Se poate conchide că întrebările retorice ajută la retrezirea atenției ascultătorilor, dar *numai în situația când oratorul remarcă o diminuare a interesului pentru cuvântare*.

⁵¹⁶ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Lazăr*, V, 2.

⁵¹⁷ R.E. PETTY et al., „Effects of rhetorical questions on persuasion. A cognitive response analysis”, în: *Journal of Personality and Social Psychology*, XL (1981), 3, p. 439.

X.4.2.5. *Invocația retorică*

Invocația retorică (< fr. *invocation* < lat. *invocatio* – *chemare, invoca*): procedeul prin care scriitorul se adresează direct unui interlocutor imaginar sau pe care îl cunoaște și căruia îi solicită ceva.

Exemple:

- *literatura laică*: „Cum nu vii tu, Țepeș doamne, ca punând mâna pe ei, / Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei, / Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni, / Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni!” (Mihai Eminescu, *Scrisoarea a III-a*).

- *literatura religioasă*: „Mântuiește, Doamne, poporul Tău și binecuvântează moștenirea Ta...”; încheierea unui panegiric: „Părinte, ierarhe Nicolae (sau Vasile etc.), roagă pe Cuvântul, Hristos-Dumnezeu, să mântuiască sufletele noastre!”

X.4.2.6. *Antiteza*

Antiteza (< fr. *antithèse* < gr. ἀντιθεσις; ἀντί – *împotriva* și θέσις – *așezare*) sau *contrastul*: procedeu stilistic bazat pe opoziția dintre două cuvinte, fapte, personaje, idei, termenii puși în antiteză reliefându-se unul prin celălalt.

Exemple:

- *literatura laică*: „Ea bogată, eu sărac; ea curtenită, eu izgonit și disprețuit; ea slabă, mică, palidă, eu voinic mare și rumen” (Barbu Ștefănescu-Delavrancea, *Liniște*);

- *literatura religioasă*: Parabolele *Bogatul nemilostiv* și *săracul Lazăr* (Luca 16, 19-31), *Vameșul și fariseul* (Luca 18, 10-14).

X.4.2.7. *Gradația*

Gradația (< fr. *gradation* < lat. *gradatio*; de la *gradus* – *treaptă*): figură de stil care constă în trecerea treptată, crescândă sau descrescândă, de la o idee la alta și prin care se urmărește scoaterea în evidență a ideii sau nuanțarea exprimării.

Exemple:

• *literatura laică*: „Melancolic cornul sună / *Mai departe, mai departe, / Mai încet, tot mai încet, / Sufletu-mi nemângâiat*” (Mihai Eminescu, *Peste vârfuri*).

• *literatura religioasă*: „Iată, sunteți sătui; iată, v-ați îmbogățit!” (1 Corinteni 4, 8); „Iarăși și iarăși vă vorbesc, căci măcar de nu vor auzi toți, cel puțin vor auzi jumătate; și chiar dacă nu jumătate, a treia parte; iar dacă nu a treia parte, a patra; sau poate zece; de nu zece, cinci; de nu cinci poate măcar unul; și chiar dacă nu va asculta niciunul plata mea e desăvârșită”⁵¹⁸.

X.4.2.8. Eufemismul

Eufemismul (< fr. *euphémisme* < gr. vb. εὐφημεῖν – *a vorbi de bine, a binecuvânta, a vorbi frumos, a aclama*): figura de stil prin care expresiile neplăcute, aspre, jignitoare, se înlocuiesc cu expresii frumoase, plăcute, decente, spre a da stilului demnitate și frumusețe. Se utilizează uneori și pentru *captatio benevolentiae*.

Exemple:

• *în vorbirea curentă*: „Ei nu sunt în relații prea bune” (în loc de *ei sunt certăți*).

• *literatura religioasă*: Mântuitorul Hristos, osândind parazitismul, purtarea fățarnică și asupritoare a fariseilor, spune: „Că leagă sarcini grele și cu anevoie de purtat și le pun pe umerii oamenilor, iar ei *nici cu degetul nu voiesc să le miște*” (Matei 23, 4) (în loc de *ei sunt niște ipocriți și leneși...*); „Bărbați atenieni, în toate vă văd că *sunteți foarte evlavioși...*” (*Faptele Apostolilor* 17, 22) (în loc de „mai aveți multe de făcut pentru evlavia adevărată...”).

X.4.2.9. Corecția

Corecția (< lat. *correctio* – *îndreptare, corectare*): figură retorică prin care oratorul se autocorectează în expresiile folosite, în mod voit, punând

⁵¹⁸ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Câte Eutropiu*, apud Simion S. CAPLAT, „Problema formei în predica Sfântului Ioan Gură de Aur”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXIII (1965), 7-8.

în locul lor altele mai exacte sau mai tari, spre a da mai mult farmec și mai multă vioiciune cuvântării.

Exemple:

- *din vorbirea curentă:* „Ca profesor, doresc să creez o atmosferă plăcută la orele mele, dar nu numai atât, ci să vă transmit cât mai multe informații despre realitățile ce ne înconjoară”;

- *literatura religioasă:* „Și acestea le zic, nu ca să amărăsc pe cel ce zace, ci voind să pun în siguranță pe cei ce stau de față; nu zgândărind ranele cele urâcioase ale suferindului, ci voind să mențin pe cei nerăniți vreodată în sănătate sigură”⁵¹⁹; în necrologul pentru un preot: „Părintele a fost un om al datoriei... Dar, ce zic eu: al datoriei? *A fost un adevărat apostol!*”

X.4.2.10. *Preterițiunea*

Preterițiunea (< fr. *préterition* < vb. lat. *praetereo*, -ire – a trece pe lângă, a lăsa la o parte): procedeu retoric prin care oratorul declară că lasă la o parte unele argumente, despre care totuși vorbește, pentru ca, prin acest mijloc, să le strecoare mai sigur în convingerea auditorilor.

Exemple:

- *literatura laică:* „Spre a vă hotări în aceasta nu voi vorbi de puterea lui Filip, deoarece ar trebui să arăt că el a devenit puternic prin noi, nu printr-însul, ci voi vorbi de persoana lui, ca să vă convingeți cât e de slab în realitate” (Demostene, *Filipica a doua*).

- *literatura religioasă:* „Dacă trebuie să mă laud, nu-mi este de folos, dar voi veni totuși la vedenii și la descoperiri de la Domnul” (2 Corinteni 12, 1), apoi continuă: „Dar fie! Eu nu v-am împovărat. Ci, fiind isteț, v-am prins cu înșelăciune” (2 Corinteni 12, 16); numără apoi toate dovezile sale de apostol: „Dovezile mele de apostol s-au arătat la voi în toată răbdarea, prin semne, prin minuni și prin puteri” (2 Corinteni, 12), ca să se apere împotriva apostolilor mincinoși (2 Corinteni 11, 21- 30); „Nu vorbesc aici

⁵¹⁹ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Către Eutropiu*, apud Simion S. CAPLAT, „Problema formei în predica Sfântului Ioan Gură de Aur”, p. 707.

de celelalte virtuți ale sale: de îndurarea către săraci; de credința sa tare, prin care după cuvântul Evangheliei ar fi mutat și munții; de răbdarea și înfrânarea sa; nu-i descriu viața petrecută în fapte plăcute lui Dumnezeu și folositoare aproapelui. Trec peste toate acestea și vin să încununeze cu laudă ziua morții sale”⁵²⁰.

X.4.2.11. *Anafora*

Anafora (< fr. *anaphore* < gr. ἀναφορά – întoarcere „din nou” / „în sus”, *repetare*): procedeu stilistic care se realizează prin repetarea unui cuvânt sau a unui grup de cuvinte în poziție inițială, în contextul unei relații de simetrie.

Exemple:

- *literatura laică:* „De ce m-ați dus de lângă voi, / De ce m-ați dus de-acasă? / Să fi rămas fecior la plug, / Să fi rămas la coasă” (Octavian Goga, *Bătrâni*).

- *literatura religioasă:* „Aceasta este sfârșitul Testamentelor pe care le-a făcut cu noi Dumnezeu. Aceasta este arătarea adâncurilor ascunse ale neînțelegerii celor dumnezeiești, acesta este scopul care a fost înainte gândit din veci [...], aceasta este siguranța enipostatică a împăcării dumnezeiești [...]. Să spună deci fiecare mamă: *Binecuvântată* ești tu între femei, cea prin care neamurile credincioșilor cu cunoștința strigă: *Binecuvântat* este cel ce vine întru numele Domnului. *Binecuvântată* ești tu între femei, viața cea tainică de Dumnezeu răsădită. *Binecuvântată* ești tu între femei, pământul lucrat de Dumnezeu care a ținut în pânțelele tău ca într-un hambar grâu fără de sămânță”⁵²¹.

Observație: Similar *anaforei* este *paralelismul (reluarea simetrică a aceleiași figuri sintactice)*. Exemplu: „De vrea să se însoare nu-și ia femeie virtuoasă, ci pe cea mai rea din toate; de vrea să-și cumpere casă, nu

⁵²⁰ George ARAMĂ, *Curs de Omiletică*, Atelierele grafice Socec, București, 1903, p. 194.

⁵²¹ Sf. ANDREI CRITEANUL, *Panegiric pentru Sfânta Fecioară*, în PG 97, col. 1092, 865, apud Pr. C. DUȚU, „Panegiricul ca formă...”, p. 126.

cumpără o casă pe măsura unui om liber, ci una să-i aducă cât mai mult venit; de vrea să-și ia o slugă, apoi o ia pe cea mai rea”⁵²².

X.4.2.12. *Antilogia*

Antilogia (< gr. ἀντιλογία – *contradicție, contestație, dispută, controversă*): procedeu retoric prin care se fac afirmații sau negații, în aparență contrare adevărului. Propozițiile folosite în această figură stilistică, la prima vedere, par să fie în contradicție, să se anuleze una pe alta, dar în realitate fiecare exprimă un adevăr.

Exemple:

• *literatura laică*: „*Etiam si tacent, satos dicunt*” („Chiar dacă tac, spun destul” – Cicero).

• *literatura religioasă*: „Ochi aveți și nu vedeți; urechi aveți și nu auziți și nu vă aduceți aminte” (Marcu 8, 18); „Căci cine va voi să-și scape viața o va pierde; iar cine va pierde viața sa pentru Mine și pentru Evanghelie, acela o va scăpa” (Marcu 8, 35); „Era ceva înfricoșător că, cea care a primit ca într-un chivot în pântecele său Viața, este așezată pe pat moartă, fără de suflare”⁵²³.

X.4.2.13. *Exclamația*

Exclamația (< fr. *exclamation* < lat. *exclamo, -are* – *a striga*): figură retorică, prin care se exteriorizează o stare afectivă, arătând bucuria, durerea, admirația, uimirea. Este o emoție spontană propriu-zisă, exprimată printr-o interjecție, substantiv, propoziție sau frază.

⁵²² Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la Matei*, LXXX, 3, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 23, trad. Pr. D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 911.

⁵²³ Sf. ANDREI CRITEANUL, *Panegiric pentru Sfânta Fecioară*, în PG 97, col. 1069, apud Pr. C. DUȚU, „Panegiricul ca formă...”, p. 128.

Exemple:

• *literatura laică*: „O, tempora! O, mores!” („O, timpuri! O, moravuri!” – Cicero, *Catilinare*).

• *literatura religioasă*: „O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cât sunt de necercetate judecățile Lui și cât de nepătrunse căile Lui!” (*Romani* 11, 33); „O, locașule dumnezeiesc și omule pământesc, o, stâlp mort și stâlp dătător de Viață! O, mai curată decât tot omul și decât toată făptura văzută și nevăzută! [...]. Împărăteasă din Iuda! Ia curaj! Să nu-ți fie frică. Serbează sărbătorile tale, Ierusalime! Vociferează, strigă, însoțește cetatea-mamă a lui Dumnezeu, cântă cu vocea lui David, spune tare!”⁵²⁴.

X.4.2.14. *Apostrofa*

Apostrofa (< fr. *apostrophe* < gr. ἀποστροφή – o acțiune de abatere, de întoarcere, de deviere dintr-o direcție, de inovație, un recurs, un refugiu): procedeu stilistic retoric, care constă în întreruperea expunerii, pentru ca vorbitorul să se adreseze direct cuiva, de față sau absent (persoane, ființe, obiecte). Are și sens de mustrare, *apostrofare*.

Exemple:

• *literatura laică*: „Oltule, care-ai fost martor vitejiilor trecute, / Și puternici legioane pe-a ta margine-ai privit, / Cine oar'poate să fie omul care te-a-ngrozit?” (Grigore Alexandrescu, *Umbra lui Mircea la Cozia*).

• *literatura religioasă*: „Tu cel ce zici: Să nu săvârșești adulter, săvârșești adulter? Tu, care urâști idolii, furi cele sfinte? Tu, care te lauzi cu legea, Îl necinstești pe Dumnezeu, prin călcarea legii?” (*Romani* 2, 22-23); „Mă, tu ești fără lumină! Asta nu, zice. Dacă spui că ești ateu, păi asta înseamnă. Cum ești chiar așa întunecat?! Așa întunecat [...], Doamne păzește, să te ferească Dumnezeu să fie întuneric în tine!”⁵²⁵.

⁵²⁴ Sf. ANDREI CRITANUL, *Panegiric pentru Sfânta Fecioară*, în PG 97, col. 1097, apud Pr. C. DUȚU, „Panegiricul ca formă...”, p. 127.

⁵²⁵ Pr. Constantin GALERIU, apud Ioan TOADER, *Metode noi în practica omiletică*, Ed. Arhidiecezană, Cluj-Napoca, 1997, p. 114.

X.4.2.15. *Litota*

Litota (< fr. *litote* < gr. λιτότης – *simplitate, reținere, micime, micșorare*): figura de stil care constă în a spune mai puțin și a face să se înțeleagă mai mult.

Exemple:

• *literatura laică:*

„Măriuca Săvucului, care, drept să vă spun, *nu-mi era urâtă*” (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie – La scăldat*).

• *literatura religioasă:*

› „Cine a măsurat apele cu pumnul și cine a măsurat pământul cu cotul? Cine a pus pulberea pământului în balanță și cine a cântărit munții și văile cu cântarul?” (*Isaia* 40, 12).

› „El stă în scaun deasupra cercului pământului; pe locuitori îi vede ca pe lăcuste; El întinde cerul ca un văl ușor și îl desface ca un cort de locuit” (*Isaia* 40, 22). Practic, profetul mărturisește mărețiile lucrărilor Domnului, în puține cuvinte.

X.4.2.16. *Chiasmul*

Chiasmul (< fr. *chiasme* < gr. χιασμός – *încrucișare*) este o figură de stil care constă în reluarea, în ordine inversă, a două cuvinte sau expresii (încrucișare în „X”).

Exemple:

• *literatura laică:*

„Unii trăiesc ca să uite, alții uită ca să poată trăi” (Nicolae Iorga, *Cugetări*).

„Copilul râde: *Înțelepciunea și iubirea mea e jocul!* / Tânăruț cântă: *Jocul și înțelepciunea mea e iubirea!* / Bătrânul tace: *Iubirea și jocul meu e înțelepciunea!*” (Lucian Blaga, *Trei fețe*).

• *literatura religioasă:*

„Nu înțelegeau că Fiul lui Dumnezeu Celui viu Se va întrupa în trup și carne omenească, pentru ca această carne s-o transfigureze, s-o spiritualizeze, s-o îndumnezeiască”⁵²⁶.

⁵²⁶ Pr. Constantin GALERIU, apud Ioan TOADER, *Retorica amvonului*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, p. 120.

X.4.2.17. *Ironia*

Ironia (< fr. *ironie* < lat. *ironia* < gr. εἰρωνεία – *ironie, sarcasm*): figură de stil caracterizată prin ușoara sau amabila batjocorire a unei persoane, a unui obiect sau a unei idei, rezultat al ciocnirii a două judecăți: una exprimată, socotită ca neadevărată și alta subînțeleasă, cea adevărată. Practic, este o figură de stil prin care se enunță ceva pentru a se înțelege contrariul (vezi DEX).

Exemple:

- *literatura laică:* „Ei, cum să-l trimiți în Cameră, nene, pe stimabilul?” (Ion Luca Caragiale, *O scrisoare pierdută*).
- *literatura religioasă:* „Iar la amiază, Ilie a început să rădă de ei și zicea: «Strigați mai tare, căci doar este Dumnezeu! Poate stă de vorbă cu cineva, sau se îndeletnicește cu ceva, sau este în călătorie, sau poate doarme; strigați tare ca să se trezească!»” (3 Regi 18, 27).

X.4.3. *Figuri de stil specifice literaturii religioase*X.4.3.1. *Antifora*

Antifora (gr. ἀντιφορά – *opozitie, comparație, raport, legătură, corelație*): figură retorică alcătuită din întrebarea pe care și-o adresează autorul, la care răspunsul și-l dă singur. Parțial, se aseamănă cu „întrebarea retorică”.

Exemple:

- „Cum vom asemana împărăția lui Dumnezeu, sau în ce pildă o vom închipui? Cu grăunțele de muștar care, când se seamănă în pământ, este mai mic decât toate semințele de pe pământ” (Marcu 4, 30 -31);
- „Unde este trupul cel foarte dorit al Născătoarei de Dumnezeu? E luat și zboară însoțit de îngeri și de arhangheli și de toate puterile cerești”⁵²⁷.

⁵²⁷ Sf. IOAN DAMASCHIN, *Panegiric la Sfânta Fecioară*, în PG 96, col. 745.

X.4.3.2. *Comunicarea*

Comunicarea (lat. *communico*, -are – a comunica): figura de stil, prin care oratorul se adresează ascultătorilor, făcându-i să gândească și ei ca el în prezentarea unui adevăr. Ca formă, comunicarea este o întrebare des adresată ascultătorilor, ca aceștia să fie mereu asociați în gândire și simțire cu vorbitorul.

Exemple:

- „Deci ce roadă aveți atunci? Roade de care acum vă e rușine; pentru că sfârșitul acelora este moartea” (*Romani* 6, 21);

- „Cel care poate intra, să intre! Cel care are urechi de auzit, să audă! Ne găsim în afară de cele trupești [...]. Astăzi s-a construit poarta cea spre răsărit prin care Hristos va intra și va ieși și poarta va fi închisă, în care poartă Hristos este ușa oilor; Răsăritul este numele Lui!”⁵²⁸;

- „Nu știți voi oare că după cum Dumnezeu a fixat porturile în mări, tot așa a fixat bisericile în orașe, pentru ca, evitând în ele vârtejul zgometelor lumești, să ne bucurăm de cea mai mare liniște?”⁵²⁹.

X.4.3.3. *Prolepsa*

Prolepsa (gr. προκατάληψις – *preemțiune*; presc. πρόληψις – *anticipare*): anticiparea unei eventuale obiecții, pe care o combate încă dinainte de a fi rostită. Din punct de vedere psihologic, folosirea prolepsei oferă un avantaj oratorului și-l pune pe gânduri pe ascultător.

Exemple:

- „Aș fi foarte curios să știu cum îl veți apăra voi, prietenii lui (*pe împricinat*). Îi veți invoca oare tinerețea? Dar acuzatul este un om care a depășit 40 de ani! Ignoranța? Dar el pretinde a fi eruditul secolului! Veți aduce scuza frivolității? Dar el este consilier al Camerei deputaților! Veți

⁵²⁸ Sf. IOAN DAMASCHIN, *Panegiric la Sfânta Fecioară*, în PG 96, col. 667.

⁵²⁹ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilie la Botez*, apud Pr. Nicolae PETRESCU, *Omiletica. Manual pentru Seminariile Teologice*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1977, p. 236.

vorbi oare de considerația pe care trebuie să o avem față de demnitatea pe care o ocupă? Dar el a degradat-o în mod public!”⁵³⁰.

Procedeuul poate fi folosit și în predică, atunci când sunt intuite eventuale contraargumente din partea ascultătorilor. În *Didahii*, Sf. Antim Ivireanul se folosește adesea de acest procedeu retoric:

- „Îngerii tot să mijlocească, sfinții să se roage, dreptii să se cucere, Maica Domnului să mijlocească pentru ca să ia, ticălosul acela de păcătos, dezlegarea păcatelor lui, iar să-l dezlege de păcate, cu puterea lor nu poate niciunul din sfinți. Și pricina este pentru că puterea de a lega și a dezlega nu o au fericirii, în cer, ci o au preoții, oamenii pe pământ”⁵³¹.

- „La ce-ți vei întrebuița bogăția? Ca să te îmbraci cu haină scumpă? Dar îți sunt de ajuns doi coți de pânză ca să îți faci o cămașă, iar o haină pe deasupra îți împlinește toată nevoia de îmbrăcăminte. Îți vei folosi bogăția pentru hrană? Dar îți este de ajuns o pâine ca să îți umpli stomacul!”⁵³².

X.4.3.4. *Epanortoza*

Epanortoza (gr. ἐπανόρθωσις – *corecție*): figură retorică prin care oratorul nu este mulțumit de ceea ce a spus, revine asupra primelor cuvinte folosite, considerându-le prea slabe, corectează discursul folosind alți termeni mult mai puternici. Seamănă cu „corecția”.

Exemplu:

„Dar ce ați ieșit să vedeți? Oare proroc? Da! Zic vouă: și mai mult decât un proroc” (*Luca 7, 26*).

X.4.3.5. *Epimone*

Epimone (gr. ἐπιμονή – *întârziere, încetineală*; acțiunea de a stărui, de a nu înceta; cf. lat. *coacervatio* - *îngrămădire, acumulare*): figură

⁵³⁰ Marioara PETCU, *Retică juridică*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2007, p. 23.

⁵³¹ Apud Eugen NEGRICI, *Antim Ivireanul. Logos și personalitate*, Ed. Du Style, București, 1997, p. 77.

⁵³² Sf. VASILE CEL MARE, *Omilie la cuvântul Evangheliei Sfântului Luca „Voi strica jinițele mele...”*, în PG 31, col. 261 ș.u.

retorică prin care oratorul adresează un șir neîntrerupt de întrebări, fie ascultătorilor, fie adversarilor, spre a-i convinge de un adevăr, pe unii, sau spre a-i aduce la tăcere, pe alții.

Exemple:

- „Oare nu sunt eu liber? Nu sunt eu apostol? N-am văzut eu pe Iisus, Domnul nostru? Nu sunteți voi lucrul meu întru Domnul? N-avem oare, dreptul să mâncăm și să bem?” (1 Corinteni 9, 1-3);

- „Până când, în sfârșit, bani? Până când argint? Până când aur? Până când vin servindu-se? Până când lingușiri de servitori? Până când pahare umplute cu vin?”⁵³³.

X.4.3.6. Etimologia

Etimologia (gr. ἐτυμολογία: ἔτυμος – *real, adevărat, actual, sens adevărat*, și λόγος – *cuvânt*): procedeul care constă în evocarea sensului vechi al unui cuvânt pentru a-i determina mai bine sensul actual, pentru a-l completa cu noi valențe sau pentru a formula un argument.

Exemplu:

- „Iubiții mei, știm că în limba greacă cuvântul *om* se traduce prin *anthropos*”, ceea ce înseamnă mai exact *ființă răsturnată în sus, ființă care privește în sus*. Vameșul, prin poziția pe care o are în templu, părăsește într-un fel verticalul, căci el nu îndrăznește să se uite spre cer, se vede pe sine nedemn de statutul de om, de ființă rațională. De altfel, chiar și imnografia Bisericii noastre mărturisește în mai multe locuri în duhul de pocăință al vameșului: «Doamne, asemănatu-m-am necuvântătoarelor și ca un necuvântător am ajuns»; sau: «Mintea cu totul țărână mi-am făcut». Dar Dumnezeu îi redă vameșului adevărata identitate, îl readuce pe acesta la statutul de ființă cuvântătoare, la statutul de om⁵³⁴.

⁵³³ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Cuvântarea către Eutropiu*, în PG, 52, col. 400 (interesant de observat topica frazei în textul original: „Μέχρι πότε χρήματα; μέχρι πότε ἀργυρος; μέχρι πότε χρυσός; μέχρι πότε οἶνος ἐκχεόμενος; μέχρι πότε κολακείαι οἰκετῶν”).

⁵³⁴ Pr. Constantin GALERIU, *Cuvânt la Duminica Vameșului și a Fariseului*, apud Ioan TOADER, *Retorica...*, p. 116.

X.4.3.7. *Suplicația*

Suplicația (lat. *supplicatio* – *rugăciune publică*): figură retorică prin care oratorul îi roagă fierbinte pe ascultători ca să urmeze povățuirile morale date.

Exemplu:

- „Eu te îndemn, deci, stăruitor în fața lui Dumnezeu și a lui Iisus Hristos, Care va să judece viii și morții, la arătarea Lui și în împărăția Lui. Propovăduiește cuvântul, stăruiește cu timp și fără timp, mustă, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelungă-răbdarea și învățătura” (2 Timotei 1, 2).

X.4.3.8. *Prosopopeea*

Prosopopeea (gr. προσωποποιία – *personificare*): figură retorică prin care dăm glas prin gura vorbitorului unei persoane absente, defuncte; sau dăm glas obiectelor, plantelor, pământului.

Exemple:

- „S-au dus odată copacii să-și ungă împărat peste ei și au zis către măslin: Domnește peste noi! Iar măslinul a zis: Lăsa-voi eu oare grăsimea mea, cu care se cinstește Dumnezeu și oamenii se mândresc și mă voi duce prin copaci? Atunci copacii au zis către smochin: Vino tu și domnește peste noi! Dar și smochinul a răspuns: Să-mi las eu oare dulceața mea și fructul meu cel bun și să mă duc să cârmuiesc copacii? Apoi au zis copacii către vița de vie: Vino tu de domnește peste noi!” (Judecătorii 9, 8-12).

- „Se întreceau secolele care dintre ele să se laude cu nașterea ta [...]. Veselește-te pentru ea, cerule! Pentru că pe tine imitându-te, ea pe Domnul cel neîncăput în ceruri fără micșorare L-a cuprins în sine. Saltă pentru ea, pământule! [...] Iată, deci, pământul o laudă, o slăvește, o vestește, fecioarele cele mari, scutecele nașterii, minunile mormântului!”⁵³⁵.

⁵³⁵ Sf. IOAN DAMASCHIN, *Panegiric pentru Fecioara Maria*, în PG 97, col. 881.

X.4.4. *Precizări utile*

Din multitudinea de figuri stilistice unele pot avea un efect mai puternic asupra ascultătorilor, pot aduce acea ruptură de ritm care să ajute la buna receptare a prediciei, ca de exemplu: întrebările retorice, corecția, anafora, paralelismul, repetiția, reversiunea, comparația, metafora, personificarea, hiperbola. În același timp, figurile de stil pot imprima ritm prediciei, pot nuanța și întări sentimentele, pot crea contraste, sinonimii (apropieri de termeni sau expresii), care ajută la ușurarea înțelegerii și percepției mesajului central. Din punct de vedere psihologic, percepția umană este coordonată de niște legi precise care se bazează pe sinonimie, contraste, paralelism, aspect estetic etc. De exemplu, când predicatorul simte că trebuie schimbat ritmul cuvântării, ca să rețrezească atenția ascultătorilor, poate folosi întrebările retorice sau corecția. Iar când vede că oamenii sunt obosiți – pentru că slujba a durat mai mult decât în mod obișnuit – predicatorul poate folosi procedee care stimulează activitatea senzorială sau imaginile, adică figurile retorice: metafora, comparația, hiperbola, personificarea etc.

Când predicatorul dorește să accentueze anumite elemente mai importante are la îndemână procedeele retorice cu caracter repetitiv cum sunt: paralelismul, antiteza, repetiția. Repetarea unor idei este indicată doar în cazul în care predica are o temă complexă, iar ideile sunt mai greu de asimilat pentru ascultători. Altfel, repetarea cuvintelor, a expresiilor și a ideilor se transformă într-un balast pentru predică.

Figurile de stil enumerate mai sus îl pot ajuta pe un predicator lipsit de experiență să-și îmbunătățească predicile. Prin exercițiu continuu, adică prin căutarea de noi și noi exemple (ale acestor figuri de stil, dar și altele) se ajunge la îmbunătățirea stilului personal.

X.5. **Procedee stilistice contraindicate**

X.5.1. *Folosirea persoanei I singular (eu)*

Un studiu recent a evidențiat că „auto-referirea subminează eficacitatea prediciei”, atenționând asupra folosirii persoanei I singular

(eu) în predică, pentru că impune asupra cuvântării o notă mult prea personală, știrbind din autoritatea sacră. Genul de exprimare familiară: „Mi s-a întâmplat ceva nostim în drum spre biserică astăzi”, nu este prea benefică pentru predică, dar poate constitui un mijloc de apropiere față de credincioși într-un simplu dialog pe teme mai mult sau mai puțin teologice. Privind la exemplul Mântuitorului Hristos observăm că niciodată nu spune: „Lăsați-mă să vă spun despre ce Mi s-a întâmplat, pe cine am întâlnit sau ce cred Eu...”⁵³⁶, ci li se adresează direct oamenilor: „Fericiți...” (Matei 5) sau „Dacă vrea cineva să vină după Mine...” (Matei 10, 24).

În cazul în care predicatorul începe să centreze cuvântarea pe propria-i persoană riscă să transforme vestea cea bună într-un simplu sfat (mai bun sau mai rău), iar predica riscă, la rândul ei, să devină doar un moment educațional sau o lecție moralizatoare. De aceea, el este invitat să-i cheme pe ascultători la o participare reală în timpul predicii, adresându-se direct lor.

X.5.2. Folosirea abuzivă a termenilor teologici cu înțeles profund

În perioada contemporană, puțini credincioși practicanți și un număr nesemnificativ din cei care nu participă regulat la slujbe mai cunosc sensul profund al expresiei „mântuire obiectivă” sau „mântuire subiectivă” ori „transsubstanțiere”. Pentru cei mai mulți, aceste cuvinte au o semnificație pozitivă, însă înțelesul sacru al cuvintelor s-a diluat atât de mult încât riscă să devină cu totul străin⁵³⁷.

În același pericol se află și cuvinte ca „milă”, „viață”, „credință” și chiar „Dumnezeu”. Prin întrebuințare excesivă în predici sau în dialogul parohial, expresii de genul „Dumnezeu vrea”, „Dumnezeu știe”, „Dumnezeu spune”, produc un efect de saturație în rândul ascultătorilor și o iminentă respingere. Pe de altă parte, folosirea excesivă duce la demonetizare și le diluează înțelesul sacru, dându-le un caracter neutru. Pericolul desacralizării termenilor teologici vine din două direcții: pe de o parte,

⁵³⁶ W. BROSEND, „Enough about me”, în: *Christian Century*, CXXVII (2010), 4, p. 35.

⁵³⁷ André LENDGER, *Prêcher ou essayer de parler juste*, Éd. du Cerf, Paris, 2002, p. 15.

ruptura care se adâncește între viața credincioșilor (trăirea cuvintelor teologice prin fapte concrete) și noțiunea respectivă, pe de altă parte, din excesul de utilizare și, implicit, din banalizarea sensului teologic.

X.5.3. Folosirea clișeeilor persuasive

Clișeele persuasive de tipul: „Cred că sunteți cu toții de acord...”, sau: „Vreau să fie clar un lucru” sau „Vreau să spun că...”, trebuie evitate cu grijă.

X.5.4. Folosirea jargonului

Jargonul, adică utilizarea unor termeni tehnici, este specific aproape tuturor domeniilor de activitate și se caracterizează prin folosirea de prescurtări, cuvinte și expresii de specialitate, simboluri sau semne etc., care sunt înțelese doar de cei care fac parte din branșa respectivă. Dar folosirea excesivă a jargonului teologic reprezintă un element de uniformizare a gândirii și implicit a exprimării. Bunăoară, autorii americani Andrew Leigh și Michael Maynard dezaprobă cu severitate folosirea jargonului în discursurile publice: „Jargonul ucide prezentarea” și poate fi perceput ca semn de agresivitate pentru publicul care nu-l cunoaște.

X.5.5. Exprimarea pleonastică

Pleonasmul reprezintă o abatere de la corectitudinea gramaticală și rezultă din folosirea mai multor cuvinte decât este necesar. De obicei, este vorba de cuvinte cu valoare egală, care dublează sensul ideii. Câteva exemple: „moș bătrân”, „avansați înainte”, „a suprapune peste”, „mai superior”, „intră înăuntru”, „ieși afară”, „taci din gură”, „am văzut cu ochii mei”, „am auzit cu urechile mele”.

În predică, pentru păstrarea unei imagini în ochii ascultătorilor mai citiți, este bine ca astfel de dublări să fie evitate. Există însă și excepții: pleonasmul literar sau dogmatic, cum ar fi cuvintele „preasfânta” sau

„precurata”, adresate Maicii Domnului. Adjectivele „curat” și „sfânt” nu au nevoie de întărire a sensului lingvistic, totuși, din punct de vedere dogmatic, preasfințenia și preacurăția Maicii Domnului constituie o realitate care trebuie exprimată chiar și prin expresii aparent pleonastice.

De obicei, în spatele pleonasmului stă dorința unui vorbitor de a da mai multă forță gândirii și exprimării, rezultând însă doar un efect de redundanță.

X.5.6. Folosirea superlativelor

Folosirea lor în discursul public, implicit în predică, nu are efecte pozitive. Din contră, se recomandă evitarea lor, mai ales a cuvintelor care nu au o semnificație foarte clară, precum: „nemaipomenit”, „super”, „excepțional” etc. În literatura de specialitate, aceste adjective, care ajută la formarea superlativului, sunt numite „adjective leneșe”: *extraordinar, minunat, fabulos, formidabil, memorabil* etc. În general folosirea acestor adjective, care nu au o utilitate precisă, nu au un conținut exact, nu descriu nimic, încearcă doar să mascheze lipsa de pregătire într-un anumit domeniu.

X.6. Concluzii

Studierea stilului și practica analizei stilistice se impun tot mai mult în ultimii ani, ca procedee utile atât pentru filologi, în general, cât și pentru teologii preocupați de a cunoaște mai temeinic structura textelor literare și religioase, esența inovației scriitoricești în sfera compoziției, ori în sfera expresiei, de care se leagă direct, intim, ideile, orientările, țelurile unui autor. Analiza stilistică ne ajută să distingem mai precis originalitatea unui scriitor în raport cu alții și ne ferește de etichete generale, aproximative, care nu pot constata convingător acele diferențieri subtile, de calitate, dintre un limbaj individual și altul. Analiza stilistică îmbogățește cunoștințele de fonetică, lexic și gramatică, figuri de stil etc., contribuind, astfel, la mai buna precizare a originalității unei opere literare și, în speță, a unei cuvântări bisericești.

Așadar, valorificarea figurilor de stil este extrem de binevenită în discursul bisericesc. Ele au fost utilizate, mai întâi, de autorii inspirați ai Scripturii și se regăsesc din abundență în predicile Sfinților Părinți. Specialiștii în elocință au dat nume fiecărei figuri, însă nu este atât de important să cunoaștem denumirile în sine, cât să știm cum să le uzităm efectiv. Dacă predica este lipsită de aceste ornamente literare, ea nu are farmecul încântător și atractiv pentru ascultători, iar dacă este prea aglomerată, îi obosește și nu le mai suscită interesul pentru frumusețea lor sau ajung să urmărească numai figurile stilistice, neglijând fondul cuvântării. Practic, figurile de stil trebuie folosite numai acolo unde termenii obișnuiți nu pot reda cu fidelitate ideea pe care dorim să o exprimăm. Bunăoară, niciodată cuvintele obișnuite nu vor putea înlocui o hiperbolă. Pentru a arăta ceva extraordinar, de nedescris, amplificarea pe care o vom face cu ajutorul acestei figuri de stil va pune mai bine în valoare ideea pe care dorim să o subliniem, iar efectul va fi altul. Dacă spunem, de exemplu, că Apostolul Petru a vărsat o mare de lacrimi după ce s-a lepădat de Iisus, „mare de lacrimi” poate ilustra mult mai bine regretul de care a fost cuprins Petru, decât dacă am spune, sec, „multe lacrimi”.

În esență, figura de stil trebuie să fie în serviciul ideii pe care o subliniază, proporțională cu aceasta și să nu fie folosită în mod artificial, întrucât figurile rău întrebuințate pot fi o piedică în calea receptării mesajului. Cea mai clară metaforă exprimă numai în mod indirect ceea ce vrem să transmitem. Figurile stilistice au rolul de a sensibiliza, de a trezi atenția. Sunt adevăruri pe care le-am rostit în biserică de zeci de ori și ele nu i-au mișcat pe ascultători. Când ascultătorul este sensibilizat, când i-am stârnit interesul și curiozitatea, el este pregătit să asculte și apoi să pună în practică cele auzite. Funcția faptică pe care o au unele figuri nu poate fi neglijată. Atunci când vorbitorul citește în ochii ascultătorilor o mică neatenție, o mică indiferență, întrebarea retorică, bunăoară, va fi mijlocul ideal de reînnoare a contactului cu ascultătorii, fiind invitați să se implice în mod direct în mesajul care este transmis și, astfel, nu mai pot rămâne pasivi.

Argumentul singur poate să rămână în sfera rațională, pe când figura literară face trecerea de la partea rațională spre sentiment și voință. Figurile stilistice, așadar, nu servesc numai pentru a înfrumuseța discursul, ci stau în serviciul argumentării, având și un rol persuasiv. Găsirea figurilor de stil

potrivite pentru fiecare situație depinde în mare măsură de arta și dibăcia predicatorului, figura retorică având un rol capital în comunicarea orală. De aceea, cuvântătorul bisericesc să-și îndrepte atenția în primul rând asupra materiei care constituie subiectul predicii și numai în rândul al doilea să se preocupe de figurile stilistice. El nu trebuie să apară în predică numai ca un căutător de figuri de stil, neglijând buna închegare a ideilor. Preotul predicator trebuie să caute figuri stilistice în primul rând în Sfânta Scriptură, figuri care, din punct de vedere al frumuseții retorice, sunt potrivite pentru orice fel de cuvântare. În felul acesta, figurile de stil apar ca ornamente organice și naturale, iar nu ca elemente artificiale, mult căutate de predicator. Folosirea înțeleaptă a ornamentelor literare în predică este condiționată, ca și în alte activități, de două elemente: pregătirea teoretică, profesională, a preotului și entuziasmul său personal cu care iese la predică, deoarece „din prisosul inimii grăiește gura” (Matei 12, 34).

Între elocvența bisericească și cea profană există o certă afinitate naturală ca formă, dar, față de oratoria profană, predica se raportează altfel: *referitor la trecut* – prin originea ei dumnezeiască; *referitor la viitor* – prin scopul ei absolut și etern (*mântuirea credincioșilor*); *referitor la prezent* – prin conținutul său revelat, în ea aflându-se cuvântul lui Dumnezeu, făcându-se crainicul apostolic și evanghelic, totodată, continuatoarea lui, prin explicarea și aplicarea lui corectă la viața actuală a Bisericii. Predica ține seamă de calitățile retorice, însă le folosește exclusiv în misiunea ei de vestire a Împărăției lui Dumnezeu. Elocința profană se distinge prin forma ei prelucrată și cizelată, în timp ce predica se distinge prin conținutul său revelat și decisiv, vital atât aici, cât și în veșnicie. Aceasta nu înseamnă că predicatorii actuali nu trebuie să țină seama de beneficiile pe care le aduce un stil îngrijit, prin utilizarea figurilor stilistice de cuvinte și a celor retorice, cu dreaptă proporționalitate. Însă stilul bisericesc trebuie să păstreze, cu deosebire, mireasma dulce a cuvintelor liturgice tradiționale, transmise cu sfințenie de înaintași. Iar grija aceasta trebuie să aparțină în primul rând preotului predicator. Arhimandritul Iuliu Scriban, o vreme profesor la Facultatea de Teologie din București (1941-1943), a publicat în 1938 un studiu-testament pentru toți slujitorii români ai Altarelor, intitulat *Datoria preotului către limba bisericească*, în care spune la un moment dat:

„Preotul este om cu carte. Pe el îl putem face să înțeleagă mai bine darul frumos pe care Biserica îl are în limba cu care ea a lucrat până acum în sânul neamului. De aceea este o întrebare foarte sănătoasă și la locul ei a sta de vorbă azi despre limba Bisericii. Preotul, având a apăra neamul de multe furișări străine în sânul lui, trebuie să-și dea seama de unele ca acestea și să privească drept sarcină a lui și pe cea privitoare la «limba vechilor cazanii» [...]. Făcând așa, preotul va fi un luptător fără sabie și pușcă, dar apărător deplin și adevărat al acestei duioase moșteniri a trecutului, care este limba noastră de la Traian până azi”⁵³⁸.

În sfârșit, cuvântul zidește atunci când se îmbină armonios conținutul mântuitor al mesajului, acuratețea limbii, o formă adecvată de prezentare și urmărirea unui scop binecuvântat al vorbirii.

Subiect pentru seminarizare

1. Analizarea figurilor stilistice de cuvinte și a figurilor stilistice retorice pe texte de predici din cele patru genuri omiletice (omilia, predica tematică, pnegiricul și pareneza).

BIBLIOGRAFIE

I. Dicționare

Dicționarul Explicativ al Limbii Române, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1988;

Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2005;

Breban, Vasile, *Dicționarul limbii române contemporane*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980;

Fierăscu, C., Ghiță Gh., *Mic dicționar îndrumător în terminologia literară*, Ed. Ion Creangă, București, 1979;

Gaffiot, Felix, *Dictionnaire Latin-Français*, Hachette, Paris, 1934;

Lampe G.W.H., *A patristic greek lexicon*, Clarendon Press, Oxford, 1961.

⁵³⁸ Arhim. Iuliu SCRIBAN, *Datoria preotului către limba bisericească*, Sibiu, 1938, pp. 14, 29.

II. Cărți, studii, articole

- Andrău, Ioan, *Elemente de teorie literară pentru elevi*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1986;
- Aristotel, *Retorica*, trad. Maria-Cristina Andrieș, Ed. IRI, București, 2004;
- Bârboi, Constanța, *Limba și literatura română pentru examenele de bacalaureat și admitere în facultăți*, Ed. Recif, București, 1996;
- Brosend, William, „Enough about me”, în: *Christian Century*, CXXVII (2010), 4;
- Cristescu, Grigore Pr., „Predică și predicator în vremea noastră”, în: *Studii Teologice*, II (1950), 3-6, pp. 137-157;
- Dura, Nicolae Pr., *Propovăduirea Cuvântului și Sfintele Taine* (teză de doctorat), Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998;
- Duțu, Constantin Pr., „Întâlnirea predicii creștine cu retorica greco-romană”, în: *Studii Teologice*, XLIII (1991), 2, pp. 102-162;
- Duțu, Constantin Pr., „Panegiricul ca formă a predicii în trecut și astăzi. Actualitatea lui pastorală” (teză de doctorat), în: *Ortodoxia*, XLIV (1992), 1-2, pp. 97-187; 3-4, pp. 97-182; *Ortodoxia*, XLV (1993), 1-2, pp. 103-276;
- Gogjar, Mihai Pr., *Stilul literar religios* (ms. comp., teza de doctorat, sub îndrumarea Pr. Prof. V. Gordon), București, 2011;
- Gordon, Vasile Pr., „Factori ai reușitei predicii”, în: *Studii Teologice*, L (1998), 3-4, pp. 86-103;
- Ioan, Dumitru, Molan, Vasile, *Literatura română pentru bacalaureat și admitere în facultăți*, Ed. Teora, București, 1999;
- Ioan Gură de Aur, Sf., *Despre Preoție*, IV, 6, în vol. Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie de Nazianz, Sf. Efreim Sirul, *Despre Preoție*, trad. Pr. D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007;
- Hristea, Theodor, *Sinteze de limba română*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972;
- Hristea, Theodor, „Structuri pleonastice în presa actuală românească”, în vol. *Stil și limbaj în mass-media din România*, Ilie Rad (coord.), Ed. Polirom, Iași, 2007;
- Lender, André, *Prêcher ou essayer de parler juste*, Cerf, Paris, 2002;
- Petrescu, Nicolae Pr., *Omiletica. Manual pentru Seminarile Teologice*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1977;
- Petty, Richard, Cacioppo, John T., Heesacker, Martin, „Effects of rhetorical questions on persuasion. A cognitive response analysis”, în: *Journal of Personality and Social Psychology*, XL (1981), 3;
- Pușcariu, Sextil, *Limba română*, vol. II: *Rostirea*, Ed. Academiei Române, București, 1994;
- Scriban, Iuliu Arhim., *Datoria preotului către limba bisericească*, Sibiu, 1938;
- Toader, Ioan, *Retorica amvonului*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002;
- Vines, Jerry, Shaddix, James, *Power in the pulpit. How to prepare and deliver expository sermons*, Ed. Moody, Chicago, 1999.

XII. ANEXA: MODELE DE PREDICI PENTRU CELE PATRU GENURI OMILETICE

XII.1. OMILII

XII.1.1. Omilie exegetică

*Tâlcuirea Evangheliei Duminicii Tuturor Sfinților*⁵⁶⁵
(Matei 10, 32-33, 37-38; 19, 27-30)

Frați creștini,

Cu multă evlavie cinstește marele Proroc David pe prietenii lui Dumnezeu, zicând: „Prin sfinții care sunt pe pământul Lui minunată a făcut Domnul toată voia întru ei” (*Psalmul* 15, 3). De aceea, prin învățătura dumnezeieștilor Scripturi fiind povățuiți, noi, creștinii, cinstim pe toți prietenii lui Dumnezeu, adică pe sfinți, ca pe niște păzitori ai poruncilor lui Dumnezeu, ca pe niște luminate pilde ale faptelor bune, ca pe niște făcători de bine ai firii omenești. Pe fiecare dintre sfinții știuți îi cinstim în chip deosebit; dar sunt mulți și neștiuți de noi, fiindcă numărul lor, în cursul veacurilor, s-a înmulțit, și până la sfârșitul veacurilor se va înmulți. Pentru aceasta odată în an noi prăznuim pomenirea tuturor sfinților și cu evlavie cinstim pe toți cei știuți și neștiuți: pe dreptii cei mai înainte de Legea lui Moise, pe proroci, pe Apostolii lui Hristos, pe mucenici, pe mărturisitori, pe păstori, pe învățători, pe cuvioși, pe toți cei de la Adam și până acum, care s-au săvârșit în dreapta credință și prin faptele lor bune au slăvit pe Dumnezeu, îi laudăm, ferim și-i rugăm să mijlocească pentru noi la Dumnezeu. De aceea și Evanghelia ce s-a citit astăzi, fiindcă

⁵⁶⁵ Extrasă din vol. *Cazania*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2014, pp. 133-141.

cuprinde cuvintele ce i-au îndemnat pe ei la credința fierbinte către Dumnezeu și la dragostea desăvârșită față de El, cât și cuvintele ce arată răspălțirile lui Dumnezeu date sfinților, cu toată cucernicia și luarea-aminte să o ascuți.

„Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri” (Matei 10, 32).

Cel care va mărturisi înaintea oamenilor că Eu sunt Hristos, Fiul lui Dumnezeu, voi mărturisi și Eu înaintea Tatălui Meu, Celui din ceruri, că omul acela este un adevărat ucenic al Meu. Dar pentru ce Dumnezeu cere mărturisirea credinței noastre înaintea oamenilor? Când inima noastră crede că Hristos este Fiul lui Dumnezeu, ce nevoie mai este ca să mărturisim aceasta și înaintea oamenilor, mai cu seamă când această mărturisire aduce primejdie de moarte? Fiindcă omul este alcătuit din suflet și trup, iar după învierea cea din morți și după judecata lumii se slăvește de către Dumnezeu nu numai sufletul, ci și trupul – pentru aceasta la orice faptă bună ia parte nu numai sufletul, ci și trupul. Sufletul primește cele crezute, ca să se arate drept înaintea lui Dumnezeu, ca unul care a lepădat toată minciuna și a îmbrățișat adevărul. Trupul, adică gura, buzele și limba, mărturisesc ceea ce crede sufletul, ca să dobândească omul mântuirea cea veșnică, după cum ne spune Sfântul Apostol Pavel, zicând: „De vei mărturisi cu gura ta că Iisus este Domnul și vei crede în inima ta că Dumnezeu L-a înviat pe El din morți, te vei mântui” (Romani 10, 9). Credința fără mărturisire este credință ascunsă, fățarnică și nedesăvârșită. Când una credem cu inima și alta mărturisim cu gura, atunci suntem fățarnici și mincinoși. Dacă credem cu inima, iar pentru vreun alt scop lumesc nu mărturisim cele crezute înaintea oamenilor, suntem mici la suflet și iubitori de viață pământească. Credința mărturisită înaintea oamenilor este o credință desăvârșită și nefățarnică. Cel care crede cu inima și mărturisește cu gura, acela are credință bine întărită, adevărată; acela are credință mai mare decât frica de oameni, și dragostea către Dumnezeu mai mare decât viața sa. Dar de ne va lipsi o astfel de mărturisire, oare ne va lipsi și mântuirea? Ne răspunde Mântuitorul prin cuvintele următoare: „Iar de cel care se va lepăda de Mine înaintea oamenilor și Eu Mă voi lepăda de el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri” (Matei 10, 33).

Hotărâre înfricoșată și dreaptă! Te-ai lepădat, zice Domnul, înaintea oamenilor, spunând că Eu nu sunt Dumnezeu, Mă voi lepăda și Eu de tine înaintea Tatălui meu, Care este în ceruri, mărturisind că tu nu ești ucenic credincios al Meu. Pentru aceasta prea lăudații mucenici nu s-au lepădat de Hristos, ci au răbdător toate chinurile cumplite, și-au vărsat sângele, au primit moartea cu bucurie și, până la suflarea lor cea mai de pe urmă, cu îndrăzneală au mărturisit înaintea împăraților și a tiranilor că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu și Izbăvitorul lumii. Însă vai și amar de omul care se va lepăda de numele cel mântuitor al lui Iisus Hristos, fie pentru dobândirea bogăției și slavei, fie pentru scăparea de suferințe sau frica de moarte! Chiar și astfel, Petru a rămas iarăși Apostol și prieten al lui Iisus Hristos și

sfânt și după ce s-a lepădat cu jurământ și cu anatema de Hristos! Dumnezeu nu-l scoate afară pe cel ce se întoarce și vine la El. Petru a plâns îndată după lepădare, cu amar, iar după Înviere, de trei ori a mărturisit că iubește pe Hristos. Pe Acela de care s-a lepădat în curtea arhiereului, el L-a propovăduit ca Dumnezeu adevărat în toate cetățile și orașele și pentru numele Lui și-a vărsat sângele său și moarte pe cruce a suferit. Drept aceea, lacrimile și mărturisirea întreită au curățit păcatul lepădării și au întors harul, iar propovăduirea credinței și moartea pentru Hristos i-au dat lui sfântenia. Și, legiuind Domnul acestea, pentru credința și dragostea ce trebuie să le avem către Dănsul, pe urmă a poruncit, zicând:

„Cel ce iubește pe tată ori pe mamă mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine; cel ce iubește pe fiu ori pe fiică mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine” (Matei 10, 37).

Vezi, frate creștine, că Domnul n-a zis așa, simplu: „Cel ce iubește pe tată ori pe mamă”, ci a adăugat cuvintele „mai mult decât pe Mine”, pentru că pe tată și pe mamă, pe fiu și pe fiice, nu numai legea firii ne obligă să-i iubim, ci și porunca lui Dumnezeu ne spune să-i iubim și în tot chipul să-i ocrotim, înconjurându-i de toată grija noastră. Însă se cade ca măsura dragostei către ei să fie cu mult mai mică decât dragostea noastră față de Dumnezeu. Dragostea către Dumnezeu trebuie să covârșească în toate și prin toate pe cea către părinți și copii. Cinstește și iubește pe tatăl tău și pe mama ta și cu tot respectul supune-te lor, dar, de te sfătuiesc pe tine tatăl sau mama ta să te lepezi de credință, atunci să nu te rușinezi de fața lor și să nu ascuți porunca lor. Iubește pe tatăl tău și pe mama ta și poartă grijă de dâșii, cu toată sânguința, dar, de te îndeamnă pe tine tatăl tău sau mama ta să furi, să mărturisești lucruri mincinoase sau să calci vreuna din poruncile lui Dumnezeu, atunci să nu-i ascuți pe dâșii; să nu cinstești, deci, mai mult pe părinții tăi decât pe Dumnezeu, și să nu calci vreo poruncă dumnezeiască, pentru dragostea părinților tăi.

Iubește cât vrei pe fiul tău și pe fiica ta, iar dacă ei te împiedică în credința ta și te îndeamnă la călcarea poruncilor lui Dumnezeu, să nu-i iubești mai mult decât pe Dumnezeu, după cum și Scriptura spune: „De te va îndemna în taină fratele tău, fiul tatălui tău, sau fiul mamei tale, sau fiul tău, sau fiica ta, sau femeia de la sânul tău, sau prietenul tău care este pentru tine ca sufletul tău, zicând: Haidem să slujim altor dumnezei, pe care tu și părinții tăi nu i-ai știut, să nu te învoiești cu ei, nici să-i ascuți; să nu-i cruțe ochii tăi, să nu-ți fie milă de ei, nici să-i ascunzi” (Deuteronomul 13, 6, 8). Cel ce iubește pe părinții sau pe copiii săi mai mult decât pe Dumnezeu nu este ucenic vrednic al lui Hristos și nu este vrednic să moștenească Împărăția Cerurilor. Dar de vom iubi pe Dumnezeu mai mult decât pe rudele noastre, oare ne vom face, numai prin aceasta, vrednici de Împărăția lui Dumnezeu? Nu! Dragostea aceasta singură nu ajunge, pentru că nu este dragoste desăvârșită. Se cade să iubim pe Dumnezeu nu doar mai mult decât pe rudeniile noastre, ci mai mult decât pe noi înșine. Pentru aceasta a adăugat Domnul nostru, mai departe, cuvintele:

„Și cel ce nu-și ia crucea și nu-Mi urmează Mie nu este vrednic de Mine” (Matei 10, 38).

Sfântul Apostol Pavel ne spune că „cei ce sunt ai lui Hristos Iisus și-au răstignit trupul împreună cu patimile și cu poftele” (*Galateni* 5, 24). Iar despre sine zice: „Mie să nu-mi fie a mă lăuda decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine, și eu pentru lume” (*Galateni* 6, 14). Deci acela care își ia crucea sa, își stăpânește trupul și fuge de dulcele vieții acesteia, se face purtătorul crucii, care va omori patimile trupului și poftele lui, din lumea aceasta. Dar cum mergem după Hristos? Cum îl urmăm? Mergem pe urmele Lui dacă viețuim și noi precum a viețuit El, pentru că „Hristos a pățimit pentru voi, lăsându-vă pildă, ca să pășiți pe urmele Lui” (*1 Petru* 2, 21). Așadar, omul care urmează lui Hristos, acela pune înaintea ochilor lui, ca pe o pildă vie, viața Mântuitorului și urmează din toate puterile poruncile Sale. Pentru aceasta Sfântul Apostol Pavel, care a urmat lui Hristos, zicea: „Fiți următori ai mei, precum și eu sunt al lui Hristos” (*1 Corinteni* 11, 1), pentru că adevăratul ucenic al lui Hristos întâi își omoară patimile trupului și poftele lumii acesteia, apoi se îndreaptă după poruncile Domnului Hristos. De aceea și Iisus a spus mai întâi: „Cel ce nu-și ia crucea”, apoi „și nu-Mi urmează Mie”. Deci cel ce nu va împlini aceste două îndemnuri nu este vrednic să fie ucenicul lui Iisus Hristos și să se învrednicească de cereasca Împărăție a lui Dumnezeu.

„Atunci Petru, răspunzând, I-a zis: Iată noi am lăsat toate și ți-am urmat ție. Cu noi oare ce va fi?” (*Matei* 19, 27)

Petru a răspuns acestea nu când a zis Domnul cuvintele despre care am vorbit până acum, ci când a învățat pe tânărul bogat despre desăvârșire, zicând: „Dacă voiești să fii desăvârșit, du-te, vinde averea ta, dă-o săracilor și vei avea comoară în cer; după aceea, vino și urmează-Mi” (*Matei* 19, 21). Aceste cuvinte, dimpreună cu cele ce urmează, s-au pus în această Sfântă Evanghelie a praznicului de astăzi fiindcă aceste graiuri vorbesc despre faptele cele bune ale sfinților și despre răsplătirea lor de către Dumnezeu. Ce a vrut să spună Petru prin cuvintele: „Iată, noi am lăsat toate și Te-am urmat pe Tine; oare, ce va fi nouă?” Un pescar sărac ca Petru n-a putut lăsa altceva mai mult decât: luntrea, mreaja, trestia și undița, lucruri de mic preț, dar scumpe lui, după cum celor bogați le sunt scumpe și iubite lucrurile lor mari și de valoare. Dumnezeu, Cel ce caută la cugetul omului iar nu la numărul lucrurilor lui, răsplătește deopotrivă și pe bogat și pe sărac. Petru însă a mai înțeles prin aceste cuvinte și cele ce se referă la patimile omului. Apostolii au lăsat greșelile vrăjmașilor, smintelile lumii, odihna trupului și deșertăciunea lumii. Deci Petru, fiind luminat de Dumnezeu, a grăit așa, ca să ne învățăm, prin întrebarea lui și prin răspunsul Domnului nostru, că fiecare din cei care cred în Hristos, bogat și cu dregătorie înaltă, fie om sărac și neabăgat în seamă, stăpân, slugă, împărat, de orice

vârstă și stare, dacă vrea, poate să zică lui Iisus Hristos, ca și Petru: „Iată, eu am lăsat toate!” Iată, eu am lăsat toată avuția mea, fie ea cât de multă și scumpă, fie ea cât de puțină și de nimic; iată, am lăsat invidia, ura, răzbunarea; iată, am lăsat nedreptatea, lăcomia, iubirea de argint; iată, am lăsat îmbuibarea pânteceleui, beția, necurăția; iată, am lăsat tot păcatul! Și ce le făgăduiește dumnezeiescul Învățător celor ce au lăsat toate și au mers după Dânsul?

Iar Iisus le-a zis: Adevărat zic vouă că voi cei ce Mi-ați urmat Mie, la înnoirea lumii, când Fiul Omului va ședea pe tronul slavei Sale, veți ședea și voi pe douăsprezece tronuri, judecând cele douăsprezece seminții ale lui Israel (Matei 19, 28).

Domnul numește *înnoirea lumii* prefacerea întregii făpturi, cu prilejul celei de a doua veniri a Lui, când toată făptura se va înnoi din stricăciune într-o nestricăciune, după cum ne spun Sfinții Apostoli, zicând că „făptura însăși se va izbăvi din robia stricăciunii, ca să fie părtașă la libertatea mării fiilor lui Dumnezeu” (*Romani* 8, 21), a celor care „așteptăm, potrivit făgăduințelor Lui, ceruri noi și pământ nou, în care locuiește dreptatea” (*2 Petru* 3, 13). Încă „și morții vor învia nestricăcioși, iar noi ne vom schimba. Căci trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace în nestricăciune și acest (trup) muritor să se îmbrace în nemurire” (*1 Corinteni* 15, 53). Iar Fiul al Omului se numește pe Sine Domnul în loc de om, păzind obișnuința Sfințelor Scripturi, care scriu „Fiul Omului” în loc de „Om”. Auzind despre Sfinții Apostoli că „vor ședea pe cele douăsprezece tronuri”, să nu înțelegem o ședere trupestă și nici scaune obișnuite, folosite de oameni, pentru că la înviere toți oamenii vor fi precum îngerii, având trupuri duhovnicești, după chipul trupului slăvit al Domnului Hristos. Să nu înțelegem nici că Apostolii vor judeca pe cele douăsprezece seminții ale lui Israel, de vreme ce numai Unul singur este Judecătorul tuturor, Cel Unul-Născut, Fiul lui Dumnezeu, fiindcă „Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului” (*Ioan* 5, 22). Scaunele înseamnă cinstea și slava cea negrăită, de care se vor bucura Sfinții Apostoli, iar șederea pe scaune înseamnă statornicia și neschimbarea acelei slave. Cuvântul *judecând* este în loc de *muștrând*, adică toți cei ce se trag din cele douăsprezece seminții și care n-au voit să creadă în Hristos, fiindcă, după socoteala lor, îi oprea Legea lui Moise, vor fi muștrați, văzând atunci pe Apostolii care au dobândit atâta slavă prin credința în Hristos, deși au fost evrei. Fiindcă oamenii socotesc drept slavă și vrednicie mare atunci când cineva șade pe scaun înaintea unui împărat pământesc, în timpul șederii lui pe tron, după toată rânduiala și slava curții sale, pentru aceasta, ca să ne arate nouă Domnul Iisus slava și cinstea cea mare a propovăduitorilor de Dumnezeu Apostoli, a zis că în vremea celei de-a doua veniri, Când El va ședea pe scaunul Slavei Sale să judece tot pământul, atunci și ei vor ședea pe douăsprezece tronuri, spre muștrarea și osândirea celor douăsprezece seminții ale lui Israel. Deci, arătând în felul acesta slava cea mare a Apostolilor, Domnul Iisus vorbește după aceea și despre răsplătirile celorlalți sfinți, zicând:

Și oricine a lăsat case sau frați, sau surori, sau tată, sau mamă, sau femeie, sau copii, sau țarină, pentru numele Meu, înmulțit va lua înapoi și va moșteni viața veșnică (Matei 19, 29).

Ia aminte și vezi, frate creștine, că Domnul nu poruncește să-ți lași casa ta și moșia ta sau să te desparți de femeia ta ori de alte rudeniile tale așa oricum, ci numai pentru numele Lui, adică pentru credința și păzirea dumnezeieștilor porunci, dacă locuința, rudeniile și țarinile tale devin o piedică în calea mântuirii tale. Așadar, dacă din pricina aceasta este în primejdie credința ta și nu mai poți împlini poruncile lui Dumnezeu, iar tu vei lăsa mai degrabă rudeniile și avutul tău decât să te lepezi de credință și să calci dumnezeieștile porunci, atunci vei lua răsplătire înșutită și viața veșnică.

Voidnd apoi Domnul să arate cât este de dreaptă răsplătirea Lui, zice:

Și mulți dintâi vor fi pe urmă, și cei de pe urmă vor fi întâi (Matei 19, 30).

Cei dintâi au fost iudeii, fiindcă ei au cunoscut cei dintâi pe adevăratul Dumnezeu, iar cei de pe urmă au fost păgânii, care mai înainte erau închinători la idoli, iar mai apoi s-au făcut credincioși în Sfânta Evanghelie. Deci mulți dintre iudei nu vor mai fi întâi, pentru că nu au crezut în Hristos, ci vor fi pe urmă, adică scoși din Împărăția lui Dumnezeu. Mulți oameni din neamurile păgâne, pentru că au crezut în timpul din urmă în Evanghelie, nu vor mai fi pe urmă, ci vor fi întâi și moștenitori ai Împărăției cerurilor. Mulți dintre credincioși, fiind împărați, puternici, bogați, deci ocupând în această lume locurile dintâi, vor fi pe urmă în Împărăția cerurilor, după rânduiala dumnezeiască, dacă au făcut mai puține fapte bune; dar mulți săraci, neînvățați, disprețuiți, fiind în urma altora în viața aceasta, vor fi înaintea împăraților, puternicilor și bogaților în Împărăția cerurilor, pentru mulțimea faptelor lor bune, pentru că multe sunt măsurile slavei lui Dumnezeu, care se dau fiecăruia dintre credincioși, potrivit faptelor bune ale fiecăruia. „În casa Tatălui Meu multe locașuri sunt” (Ioan 14, 2), ne spune Domnul Hristos. Precum toți oamenii deopotrivă văd soarele, dar nu toți primesc la fel lumina lui, căci aceia care au ochi mai sănătoși decât alții se împărtășesc de mai multă lumină, tot așa dreptii deopotrivă văd toți pe Dumnezeu, însă cei care au săvârșit mai multe fapte bune decât alții dobândesc mai multă slavă dumnezeiască. Să ne sânguim, frați creștini, să săvârșim în viața noastră numai fapte bune, ca să ne învrednicim și noi de moștenirea locașurilor din casa Tatălui ceresc, Căruia se cuvine slava, cinstea și închinăciunea în vecii vecilor. Amin!

XII.1.2.1. Omilie tematică

*Cazania Duminicii Tuturor Sfinților*⁵⁶⁶

(Despre faptele bune)

Frați creștini,

Prin cuvintele Sfintei Evanghelii de astăzi: „Înmulțit va lua înapoi și va moșteni viața veșnică” (*Matei* 19, 29), Domnul ne-a arătat nouă că aceia care săvârșesc fapte bune în lumea aceasta sunt prețuiți și lăudați, iar în veacul viitor sunt de trei ori fericiți. Omul cu fapte bune nu caută nicidecum cinstirile și laudele lumii acesteia, însă lumea îl primește și-l prețuiește, oriunde s-ar găsi și în orice stare s-ar afla și s-ar întâmpla. Cinstea și lauda aleargă pe urma lui, în tot timpul și în tot locul, după cum aleargă umbra pe urma noastră când fugim. Mulți socotesc că răsplătirile oamenilor pentru faptele lor bune sunt numai cerești și că oamenii cei buni se cinstesc și se slăvesc numai în cer și în viața veșnică. Se înșală însă, pentru că Dumnezeu, Care este Stăpânul celor cerești și al celor pământești, când a zis: „Înmulțit va lua înapoi și va moșteni viața veșnică” (*Matei* 19, 29), a făgăduit nu numai răsplătiri cerești, ci și pământești. Acest lucru îl arată mai lămurit Evanghelistul Marcu, zicând: „Iisus a răspuns (lui Petru): Adevărat grăiesc vouă: Nu este nimeni care și-a lăsat casă, sau frați, sau surori, sau mamă, sau tată, sau copii, sau țarine pentru Mine și pentru Evanghelie, și să nu ia însutit – acum, în vremea aceasta, de prigoniri – case și frați și surori și mame și copii și țarine, iar în veacul ce va să vină: viață veșnică” (*Marcu* 10, 29-30). Noi vedem că s-a împlinit cuvântul Domnului nu numai la sfinții cei de demult, ci și la cei de astăzi. Câtă cinste și slavă au cei ce au strălucit în lumea aceasta prin fapte bune este cunoscut tuturor. Au pomeniri în fiecare an, laude și cântări în fiecare zi, biserici frumoase, praznice și sărbători în cinstea numelui lor. Domni bogați, împărați, mulțimi nenumărate de creștini evlavioși îi cinstesc pe dânsii, se închină moaștelor lor și cu multă cucernicie cinstesc icoanele lor. Această cinste au dobândit-o sfinții nu numai după moarte, ci și pe când erau în viață. Atâta evlavie aveau credincioșii pentru Petru „încât scoteau pe cei bolnavi în ulițe și-i puneau pe paturi și pe tărgi ca venind Petru, măcar umbra lui să umbrească pe vreunul dintre ei” (*Faptele Apostolilor* 5, 15), ni se spune în *Faptele Apostolilor*. Atâta credință și evlavie aveau către Pavel, că luau cu multă evlavie ștergarele și cingătorile lui și cu dânsle vindeau bolile neputincioșilor, după cum spun iarăși *Faptele Apostolilor*, zicând: „Încât și peste cei ce erau bolnavi se puneau ștergare sau șorțuri purtate de Pavel, și bolile se depărtau de ei, iar duhurile cele rele ieșeau din ei” (*Faptele Apostolilor* 19, 12). Când Sfântul Apostol Pavel

⁵⁶⁶ Extrasă din vol. *Cazania*, pp. 142-148.

zice: „Ca unii care n-au nimic, dar toate le stăpânesc” (2 Corinteni 6, 10) el arată că sfinții au lăsat toate pentru dragostea lui Hristos. Erau săraci, neavând niciun bun, însă erau prea bogați, căci stăpâneau averile tuturor credincioșilor. Credincioșii, văzând râvna, dragostea, curățenia vieții lor și faptele lor minunate, aveau către dânsii atâta evlavie și dragoste, încât le dăruiau nu numai averile lor, ci, de ar fi fost cu puțință, chiar ochii lor, după cum mărturisește Sfântul Apostol Pavel, zicând: „Vă mărturisesc că, de ar fi fost cu puțință, v-ați fi scos ochii voștri și mi i-ați fi dat mie” (Galateni 4, 15). Dar să nu socotiți că numai Apostolii lui Hristos au luat acest fel de răsplătiri de la oameni, pentru că, după dânsii, toți oamenii cei buni din diferite vremuri au fost cinstiți și iubiți de dreptcredincioșii creștini.

Aceeași cinste și slavă vedem că se dă până în ziua de astăzi tuturor celor care fac fapte bune. Cel care, în vremea de acum, își oprește limba sa de la orice minciună și are totdeauna în gura sa adevărul, cel care este prieten al dreptății, vrăjmaș al nedreptății, îndrăgitor al smereniei, potrivnic al mândriei, înțelept la minte și curat la suflet, cuvântul unui astfel de om este lege și promisiunea lui crezută, mai mult decât orice act scris; adunarea lui cu alții este o cinste; sfățuirea lui este lumină; pilda vieții lui este un dreptar pentru toți. Spuneți-mi, cine nu cinstește pe un astfel de om? Faptele lui bune le laudă și vrăjmașii lui. Pe lângă slavă și cinste, Dumnezeu răsplătește pe omul cel bun și cu darul păcii, după cum spune Apostolul Pavel romanilor, zicând: „Mărire, cinste și pace oricui face binele” (Romani 2, 10). Mulți sunt în pace cu alții, dar au război neîncetat cu conștiința lor. Mustrarea conștiinței este bici rânduit de Dumnezeu spre pedeapsa păcatului, după cum grăiește psalmistul, zicând: „Cu muștrări pentru fărădelege ai pedepsit pe om și ai subțiat ca pânza de păianjen sufletul său” (Psalmul 38, 14-15). „Lasă-mă ca să mă odihnesc, mai înainte de a mă duce și de a nu mai fi” (Psalmul 38, 18). Într-adevăr, cât de chinuitoare este mustrarea cugetului! Neplăcută este bogăția, când adâncul cugetului tău te mustră pentru nedreptate și furt. Amară este frumusețea vieții, când cugetul tău te chinuiește ca pe un desfrănat. Cu un cuvânt, mustrarea cugetului preface în amărăciune înseși plăcerile lumii acesteia. Păcatul aduce mustrarea cugetului, tulburare și tristețe. Când în locul păcatului se va săvârși fapta cea bună, atunci cugetul se liniștește și în sufletul omului bun se sălășluiește harul ceresc al păcii. Un om ca acesta a dobândit împăcare cu sine și trăiește în pace cu toți ceilalți oameni, în tot timpul și în tot locul, după cuvântul Evanghelistului, care zice: „Trăiți în pace unii cu alții” (Marcu 9, 50); are pace cu sine însuși, după îndemnul Sfântului Apostol Pavel, care zice: „Trăiți între voi în bună pace” (1 Tesaloniceni 5, 13), fiindcă cugetul lui rămâne liber și liniștit de mustrarea păcatului. Pacea este unul din harurile date omului pentru faptele lui bune, fiindcă ea naște o bucurie neconținută și curată. Când vor veni ispitele diavolului, cu clevetirile, vrăjmașiile și prigonirile lor, ele vor căuta să tulbure liniștea și bucuria păcii din suflet, dar nu vor putea, căci omul, având cugetul lui curat, va fi mulțumit de mărturia propriului său cuget și se va bucura în aceste suferințe, ca unul ce pătimește pentru Hristos. De vor sufla, alteori, asupra lui vânturile deșertăciunii, căutând să smulgă bucuria din inima lui,

ele nu vor putea nimic, pentru că vor fi gonite și slăbite de harul cel atotputernic al lui Dumnezeu. Totdeauna omul bun se bucură, neîncetat se roagă, în toate mulțumește, are pe Hristos cu sine și simte liniștea, pacea și bucuria cerească a unei fericiri veșnice.

Frați creștini,

Fapta cea bună își are începutul ei de la Dumnezeu. Harul Dumnezeirii este izvorul din care izvorăște și rădăcina din care odrăsește orice faptă bună. Dragostea, dreptatea, bunătatea, îndelungă-răbdarea, mila și toate celelalte fapte bune sunt roduri ale harului dumnezeiesc. Pentru aceasta, când omul săvârșește fapte bune, atunci se face cu adevărat icoană vie și asemenea lui Dumnezeu, precum a și fost zidit de El. Dacă omul este plin de iubire, drept, bun, îndelung-răbdător, milostiv și dacă va săvârși numai fapte bune, atunci el se va asemăna chipului lui Dumnezeu, se va face Dumnezeu după har, așa cum grăiește psalmistul: „Eu am zis: «Dumnezei sunteți și toți fi ai Celui Preaînalt»” (*Psalmul* 81, 6).

Dumnezeu, pentru faptele cele bune, voiește să ridice pe om la înălțimea slavei și a strălucirii, întrucât cunoaște în amănunt care este primejdia și care este osteneala sfinților în calea faptelor bune. Pentru aceasta El poruncește să nu-i supere nimeni și nici să le facă lor vreun rău, zicând, prin gura psalmistului: „Nu vă atingeți de unșii Mei și nu vicleniți împotriva profețiilor Mei” (*Psalmul* 104, 15). Le dă curaj, zicând prin gura prorocului Zaharia: „Cel ce se atinge de voi se atinge de lumina ochiului Lui!” (*Zaharia* 2, 12) Domnul Iisus ne îndeamnă să ascultăm de dânsii ca și cum am asculta de El, zicând: „Cel care vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă, și cel ce se leapădă de voi se leapădă de Mine” (*Luca* 10, 16). Ca să scoată din inima lor orice teamă, le făgăduiește că le va trimite pe sfinții îngeri, ca să-i păzească în lucrul lor de toată primejdia și să-i țină pe mâinile lor, ca să nu se spurce de întinăciunea păcatului, precum ne încredințează psalmistul, zicând: „Că îngerilor Săi va porunci pentru tine ca să te păzească în toate căile tale. Pe mâini te vor înălța ca nu cumva să împiedici de piatră piciorul tău” (*Psalmul* 90, 11-12). Nu vă îndoiiți deci că toate puterile îngerești se trimit de Mine spre slujba și ajutorul vostru, căci voi sunteți moștenitori ai fericirii veșnice, după cum vă încredințează Apostolul Pavel, zicând: „Îngerii oare nu sunt toți duhuri slujitoare, trimise ca să slujească pentru cei ce vor fi moștenitorii mântuirii?” (*Evrei* 1, 14) Oamenii drepti aduc îngerilor cinstirea și ascultarea care se cuvine lui Dumnezeu, iar îngerii le aduc slujbă și purtare de grijă. Ce altceva poate fi mai mult decât aceasta?

Dumnezeu dă în mâinile oamenilor celor buni și drepti stăpânirea stihiiilor, a cerului, a pământului, a morții și a toată făptura. Vedem acest lucru din dumnezeieștile Scripturi: Moise prefăce apa în sânge și aerul în nor întunecat; Isus al lui Navi oprește mersul soarelui; Ilie încuie și descuie cerul; cei trei tineri sting puterea focului; Daniel închide gurile leilor, iar pe Petru îl ascultă morții.

Însuși Dumnezeu locuiește în sufletele oamenilor celor buni, drepti și iubitori de Hristos, după cum însuși Hristos ne încredințează, spunând: „Dacă Mă iubește cineva, va păzi cuvântul Meu, și Tatăl Meu îl va iubi, și vom veni la el și vom face locaș la el” (Ioan 14, 23). Locaș al lui Dumnezeu se face omul care săvârșește fapte bune. Aceasta este cinstea, aceasta este slava, aceasta este pacea, aceasta este bucuria și fericirea sufletului omului. Iată răsplătirile cele înșutite pe pământ, pe care Dumnezeu le-a făgăduit celor ce-L iubesc pe Dânsul și păzesc poruncile Lui, făcând numai fapte bune, după care urmează moștenirea Împărăției celei fără de moarte, a fericirii și vieții veșnice, după cum suntem încredințați de Însuși Domnul Iisus Hristos, prin cuvintele: „Înmulțit va lua înapoi și va moșteni viața veșnică” (Matei 19, 29).

Dar cine se mai îngrijește astăzi de săvârșirea faptelor bune? Noi cunoaștem folosul faptelor bune, dar ne întoarcem fața de la săvârșirea lor, din nesocotință și din ușurătate.

Frați creștini,

În calea faptelor bune a aflat Avraam aurul și argintul, Iacov înmulțirea turmelor, Iosif bogăția Egiptului, Iov miile de oi, de cămile, de boi și de catări. Ce căutăm, creștinilor, în lumea aceasta? Căutăm slavă! Dar unde socotim că se găsește ea? Unii dintre noi socotim că slava se găsește în cetățile împărătești, la curțile bogaților, în palatele împăraților; pentru aceea o căutăm acolo, dar ne înșelăm, pentru că acolo este numai o umbră a slavei: nestatornică, dușmănită de invidie și prigonită de cei ce vor s-o cucerească. Căutăm desfătări și fericire! Și credem că le aflăm în bucatele și băuturile cele multe și în plăcerile poftelor trupului nostru. Păcatul nu este fericire, nici bucurie, ci suspin și necaz. Desfătarea păcatului este dulce, dar ea repede dispare, prefăcându-se în amărăciune; dulceața păcatului este de o clipă, dar amărăciunea lui este îndelungată. După păcat vine îndată căința, rușinea, necazul și mustrarea cea grea a cugetului. Dulcețile poftelor trupesti aduc neputință, boli mari, stricăciuni trupului și de multe ori chiar moarte, cum ne spune și Apostolul Pavel, zicând: „Plata păcatului este moartea” (Romani 6, 23). Dacă voiești bucurie adevărată, înfrânge-ți patimile tale, pentru că numai atunci te vei bucura mai mult decât viteazul care a biruit tabăra cea puternică a vrăjmașilor. Dacă voiești plăcere neschimbată, întinde mâinile tale spre facerea de bine către sârman, văduvă, săraci și cei care sunt nedreptățiți, căci atunci sufletul tău va simți o mulțumire nespus de mare. În fața cea bună caută fericirea, desfătarea, cinstea, slava; fii curat, iubitor de dreptate, îndurat, blând, smerit și ridică pe umerii tăi jugul cel ușor al Domnului tău, care ne îndeamnă pe toți, zicând: „Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre” (Matei 11, 29). Atunci vei afla bucurie cerească și fericire dumnezeiască. Cât de nebun și nepriceput este omul acela care caută aurul și

argintul nu în văile și în sâmurile pământului, ci în mare, sau în puțuri, sau în lacuri! Cât de nebun și nepriceput este omul care, însetând, nu merge la izvoare, puțuri sau fântâni, ci în locuri fără apă! Cu mult mai nebuni decât aceștia suntem noi, fiindcă dorim slavă, bogăție și fericire, dar nicidecum nu ne sârguim spre săvârșirea faptelor bune, care sunt izvoarele a toată fericirea, ci alergăm după păcat, care este începutul tuturor primejdiilor și nenorocirilor. Mare ești, Doamne, și minunate sunt lucrurile Tale, și niciun cuvânt nu este de ajuns spre lauda minunilor Tale! Tu ne-ai spus, Dumnezeuule, să săvârșim faptele cele bune, prin care vom afla toate bunătățile lumii. Tu ne-ai învățat, Dumnezeuule, că de vrem slavă, desfătare și fericire, să avem o singură grijă și o singură sârguință: săvârșirea faptelor bune. Tu, Doamne Iisuse Hristoase, ne-ai spus să căutăm Împărăția Ta și săvârșirea faptelor bune și Tu ne vei da nouă toate bucuriile și fericirile dorite de noi, sfătuindu-ne și zicând: „Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă” (*Matei* 6, 33). De această slăvită Împărăție învrednicește-ne și pe noi, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeuul nostru, cu al Tău har și cu a Ta iubire de oameni. Amin!

XII.1.2.2. Omilie tematică

*Duhul Sfânt constituie și sfințește Biserica lui Hristos*⁵⁶⁷

(La Duminica Rusaliilor, a VIII-a după Paști – Ioan 7, 37-53; 8,12)

Atât Apostolul, cât și Evanghelia care se citesc la această sărbătoare ne arată lucrarea Duhului Sfânt în lume. Apostolul ni-l prezintă pe Duhul Sfânt *în chipul unor limbi de foc*. Evanghelia ne arată, potrivit cuvintelor Mântuitorului Iisus Hristos, că Duhul Sfânt este *apa cea vie*.

Duhul Sfânt nu anulează identitatea omului, ci o luminează și o îmbogățește

Apostolul zilei este o lectură din cartea *Faptele Apostolilor*, care descrie evenimentul Pogorării Duhului Sfânt ca *un vuiet de suflare de vânt* peste ucenicii Domnului nostru Iisus Hristos, adunați laolaltă în Ierusalim (cf. *Faptele Apostolilor* 2, 2). În limba ebraică același cuvânt *ruah* înseamnă *duh* și *vânt*. Duhul Sfânt vine din cer ca un vuiet mare de vânt și apare *deasupra capului fiecăruia* dintre ucenici *în limbi ca de foc*. Duhul Sfânt vine peste fiecare dintre ucenicii lui Hristos când ei se aflau *adunați laolaltă*, întrucât *El sfințește pe fiecare om în parte și pe toți laolaltă*, adică sfințește persoane adunate în comunitate, pentru a trăi în comuniune. El sfințește persoane distincte, și le pune în comuniune și conlucrare. Duhul Sfânt nu anulează identitatea sau personalitatea omului, ci o luminează și o îmbogățește, astfel încât fiecare persoană umană, prin lucrarea Duhului Sfânt, se pune într-o legătură tainică de viață sfântă cu Persoanele divine ale Preasfintei Treimi și cu persoanele umane care mărturisesc aceeași credință, formând astfel Biserica lui Hristos, plină de harul Preasfintei Treimi (cf. *2 Corinteni* 13, 13). De aceea, în ziua Pogorării Duhului Sfânt peste ucenicii Domnului se săvârșește și botezul în apă și în Duh al primilor creștini (cf. *Faptele Apostolilor* 2, 38-41). Cine se botează în apă și în Duh, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, *începe o relație și o viață nouă, de comuniune cu Persoanele Preasfintei Treimi în Biserica lui Hristos*.

Duhul Sfânt Se coboară în chip de limbi de foc și pentru a arăta că „focul” harului este curățător de păcate, după cum focul fizic este curățător de rugină. Când metalele sunt ținute mai mult timp în foc, rugina, praful sau zgura de pe ele se curăță, iar ele devin incandescente sau luminoase, nu mai sunt rigide, ci devin flexibile, pot lua o formă nouă, una pe care n-au avut-o înainte. Deci, Duhul Sfânt, asemenea focului material pe care îl cunoaștem noi, *curățește duhovnicește pe om de rugina sau zgura păcatului, adică de toată necurăția sufletului și a trupului*. În același timp, Sfântul Duh luminează și transformă sufletul omului păcătos și întunecat

⁵⁶⁷ PF DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Duhul Sfânt constituie și sfințește Biserica lui Hristos”, în: *Lumina*, joi, 9 iunie 2011.

din cauza păcatului, în suflet bun și luminat. De aceea, Botezul în apă și în Duh Sfânt mai este numit și *Sfânta Luminare*. Totodată, Duhul Sfânt, ca și focul, nu doar curățește sufletul de necurăție, *ci și încălzește viața spirituală a sufletului răcit din cauza patimilor egoiste, iar această căldură a Duhului Sfânt se vede mai întâi în lacrimile pocăinței și în dorința de o viață nouă*. Sfinții Părinți ai Bisericii spun că primele semne clare ale prezenței și lucrării Duhului Sfânt în omul credincios sunt smerenia și pocăința, iar lacrimile pocăinței arată că Duhul Sfânt curățește pe om de păcat și în același timp face roditoare credința în el asemenea apei care udă un pământ uscat și-l face roditor (Sfântul Efrem Sirul). *În lacrimile fierbinți ale pocăinței se vede legătura duhovnicească dintre Evanghelia după Sfântul Evanghelist Ioan, care prezintă pe Duhul Sfânt ca fiind apa cea vie, și scrierile Sfântului Evanghelist Luca (Faptele Apostolilor), care prezintă pe Duhul Sfânt ca foc curățitor, încălzitor și luminător*. În lacrimile pocăinței, „focul” regretului sau al căinței, pentru păcatele săvârșite, se transformă în „apa cea vie”, adică în lucrarea harului care spală păcatele omului prin pocăință, și devine izvor de sfințenie și de fapte bune.

Duhul Sfânt confirmă și cultivă viața adevărată a creștinului sau comuniunea lui de iubire cu Dumnezeu și cu oamenii

Duhul Sfânt, a treia Persoană din Sfânta Treime, nu are chip. El nu Se arată în formă de om, ci El se arată fie ca *foc luminător, încălzitor și curățitor*, fie ca *apă vie care dă viață*. De ce Duhul Sfânt Se prezintă astfel și nu ia chip de om după cum a luat Fiul lui Dumnezeu? Pentru că *Duhul Sfânt nu concurează pe Fiul Cel veșnic al lui Dumnezeu*, Care S-a făcut Om din iubire pentru oameni și pentru mântuirea lor. El nu concurează pe Fiul și nici nu-L completează pe Fiul, ci-L confirmă și-L comunică oamenilor pe Fiul, ca Fiul să locuiască în ei, să devină Viața vieții lor, mai ales prin împărtășirea lor cu Hristos prin Sfintele Taine ale Bisericii (cf. *Ioan* 6, 54-57). Întrucât Duhul Sfânt cercetează adâncurile lui Dumnezeu (cf. *1 Corinteni* 2, 10), lucrarea Sa nu este una care se impune din exterior, ci una care se propune din interior, una de intimitate, de modelare a sufletului omului. El nu Se arată în fața omului, ci locuiește tainic sau mistic în sufletul omului, îl inspiră, fără să-l constrângă, pentru ca omul, în mod liber, să gândească și să trăiască asemenea lui Hristos. Deci, Duhul Sfânt lucrează tainic sau discret în om, respectând libertatea omului de a se întoarce sau nu spre Dumnezeu Tatăl și de a împlini sau nu voia Fiului lui Dumnezeu, a lui Hristos, descoperită sau arătată în Sfânta Sa Evanghelie. Așadar, *Duhul Sfânt este Duhul libertății*, după cum ne spune Sfântul Apostol Pavel, când zice: „Unde este Duhul Domnului, acolo este libertate” (*2 Corinteni* 3, 17). Duhul Sfânt nu apare în mod vizibil în fața omului, ca să nu facă presiune asupra acestuia, ci El vine tainic în sufletul omului și-l inspiră să rostească un cuvânt folositor, să îmlinescă o lucrare bună și, mai ales, să cultive prin rugăciune o permanentă legătură de iubire duhovnicească cu Dumnezeu și cu ceilalți oameni. Duhul Sfânt este în același timp *Duhul libertății și Duhul comuniunii sau al unității*.

El respectă libertatea noastră atât de mult, încât noi putem asculta glasul Lui tainic sau putem să-L ignorăm. De aceea, Sfântul Apostol Pavel zice: „nu stingeți Duhul” (1 Tesaloniceni 5, 19). Concret, omul poate stinge lucrarea Duhului în el prin necredință, nepăsare și nelucrare. Duhul Sfânt este Duhul comuniunii, deoarece adună laolaltă pe cei înstrăinați sau diferiți unul de altul. Duhul Sfânt cheamă la unitate sau comuniune diversitatea darurilor din umanitate și din natură (creație). *El distribuie sau împarte darurile lui Dumnezeu pentru ca oamenii să le cunoască, să le cultive și apoi să le adune laolaltă ca pe o ofrandă de recunoștință adusă lui Dumnezeu-Dăruitorul.* Duhul Sfânt nu Se arată în chip de om, dar dorește să facă din fiecare om credincios un chip al lui Hristos Dumnezeu-Omul. Iar cea mai frumoasă rodire a acestei lucrări a Duhului Sfânt în oameni sunt *Sfinții Bisericii*. De aceea, în Ortodoxie prima duminică după Pogorârea Duhului Sfânt este *Duminica Tuturor Sfinților* pe care Duhul Sfânt i-a ajutat ca să devină părtași ai sfințeniei și bunății lui Hristos Cel Unul Sfânt, Dumnezeu-Omul.

„Arhitectul Bisericii” și „Plugarul firii omenești”

Prin harul Sfântului Botez, care a fost săvârșit îndată după Pogorârea Duhului Sfânt peste Apostoli (cf. *Faptele Apostolilor* 2, 38-41), *Duhul Sfânt adună laolaltă în iubirea Preasfintei Treimi persoane și popoare diferite.* Sfântul Vasile cel Mare a numit pe Duhul Sfânt „Arhitectul Bisericii”, întrucât El zidește din interior, din sufletul omului, templul lui Dumnezeu în om, adică realizează sălășluirea harului Preasfintei Treimi în Biserica lui Hristos, formată din neamuri de limbi diferite, cărora li s-a binevestit în limba lor maternă „focul” iubirii lui Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor. Ca înnoitor și sfințitor al vieții creștinului, Duhul Sfânt a fost numit și „Plugarul firii omenești” (Sfântul Ioan Gură de Aur). El arde spinii păcatului și potolește seceta sufletului arid, prin apa Botezului și prin lacrimile pocăinței, pentru a cultiva apoi virtuțile sfinte ale vieții creștine. De aceea, cântăm adesea în Biserică: „Prin Duhul Sfânt tot sufletul viază și întru curăție se înalță” (Antifonul I, glasul 4). Duhul Sfânt ridică pe cei căzuți, luminează pe cei întunecați de păcate și eliberează pe cei robiți de patimi. Deci, Duhul Sfânt înnoiește și sfințește viața omului. Roadele lucrării Sale în viața oamenilor sunt aceste virtuți: „Dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătața, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea, curăția” (*Galateni* 5, 22-23). Duhul Sfânt luminează mintea omului ca să înțeleagă Sfintele Scripturile și încălzește inima lui ca să se roage mai fierbinte. Când nu știm sau nu putem să ne rugăm cum trebuie, Duhul Se roagă în noi cu suspine negrăite (cf. *Romani* 8, 26), și strigă: „Avva, Părinte!” (*Galateni* 4, 6), ca să iubim mai mult pe Dumnezeu, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos. Iar întrucât noi, creștinii, suntem botezați în Duhul Sfânt, Care purcede din Tatăl și Se odihnește în Fiul, îndrăznim să-L numim pe Dumnezeu Cel din ceruri Tatăl nostru, mărturisind astfel că suntem fiii Lui, înfiați prin harul Sfântului Duh ca urmare a credinței noastre în Dumnezeu-Fiul, în Iisus Hristos. Duhul Sfânt este

apa cea vie, ne spune Evanghelia, pentru că El, prin Botez și prin Pocăință, ne înviază în lumea aceasta din moartea păcatului, iar la învierea cea de obște ne ridică din stricăciune (cf. *Iezechiel* 37, 5-6). *Duhul Sfânt dăruiește viață la toată făptura*. El dăruiește viață vegetală și viață animală: „Trimite-vei Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului; lua-vei duhul lor și se vor sfârși și în țărână se vor întoarce” (*Psalmul* 103, 30-31). Însă oamenilor creați după chipul lui Dumnezeu Cel veșnic viu și botezați în numele Sfintei Treimi, Duhul Sfânt le dăruiește nu numai existența biologică sau viața pământească trecătoare, ci și *viața spirituală sau viața cerească netrecătoare, în bucuria și slava Preasfintei Treimi*. Sfintele Taine și ierurgii ale Bisericii se realizează prin lucrarea Sfântului Duh.

Prin lucrarea Duhului Sfânt se constituie Biserica instituită de Mântuitorul Iisus Hristos

Când coboară la Cincizecime peste Sfinții Ucenici și Apostoli ai lui Hristos, *Duhul Sfânt constituie Biserica lui Hristos, care se extinde apoi prin Botezul oamenilor din neamuri diferite*. Cum constituie Duhul Sfânt Biserica lui Hristos, dacă Hristos este Capul și temelie Bisericii? Deoarece în Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, firea divină s-a unit cu firea umană prin lucrarea Duhului Sfânt (cf. *Luca* 1, 35), tot prin lucrarea Duhului Sfânt viața divino-umană a lui Hristos, Capul Bisericii, se împărtășește sau se extinde acum în toți oamenii care cred în Hristos și astfel se constituie Biserica lui Hristos. Prin urmare, taina Bisericii aceasta este: *viața lui Hristos Cel Răstignit, Înviat și Înălțat la ceruri, adică în slava Preasfintei Treimi, se dăruiește acum oamenilor, prin lucrarea Duhului Sfânt, ca oamenii să poată participa la viața și bucuria veșnică din Împărăția lui Dumnezeu*. Din acest motiv, în Biserica Ortodoxă sfintele slujbe nu încep cu rugăciunea *Tatăl nostru*, ci cu o rugăciune adresată Sfântului Duh: „Împărate Ceresc, Mângâietorule, Duhul Adevărului, Care pretutindeni ești și pe toate le plinești; Vistierul bunătăților și Dătătorule de viață, vino și Te sălășluiește întru noi și ne curățește pe noi de toată întinăciunea și mântuiește, Bunule, sufletele noastre”. Îndată după această rugăciune adresată Duhului Sfânt, spunem: „Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi”, după care rostim rugăciunea *Preasfântă Treime*. Aceasta înseamnă că numai prin harul Duhului Sfânt prezent în noi, ne putem uni cu *Preasfânta Treime*. Iar după ce am rostit rugăciunea *Preasfântă Treime*, spunem și rugăciunea *Tatăl nostru*, pentru a arăta că suntem fii ai lui Dumnezeu *Tatăl înfiat de Duhul Sfânt* prin harul Botezului care ne unește cu Hristos, Dumnezeu-Fiul. Sfântul Ioan Gură de Aur spune că Pogorârea Duhului Sfânt urmează după Înălțarea întru slavă a lui Hristos la ceruri, pentru că Hristos Domnul ne-a împăcat cu Dumnezeu-Tatăl, când a înălțat pe tronul împărătesc al Preasfintei Treimi firea Sa umană înnoită și sfințită prin Răstignire, Moarte și Înviere, ca să ne dăruiască nouă oamenilor viața Sa cerească și preaslăvită. Deci, Duhul Sfânt Mângâietorul și Sfințitorul vine în lume ca să constituie Biserica lui Hristos, întemeiată de El prin Întruparea și lucrarea Sa mântuitoare, și să

sfințească pe cei care cred în Hristos și-L iubesc pe El, ca să-i facă părtași ai vieții Lui preaslăvite în iubirea Preasfintei Treimi.

Să mulțumim lui Dumnezeu-Tatăl pentru iubirea Sa milostivă arătată oamenilor prin Domnul nostru Iisus Hristos și împărtășită nouă prin lucrarea Duhului Sfânt în Biserică! În încheiere, mai observăm că în această zi de Rusalii se aduc în biserică pentru binecuvântare frunze de tei sau de nuc, întrucât ele ne amintesc simbolic de limbile ca de foc prin care s-a arătat harul Duhului Sfânt lucrător în uceniciei lui Hristos, trimiși de El să binevestească Evanghelia Sa în limbi diferite, adică la neamuri sau popoare diferite, până la marginile pământului, începând de la Ierusalim. Prezența acestor multe frunze la Sărbătoarea Rusaliilor ne îndeamnă să ne rugăm Domnului nostru Iisus Hristos să păzească Biserica Sa cea una sfântă alcătuită din persoane și popoare diferite și să binecuvânteze cu harul Său întreaga natură sau creație, spre slava Preasfintei Treimi și spre dobândirea vieții veșnice. Amin!

XII.1.2.3. Omilie tematică

Cei care „au râvnă pentru Dumnezeu, dar fără pricepere”⁵⁶⁸

(La Duminica a V-a după Rusalii)

După cum știm toți, lumea de astăzi este bântuită de probleme, este împărțită, și nu mai conținut conflictelor și neînțelegerile, înmulțindu-se de la o zi la alta. Se fac eforturi mari pentru a se ajunge la unitatea lumii, la înțelegere, la pace. În aceeași direcție fac eforturi mari și Bisericele creștine, pentru că nici ele nu au rămas toate credincioase mandatului pe care l-au avut de la Mântuitorul Iisus Hristos și anume, acela de a fi una, de a fi toți o Biserică, o credință, un Botez, de a avea toți aceeași credință în Dumnezeu, de a fi toți frați între noi, de a lucra și a ne ruga împreună, de a căuta împreună fericirea pe pământ și mântuirea în cer. După cum spune Sfântul Pavel în *Epistolele* sale, unii, din iubire de dispută – și de slavă deșartă, din încredere prea mare în capacitatea lor de a tâlcui Scripturile, au rătat de la adevăr și așa, în decursul istoriei, Biserica cea una dintru început, întemeiată de Mântuitorul Hristos și propovăduită de Apostoli, s-a împărțit în mai multe fracțiuni.

Primelor încercări de împărțire, Biserica le-a rezistat cu succes, în primul mileniu, organizând cele șapte sinoade ecumenice care au stabilit adevărurile de credință odată pentru totdeauna. Totuși, după aceea, la începutul mileniului al doilea, de la Biserica cea una s-a rupt o bună parte și anume partea apuseană, alcătuind Biserica Romano-catolică, cu centrul la Roma. Mai târziu, la începutul sec. al XVI-lea, din Biserica Romano-Catolică s-a rupt altă fracțiune, ceea ce numim marile Biserici Protestante, în special cea Luterană – zisă și Evanghelică –, cea Calvină – zisă și Reformată –, și apoi și altele care continuă fracționarea și sfâșierea trupului lui Hristos până în zilele noastre.

În același timp însă, în veacul nostru, în acest veac în care diviziunile din lume își caută soluția de regrupare într-o unitate de gândire socială și politică, gândire care să fie în stare să desființeze barierele, discriminările, decalajele de tot felul care produc săraci și bogați, liberi și sclavi spre a se ajunge la idealurile pe care le-a visat omenirea dintotdeauna, la libertate, egalitate și fraternitate, pentru oameni și popoare, în acest veac, Bisericele s-au gândit și ele să dea un bun exemplu, încercând să-și refacă și ele unitatea cea dintâi.

Așa se face că acum, mai mult decât altădată, când direcția era spre împărțire cât mai multe, spre alcătuiri de grupuri și dizidențe tot mai numeroase, în veacul nostru a început o mișcare inversă, o mișcare de refacerea unității creștinilor de pretutindeni, din toată lumea. În acest scop s-a creat Consiliul ecumenic sau Consiliul

⁵⁶⁸ † ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, „Cei care «au râvnă pentru Dumnezeu, dar fără pricepere»” în vol. *Tâlcuiri noi la texte vechi*, Ed. Axios, București, ²1996, pp. 200-207.

mondial al Bisericilor, care adună astăzi peste 300 de Biserici creștine, visând și lucrând pentru refacerea unității celei dintâi. În același scop s-au inițiat convorbiri, dialoguri bilaterale și multilaterale, simpozioane, conferințe. Noi, Biserica Ortodoxă Română, am început încă din 1935 un dialog cu Biserica Anglicană, încercând să netezim diferențele dintre noi. Dialogul mai continuă și azi. După al doilea război mondial, asemenea dialoguri au început cu Bisericile Vechi Catolice din Occident, cu Bisericile Ortodoxe Vechi Orientale și anume cu Biserica Coptă din Egipt, cu Biserica din Etiopia, cu Biserica din Asia Mică și din India.

S-a inițiat în același timp dialogul cu Bisericile Protestante. Acum, mai în urmă, s-a început și dialogul dintre Ortodoxe și cea mai importantă dintre marile Biserici creștine, ruptă din trupul mare al Bisericii primului mileniu la anul 1054, și anume cu Biserica Romano-catolică.

Un lucru este important și pozitiv: că hotărârea spre unitate este mai prezentă în lumea creștină de astăzi, decât a fost oricând înainte, când, precum spuneam, tendințele erau de împărțire. Și noi, ortodocșii români, trăim laolaltă cu celelalte culte creștine, experiența căutării, și încercăm și pe plan local, să ajungem la unitate. Ne bucurăm ori de câte ori găsim puncte de convergență cu ceilalți frați creștini, tot așa cum ne întristăm ori de câte ori anumite grupuri creștine, Din cele mai mărunte, în loc să urmărească unitatea, urmăresc dimpotrivă, în continuare, dezmembrarea. Caută pe toate căile să-i atragă pe creștinii noștri ortodocși de la dreapta noastră credință spre alte credințe, socotindu-se acești creștini răătăciți, acum, după aproape două mii de ani, mai buni interpreți ai Sfintei Scripturi și ai învățăturii Mântuitorului, decât au fost Sfinții Părinți și decât a fost Biserica întreagă de-a lungul a două mii de ani, de la Hristos până azi!

În Epistola care s-a citit astăzi, Sfântul Pavel spune că există credincioși care „au râvnă către Dumnezeu, dar fără pricepere” (*Romani* 10, 2) și îi avertizează pe unii ca aceștia să-și canalizeze cu pricepere râvna lor către Dumnezeu pentru că, tot Sfântul Pavel spusese corintenilor, că nu se încununează cel ce aleargă la întâmplare (*1 Corinteni* 9, 26). A avea râvnă cu pricepere înseamnă a-ți ordona gândirea și credința după criterii sigure, a nu lăsa nimic pe seama întâmplării. Tot ce se face la întâmplare, duce la rezultate întâmplătoare.

Ce înseamnă a avea râvnă către Dumnezeu cu pricepere?

› Înseamnă, în primul rând, a urma rânduielile cele statornicite de Biserică dintru început, și verificate de-a lungul a două mii de ani, până astăzi, ca fiind rânduieli bune;

› Înseamnă a urma ceea ce au crezut moșii și strămoșii noștri, credința în care au trăit și au murit ei până în zilele noastre;

› Înseamnă a urma acea Tradiție care a dus la unitatea noastră de credință și la unitatea noastră ca neam, de-a lungul istoriei, și care s-a verificat a fi credința cea dreaptă.

Noi, ortodocșii, am rămas dintru început până azi păstoriți dreptei credințe. Toți ceilalți, toate celelalte grupări care au apărut în istorie, de-a lungul secolelor,

s-au rupt de la noi, de la dreapta credință, precum spunea Sf. Apostol Pavel, din dorința de dispute și de slavă deșartă, și din încrederea prea mare în felul personal de a interpreta Sfânta Scriptură.

A avea râvnă către Dumnezeu cu pricepere, înseamnă, așadar, a urma învățătura cea dreaptă, lăsată și transmisă prin Biserică de-a lungul veacurilor tuturor creștinilor.

Învățătura noastră, pe lângă faptul că ne-a fost descoperită de Mântuitorul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, răspunde și exigențelor gândirii corecte. Propovăduim o credință luminată, cu temeiuri puternice și sigure, în descoperirea dumnezeiască. Știm că viața vine de la Dumnezeu. În credința noastră Dumnezeu este autorul întregii creații și a ordinii din Univers, care ne minunează permanent și ne încredințează de Atotputernicia Sa. Pământul și toate planetele stau suspendate în Univers, călătoresc pe căi bine alese și cunoscute ca pe niște și ne invizibile care le feresc de ciocniri între ele. Anotimpurile se succed într-o ordine uimitoare. Soarele nu uită să răsară niciodată și astfel zilele și nopțile alternează cu implacabilitate și, după ele, tot ritmul nostru biologic organizat într-o succesiune logică, trece de la epuizare la recuperare, de la muncă la odihnă și astfel suntem capabili să o luăm mereu de la început, reeditând minunea restaurării noastre în fiecare dimineață, așa cum se restaurează pădurile primăvara, după o iarnă de somn.

Nu poate exista ordine fără Cineva care s-o facă. Această convingere ne întărește credința în Dumnezeu. Din nimic nu apare nimic. Principiul este vechi de când lumea și nimeni n-a spus până acum că n-ar fi logic. Credința noastră este luminată. Ea se vrea și se ține între limitele gândirii sănătoase, aceea pe care ne-a predat-o Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție prin Biserică.

Un învățat francez din sec. al XVII-lea, matematician și fizician, Blaise Pascal, spunea că logica cea mai simplă ne îndrumă spre credință, ca fiind mai folositoare pentru destinul nostru veșnic decât necredința. Pascal propunea un fel de pariu spunând: Eu mă simt mai sigur să pariez pe existența lui Dumnezeu, decât pe inexistența Lui, și iată de ce:

Întâi: dacă nu există Dumnezeu, și cred, nu mi se va întâmpla nimic. Mor și, odată cu moartea s-a sfârșit totul;

Doi: dacă nu există Dumnezeu și nu cred, de asemenea nu mi se va întâmpla nimic. Odată cu moartea s-a sfârșit totul;

Dar, trei: dacă există Dumnezeu și nu cred, atunci am pierdut totul;

Și, patru: dacă există Dumnezeu și cred, atunci am câștigat totul.

Nu este deci mai logic să pariez pe existența lui Dumnezeu, decât pe inexistența Lui?

Evident, nu pentru aceasta credem noi în Dumnezeu. Nu pe baza unui astfel de pariu ne-am făcut creștini. Dar, fără îndoială, și acest pariu își are forța lui.

Unii ar putea zice: aceasta este o credință interesată, nu una adevărată. O credință din frică, nu din liberă alegere. S-au și adus aceste obiecții pariului lui Pascal. Dar de ce să nu fim interesați? Și de ce să nu ne fie frică? „Frica de Dumnezeu

este începutul înțelepciunii”, spune psalmistul (*Psalmul* 110, 10). Locurile în care Scriptura recomandă această frică sunt nenumărate. Dar să observăm: ea este doar începutul, și al înțelepciunii, și al cunoașterii (cf. *Proverbe* 1, 7). Ea se transformă apoi în „Duh de putere” sufletească (*Tit* 1, 7), și dragoste „în care nu mai este frică, căci dragostea izgonește frica” (*1 Ioan* 4, 1). De aceea un sfânt nevoitor în cele duhovnicești a socotit că a ajuns la măsura cea adevărată, numai atunci când a putut spune: „De acum nu mă mai tem de Dumnezeu, ci Îl iubesc” (Sf. Antonie cel Mare, n.n.). Așa că oricât de utilitarist ar putea părea pariul lui Pascal, nu avem niciun temei ca să nu-l luăm în serios, de vreme ce l-a prins în logica lui chiar pe un Pascal!

Noi credem că Dumnezeu a sădit în inimile noastre credința. Credința vine de la Dumnezeu. Dar ea, precum spuneam, trebuie să fie luminată, trebuie să fie o „credință cu pricepere”. Credința noastră ortodoxă este o credință luminată. De ce? Pentru că ea ne ajută să ne înțelegem destinul pământesc și ceresc, nu ne oprește să trăim în societate, ba, dimpotrivă, ne îndeamnă să ne integrăm în societate împreună cu toți frații noștri, să contribuim împreună la o viață mai bună, mai fericită aici pe pământ, pentru ca să ne-o pregătim și pe cealaltă din ceruri. Credința nu ne îndeamnă la izolarea de societate și de toți frații noștri, oameni de pretutindeni, ci dimpotrivă, ne îndeamnă la muncă, să ne preocupăm de știință, de cultură, și de civilizație, de artă, de tot ceea ce poate face bucuria și fericirea oamenilor, de tot ceea ce poate promova dezvoltarea spiritului omenesc de ceea ce poate antrena mintea omenească spre creațiile cele mai înalte, impunând doar o singură restricție: tot ce creează să fie în folosul oamenilor și nu împotriva lor.

Și ce înseamnă oare a avea răvnă pentru Dumnezeu dar cu nepricepere?

Toate tendințele centrifuge de rupere de la Biserica cea una sunt nepricepere, nepriceperea celor care nu mai înțeleg rostul Bisericii și o înlocuiesc prin cel puțin o mie de altfel de Biserici, fiecare pretinzându-se unica adevărată. Nu mai înțeleg rostul preoției cea întemeiată de Iisus Hristos prin Apostoli și au ajuns să-l înlocuiască prin altfel de preoți, autoinvestiți, de cel puțin o mie de feluri, fiecare pretinzându-se a fi cel adevărat, în cel mai autentic spirit antibiblic, pentru că în Biblie se blamează toți cei care se vor ai lui Apollo, ai lui Chefa etc. adică ai altor învățători decât Hristos, rupându-se din unitatea Bisericii lui Hristos, cea una (cf. *1 Corinteni* 3, 5-23). Preoților investiți de Hristos și de Apostoli li s-a dat puterea de a lega și dezlega: „Tot ce veți lega și veți dezlega pe pământ va fi legat și dezlegat în ceruri”. Numai lor și tot lor li s-a poruncit: „Mergând, propovăduiți, botezând pe toți în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”

Toate acestea sunt Taine instituite de Mântuitorul Hristos. Cei care nu mai vor să le priceapă, care nu mai vor să creadă în ele, crezând că au descoperit o altă modalitate de înțelegere a Scripturii, acum, după două mii de ani, în ciuda faptului că de două mii de ani, Biserica a crezut într-un anumit fel și ne-a transmis așa cum trebuie învățătura Mântuitorului, toți aceștia au răvnă către Dumnezeu, dar cu nepricepere, și nu se vor bucura de primirea în curțile Domnului.

Ei pretind că au credință, și poate au, dar au credință fără minte, fără rânduială, fără pricepere, de aceea lor li se aplică adesea cuvântul acela cu nume de ocară: obscurantism! Fiindcă mulți dintre ei învață că trebuie să ne retragem din lume, că „lumea” este numai păcat; că tot ce este „lumesc” este diavolesc, ca și cum ei n-ar fi în lume și ar putea trăi în afara ei. Unii ne îndeamnă să nu mai muncim, să nu mai luăm parte la nimic din ceea ce se întâmplă în lume, ca și cum nu am avea familie, ca și cum nu am trăi în niște condiții materiale date, în mijlocul cărora Dumnezeu ne-a dat poruncă să trăim.

Nu noi am creat lumea aceasta și nici diavolul, ca să fie rea, Dumnezeu a creat-o și ne-a așezat în ea așa cum a creat-o El și „a văzut că e bună”, cu rânduilele ei de tot felul (cf. *Facerea* 1, 31). Dumnezeu a făcut ca să trăim în orașe, în sate, cu străzi, cu fabrici, cu brutării. Oare de ce unii ca aceștia care ne îndeamnă să nu ne implicăm în viața lumii, nu refuză nici pâinea coaptă de alții, nici lumina fabricată de alții, nici hainele fabricate de alții! Vor doar să ia, dar să nu dea nimic. Este un fel de a justifica religios lenea și boala sufletului și a minții lor! Dumnezeu a creat lumea cu toate bunurile ei ca să ne bucurăm de ele, să muncim, să le desăvârșim și să le înmulțim, să contribuim astfel la o viață comună cât mai fericită, mai completă, desăvârșită.

Dumnezeu ne-a dat toate aceste bunuri, ca și viața. De aceea, trebuie să primim tot ce ne-a dat El. Ni le-a dat ca să le desăvârșim și să ne desăvârșim: „Fiți desăvârșiți!” (*Matei* 5, 48). Talantul trebuie înmulțit (cf. *Matei* 25, 24-30).

Cei care nu fac așa, aceștia sunt cei care au râvnă pentru Dumnezeu, dar fără pricepere. Tot fără pricepere este și goana lor după pradă: să rupă din turma creștină cea adevărată cât mai mulți, să-i scoată din unitate, să-i dezbine. În timp ce Bisericiile mari și-au dat seama de greșelile lor din trecut și caută acum unitatea, aceștia umblă mereu să împartă și să înmulțească „biserițele”, grupulețele lui cutare și ale lui cutare! Să nu fim dintre aceștia.

Mai sunt și printre dreptii noștri credincioși unii care se lasă atrași spre unele obiceiuri marginale Bisericii. Dvs. ați auzit desigur că atunci când vă duceți la spovedanie, preotul citește mai întâi o rugăciune, și-n rugăciunea aceea este și-un text care cere iertare lui Dumnezeu pentru credincioșii care au fost la vrăjitoare sau la descântătoare ș.a.m.d.

În popor, care adesea face dovada unei înțelepciuni superioare, se zice despre unii ca aceștia că „lucrează cu necuratul”. Aceasta nu este credință în Dumnezeu, cu pricepere, dimpotrivă, este fără pricepere.

Să ne rugăm lui Dumnezeu potrivit rânduilelor noastre tradiționale, și el va asculta rugăciunile noastre, fără să fim nevoiți să ne ducem la astfel de intermediari care totdeauna sunt dubioși și care, cu adevărat fac parte din categoria ce ține de obscurantism, adică de o credință întunecată, căci acesta este tâlcul cuvântului: credință neluminată, fără pricepere.

Să rămânem fideli Bisericii noastre Ortodoxe, aceea care păstrează de milenii credința cea adevărată, și care, aici pe pământul nostru românesc a păstrat și

unitatea neamului nostru, căci toți cei care se rup de la credința noastră sfârșesc într-un fel sau altul prin a se rupe și de unitatea neamului românesc. S-au legat de stăpânii care nu s-au născut și n-au crescut în tradițiile noastre, care au alți strămoși decât ai noștri, s-au legat de alți conducători decât conducătorii noștri religioși, deși Sf. Apostol Pavel ne aduce aminte mereu în *Epistola întâi către Corinteni*: „Nu se poate pune altă temelie decât cea pusă, și care este Hristos”. Pe Imeneu și pe Alexandru, Sfântul Apostol i-a dat satanei (*1 Timotei* 1, 19-20). Este o sentință foarte aspră: adică să fie despărțiți de Dumnezeu, de viața veșnică, să meargă la iad!

Tot Sfântul Pavel, în *Epistola către Tit* spune despre unii ca aceștia: „De omul eretic, după o sfătuire sau două, te ferește, știind că s-a răzvrătit unul ca acesta și păcătuiește, fiind singur de sine osândit” (*Tit* 3, 10-11). Și mai înfricoșător este un alt cuvânt al Sfântului Pavel în *Epistola către Evrei*: „E cumplit lucru să cazi în mâinile Dumnezeului celui viu” (*Evrei* 10, 31). Cine vor fi aceștia care vor cădea astfel? Cei care propovăduiesc un Dumnezeu care nu este cel adevărat, Tatăl nostru, cei care propovăduiesc un Dumnezeu după mintea lor, cei care îl falsifică, ereticii, schismaticii, cei care învață „altminterlea și nu urmează cuvintele cele sănătoase ale Domnului nostru Iisus Hristos și învățătura cea cuvinoasă” (*1 Timotei* 6, 3) a Bisericii.

Cine urmează Biserica, „stâlpul și temelie adevărului”, acela are poate milostivirea lui Dumnezeu și de viață fericită aici și dincolo, pe care să ne-o dea Dumnezeu tuturor, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!

XII.1.2.4. Omilie tematică

Lepădarea de Hristos⁵⁶⁹

(Cuvânt de învățătură, așa cum a fost rostit în biserica Mănăstirii Rohia în Duminica întâi după Pogorărea Sfântului Duh – 1987)

Așa cum îmi este obiceiul și potrivit firii mele vă voi vorbi și acum foarte deschis și pe șleau. Și aceasta cu atât mai vârtos cu cât și textul evanghelic al zilei nu este ticluit din cuvinte amabile, mângâietoare și sfioase, ci este și el redactat cu vorbe dure și foarte pe șleau.

Socotesc că este mai bine să citim din nou împreună textul evanghelic aflat în *Evanghelia* Sfântului Apostol Matei, capitolul 10, versetele 32-33 și 37-39:

„Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri. Iar cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor și Eu Mă voi lepăda de el înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri. Cel ce iubește pe tată ori pe mamă mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine; cel ce iubește pe fiu ori pe fică mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine. Și cel ce nu-și ia crucea și nu-mi urmează Mie nu este vrednic de Mine. Cine ține la sufletul lui îl va pierde, iar cine-și pierde sufletul lui pentru Mine, îl va găsi”.

Textelor acestora li se adaugă un altul, care nu v-a fost citit în cadrul Sfintei Liturghii, dar care le completează și stă în legătură nemijlocită cu ele. Să-l citim și pe acesta, aflat în *Evanghelia* Sfântului Apostol Luca 14, 26: „Dacă vine cineva la Mine și nu urăște pe tatăl său și pe mamă și pe femeie și pe copii și pe frați și pe surori, chiar și sufletul său însuși, nu poate să fie ucenicul Meu”. Iar versetul 21 aproape că repetă versetul 38 din capitolul 10 al *Evangheliei după Matei*: „Și cel ce nu-și poartă crucea sa și nu vine după Mine nu poate să fie ucenicul Meu”.

Stranii și spăimântătoare cuvinte, frați creștini, stranii și spăimântătoare cuvinte!

Cum adică, Domnul Hristos cel bun, blând și milostiv, Domnul Care întotdeauna ne-a propovăduit iubirea, care este Însuși Dumnezeu – iubire, a cărui învățătură dă iubirea drept pivot al lumii și esență a credinței, dintr-odată și în chipul cel mai neașteptat ne predică ura, ne îndeamnă să urâm și să vrăjmășim? Și încă pe cine! Pe soție, pe copii, pe părinți, pe frați și surori, casa noastră, sufletul nostru, pe noi înșine?

Greu îmi vine a crede că Dumnezeu iubirii a putut să ne voiască dușmănoși. Eu unul cred că textul evanghelic de astăzi nu trebuie înțeles numai după ce pare a

⁵⁶⁹ Nicolae STEINHARDT, „Lepădarea de Hristos”, în vol. *Dăruind vei dobândi*, Ed. Mănăstirii Rohia, Rohia, 2006, pp. 105-112.

propovădui, altfel spus după înfățișarea sa strict literală. Cred că trebuie tălmăcit și înțeles în adâncime.

Iar înțelesu-i adânc și ziditor îl bănuiesc a fi în conformitate cu învățătura creștină: se cuvine a ne iubi soția, frații, surorile, copiii, părinții, casa. Da, a-i iubi. A nu ne urî nici pe noi înșine (numai păcatul sălășluitor în noi). Dar – și repet adverbul acesta – dar, la nevoie, la o adicăteala (cum se zice în limbaj popular), în momentele grave și hotărâtoare ale vieții, când se pune pentru noi problema de a da pe față cine suntem și ce credem, ei toți – soția, copiii, tatăl, mama, frații, surorile și așa mai departe – nu trebuie să ne fie o piedică pentru mărturisirea cu glas puternic și înalt a lui Hristos.

Zic unii oameni: Ce vreți? Ce pot face? Ce vreți să fac? Am nevastă, am copii mici, am părinți bătrâni, am și eu o căsuță, o brumă de bunuri, o oarecare situație, ce vreți, n-am ce face! De voie, de nevoie, n-am încotro, mă lepăd de Hristos, măcar de formă și numai cu vorba.

Acesta, nu este un raționament creștinesc. Adevăratul raționament creștinesc, conform textului evanghelic și fidel atât libertății cât și spiritului său este: deși am nevastă, copii ș.a.m.d., măcar că am nevastă, copii, eu tot nu mă lepăd de Hristos, eu Îl mărturisesc. Pe nimeni altcineva nu iubesc mai mult în lumea aceasta decât pe Hristos, la nimic în lumea aceasta nu țin mai mult decât la Hristos. Nevasta, copiii ș.a.m.d. nu-mi sunt mie piedică în mărturisirea lui Hristos. Îmi iubesc familia, rubedeniile, ființa, dar stabilesc o ierarhie: în primul rând Îl așez pe Hristos, iar pentru dragostea ce o port alor mei nu vreau să le dau o pildă rea, să ajungă a se rușina de mine.

Zic unii oameni: nu mă lepăd de Hristos, Îl iubesc, Îl mărturisesc, Îl venerez, însă în inima și în sufletul meu, înlăuntrul sinei mele, în ascunzișul persoanei mele intime. Cu gura, cu glas puternic și înalt nu-mi dă mâna să o fac. Ei și! nu aceasta trage greu la cântar. Esențial nu-i oare ce credem, ce mărturisim în sinea noastră, în adâncul ființei noastre spirituale? Vorbele nu-s decât sunete și părelnicii, alcătuiți subrede și de suprafață, zboară, se pierd în vremelnicie.

Nici raționamentul acesta nu-i creștinesc. Luați aminte: nu ajunge credința lăuntrică, nu ajunge dragostea nemărturisită în afară, oricât de sinceră, de fierbinte. Este fățarnică. Cum adică fățarnică de vreme ce este sinceră, ba și caldă? E fățarnică pentru că nu se dă pe față, e pe jumătate: numai înăuntru, e drămuită. Fățarnică este aceea manifestată doar la exterior, înjumătățită, necompletă, necurată este și aceea care se ascunde în interior, se pitește în găoace și se teme de lumină. Că așa este, că am dreptate, rezultă din însuși textul Sfintei Scripturi. Mă refer la *Epistola către Romani* a Sfântului Apostol Pavel (10, 10): „Căci cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura se mărturisește spre mântuire”.

Auziți! Din inimă mărturisirea lăuntrică e bună pentru sporirea noastră duhovnicească, pentru mântuire însă este nevoie, neapărată nevoie de una exterioară, cu gura, cu vorba. Nu ajung iubirea sau credința din inimă, ne mai trebuie și curajul de a ne mărturisi credința cu gura, oricare ar fi riscurile.

Un mare scriitor rus contemporan ne spune că atunci când ne aflăm la ananghie, în mare primejdie, într-o situație limită (cum se exprimă limbajul cult), în pericol de a ne trăda pe noi înșine și de a săvârși acte ori a grăi cuvinte de care apoi ne vom căi amarnic, în asemenea momente există o singură soluție efecace și fără greș: să ne considerăm morți!

Dacă ne socotim morți nu ne mai paște nici-un pericol. Nimic nu ne mai poate speria, cu nimic nu mai putem fi momiți, la nimic să nu mai luăm aminte în afară de credința noastră: suntem doar morți! Ce ne-ar mai putea ispiti?

A! spune același mare scriitor, pot striga: păcat de tinerețele mele (sau: vai de bătrânețele mele!), păcat de cărțile pe care nu le voi mai citi, păcat de plimbările pe care nu le voi mai putea face, păcat de muzica pe care nu o voi mai asculta, de mâncărurile pe care nu le voi mai mânca, de băutura pe care nu o voi mai bea, păcat de toate frumusețile și minunile acestei lumi pe care nu le voi mai vedea, însă altă cale nu există pentru mine: mai bine îmi este să mor odată cu Hristos decât să-L reneg.

Nimic nu poate fi pus în balanță cu Hristos: nici nevasta, nici copiii, nici părinții, nici rudeniile, nici casa, nici bunurile, nici situația, nici slujba, nici chiar viața. Când e vorba de Hristos, El trebuie mărturisit de faptele cele mai apropiate și mai dragi nouă: și anume trebuie mărturisit cu vorba, cu gura.

Cu vorba, cu gura.

De ce oare? Cum adică, pot obiecta unii oameni, sunt oare atât de importante vorbele, cuvintele? Vorbulițele, cuvintelele, formulele, vorbele goale? Au ele atât de mare însemnătate? Se cade să le acordăm precăderea?

Răspund: da, sunt însemnate, da, importanța lor este covârșitoare. „Ca-n basme-i a cuvântului putere”, spunea poetul Alexandru Vlahuță. Nu ajunge să crezi cu inima. Ni se cere o declarație publică. Nu-s puse în discuție numai oarecare cuvinte și formule, oarecare cuvintele și vorbe de clacă. Mărturisirea cu glas puternic e altceva, e cu totul altceva. E totuna cu o luare de atitudine, cu adoptarea unei ținute, cu vădirea ființei noastre lăuntrice, darea noastră pe față și în vileag, arătând cine și ce suntem, de ce parte suntem, unde ne situăm, ce hram purtăm, ce căutăm pe acest pământ, ce sens dăm prezenței noastre în lume, cum ne definim.

Nu putem fi și cu Dumnezeu și cu Mamona. La nevoie trebuie să știm – dacă suntem cu adevărat ai lui Hristos – să acceptăm suferința, sărăcia, necazul, crucea, chiar și moartea. Moartea!

Ei, în secolul nostru și în societatea contemporană nu prea este vorba de moarte. Problema nu se mai pune în termeni atât de categorici. Pe vremuri, da, când împărații romani îi prigoneau pe creștini, exista pericolul apostasiei, adică al lepădării publice și solemne de Hristos, cerându-li-se creștinilor, sub amenințarea morții și a celor mai groaznice chinuri, să se dezică de Hristos și să se ducă să se închine idolilor.

Acum nu mai stau lucrurile așa. Creștinii nu mai sunt amenințați cu moartea și chinurile, nu li se mai cer acte solemne de apostasie și lepădare publică de Hristos. Ceea ce nu înseamnă însă că nu mai există și acum lepădarea de Hristos.

Există lepădări indirecte, nu mai puțin reale totuși decât apostasia de odinioară. Ne lepădăm de Hristos aderând la o doctrină ateistă, participând la adunări ateiste, dându-ne în orice fel consimțământul la o mișcare ateistă. Sau rușinându-ne și ferindu-ne să ne facem semnul Sfintei Cruci, rușinându-ne și ferindu-ne să fim văzuți intrând într-o biserică ori rostind acele cuvinte sau făcând acele gesturi care ne-ar putea descoperi drept creștini.

Atunci când ni se cere o lepădare, fie ea doar indirectă și bine camuflată, de Hristos, atunci, da, e bine să ne urâm pe noi înșine, familia noastră, bunurile noastre. Atunci să-L mărturisim pe Hristos cu orice preț. Asta-i examenul, aceasta-i proba, aceasta-i Judecata de Apoi pe pământ.

„Încă nu v-ați împotrivit până la sânge” grăiește Apostolul neamurilor, iar noi ne ferim de necazuri, neplăceri, de oarecare suferințe, de vorba lumii, de mărunte pierderi. În vreme ce Hristos ne cere curajul, fermitatea, neclintirea, puterea de a privi Crucea. Da, frați creștini, așa e cu Hristos. E pe viață și pe moarte, nu-i de joacă, nu-i de șagă, nu-i cu jumătăți de măsură, nu-i cu fofărlă, uite popa, nu e popa, nu-i cu „să vezi că”, nu-i cu „ce putem face”, cu „împrejurările m-au silit”...

Hristos e bun, blând, milostiv, mângâietor și dulce. Dar nu e numai atât. E totuna cu Acela care S-a suit de bunăvoie pe Cruce și Și-a vărsat sângele pentru noi, murind în chinuri cumplite.

Hristos e bun, blând, milostiv, mângâietor și dulce dar e și teribil, e Cel care n-a pregetat a Se lăsa răstignit. El ne cere să luăm foarte în serios situațiile noastre de creștini. Cu El nu-i de șagă și de joacă. Pe oameni îi putem minți, înșela, amăgi, duce cu vorba. Pe Domnul nu-L putem minți, înșela, amăgi, duce cu vorba. Dacă ne lepădăm și ne rușinăm de El și El se va lepăda și rușina de noi la Judecata din urmă.

Există, frați creștini, o imagine înfloritoare, cer voie să o evoc înaintea dumneavoastră. Vă mărturisesc că-mi vine adeseori în gând, că mă obsedează cutremurându-mă și îngrozindu-mă. Iat-o: Hristos stă pe scaunul de judecată în ziua de apoi, pe tronul Său nepărtinitor și oamenii vin toți în fața Lui. Și El îi împarte în două cete: de-a dreapta și de-a stânga, oile și caprele. Pe cei din dreapta îi binecuvântează și-i trimite în rai, acolo unde este fericirea veșnică. Pe cei din stânga, blestemații, îi trimite în gheena focului, acolo unde-i plângerea și scrâșnirea dinților.

Dar mai există o a treia cetă!

E a celor pe care înainte de a-i osândi și trimite în iad, Domnul, de cât îi este silă și scârbă de ei, nici nu vrea să-i vadă, să se uite la ei; și când I se înfățișează, El își ridică brațul drept, săltându-și cotul și acoperindu-și ochii cu palma. De cât îi este silă și scârbă de ei. Nici măcar o privire nu le aruncă!

(E posibil să-mi spuneți: dar Domnul e Duh! Cum poate fi vorba de ridicarea brațului și acoperirea ochilor? Da, Domnul e duh, dar din pricina slăbiciunii noastre, noi, în sfintele noastre icoane, ne închipuim Puterile cerești luând chip omenesc. Iar Iisus S-a înălțat la cer cu trupul, cu trup de slavă, dar cu trupul, și-n unele icoane e înfățișat șezând de-a dreapta Tatălui și ținând Crucea alături de El,

amintire a pătimirilor Sale lumești, trupești. Așa încât cred că nu e o erezie ori greșeală a pomeni de acoperirea ochilor și ridicarea brațului.)

Pe cei care s-au lepădat de El, pe hulitorii Sfântului Duh, pe prietenii, urmașii și credincioșii lui Iuda (pe vânzători adică, pe delatori, pe turnători), El îi trimite acolo unde le este locul fără a-i socoti vrednici măcar de căutătura Sa cea mai aspră.

Imaginea aceasta mă obsedează și vă mărturisesc că adesea mă rog lui Dumnezeu să nu fie așa și pentru mine când voi veni la Judecată. Să ne rugăm cu toții fierbinte să nu fie așa pentru niciunul dintre noi. Să nu-și ridice Judecătorul brațul spre a-Și acoperi ochii, spre a nu fi silit să ne privească. Să nu avem parte de această supremă lepădare și această înfricoșătoare rușine. Să nu fie așa! Amin!

XII.2. PREDICI TEMATICE

XII.2.1. Predică dogmatică

*La Sfânta Treime*⁵⁷⁰

*„Trei sunt care mărturisesc în cer; Tatăl, Cuvântul și Duhul Sfânt.
Și Acești trei Una sunt” (1 Ioan 5, 7)*

Nu e minte omenească sau îngerească să se poată ridica până la înțelegerea lui Dumnezeu, ca să știe ce este El în Sine însuși. Nu e cuvânt omenesc sau îngeresc să poată tălmăci cum se cuvine taina cea mai înaltă din câte există. De Dumnezeu nici nu se poate măcar vorbi decât în stare de rugăciune. Dacă suntem neîntrerupt în fața Lui, căci de El nu ne putem ascunde, noi nu trebuie să vorbim despre El, căci către El, sau în conștiința că, vorbind despre El, vorbim către El. Și totdeauna trebuie să avem sentimentul că suntem în puterea și sub mila Lui. De aceea vorbind către El despre El, trebuie să o facem deodată cu rugămintea să ne ierte că îndrăznim să facem aceasta. Cu sentimentul acesta a vorbit și patriarhul Avraam, care era neasemănat mai mult decât noi prin marea lui credință. „*Iată cutez să vorbesc Stăpânului meu, eu care sunt praf și cenușă*” (Facerea 18, 27).

Pe Dumnezeu nu-L poate face și nu trebuie să-L facă nicio rațiune obiect fără voință și mărginit, pe care să aibă pretenția că-L poate cuprinde și diseca cum îi place. Dumnezeu scapă totdeauna unei asemenea întreprinderi. Numai în frică și cutremur putem să ne dăm puțin seama de ceea ce e Dumnezeu, cum a spus Sfântul Ioan Gură de Aur. De El trebuie să ne apropiem „descălțându-ne” de mândria minții și de nepăsare, în simțirea smerită că El e Făcătorul, Susținătorul, Mântuitorul și Stăpânul nostru, mulțumindu-I că ne-a dat existența din nimic, că ne ține în viață și că ne-a rânduit spre viața veșnică, prin umplerea noastră de o rază din plinătatea vieții necuprinsă și a iubirii Lui.

Când vorbim despre Dumnezeu sau despre El în fața Lui, trebuie să avem sentimentul că El e soarele din care izvorăște tot ce există și toată lumina care însoțește existența, și ca atare ar putea să orbească ochiul minții care îndrăznește să caute spre El. De aceea dacă totuși putem să-L cunoaștem, deși nu în mod exact cum este, dar măcar că există și e mare și bun, trebuie să-I mulțumim că ne-a înzestrat cu puțința de a gândi despre El, și că S-a coborât la nivelul capacității noastre de a gândi și de a vorbi către El și despre El.

Taina lui Dumnezeu e sporită și mai mult de faptul că El este o Treime de Sfinte persoane, deși e unul după ființă. Dumnezeu ne privește prin trei fețe atotstrălucitoare de aceeași bunătate, iubirea Lui se revarsă spre noi prin trei fețe pline de

⁵⁷⁰ Pr. Dumitru STĂNILOAE, „La Sfânta Treime”, în: *Glasul Bisericii*, XXXII (1973), 5-6, pp. 477-479.

iubirea dintre ele. Dumnezeu este atotiubitor pentru că este iubirea în Sine însuși, pentru că este iubirea negrăită a unui Tată, cum nu e altul, față de Fiul său, și a unui Fiu, cum nu e altul, în Duhul Sfânt.

Iubirea lui Dumnezeu se revarsă peste noi ca iubirea Celui mai bun Tată, pentru că e Tată în Sine și izvorul întregii părințimi din lume, pentru că trăiește din veci iubirea Celui mai bun Tată față de Cel mai bun Fiu și iubirea Celui mai bun Fiu din câți se pot cugeta. Iubirea lui Dumnezeu față de noi e iubirea unui Tată bun cum nu se poate descrie. Dar în iubirea lui Dumnezeu cea către noi e și iubirea Celui mai bun Fiu, care ar vrea să simțim și noi, fiecare toată dulceața iubirii de fiu față de Tatăl pe care o simte El, sau să simțim ca El toată dulceața iubirii Tatălui Său.

Dar, în iubirea lor de nedescris, Tatăl și Fiul sunt uniți într-un Duh, în Duhul Cel Prea Sfânt, în care se întâlnesc într-o iubire lipsită de orice umbră. De această iubire vrea să ne facă Dumnezeu și nouă parte.

Creștinismul este religia iubirii lui Dumnezeu față de lume, pentru că este religia lui Dumnezeu în Treime, pentru că este religia Sfintei Treimi, pentru că nu este religia unui Dumnezeu singuratic, lipsit de căldura iubirii, ci a unui Dumnezeu care este iubire între trei persoane, unite desăvârșit prin iubirea lor din veci desăvârșită.

Mântuirea lumii a înfăptuit-o Fiul lui Dumnezeu și El o duce la desăvârșire, până când ne va face pe toți asemenea Lui, ca să simțim toată iubirea Tatălui față de noi și toată iubirea Fiului față de Tatăl. Tatăl L-a trimis pe Fiul Său în lume și L-a dat la moarte pentru noi, ca să ne arate și nouă iubirea Sa de Tată, pentru ca să ne umple și pe noi de iubirea Fiului Său față de Sine. Fiul S-a întrupat, ca să se facă asemenea nouă, pentru ca și noi să devenim asemenea Lui. S-a întrupat pentru ca iubirea Tatălui ceresc față de Fiul Său să fie și iubirea către fața omenească a Fiului Său și către noi toți care purtăm fața omenească a Fiului Său. Tatăl L-a înviat pe Fiul Său devenit om, ca și noi să înviem din moartea noastră și să ne bucurăm de iubirea veșnică nemărginită a Tatălui ceresc, în unire cu Fiul Său și să ni-L iubim pe Tatăl ceresc cu iubirea Fiului Său.

Toate sărbătorile rânduite de Biserică sunt sărbătorile faptelor de iubire ale lui Dumnezeu față de noi, săvârșite prin Fiul Său. Dar de aceea sunt și sărbătorile nădejdi noastre în viața ce veșnică, în viața iubirii desăvârșite a Tatălui față de noi și față de Fiul Său.

Dar Fiul conduce toată lucrarea prin care sporim în simțirea iubirii lui Dumnezeu față de noi și a iubirii noastre față de Dumnezeu, prin Duhul Sfânt. Când Fiul S-a înălțat a promis sfinților Săi ucenici, și prin ei nouă tuturor, trimiterea altui Mângâietor, a Duhului Său cel Sfânt, care, așa cum unește pe Fiul cu Tatăl, ne unește și pe noi în chip nevăzut cu Tatăl și cu Fiul, dar și pe noi unul cu altul.

Duhul Sfânt este focul iubirii dumnezeiești, pe care L-a aruncat Fiul pe pământ și care nu se va stinge până la sfârșitul lumii. De aceea El S-a pogorât în chip de limbi de foc, căci iubirea grăiește cu limbă fierbinte, iubirea se transmite prin căldură și transmite căldura de la Dumnezeu la noi și între noi de la unul la altul,

iubirea ea însăși fiind căldură spirituală. Prin Duhul Sfânt iubirea lui Dumnezeu pe pământ e pururea lucrătoare.

Dar după încheierea sărbătorilor iubirii lui Dumnezeu, arătată nouă prin faptele Fiului, adică prin întruparea Lui ca om, prin răstignirea pentru noi, prin învierea și înălțarea Lui pentru ca și noi să înviem și să ne înălțăm, apoi prin sărbătoarea pogorării Duhului Sfânt, care permanentizează iubirea lui Dumnezeu pe pământ, Biserica a așezat astăzi sărbătoarea Sfintei Treimi. Prin aceasta Sfânta Biserică ne învață că prin fiecare persoană a Sfintei Treimi și-a arătat și-și arată iubirea față de noi întreaga Sfânta Treime. Căci nu numai Fiul ne-a iubit, venind în lume și făcându-Se om ca și noi, ci și Tatăl care vrea să-L vadă pe Fiul Său veșnic ca om, și nu numai Duhul Sfânt ne iubește lucrând în noi până la sfârșitul lumii, ci și Tatăl care a trimis pe Duhul Fiului Său în inimile noastre.

Din izvorul supraplin al iubirii Sfintei Treimi, se revarsă în lume toată iubirea, care ne va călăuzi spre desăvârșirea vieții în iubire. Iar iubirea aceasta este lumina care toate le umple de înțeles și de căldură. Căci ea cuprinde în sine și dă din ea toate bunătățile. De aceea să strigăm și noi, împreună cu toți credincioșii, lui Dumnezeu Celui în Treime:

„Slavă Ție, soarelui întreit! Slavă luminii cu trei raze!

Slavă luminii frumuseții Tale! Slavă strălucirii celei unice!

Slavă Ție Celei ce îmbraci toate în lumina de aur a dumnezeirii celei una!

Slavă Ție Celei ce luminezi chipurile îngerilor!

Slavă Ție Celui ce dai strălucire soarelui! Slavă Ție Celui ce dai lumină lunii și stelelor!

Slavă strălucirii Tale nemărginite! Slavă luminii Tale nemateriale!

Slavă Celui ce umpli totul de lumină! Slavă Celui ce răsari lumii lumina!”

Amin!

XII.2.2. Predică morală

*Umblarea pe mare*⁵⁷¹

Drept-măritori și binecuvântați creștini în Sfânta Biserică a Domnului nostru Iisus Hristos,

Mai întâi, dumnezeiescul cuvânt al Evangheliei de astăzi: „În vremea aceea Iisus a silit pe ucenici să intre în corabie, să treacă înaintea Lui pe țărmul celălalt, până ce El va da drumul mulțimilor. Și dând drumul mulțimilor, S-a suit în munte Să se roage singur. Și, făcându-se seară, era singur în munte și Se ruga.

Iar corabia era acum la multe stadii departe de țărm, învăluită de valuri, căci vântul era împotriva. La a patra strajă, a venit Iisus la ei, umblând pe valurile mării. Și văzându-L umblând pe ape, ucenicii s-au înspăimântat zicând: Nălucă este. Și de frică au strigat. Dar Iisus le-a vorbit îndată zicându-le: Îndrăzniți, Eu sunt; nu vă temeți! Petru, răspunzând, a zis: Doamne, dacă ești Tu, poruncește să vin la Tine pe apă. Iisus i-a zis: Vino. Iar Petru, coborându-se din corabie, a mers pe apă și venea către Iisus. Dar văzând vântul întărit, s-a temut și, începând să se scufunde, a strigat: Doamne, scapă-mă! Iisus întinzând îndată mâna, l-a apucat și i-a zis: Puțin credinciosule, pentru ce te-ai îndoit?

Și suindu-se în corabie, s-a potolit vântul. Iar cei din corabie l-au închinat zicând: Cu adevărat Tu ești Fiul lui Dumnezeu.

Și trecând dincolo, au venit în pământul Ghenizaretului. Iar oamenii locului, cunoscându-L, au trimis în tot acel ținut și au adus la El pe toți bolnavii. Și-L rugau ca numai de poala veșmântului, a hainei Lui, să se atingă. Și câți se atingeau se și vindecau” (Matei 14, 22-36).

Praiubiților,

Dumnezeiasca Evanghelie, rânduită astăzi, începe prin cuvintele: „Îndată Iisus a silit pe ucenici să intre în corabie și să treacă înaintea Lui pe țărmul celălalt al mării”. Vă întreb, de ce a trebuit să-i silească?

Atunci când mulțimile se aflaseră împreună cu El în locul pustiu și când le hrănise doar cu cinci pâini și doi pești, când le vindecase bolnavii și când le grăise cum nu le mai grăise nimeni, oare cum putuse să le facă pe toate dacă nu cu puterea din El care se revărsa și cucerea, învăluindu-le din toate părțile? La rândul lor, mulțimile simțeau și ele că se împărtășesc aievea din puterea Cuvântului care învie,

⁵⁷¹ Pr. Constantin GALERIU, „Umblarea pe mare”, în vol. *Tâlcuiri la mari praznice de peste an. 22 de modele omiletice*, Ed. Anastasia, București, 2001, pp. 49-68.

din Cuvântul care dă lumina rostului și sensului vieții, care te face să știi pentru ce trăiești, pentru ce te jertfești și încotro mergi.

Martori la săvârșirea atâtor acte dumnezeiești și omenești, oamenii, ca întotdeauna în istorie, cugetau că „Acesta se cuvine să ne fie împărat. El toate ni le face. Iată, pe bolnavi îi vindecă...” Și acum, gândiți-vă: pentru vremea aceea, cinci mii, numai bărbați, pe lângă femei și copii – și, de bună seamă, femeile erau mai multe – reprezentau numeric, desigur, ceva! Aceasta îi și făcea să socotească că au căderea și chiar și puterea să-L proclame deja împărat; pe El, care avea să-i mărturisească lui Pilat că „Împărăția Mea nu este din lumea aceasta”. El însă le poruncește ucenicilor să intre în corabie și să plece, fiindcă ei, ucenicii, fuseseră cei care împărțiseră mulțimilor pâinile și peștii, după ce, mai întâi, le binecuvântase El. Înțelegeți cuvântul acum, nu? Ei, ucenicii, trebuiau să fie despărțiți grabnic de voința neluminată a mulțimilor. Trebuiau să fie siliți să părăsească acest țarm al mării, viața fiind și ea ca o mare, trebuiau siliți să treacă pe celălalt țarm al vieții!

Apoi – continuă Scriptura – Iisus s-a retras, pe măsura umbrelor serii, în singurătate, pe munte, să Se roage. Atenție! Dacă Scriptura în altă parte zice: „Vai celui singur!”, aici este vorba despre un cu totul altfel de singurătate, despre singurătatea care-L ajută pe Fiul să stea cu Tatăl. Așa cum v-aș spune: „Eu nu sunt singur, Tatăl este cu Mine”, Iisus se împărțea între Dumnezeu și lume. Când hrănise mulțimile, e adevărat, fusese cu lumea, dar în numele Tatălui. Acum, de la mulțimi iată-L iarăși singur cu Tatăl. Se cuvine să învățăm și noi de la Domnul, cum să ne împărțim între El și lume. Numai atunci vom ști că a ne hrăni din merindea divină a nemuririi și veșniciei înseamnă ca toate câte le facem, să le facem sub prezența vie, simțită, a lui Dumnezeu.

Preaiubiților, iată acum, dinaintea ochilor noștri duhovnicești, icoana pericopei de astăzi: pe munte – Iisus Se roagă; la poalele muntelui – mulțimile strânse, ca și noi, acum; pe mare – ucenicii în corabie.

Deodată furtuna sporește, valurile devin și sunt din ce în ce mai suitoare și mai amenințătoare și clatină, după voia lor, firava corăbioară. Din munte, Iisus vede, coboară și se îndreaptă înspre corabie, călcând ușor pe coama înspumată a valurilor. Spuma albă, fosforescentă, se îmbină cu strălucirea neînruștată a luminii dumnezeiești care se revărsa acum din El. Lumina necreată pe care o degajă Hristos și umblarea lui pe apă, deopotrivă neașteptată și neverosimilă, îi sperie în așa măsură pe ucenici, încât aceștia urlă îngroziți: „Năluca este”. Din mijlocul mării infuriate, El le spune: „Eu sunt. Nu vă temeți!”

Eu – un cuvânt cu ecou mare în adâncul veacurilor. A fost prima oară auzit de Moise pe muntele Horeb, în pustiul Sinai, demult, când Dumnezeu i-a grăit dintr-un măracine. Un biet măracine care ardea, rămânând mereu verde. Așa le alege Dumnezeu, pe cele smerite ale lumii, ca să le rușineze pe cele mari și tari! O tută de măracine în flăcări, dar care nu se mistuia. „Dar, Doamne, cine ești Doamne? Ce să-i spun acestui popor, cine m-a trimis?” „Dar de-mi vor zice: cum îl cheamă? Ce să le spun?” – a îngăimat, cutremurat de uimire, Moisi. Dumnezeu nu întârzie să se

dezvăluie și, într-un anumit fel, își dă și numele: „Eu sunt Cel ce sunt. Așa să spui fiilor lui Israel: Cel ce este m-a trimis la voi” (*Ieșirea* 3, 14).

Preaiubiților, Eu sunt, a grăit odinioară Dumnezeu către Moisi, pe Sinai; Eu sunt, grăiește și acum Hristos, Fiul lui Dumnezeu Celui viu, pe mare, peste mare, peste valuri. Și totuși, cine este cel care calcă acum valurile mării? Se întreabă nedumeriți ucenicii. Vă amintiți, desigur, că, altădată, Mântuitorul fusese Cel care potolise furtuna, nu? Pe atunci erau cu toții în corabie iar El se odihnea. „Mântuitorule, dormi? Pierim!” – strigaseră înspăimântați ucenicii. Pe loc S-a ridicat și a poruncit furtunii să tacă și să se liniștească.

Atunci din corabie. Acum din afara corabiei, de pe mare. Și acum, ca și atunci, s-a auzit același „Eu sunt” de la Horeb. *Cel ce este*, adică *Existența*, acesta este numele Lui. Existența, în înțelesul viu, palpabil, al Existenței de aici și nu al unei existențe de dincolo, la care nu te poți ridica, pe care n-o poți atinge în veci, întocmai Ființei absolute transcendente devenirii, gândită de filosofi. Cel ce este numele unui Dumnezeu care dorește să-și descopere precis identitatea, ca și Dumnezeul revelației și al Sfințelor Scripturi, ca Dumnezeu al lui Avraam, Isaac și Iacov, al părinților noștri, ca Dumnezeu Tatăl – Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos. El, și nu altul, a fost Cel care s-a descoperit demult la Horeb, în Fiul, care a zis: „Eu sunt”. Un Dumnezeu pe care nu l-am putea ști și nu l-am putea cunoaște, dacă nu ni s-ar descoperi, dacă n-ar vrea să se descopere. Fiindcă, la urma urmelor, nici eu nu pot cunoaște pe cineva, dacă acesta nu-și descoperă taina inimii lui, nu-i așa? Prin urmare, și în om există ceva ascuns – „omul tainic al inimii”, de care vorbește Petru – desprins tot din taina lui Dumnezeu, cum zice Psalmistul: „Dumnezeu adâncul din noi l-a pus în visteria Lui”.

Și atunci, și acum, Fiul, chip al Părintelui ceresc, a fost Cel care a grăit Eu sunt. Cel care rostește „Eu sunt Cel ce sunt” îmi dezvăluie că e Cineva, că e un Cine, un Eu personal, care mi se adresează, care-mi vorbește ca unui tu; și care, vorbindu-mi, îmi transmite puterea Lui, iar eu, pe loc, constat uimit prezența acestei puteri în mine. Prin puterea aceluia Eu sunt de la Horeb, a căpătat Moisi tăria de a călca pământul și de a grăi în fața lui Faraon, pentru a-i cere slobozenie poporului său. Pe loc, valurile Mării Roșii atunci s-au dat de o parte și de alta, pentru ca poporul chemat, din sânul căruia urma să se intrupeze Fiul lui Dumnezeu, să poată trece nestingherit. Acum, aceeași putere, primită odinioară de Moisi, este transmisă lui Petru pentru a putea să umble și el pe valurile mării.

Puterea consecutivă intrării în dialog cu Dumnezeu reprezintă o realitate absolută, concretă, vie, dincolo de orice problematizare teoretică. Cel care acum umblă pe mare. Este Existența absolută, coborâtă dinaintea ucenicilor, în noapte, ca o lumină neapropiată, benefică și solitară. Aceași lumină divină, care demult călăuzise prin pustie poporul chemat, care, mai apoi, s-a arătat pe Tabor în chip de nor de lumină, și care acum, iat-o, umblă sprintenă pe spinarea valurilor. Este Cel ce este, Existența, puterea ei, Cea care ne întemeiază, care e și mai presus de toate dar și temelie a toate. „Căci nimeni nu poate pune altă temelie decât cea care este pusă: Hristos” – avea să exclame inspirat memorabila sintagmă paulină.

Acum e noapte pe mare. Deasupra valurilor, descoperind taina de demult, Cel ce este se arată ucenicilor mai presus de apă, mai presus de valuri, mai presus de furtună, mai presus de întuneric. Aceasta este minunea umblării pe mare și a potolirii furtunii și acesta este semnul ei mare, semnul care arată că peste toate cele trecătoare, peste toate cele cunoscute de noi, zidite de Dumnezeu în timp – cum trecerea valurilor, cum trecerea nopții și alternanța zi-noapte, cum și trecerea vremii, când furtună, când vreme bună – este o altă realitate la fel de palpabilă, dar mai presus de realitatea acestora. O realitate, alta decât cea a apei, vântului, furtunii, întunericului, peste întuneric. O realitate care e din altă lume, care nu vine și se duce. O realitate veșnică, aceeași și din totdeauna.

Cândva, suflul neliniștit al lui Heraclit rostise: „Totul curge... Pe oameni îi scaldă mereu alte și alte unde. Apa trece și ea, asemenea tuturor celor trecătoare, precum trec și făpturile, precum ne trecem și noi”.

O altă zicere consfințește însă faptul că „Apa trece, dar pietrele rămân”. O zicere, mai degrabă teologică decât metaforică, care, surprinzător, ne asigură că printre cele trecătoare ceva totuși rămâne neschimbat.

Acum, deasupra apei, era, cu adevărat, Cel ce rămâne, Piatra, Temelia existenței, Existentialul, Piatra din capul unghiului. El, Hristos, este totodată deasupra apei, mai presus, dar și temelie. „Tot harul, toată darea cea bună și puterea de sus este de la Părintele luminilor”, în care nu este schimbare sau umbră de mutare. Dar care a venit la noi, unde este schimbare, și umbră, și mutare... A luat firea și destinul nostru, El care stă, dar se și mișcă, pentru noi.

Ei bine, preaiubiților, descoperirea acestei realități mai presus de cele trecătoare este minunea „umblării pe apă” și nu, Doamne păzește! Cum se crede, oprirea în loc a legilor firii. Când Mântuitorul a mers pe coama valurilor nu a suspendat legile firii. Nu a schimbat firea apei, într-o altă apă în care să nu te mai poți scufunda. Doamne păzește! Apa, sârmana, și-a păstrat firea ei, fiindcă, preaiubiților, Dumnezeu toate le-a făcut bune dintru început. După ce le-a făcut, s-a uitat la ele cu luare-aminte și a văzut că toate erau „bune foarte”. Și cum n-ar fi fost așa, o dată ce bunătate este Dumnezeu însuși?

Realitatea care ni se dezvăluie este o realitate din veșnicie, mai presus de timp și spațiu, mai înaltă și fundamental deosebită de orice vremelnicie. De aceea s-a și coborât Dumnezeu în lume: ca să înalțe pe om, pe făptura creată după chipul său, deasupra oricărei vremelnicii schimbătoare. Căci dacă trupul i l-a făcut din țărâna pământului, imediat a și suflat asupra lui suflare de viață din El, din Dumnezeul Cel viu, repet, din eternitatea Lui neschimbătoare, care nu se strică, cum se strică toate ale acestei lumi. Hristos întrupat, El este Cel care calcă crestele valurilor cu această prezență dumnezeiască nestricăcioasă. Trupul Lui incoruptibil luminează în noapte cu o lumină divină care uimește cosmosul întreg, risipește întunericul și liniștește furtuna. El, Fiul lui Dumnezeu, cu dumnezeiescul Său Trup îndumnezeiește trupul nostru și rostește: Aceasta este existența lui Dumnezeu pentru voi. Iată, sunt, Mă arăt, Mă descopăr. Sunt Existența coborâtă la voi întrupată, vie; o existență căreia

fiecare din voi îi poate simți prezența în propria sa existență. Preaiubiților, nu vedeți că Cel care se arată și spune Eu sunt, este un Dumnezeu care vrea să comunice? Când spune Eu sunt, mi se adresează mie, ți se adresează ție, nouă, fiecăruia. Ți se adresează și-ți spune: Eu pentru tine am venit în lume, pentru tine m-am întrupat, pentru ca și în trupul tău să fie puterea prezenței dumnezeiești, pentru tine m-am jertfit, pentru tine am luat chip de rob, pentru tine am biruit moartea, pentru tine am înviat. Când zice Eu, atunci, automat, îl instituie și pe tu, adică pe mine, interlocutorul, cel căruia i se adresează și cu care vorbește.

Așa li s-a adresat Mântuitorul și lui Moise și ucenicilor.

Repet și stărui, preaiubiților, când Dumnezeu zice Eu sunt, adresându-mi-se, eu trebuie negreșit să-i răspund. Tu, Doamne, zici: „Eu sunt iar eu îți voi răspunde pe loc, ca profeții de odinioară: „Grăiește, Doamne, robul Tău ascultă.” Dacă Tu mă institui pe mine în comunicare cu Tine, Îmi vorbești mie, Doamne, ca atare, mă faci și pe mine în stare să îți spun Tu, să îți vorbesc Ție. Observați, cum ceva de negrăit pare să schimbe și să înalțe legătura dintre eu și tu?

Părinții au mai observat, că în Noul Testament Mântuitorul rostește mereu Eu, așezându-l întotdeauna la începutul cuvântului Lui. „Eu zic vouă: Ați auzit că s-a spus celor de demult: Să nu ucizi! Să nu juri strâmb! Să nu desfrânezi! Dar Eu spun vouă...” În schimb „Amin”-ul nostru, cel cu care încheiem predica sau rugăciunea, îl așezăm mereu la sfârșit. Este o practică care ne convinge că, într-adevăr, în dialogul cu Dumnezeu El este Cel care îmi grăiește, iar eu sunt cel care trebuie să-i răspund.

Prin urmare: Tu ai venit la mine, Fiule al lui Dumnezeu, Cel ce ești, Cel care ești Existența. Împărtășindu-mă din Tine, capăt putere și nu mai am teamă de nimic. Prin Tine mă pot ridica și eu mai presus de lume. Apa nu mă va mai îneca, furtuna nu mă va mai doborî, nici întunericul și nici vreo altă primejdie a lumii nu mă va mai înspăimânta. Nimic! De aceea, atunci când ucenicii înfricoșați Îl vor lua drept năluca, Petru, în numele lor, va răspunde prompt, spunându-i: „Doamne, dacă tu ești, poruncește-mi să vin la Tine pe apă”. Observați? Petru nu zice doar să-i poruncească să coboare din corabie și să vină pe apă, ci să vină la El. Cu alte cuvinte: dacă Tu, Doamne, ai coborât la mine, atunci se cuvine ca eu să vin / urc la Tine.

Tu, la mine, eu la Tine - aceasta este marea taină, frumusețe și reciprocitate a dialogului cu Dumnezeu.

Mântuitorul îi va răspunde și El simplu: „Vino”. Adică vino de aici, vino pe celălalt țarm. Dacă tu ai fost zidit după chipul Meu, îmbracă atunci Chipul și puterea Mea.

Și în Petru, ca și în oricare alt om, mânat de vigoarea aceluiași „Vino” divin, s-a deșteptat chipul zidit odinioară, întipărit în El și care se împărtășea liber din existența Lui și din puterea care ieșea din El. O putere, preaiubiților, care nu este din lumea aceasta, nu-i nici din firea apei, nici din firea vântului, nici din firea nopții, nici din firea furtunii, deși Dumnezeu a venit să le sfințească pe toate, și apa, și valurile, și întunericul, toate. Dar toate acestea aparțin lumii timpului, se fac și se desfac, se trec. El însă a fost, este și va fi pururea deasupra lor.

Petru reușește prin credință să refacă, pentru scurtă vreme, legătura adâncă, ontologică, cu chipul după care a fost zidit. De aceea, Sfinții Părinți numesc credința „maica tuturor virtuților”.

Petru umblă pe mare și calcă crestele valurilor înspumate cu puterea lui Hristos. Umblând pe mare, de fapt, nu pe valuri calcă, ci pe Piatra Hristos, ca și cum ar fi avut dedesubtul picioarelor sale nu apă, ci chiar temelie care fusese pusă de Hristos, când „Dumnezeu fiind chip de rob și piatră de temelie s-a făcut”. Dacă piatra care îi susține lui Petru umblarea pe mare este Hristos, „piatra duhovnicească” de care pomenește Pavel și care va fi și piatra mărturisirii viitoare a aceluiași Petru, atunci aceeași piatră de temelie va susține și înaintarea corabiei Bisericii în veac, umblarea ei pe „marea vieții și viforul ispitelor”.

Întărit din toate părțile de puterea lui Hristos, cu ochii ațintiți asupra Lui, conștient că, privindu-L, privește înspre Protochipul său și că astfel se împărtășește din puterea harului acestuia, Petru merge pe valuri. Harul lui Dumnezeu e însă în noi doar atât timp cât îi suntem fideli. Dacă nu îi suntem credincioși, se desparte de noi. De noi depinde totul. De mine depinde să am mereu privirea îndreptată înspre Hristos, să-i fixeze fără încetare Chipul. El e unit cu mine, dar și deosebit de mine. În clipa când nu-i mai sunt credincios și rămân lipit de lume, hipnotizat de ea, atunci pierd, într-o clipă, întreaga Lui putere care mă ridică deasupra lumii. Obligatoriu trebuie să fiu credincios harului. Doar așa reușisem să mă ridic peste lume.

Petru, sârmanul, era atent și la Hristos și la furtună. Într-un târziu, furtuna izbutește să-i fure atenția. Așa cum îi fusese și lui Adam furată odinioară. Ca și Adam, Petru și-a întors din nou cu totul privirea către lume, către vânt, către valuri, către furtună, către întuneric, către primejdie, către grija vieții. Brusc s-a și afundat în mare.

Să luăm cu toții aminte: atunci când sunt cu ochii pe Dumnezeu, zbor, mă înalț peste lume, peste neputințele ei, peste necazurile, grijile și stricăciunile lumii. Dacă însă privesc lumea numai cu ochii mei, fără Hristos, lumea sau mă smintește, prin frumusețea care o poleiește, sau mă scârbește, prin urâciunea ei masivă. Doar cu ochii lui Hristos pot privi lumea nesmintit.

Fiind chip al lui Dumnezeu, omul desigur că este chemat să stăpânească stihii; dar cu iubire și cu blândețe, așa cum le stăpânește Hristos. Omul a folosit acest dar divin, stăpânind stihiiile cu violență, cu duh de orgoliu și de trufie, de cucerire și pradă. Reacția nu a întârziat să se arate. La rândul-le, cuprinse de revoltă, apa îl înecă, vântul îl doboară, furtuna îl spulberă, focul îl arde, întunericul îl împresoară și îi întunecă și mai mult mintea. Petru a întors din nou ochii spre aceste ispite din lume, și, instantaneu, piciorul i-a alunecat și s-a afundat în valuri. A pierdut altitudinea dumnezeiască a lumii mai presus de lume. Gata să se inece de-a binelea, a apucat totuși să strige: „Doamne, scapă-mă!” Iisus i-a întins mâna și i-a zis: „Puțin credinciosule, de ce te-ai îndoit?”

Înțelegem, oare, preaiubiților, acum, ce ar putea să însemne a fi în lume și mai presus de lume?

În fine, Scriptura ne spune că s-au suit în corabie și au trecut pe țarmul celălalt, lăsând în urmă furtuna. Nu-i de mirare, fiindcă împreună cu ei era Cel ce este de pe muntele Horeb, Cel ce este, Cel ce era și Cel ce vine din Apocalipsa Sfântului Ioan, Iisus Hristos, același: ieri, azi și în veci, descris evreilor de Pavel, Cel dintâi și Cel din urmă, prorocit de Isaia.

Doamne, Tu rostești neîncetat în adâncul cugetului fiecăruia dintre noi: „Eu sunt cel ce sunt”. Și în orice stare de durere, de neliniște, de căutare, a sufletului meu, Tu îmi răspunzi, Doamne. Și nu există încercare, fie că e o boală, fie că e vreo lipsă, fie că e o rană a sufletului, fie că e secetă sau furtună, față de care Tu, Doamne, să nu fii mai presus. Fă-mă vrednic, ca totdeauna să vin la Tine, Doamne, și, ca și Petru, să-Ți strig Ție și pe Tine să Te rog să mă scapi de ispite. Fă-mă vrednic, Doamne, să simt că Tu cu adevărat ești Cel care-mi întinzi mâna și mă ridici, oriunde m-aș afla, pe patul spitalului, undeva, deasupra acestei lumi, zburând cu corăbiile peste mări și țări, și prin văzduh. Fă, Doamne, vrednic, fiecare suflet, dintre cei care stau acum de față, să-Ți audă și ei cuvântul „Vino”, „Veniți la Mine, toți cei împovărați, osteniți”, luați jugul Meu, jugul crucii Mele, jugul puterii Mele, jugul Învierii, jugul tăriei peste veacuri, peste lume și pentru lume, Doamne. Ca fiecare dintre noi să simțim cuvântul Tău „Eu sunt”.

Ție slavă pururea Îți înălțăm și Părintelui Tău și Preasfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!

XII.2.3. Predică exegetică

*Toma credinciosul*⁵⁷²(Duminica a II-a după Paști, a Sfântului Apostol Toma; *Ioan* 20, 19-31)

În Evanghelia acestei Duminici sunt înfățișate două arătări ale Domnului Celui înviat către grupul mai restrâns al ucenicilor Săi, al acelor pe care El i-a ales și i-a numit „apostoli” (*Luca* 6, 13) și care aveau să fie martorii prin excelență ai Învierii Sale.

Mântuitorul S-a arătat viu după patimile și moartea Sa unui număr destul de mare de persoane. Aceste arătări sunt cele mai importante dovezi ale adevărului Învierii Domnului. Deși prin Înviere trupul luat de Mântuitorul din Sfânta Fecioară a încetat de a mai fi un trup pământesc, deși Domnul Cel înviat nu mai ține propriu-zis de lumea noastră și nu mai este supus incidențelor istorice, totuși, prin faptul că El S-a arătat unor persoane concrete, care au putut da mărturie despre întâlnirile cu El, Învierea este un fapt istoric.

Sfintele Evanghelii (*Matei* 28; *Marcu* 16; *Luca* 24 și *Ioan* 20-21), *Faptele Apostolilor* (1, 1-12) și *Epistola 1 Corinteni* a Sf. Apostol Pavel (15, 3-9) ne vorbesc despre mai multe arătări ale Domnului Celui Înviat, fără ca vreuna din aceste scrieri să aibă pretenția unei prezentări exhaustive. Este vrednic de notat și faptul că Sfântul Apostol rânduiește alături de celelalte arătări și întâlnirea cu Hristos Cel înviat de care s-a învrednicit el însuși, la câțiva ani după Învierea și Înălțarea Domnului (cf. *1 Corinteni* 15, 8-9). Astfel, dacă Sfântul Luca circumscrie seria arătărilor la cele patruzeci de zile dintre Înviere și Înălțare, Sfântul Apostol Pavel socotește că poate trece dincolo de această perioadă și că întâlnirea (sau întâlnirile) lui însuși cu Hristos Cel înviat pot sta alături de cele ale martorilor de la început.

După ce S-a arătat Mariei Magdalena (cf. *Ioan* 20, 1, 10-18) și tuturor femeilor mironosițe (cf. *Matei* 28, 1-10), apoi, pe drumul spre Emaus, la doi ucenici (cf. *Luca* 24, 13-33) și, cândva, în cursul Duminicii Învierii, lui Petru (cf. *1 Corinteni* 15, 5), prima parte a Evangheliei de astăzi (cf. *Ioan* 20, 19-23) ne spune că Domnul S-a arătat, în seara aceleași Duminici, ucenicilor care erau adunați într-o casă din Ierusalim - probabil casa mamei viitorului Evanghelist Ioan Marcu (cf. *Faptele Apostolilor* 12, 12), o casă ale cărei uși ei le încuiaseră cu grijă de frica iudeilor. El a intrat prin ușile încuiate - căci trupul Său nu mai era pământesc, ci duhovnicesc -, le-a dat ucenicilor pacea Sa, i-a încredințat de adevărul Învierii, arătându-le mâinile și coasta Sa, care purtau semnele rănilor de la cuie și de la sulită, și, prin darul Duhului Sfânt, le-a conferit puterea de a ierta păcatele. Prin acest ultim act, Domnul, preamărit acum prin Înviere, Se manifestă ca Acela ce dă pe Duhul Sfânt (cf. *Ioan* 7, 39).

⁵⁷² Pr. Vasile МІНОС, „Toma credinciosul”, în vol. *Predici exegetice la duminicile de peste an*, Ed. Teofania, Sibiu, 2008, pp. 14-20.

Partea a doua a Evangheliei de astăzi cuprinde relatarea întâlnirii cu Toma (cf. *Ioan* 20, 24-29) și un prim epilog al Evangheliei (vv. 30-31; cf. 21, 25).

Această Duminică, fiind dedicată Sfântului Toma, mă voi referi mai mult la această a doua parte a pericopei evanghelice și la acest Apostol intrat în mentalitatea comună ca Toma „necredinciosul”.

Este clar că n-a fost deloc în intenția Sfântului Ioan Teologul să ni-l prezinte pe Toma ca necredincios. La arătarea dinainte, ceilalți apostoli au avut și ei nevoie de dovezi ca să creadă că Acel care li Se arată este într-adevăr Iisus. Lor mai întâi Domnul „le-a arătat mâinile și coasta Sa” (*Ioan* 20, 20a), și numai datorită acestei încredințări „s-au bucurat ucenicii, văzând pe Domnul” (v. 20b). Sfântul Luca notează într-un chip încă și mai precis dificultatea lor în a crede în Înviere: deși primiseră înainte mărturia mironosițelor (*Luca* 24, 9-10) – care însă nu li s-a părut decât o aiurare (v. 11) –, apoi pe cea a lui Petru sau, în orice caz, despre o arătare de care s-a învrednicit acest Apostol (v. 34) și, în sfârșit, cea a celor doi ucenici întorși în grabă de la Emaus (v. 35), totuși ucenicii se arată zăbavnici în a crede în Înviere. Când Iisus vine în mijlocul lor – și e vorba, desigur, de aceeași arătare de care mărturisește prima parte a Evangheliei de astăzi (cf. *Ioan* 20, 19-23) – sunt mai întâi cuprinși de frică ei, crezând că au în fața ochilor o nălucă (cf. *Luca* 24, 37), astfel încât Domnul le adresează o invitație foarte asemănătoare cu cea pe care o va adresa lui Toma: „Vedeți mâinile și picioarele Mele, că Eu Însumi sunt; pipăiți-Mă și vedeți că Duhul nu are carne și oase, precum Mă vedeți pe Mine având” (v. 39). Acestea zicând, „le-a arătat mâinile și picioarele Sale” (v. 40). Și pentru că nici acum nu le vine să creadă – de bucurie, de data aceasta – Iisus le cere de mâncare și mănâncă în fața lor (vv. 41-43). Abia acum primesc ei adevărul Învierii și Domnul poate să-i constituie martori ai acestui adevăr (v. 48). Sfântul Marcu ține să noteze că, la această primă arătare către „cei unsprezece” – zece de fapt, căci, precum ne spune Sfântul Ioan, Toma nu era de față, dar este vorba, practic, de un titlu dat grupului apostolic, știrbit acum prin căderea lui Iuda – Iisus „i-a muștrat pentru necredința și împietrirea inimii lor, căci n-au crezut pe cei ce-L văzuseră înviat” (*Marcu* 16, 14).

Ținând seama de toate acestea, Toma nu mai apare deloc drept o excepție în grupul Apostolilor. Necredința sa nu pare a fi neapărat mai mare sau mai vinovată decât a celorlalți zece.

E adevărat că însuși numele acestui apostol pare să indice îndoiala. „Didymos”, *Geamăn*, deși reprezintă traducerea firească în limba greacă a ebraicului „Toma” (*Ioan* 11, 16), înseamnă însă, în primul rând, „dublu”, „îndoit”. Pe de altă parte, referirile anterioare la Toma din Evanghelia de la Ioan (11, 16; 14, 5) par să indice că, deși profund loial Mântuitorului, Toma avea un caracter oarecum ezitant.

Toma n-a fost prezent la arătarea din Duminica Învierii. Și nici n-a vrut să primească mărturia celorlalți ucenici. El a pretins o experiență personală a întâlnirii cu Hristos Cel Înviat, și încă una foarte palpabilă: „Dacă nu voi vedea, în mâinile Lui, semnul cuielei, și dacă nu voi pune degetul meu în locul cuielei și dacă nu

voi pune mâna mea în coasta Lui, nu voi crede" (Ioan 20, 25). Experiența pe care o pretinde Toma este una directă și progresivă: să vadă, mai întâi, apoi să și pipăie. În ce privește ultimul aspect, el se exprimă cu o precizie ce ar putea părea brutală: degetul pentru semnul mai mic al cuielei, mâna pentru rana mare făcută de sulită în coastă. Numai așa ar fi fost el gata să accepte identitatea dintre Iisus Cel răstignit și Cel pe Care-L văzuseră ceilalți ucenici și despre Care mărturiseau că este El Însuși înviat. Acest mod de a-și fi exprimat pretenția va fi determinat calificarea sa de către Mântuitorul ca „necredincios”, un epitet cu care a și intrat Toma în conștiința creștinătății.

Următoarea arătare are loc după opt zile, adică în Duminica următoare. Evanghelistul ține să releve prezența specială a Domnului în ziua întâi a săptămânii, care, intrată în conștiința creștinilor ca Ziua Învierii, a devenit, de la început, ziua obișnuită de adunare a Bisericii pentru săvârșirea Sfintei Liturghii. Toma era acum și el împreună cu ceilalți ucenici. Venirea lui Iisus se petrece la fel ca prima dată: El intră prin ușile încuiate și Se adresează ucenicilor cu „Pace vouă!” În continuare, după relatarea evanghelică, tot ceea ce urmează se petrece între Domnul și Toma. „Apoi a zis lui Toma: Adu degetul tău încoace și vezi mâinile Mele și adu mâna ta și o pune în coasta Mea și nu fi necredincios ci credincios” (v. 27). Cuvintele lui Iisus apar ca o reluare exactă a celor prin care Toma își exprimase pretenția sa experiență directă.

Evanghelia nu ne spune dacă Toma a răspuns invitației de a pipăi rănila pe care Iisus i le arăta. Ne spune însă că Toma n-a fost deloc necredincios. În orice caz, mărturisirea pe care o face el acum nu este o simplă declarație privind identitatea Celui Care i Se arată acum cu Iisus Cel pe Care-L cunoscuse înainte. Nu, cuvintele care țâșnesc din inima lui Toma reprezintă infinit mai mult decât o astfel de identificare. Ele sunt o puternică mărturisire de credință: „Domnul meu și Dumnezeuul meu!”. O astfel de mărturisire nu este rodul vederii și al pipăirii. Sf. Apostol Pavel va spune că nimeni nu poate face mărturisirea că „Domn este Iisus decât în Duhul Sfânt” (1 Corinteni 12, 3). Astfel, mărturisirea lui Toma dovedește că inima sa este acum deplin și definitiv străpunsă de harul credinței.

„Nu fi necredincios, ci credincios!” – îl îndemnase Mântuitorul pe Toma. Și iată că transformarea s-a petrecut. Toma necredinciosul devine, hotărât, *Toma credinciosul!*

În capitolul următor al Evangheliei, Toma reapare, de data aceasta alături de alți ucenici credincioși, învrednicindu-se de ceea ce Sfântul Ioan Teologul socotește ca a treia arătare a lui Iisus către ucenicii Săi (cf. Ioan 21, 14). Poate nu e lipsit de semnificație faptul că Toma este menționat de această dată pe locul doi (cf. Ioan 21, 2), imediat după Simon-Petru și înainte de Natanael (identificat de cei mai mulți cu Apostolul Bartolomeu) și de fiii lui Zevedeu. Mărturisirea sa de credință să-i fi asigurat acest loc de cinste? În orice caz, cu acest prilej, alături de alți șase ucenici, Sfântul Toma nu numai că L-a revăzut pe Domnul Cel înviat și a participat la o nouă pescuire minunată (21, 4-11; cf. Luca 5, 1 ș.u.), dar s-a învrednicit și a fi invitat

de El la masă. A fost, de fapt, o masă euharistică; iar faptul că au primit atunci din mâinile Celui înviat pâine și pește a făcut ca și peștele să rămână în conștiința Bisericii ca un simbol privilegiat al lui Hristos Cel preamărit, Care Se dă neconținut credincioșilor Săi ca mâncare, prin Sfânta Euharistie.

Este sigur că Sfântul Toma nu va mai fi niciodată de acum încolo Toma necredinciosul. Deși el nu mai apare după acest moment în niciuna dintre scrierile canonice, avem suficiente temeiuri să nu ne îndoim de statornicia credinței lui Toma. Biserica din India se consideră până astăzi a fi rodul lucrării misionare a Sfântului Apostol Toma – și se autorizează de numele său. Este vorba de așa-numita *Biserică a creștinilor Sfântului Toma* din Malabar. Și aceasta cu bune temeiuri. Eusebiu al Cezarei reține tradiția după care „lui Toma i-a căzut sorțul să meargă în Partia”⁵⁷³. Unele scrieri apocrife afirmă că Sfântul Toma a depășit de fapt granițele Partiei, ajungând până în partea apuseană a Indiei.

Apocrifa intitulată *Faptele lui Toma*, care se pare că a fost redactată inițial în limba siriacă, prin secolul al V-lea, cuprinde o frumoasă istorisire despre Sfântul Toma și despre misiune sa în India. Probabil că nu este vorba decât de o legendă; socotim însă că nu va fi fără folos redarea aici, în rezumat, a acestei istorisiri⁵⁷⁴.

Adunându-se Apostolii la Ierusalim – spune această istorisire – și trăgând la sorți care unde să meargă la propovăduire, lui Toma i-a căzut sorțul să meargă în India. Toma însă n-a vrut să meargă. Noaptea i s-a arătat Mântuitorul, Care l-a îndemnat să meargă acolo și i-a făgăduit că harul Său îl va însoți. Dar Toma a răspuns hotărât că este gata să meargă oriunde în altă parte, dar nu în India. S-a întâmplat atunci că a venit acolo un negustor cu numele Abban, trimis de regele Gundafor din India să-i cumpere un dulgher priceput. Fiind acesta în târg, i s-a înfățișat Însuși Hristos, Care i-a spus că El are un sclav care este dulgher și pe care vrea să-l vândă; i l-a arătat pe Toma și a întocmit și un act în regulă prin care Apostolul a fost vândut negustorului. Abban l-a întrebat pe Toma: „Este Acesta stăpânul tău?” Apostolul a răspuns: „Da, El este Domnul Meu!” Atunci Abban l-a informat că acest Stăpân i l-a vândut și că, deci, de acum înainte îi aparține.

Trecem peste peripețiile călătoriei lor spre India. Ajungând acolo a fost înfățișat regelui, care l-a întrebat ce meserie știe. Apostolul a spus că este dulgher și zidar și că poate face tot felul de lucrări în lemn și în piatră. Atunci regele l-a întrebat dacă poate să-i construiască un palat. Toma a răspuns că da. Regele l-a luat și, pe drumul spre locul unde avea de gând să construiască palatul, au discutat despre modul în care să fie făcută această zidire. Odată ajunși la acel loc, Toma a prezentat regelui un plan atât de limpede și de măreț al lucrărilor pe care avea de gând să le facă,

⁵⁷³ EUSEBIU DE CEZAREEA, *Istoria bisericească*, III, 1, 1, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 13, trad. Pr. T. Bodogae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 99.

⁵⁷⁴ Apud Edgar HENNECKE, *Neutestamentliche Apokryphen*, vol. II, Mohn, Tübingen, 1964, pp. 309-320.

încât regele a fost deplin convins că a pus mâna pe cel mai bun constructor și că va avea cel mai frumos palat din lume. I-a pus deci la dispoziție mijloacele materiale necesare și i-a dat mână liberă să pornească zidirea. După plecarea regelui, Toma a început să colinde orașele și satele, făcând milostenii din banii lăsați de rege și propovăduind Evanghelia. Când regele a trimis după informații privind mersul lucrărilor, Toma i-a trimis vorbă că mai rămâne de făcut acoperișul și că mai are nevoie de bani.

După o vreme, regele a venit el însuși să-și vadă palatul. Prietenii din partea locului i-au spus regelui care sunt de fapt preocupările lui Toma, că tot ce are dă săracilor, că vestește un nou Dumnezeu, că face tot felul de minuni, vindecând pe bolnavi și alungând pe demoni. Chemându-l pe Toma la el, regele l-a întrebat dacă i-a zidit palatul. „Da, i-a răspuns Toma, dar acum nu poți să-l vezi; îl vei vedea numai după ce vei trece din această viață!” Cuprins de o aprigă mânie, regele l-a aruncat pe Toma în închisoare și, împreună cu el, și pe negustorul care i-l adusese. De mare supărare pentru paguba și rușinea suferite de rege a fost cuprins și Gad, fratele regelui care, din această pricină s-a și îmbolnăvit foarte grav. Fiind aproape de moarte, Gad l-a chemat pe fratele său și i-a spus că va muri, dar că sufletul său nu va avea odihnă dacă nu-l va pedepsi pe vrăjitorul de Toma cu cele mai cumplite chinuri. Regele îl iubea foarte tare pe fratele său. I-a promis că-i va împlini întru totul dorința. Gad a și murit îndată, iar un înger i-a dus sufletul în ceruri și, arătându-i locașurile de acolo, l-a întrebat unde ar vrea să locuiască. Gad a văzut, mai frumos decât toate, palatul pe care Toma îl zidise pentru regele Gundafor și l-a rugat pe înger să-l lase să locuiască acolo. Îngerul i-a răspuns însă că nu se poate, căci acesta este palatul pe care acel creștin l-a construit pentru fratele său. Atunci Gad l-a rugat pe înger să-l lase să se întoarcă la fratele său, ca să cumpere de la el acel palat. Îngăduindu-i îngerul acest lucru, sufletul lui Gad s-a întors în trup. Revenind la viață, imediat l-a strigat pe fratele său; iar când acesta a venit, i-a cerut să-i promită cu jurământ că-i va vinde lucrul pe care i-l va cere. Regele i-a promis din toată inima că-i va împlini cererea. Atunci Gad i-a spus ce palat minunat i-a construit în ceruri sclavul evreu și că, de când l-a văzut, nu-și mai poate dori nimic altceva. Regele i-a răspuns că, dacă așa stau lucrurile, atunci nu-i poate vinde palatul; dar că îl au la îndemână pe constructor, așa încât va putea să-i construiască și fratelui său un palat tot atât de minunat.

Astfel, Toma nu numai că a fost scos din închisoare, ci a fost primit cu cea mai mare cinste de către rege, de fratele său și de mulți alții care, dorind să-și aibă sălașuri minunate în ceruri, au primit propovăduirea Apostolului Toma despre Iisus Hristos, Cel pe Care el neconținut L-a mărturisit că este „Domnul și Dumnezeu” său. Și astfel a apărut în India o înfloritoare Biserică creștină.

De dorul unui astfel de minunat sălaș în ceruri să ne umple și pe noi pomenirea Apostolului Toma cel credincios!

XII.2.4. Predică liturgică

*Sfânta Treime în Liturghie*⁵⁷⁵

*„Pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh,
Treimea cea de o ființă și nedespărțită!”*

Iarăși stăm lângă izvorul de taină, de minune, de rugăciune și de învățături al Sfintei Liturghii. Iarăși ne-am împărtășit din izvorul ei de har sfințitor. Domnul iarăși a fost în mijlocul nostru, jertfindu-Se pe Sine pentru mântuirea noastră.

Sfânta Liturghie este asemenea unei fântâni adânci, din care cu cât scoți mai mult, dai de apă tot mai bună și mai binefăcătoare pentru viață.

Dacă până acum am arătat în parte lucrarea minunată pe care o săvârșește Mântuitorul în Sfânta Liturghie, de acum vom încerca să arătăm câteva dintre învățăturile mântuitoare care ne sunt înfățișate în Sfânta Liturghie. Căci, din acest punct de vedere, Liturghia este ca o mină, ca un minunat tezaur duhovnicesc, în care se cuprind învățăturile mântuitoare ale credinței noastre.

După cum o mamă arată copiilor săi în tablou pe tatăl lor, care e dus departe și ei nu-l pot vedea într-alt chip, tot astfel Biserica, mama noastră duhovnicească, ne arată și ne face cunoscut pe Dumnezeu, Cel necuprins de mintea omenească, prin rugăciuni, prin icoane și prin simboluri.

Ea duce mintea și inima noastră pe calea credinței, până la adevărata cunoaștere și iubire a lui Dumnezeu.

Unul dintre adevărurile de credință, pe care ni-l arată atât de des Sfânta Liturghie, este adevărul despre Sfânta Treime.

Noi mărturisim și credem într-un Dumnezeu, întreit în Persoane: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Aceasta este învățătura de seamă și proprie a creștinismului. Dar aceasta este și una dintre tainele nepătrunse de mintea omenească: Dumnezeu este Unul după fire și întreit în Persoane. Taina aceasta ne-a descoperit-o Însuși Fiul lui Dumnezeu, când a zis: „Cel ce Mă vede pe Mine vede pe Tatăl, căci Eu și Tatăl una suntem” (Ioan 10, 30). Iar după Învierea Sa din morți, a poruncit ucenicilor, zicându-le: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte am poruncit vouă” (Matei 28, 19-20).

În Sfânta Liturghie ni se arată unitatea dumnezeirii după Ființă și însușirile deosebitoare ale Persoanelor Sfintei Treimi. Prin ea cunoaștem iubirea sau bunăvoința Tatălui, lucrarea răscumpărătoare a Fiului și împreună-lucrarea sfințitoare a Duhului Sfânt.

⁵⁷⁵ † VASILE COMAN, episcopul Oradiei, „Sfânta Treime în Liturghie”, în vol. *Cuvântări liturgice*, Ed. Episcopiei Ortodoxe a Oradiei, Oradea, 1973, pp. 37-39.

Însăși locașurile noastre de închinare sunt o icoană a Sfintei Treimi: *Altarul*, despărțit prin tâmplă de sânul bisericii, închipuie pe Dumnezeu-Tatăl, Cel nevăzut și necuprins de minte. *Naosul* sau sânul bisericii închipuie pe Dumnezeu-Fiul, Care a venit în lume, luând fire asemenea nouă; iar *tinda* bisericii închipuie pe Duhul Sfânt, Care ne primește și ne ajută să intrăm și să rămânem fii ai Împărăției lui Dumnezeu.

Tatăl este primitorul celor ce vin la El. Precum tatăl din pilda fiului risipitor a primit pe fiul său rătăcit, tot așa Tatăl nostru Cel ceresc primește pe toți cei ce se întorc cu credință și cu lacrimi de pocăință la El.

Fiul este Mijlocitorul și Mântuitorul nostru. El S-a jertfit pe Sine ca să ne răscumpere din robia păcatului. Duhul Sfânt este Sfințitorul vieții. Prin ajutorul Lui ne naștem ca cetățeni ai Împărăției lui Dumnezeu.

O altă arătare a Sfintei Treimi o aflăm în lumânările care se aprind și se pun în sfeșnice. În bisericile ortodoxe întâlnim sfeșnice cu un braț, închipuind prin aceasta credința într-Un Dumnezeu. Dar pe sfânta masă din altar noi vedem și sfeșnice cu trei brațe, care reprezintă Sfânta Treime.

Precum luminile se deosebesc una de alta, deși se unesc unele cu altele și răspândesc o singură lumină nediferențiată, dând o singură strălucire neîmpărțită, tot așa mărturisim trei Persoane ale Sfintei Treimi: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, Care, deși Se deosebesc, formează o singură strălucire a Dumnezeirii, Celei una și nedespărțită după Ființă.

În rugăciunile Sfintei Liturghii se mărturisește și se laudă adeseori Sfânta Treime, încât întreaga Liturghie ne apare ca un imn de laudă adus Sfintei Treimi.

Fiecare slujbă religioasă sau unitate mai mică de cereri se începe și se sfârșește cu preamărirea numelui sau a Împărăției lui Dumnezeu, Cel Unul în Ființă și întreit în Persoane.

Însăși Sfânta Liturghie se începe cu cuvintele: „Binecuvântată este Împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor”. Este așadar o singură Împărăție a lui Dumnezeu, care este deopotrivă a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh. După cum tot Sfânta Liturghie ne învătă să aducem o singură mărire, cinste și închinăciune Tatălui, Fiului și Sfântului Duh.

Dar arătarea Sfintei Treimi ne apare tot mai lămurit în decursul Sfintei Liturghii. Ne aflăm, de pildă, înaintea de citirea Apostolului și a Evangheliei, când credincioșii sau corul cântă unul din imnele de laudă aduse Sfintei Treimi: „Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi”.

Cerurile par că ni se deschid și noi intrăm în Împărăția lui Dumnezeu, Cel întreit-Sfânt; în Împărăția lui Dumnezeu Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, a Căruia milă este bogată și nemăsurată. Psalmistul David a zis: „Însetat-a sufletul meu către Dumnezeu Cel tare și viu” (*Psalmul* 41, 2). Iată de ce Tatăl este numit mai întâi „Dumnezeu”, pentru că El este începutul și Stăpânul a toate. Fiul este numit „Tare”, căci e braț al Tatălui și biruitorul morții. De aceea, Sf. Apostol Pavel spune: „Noi propovăduim pe Hristos Cel răstignit [...], puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu”

(1 Corinteni 1, 23-24). Iar Duhul Sfânt este numit „fără de moarte”, căci El este pururea viu și făcător de viață fără de moarte.

Dar să luăm seama că, deși zicem „Sfinte Dumnezeule, Sfinte Tare, Sfinte fără de moarte”, nu continuăm prin a zice „miluiți-ne pe noi”, cum ne-ar cere legile gramaticii, ci noi zicem „miluiește-ne pe noi”, pentru că Unul este Dumnezeu.

Adevărul despre Sfânta Treime este atât de adânc încât numai cu mintea noastră nu-l putem cuprinde. Căci cum am putea noi să cuprindem în scoica mărginită a minții adâncul cel fără de margini al Dumnezeirii? Dacă cu ochiul nostru nu putem privi la strălucirea soarelui, care e numai o făptură a Ziditorului, atunci cum vom putea privi în lumina cea neînserată a Dumnezeirii cu mintea noastră?!

Dumnezeu însă ne-a lăsat alte puteri, cu ajutorul cărora ne putem apropia de El, îl putem cunoaște și intra în comuniune cu El. Aceste puteri, care înalță și apropie pe om de Dumnezeu sunt: credința și iubirea.

Înainte de a face mărturisirea credinței într-Unul Dumnezeu în trei Persoane, Sfânta Liturghie trezește în noi iubirea și credința în Dumnezeu.

„Să ne iubim unii pe alții ca într-un gând să mărturisim”. Așa ne îndeamnă preotul în numele lui Hristos. Iar noi răspundem că mărturisim prin credință și iubire: „Pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, Treimea Cea de o Ființă și nedespărțită”.

De mai bine de o mie cinci sute de ani stă, ca un steag al credinței în Sfânta Treime, în mijlocul Liturghiei *Simbolul credinței* sau *Crezul*: Cred într-Unul Dumnezeu, Tatăl Atotțitorul... Cred „într-Unul Domn Iisus Hristos, Unul-Născut din Tatăl mai înainte de toți vecii”. Cred „întru Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătorul, Care de la Tatăl purcede”. Aceasta reprezintă credința nezdruccinată a Bisericii, învățătura din care pornesc ca dintr-un trunchi celelalte învățături ale credinței. Această mărturisire de credință a rămas neclintită. Nici furtunile ereziilor care s-au abătut în primul mileniu în viața Bisericii, nici vântul uscățiv al raționalismului din mileniul al doilea, nu au putut despărți pe credincioși de aceste adevăruri de credință. De ce? Pentru că credincioșii au tot atât lipsă de credință, pe cât au lipsă de minte (rațiune) în viață.

Dacă, de pildă, fără de rațiune nu putem înțelege și nu ne putem da seama despre legătura dintre lucrurile și fenomenele din natură, atunci fără credință nu putem înțelege și nu putem intra în comuniune cu Dumnezeu, Care este mai presus de legile firii, și nu putem să ajungem la ținta supremă a vieții: mântuirea. Căci scris este: „Cel ce va crede se va mântui” (Marcu 16, 16).

Profetul Isaia descrie pe Dumnezeu într-o măreață viziune în capitolul 6 al cărții sale: „Și am văzut pe Domnul – zice profetul – șezând pe un tron foarte înalt și marginile hainei Lui umpleau tot templul. Serafimii cu șase aripi zburau împrejurul Lui, acoperindu-și fața și strigau: «Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot, pline este cerul și pământul de mărirea Lui»” (Isaia 6, 1-3).

XII.2.5. Predică misionară

*Despre desființarea Sâmbetei de către Hristos*⁵⁷⁶
(La Duminica a IV-a după Sfintele Paști, a Slăbănogului)

*„Nimeni deci să nu vă judece pentru mâncare sau băutură,
sau cu privire la vreo sărbătoare, sau vreo lună nouă,
sau la sâmbete, care sunt umbre celor viitoare”
(Coloseni 2, 16-17)*

*Hristos a înviat!
Iubiți credincioși,*

În Evanghelia de azi, vedem că Iisus Hristos a vindecat într-o zi de sâmbătă un slăbănog care zăcea de 38 de ani. Pentru aceasta s-au supărat iudeii, căci Domnul a călcat porunca sâmbetei. De veți asculta însă cu luare aminte cele ce vom vorbi astăzi, veți înțelege luminat că serbarea sâmbetei nu este dată creștinilor, ci evreilor și totodată veți înțelege că atât Mântuitorul, cât și Sfinții Apostoli au desființat prin cuvânt și faptă serbarea Sâmbetei.

Mai întâi vom arăta că de la Adam și până la Moise, timp de 4108 ani, niciunul dintre patriarhii cei vechi nu au ținut sâmbăta ca sărbătoare. Ca să ne dăm seama de acest mare adevăr, vom apela la mărturisirile Sfintei Scripturi, prin care vom arăta că Dumnezeu, făcând pe om, nu i-a dat poruncă de la început să serbeze vreo zi, ci numai l-a așezat în grădina Edenului, adică în Rai, ca să-l lucreze și să-l păzească (cf. *Facerea 2, 15*). Apoi i-a dat prima poruncă, de a nu mânca din pomul cunoștinței binelui și răului (cf. *Facerea 2, 17*). Ba, mai mult. După ce Adam a călcat porunca lui Dumnezeu și a fost izgonit din Rai, nu a primit nicio poruncă de la Dumnezeu să serbeze vreo zi. Dimpotrivă, toată viața lui de acum devine o muncă continuă sub forma blestemului și i se dă poruncă și canon de la Dumnezeu, Care îi zice: „În sudoarea feței tale îți vei mânca pâinea ta, până te vei întoarce în pământul din care ești luat; căci pământ ești și în pământ te vei întoarce” (*Facerea 3, 19*).

Nicio mărturie nu avem în Biblie care să ne arate că Adam, Avraam, Isaac, Iacov și ceilalți patriarhi aleși de Dumnezeu până la Moise ar fi serbat sâmbăta.

Dar poate va zice cineva că Avraam a păzit poruncile lui Dumnezeu. Da, le-a păzit cu mare sfințenie, de aceea a și fost binecuvântat de Dumnezeu să fie tată a multor neamuri. Dar nu porunca sâmbetei, ci iată care porunci a auzit Avraam: „Ieși din pământul tău, din neamul tău și din casa tatălui tău și vino în pământul pe care ți-l voi arăta Eu” (*Facerea 12, 1*); altă poruncă: „Iar legământul dintre Mine și

⁵⁷⁶ Arhim. Ilie CLEOPA, „Despre desființarea Sâmbetei de către Hristos”, în vol. *Predici la duminicile de peste an*, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, Roman, 1996, pp. 31-41.

tine și urmașii tăi de după tine din neam în neam, pe care trebuie să-l păzești, este acesta: toți cei de parte bărbătească ai voștri să se taie împrejur” (*Facerea* 17, 10).

Altă poruncă dată lui Avraam este aceasta: „Să nu ți se pară grele cuvintele cele pentru prunc și pentru roabă: toate câte-ți va zice Sarra, ascultă glasul ei” (*Facerea* 21, 12), adică să izgonească pe roaba Agar și fiul ei. Altădată poruncește Dumnezeu lui Avraam: „Ia pe fiul tău, pe Isaac, pe singurul tău fiu, pe care-l iubești, și du-te în pământul Moria și adu-l acolo ardere de tot, pe un munte pe care ți-l voi arăta Eu” (*Facerea* 22, 2).

Așadar, după cum vedem din cele arătate până aici, niciuna dintre poruncile pe care le-a primit Avraam de la Dumnezeu nu se referă la serbarea sâmbetei. Primul loc unde se vorbește în Sfânta Scriptură despre Sabat, ca zi de odihnă, este la Ieșire, unde Moise vorbește poporului în pustie, zicând: „Iată ce a zis Domnul: «Măine este odihnă, odihna cea sfântă în cinstea Domnului; ce trebuie copt, coaceți, ce trebuie fiert, fierbeți astăzi, și ce va rămâne, lăsați să rămână pe a doua zi»” (*Ieșirea* 16, 23). Dacă vor zice vouă că în Decalog în porunca a patra se scrie: „Adu-ți aminte de ziua Sâmbetei, ca să o sfințești pe ea”, și prin aceasta, vor zice că sâmbăta a existat și mai înainte de Moise ca sărbătoare și de aceea zice: „Adu-ți aminte”, apoi să le spuneti că evreii, când au ajuns în pustia Sin, au primit porunca cea pentru ținerea Sâmbetei. Moise, pe Muntele Sinai, le aduce aminte de această poruncă a Sabatului, pe care o primise înainte în pustia Sin și nicidecum că sâmbăta a fost de la Adam până la Moise.

Încă și aceasta e bine să țineți minte, că sâmbăta nu s-a dat pentru toate popoarele lumii să se țină ca sărbătoare, ci numai evreilor, ca amintire de binefacerile cele mari ale lui Dumnezeu, prin care El i-a scos din robia Egiptului. Acest adevăr îl arată Sfânta Scriptură, zicând: „Adu-ți aminte că ai fost rob în pământul Egiptului și Domnul Dumnezeuul tău te-a scos de acolo cu mână tare și cu braț înalt, și de aceea ți-a poruncit Domnul Dumnezeuul tău să păzești ziua odihnei și să o ții cu sfințenie” (*Deuteronomul* 5, 15).

Deci celelalte neamuri nu au acest așezământ dat lor de la Dumnezeu de a serba ziua sâmbetei. Legea Veche a fost dată pentru un timp limitat, adică până era să vină „Urmașul, Căruia I s-a dat făgăduința” (*Galateni* 3, 19). Deci sâmbăta n-a fost dată ca sărbătoare tuturor neamurilor, nici pentru toate timpurile. Legea cea Veche, împreună cu Sâmbăta, au încetat de a mai fi întru totul valabile în Legea Darului. Acest adevăr îl arată Sf. Apostol Pavel, zicând: „Trecut-a umbra Legii și Darul a venit” (cf. *Evrei* 8, 5; cf. *Coloseni* 2, 16-17); „Cele vechi au trecut, iată toate sunt noi” (*Evrei* 8, 13).

Această încetare a Legii Vechi a fost prorocită de Sfinții Proroci. Despre aceasta spune marele Proroc Ieremia: „Iată vin zile, zice Domnul, când voi încheia cu casa lui Israel și cu casa lui Iuda un legământ nou. Însă nu ca legământul pe care l-am încheiat cu părinții lor în ziua când i-am luat de mână ca să-i scot din pământul Egiptului. Acel legământ ei l-au călcat, deși Eu am rămas în legătură cu ei, zice Domnul. Dar iată legământul pe care-l voi încheia cu casa lui Israel, după zilele

acelea, zice Domnul: Voi pune Legea Mea înăuntrul lor și pe inimile lor voi scrie și le voi fi Dumnezeu, iar ei Îmi vor fi popor” (*Jeremia* 31, 31-33).

Să vedem acum în ce fel Iisus Hristos și Sfinții Apostoli au desființat Sâmbăta Legii Vechi prin învățătură și fapte. Auzim pe Mântuitorul, zicând: „Tatăl Meu până acum lucrează; și Eu lucrez” (*Ioan* 5, 17). Când a zis Hristos aceste cuvinte? Când „căutau iudeii să-L omoare, că dezlega sâmbăta” (*Ioan* 5, 16).

Deci, dacă Mântuitorul lucra sâmbăta, arată că și Tatăl Său lucrează sâmbăta. Atunci care ar fi vina celor ce urmează lui Hristos, care lucrează și nu țin sâmbăta? Dacă cineva ne-ar învinui că lucrăm sâmbăta, să audă unii ca aceștia, că și „iudeii căutau să-L omoare pe Iisus că dezleagă sâmbăta” (*Ioan* 5, 18). Auzim pe Mântuitorul zicând: „Dacă-mi slujește cineva, să-mi urmeze” (*Ioan* 12, 26). Și dacă Tatăl și Fiul lucrează sâmbăta, cine poate învinui pe Dumnezeu că dezleagă sâmbăta?

Cine poate să învinuiască pe creștini că urmează lui Hristos, adică dacă lucrează sâmbăta și fac ceea ce a făcut Hristos Domnul? Câtă orbire au mințile acelea, care nu văd ce a făcut Hristos sâmbăta! Oare nu sâmbăta a vindecat Mântuitorul pe slăbănogul din Evanghelia de azi? Dar nu numai că l-a vindecat, ci l-a pus și la lucru, poruncindu-i să-și ia patul și să meargă cu el la casa sa (cf. *Ioan* 5, 8-9). Vechiul Testament nu dădea voie să facă acest lucru (cf. *Jeremia* 17, 21; cf. *Neemia* 13, 15). Dar și orbul din naștere a fost vindecat în zi de sâmbătă (cf. *Ioan* 9, 14) și omul cu mâna uscată a fost vindecat în ziua sâmbetei (cf. *Luca* 6, 6-10; cf. *Matei* 12, 10-13; cf. *Marcu* 3, 1-5). Și femeia cea gârbovă de 18 ani tot sâmbăta a fost vindecată de Mântuitorul (cf. *Luca* 13, 14).

Ucenicii Domnului, urmând pilda Învățătorului lor, mergând sâmbăta prin lanurile de grâu, smulgeau spice și le freau în palme spre a le mânca (cf. *Marcu* 2, 23-24; cf. *Luca* 6, 1-3). Când fariseii și cărturarii Îl învinuiau pe Iisus că nu păzește sâmbăta, El le răspundea că „Fiul Omului este Domn și al sâmbetei” (*Luca* 6, 5) și le zicea: „Sâmbăta a fost făcută pentru om, iar nu omul pentru sâmbătă” (*Marcu* 2, 27). Iată de ce marele Apostol Pavel zice: „Nimeni deci să nu vă judece pentru mâncare sau băutură, sau cu privire la vreo sărbătoare, sau lună nouă, sau la sâmbete, care sunt umbră celor viitoare, iar trupul este al lui Hristos” (*Coloseni* 2, 16-17).

Iubiți credincioși,

Pentru a vă încredința mai bine că Iisus Hristos Mântuitorul nostru și sfinții Săi ucenici și Apostoli au desființat sărbătoarea sâmbetei, citiți Sfânta Scriptură în următoarele locuri: Porunca întâi, la *Matei* 12, 1-3 și 10-18; Porunca a doua, la *1 Corinteni* 10, 14 și *1 Ioan* 5, 21; Porunca a treia, la *Iacov* 4, 12; Porunca a cincea, la *Matei* 15, 4; 19, 18; *Marcu* 7, 10 și *Efesenii* 6, 1-2; Porunca a șasea, la *Matei* 19, 18; *Marcu* 10, 19 și *Romani* 13, 9; Porunca a opta, la *Matei* 19, 18; *Marcu* 10, 19 și *Romani* 13, 9 și Porunca a noua la *Matei* 19, 18; *Marcu* 10, 19 și *Romani* 13, 9 și Porunca a zecea, la *Romani* 13, 9.

Vedeți că nici într-o parte a Sfintei Evanghelii sau în vreo epistolă a Sfinților Apostoli, nu găsim lămurire sau măcar aluzie la porunca a patra, despre ziua saba-tului? Acestea ne dovedesc clar că nu era obligatorie pe vremea Mântuitorului și a Sfinților Apostoli serbarea sâmbetei pentru cei ce credeau în Hristos. Iar ca să înțelegeți că duminica, ziua cea dintâi a săptămânii, a luat locul sâmbetei în Biserica creștină, să citiți în Sfânta Scriptură în aceste locuri: *Ioan* 20, 1-15 și 26, și veți vedea că Duminica, ziua întâi a săptămânii, a înviat Domnul; Duminica, a opta zi după Înviere, S-a arătat Mântuitorul Sfinților Apostoli, fiind ușile încuiate, și a fost pipăit în coastă de Toma (*Ioan* 20, 27); Duminica, în drum spre Emaus, Luca și Cleopa au călătorit cu Domnul (cf. *Luca* 24, 13-31); Duminica la Cincizecime S-a pogorât Duhul Sfânt (cf. *Leviticul* 23, 15-16; cf. *Faptele Apostolilor* 2, 1-4); Duminica frângeau Apostolii pâinea, adică se împărțeau cu Sfintele Taine (cf. *Faptele Apostolilor* 2, 46; 20, 7-12); Duminica s-a descoperit Apocalipsa Sfântului Ioan Evanghelistul (cf. *Apocalipsa* 1, 10). În Duminici adunau creștinii ajutoare pentru sfinți, după porunca marelui Pavel (cf. *1 Corinteni* 16, 1-2).

Dar spune undeva că Dumnezeu va lăsa altă zi de sărbătoare poporului Său? Auzi ce scrie Sfânta Scriptură: „Drept aceea a lăsat Dumnezeu altă sărbătoare de odihnă poporului” (*Evrei* 4, 9; 4, 11; 8, 13; *Apocalipsa* 14, 13). Așadar în Noul Testament altă zi de odihnă este rânduită de Dumnezeu creștinilor, adică Duminica sau ziua întâi a săptămânii. După cum vedem, multă orbire sufletească era pe vremea Mântuitorului la farisei, cărturari și legiuitori, care, văzând atâtea minuni și semne care se făceau de către Mântuitorul nostru în ziua sâmbetei, nu cunoșteau că Hristos este Dumnezeu, Care le dăduse poruncă să serbeze sâmbăta în pustie și Care acum a venit să dezlege și să desființeze sâmbăta, Legea Veche, și să așeze altă zi de sărbătoare neamului omenesc care va crede în El. Această orbire și întunecare sufletească o au toți sectarii, care, nevrând a ține ca zi de odihnă Duminica, ziua în care a înviat Domnul, se țin de umbră și defaimă Harul Noului Așezământ.

Iubiți credincioși,

În cele ce urmează, vom arăta și mai luminat cele despre sâmbăta și despre rătăcirea celor ce țin de sâmbăta Legii Vechi, care a fost umbră și închipuire a Legii Harului. Acest adevăr îl arată marele Apostol Pavel când zice: „Nimeni deci să nu vă judece pentru mâncare sau băutură, sau cu privire la vreo sărbătoare sau lună nouă, sau la sâmbete, care sunt umbra celor viitoare, iar trupul este al lui Hristos” (*Coloseni* 2, 16-17).

Iată ce doresc să vă spun în această privință. Cuvântul *sabat*, *sâmbătă*, din evreiește, înseamnă *odihnă*. După ieșirea din Egipt, Dumnezeu a poruncit evreilor să prăznuiască ziua aceasta ca zi de amintire despre ziua a șaptea în care Dumnezeu S-a odihnit de faptele Sale după zidirea lumii (cf. *Facerea* 2, 2-3; cf. *Ieșirea* 35, 2-3)

și îndeosebi pentru a le aminti evreilor despre izbăvirea lor din robia Egiptenilor (cf. *Deuteronomul* 5, 13-15).

Noi, creștinii, asemenea prăznuim ziua a șaptea din săptămână, însă nu sâmbăta cea veche, evreiască, ci pe cea nouă, creștină, adică ziua Învierii, când s-a săvârșit înnoirea neamului omenesc. „Dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă” (2 *Corinteni* 5, 17; *Galateni* 6, 15); „Că a Lui făptură suntem, zidiți în Hristos Iisus spre fapte bune” (*Efesenii* 2, 10). Prăznuim nu sâmbăta, ci Duminica, pentru că în această zi am fost izbăviți, nu din robia egipteană, în care nici noi, nici părinții noștri nu au fost vreodată; ci dintr-o robie generală și mult mai grea, din robia diavolului, de care scăpăm, după cum ne învață Sfântul Apostol Petru, prin Învierea lui Iisus Hristos (cf. *1 Petru* 3, 21).

În ziua aceasta și nu sâmbăta sau în altă zi, Hristos „a surpat prin moartea Sa pe cel ce are stăpânirea morții, adică pe diavolul, și a izbăvit pe acei pe care frica morții îi ținea în robie toată viața” (*Evrei* 2, 14-15). În ziua aceasta și nu în alta, Hristos S-a sculat „pentru îndreptarea noastră” (*Romani* 4, 25). „Iar dacă Hristos nu a înviat, zadarnică este credința voastră, sunteți încă în păcatele voastre” (*1 Corinteni* 15, 17).

Iată pentru ce noi creștinii prăznuim ziua Învierii, ca zi a noii zidiri a omului, ca zi a izbăvirii noastre și a întregii noi lumi din robia diavolului, de păcate, de blestem și de moartea cea duhovnicească. Dar poate vor zice unii sectanți că „a binecuvântat Dumnezeu ziua a șaptea și a sfințit-o pentru că într-însa S-a odihnit de toate lucrurile Sale, pe care le-a făcut și le-a pus în rânduală” (*Facerea* 2, 2-3). Dar în acest loc al Sfintei Scripturi nu ne spune că Dumnezeu a poruncit oamenilor să cinstească sâmbăta. Se spune că Dumnezeu S-a odihnit în ziua a șaptea de faptele Sale, adică El a încetat a zidi. Că El a binecuvântat și a zidit ziua aceasta pentru a aminti oamenilor de sfârșitul creației și atât.

În Rai, pentru oameni, toate zilele erau la fel, toate zile de fericire, fiind totodată zile de muncă pentru a lucra și a păzi grădina Edenului (cf. *Facerea* 2, 15). Iar după căderea în păcat a primilor oameni și aruncarea lor din Rai, ei trebuiau, ca pedeapsă, să lucreze și să se hrănească cu ne cazuri „în toate zilele vieții” lor (cf. *Facerea* 3, 17), prin urmare și în ziua sâmbetei. Și, într-adevăr, din Sfânta Scriptură nicăieri nu se vede că strămoșii noștri: Noe, Avraam, Isaac, Iacov și alții, ar fi prăznuit ziua sâmbetei.

Numai pe timpul lui Moise, după ieșirea evreilor din Egipt, Dumnezeu dă evreilor, în pustie, pentru prima dată, poruncă despre sâmbăta (cf. *Ieșirea* 16, 23-26). Și aceasta pentru ca evreii, fiind întotdeauna nemulțumiți, să-și amintească și să mulțumească în ziua aceasta lui Dumnezeu, Care i-a scos din robia egiptenilor (cf. *Deuteronomul* 5, 12-15).

Dacă scrie în Sfânta Scriptură că Dumnezeu zice prin Moise: „Adu-ți aminte de ziua odihnei” (*Ieșirea* 20, 8), să nu creadă cineva că serbarea sâmbetei a fost de la începutul lumii. Nu, cu adevărat. Ci de această poruncă le aduce aminte pe Sinai, că porunca Sâmbetei a fost dată puțin mai înainte evreilor în pustiu Sin, când erau

tot sub conducerea lui Moise (cf. *Ieșirea* 16, 23-30) și le-a repetat pe Muntele Sinai porunca pe care le-o dăduse mai înainte, în pustiul Sin, cum am arătat mai sus. De aceea a zis Dumnezeu: „Adu-ți aminte!”

Trebuie să înțelegem că evreii erau obligați să prăznuiască sâmbăta. Altfel, ei cădeau sub blestemul legii (cf. *Deuteronomul* 27). Noi creștinii nu mai suntem sub lege, ci sub Harul lui Hristos, Care ne-a răscumpărat din acest blestem (cf. *Romani* 6, 14). Sfântul Apostol Pavel învață că „Hristos ne-a răscumpărat din blestemul legii, făcându-Se pentru noi blestem” (*Galateni* 3, 13). Ce este legea? Pentru călcările de poruncă s-a adus legea, până când era să vină Sămânța căreia i s-a dat făgăduința. Pentru aceea ne-a fost nouă legea învățătoare spre Hristos, ca din credința în Hristos Iisus să ne îndreptăm. Iar dacă a venit credința, nu mai suntem sub Învățător, căci pe toți, fii ai lui Dumnezeu ne-a făcut, prin credința în Iisus Hristos (cf. *Galateni* 3, 19-26). „Domnul a desființat vrăjmășia în Trupul Său, legea poruncilor și învățăturile ei” (*Efesenii* 2, 15).

De ar zice cineva că sâmbăta este numită lege veșnică și legătură veșnică (cf. *Ieșirea* 31, 16-17) și de aceea trebuie a se ține ca sărbătoare veșnică, unul ca acela să știe că Dumnezeu, fiind Creator și Legiuitor, poate să strice nu numai toate legile Sale, ci și legăturile Sale, deși a spus că le dă până în veac (cf. *1 Regi* 2, 30). Legătura nu este un contract între om și Dumnezeu. Căci contractează ceva numai cei egali între ei. Legătura este manifestarea milei lui Dumnezeu și a bunei Sale voințe către om. Iar făgăduințele, legile, legăturile, poruncile, așezămintele Sale, Dumnezeu le poate schimba sau chiar nimici cu totul, dacă oamenii nu sunt vrednici de ele. Așa de pildă: „Legătură veșnică” au fost numite jertfele și alte așezăminte din Vechiul Testament (cf. *Leviticul* 7, 30; cf. *Ieșirea* 21, 6; 40, 15); dar în Noul Testament, toate sunt înlăturate.

N-a fost legătură mai mare decât legătura prin tăierea împrejur, aceasta fiind superioară sâmbetei, nu numai după timp, fiind mai veche, ci și după însemnătate. Insuși Mântuitorul a spus că ea este mai importantă decât sâmbăta: „Moise – zice Domnul Hristos – v-a dat tăierea împrejur, nu că este de la Moise, ci de la părinți, și sâmbăta tăiați împrejur pe om. Dacă omul primește tăierea împrejur sâmbăta, ca să nu strice legea lui Moise, vă mâniați pe Mine că am făcut sâmbăta un om întreg sănătos?” (*Ioan* 7, 22-23).

Astfel, pentru tăierea împrejur se calcă sâmbăta. Și ea, de asemenea, se numește „legătură veșnică”. Călcătorii ei se condamnau la moarte: „Veți tăia împrejur – a spus Dumnezeu încă lui Avraam – marginea trupului vostru și va fi semn de legătură între Mine și voi [...]”. Și va fi legătura Mea peste trupul vostru întru legătură veșnică. Și partea bărbătească ce nu-și va tăia împrejur marginea trupului său în ziua a opta, pierde-se va sufletul acela din poporul său, pentru că a călcat legământul Meu” (*Facerea* 17, 11-13).

Și, iată, această „legătură veșnică” despre tăierea împrejur, ce a fost mai mare decât sâmbăta, este înlăturată de Sfinții Apostoli la sinodul lor, când creștinii dintre iudei au început să le ceară creștinilor dintre păgâni ca dânsii să păzească tăierea

împrejur și legea lui Moise. Apostolii, adunându-se împreună, au hotărât, zicând: „Pentru că părutu-s-a Duhului Sfânt și nouă, să nu vi se pună nicio greutate în plus afară de cele ce sunt necesare: să vă feriți de cele jertfite idolilor și de sânge și de (animale) sugrumate și de desfrâu, de care păzindu-vă, bine veți face” (*Faptele Apostolilor* 15, 28-29). Prin această hotărâre, Sfinții Apostoli au înlăturat nu numai tăierea împrejur, care era mai mare decât sâmbăta, ci și toată legea ceremonială a lui Moise, cu sărbătorile, lunile noi, sâmbetele și altele ale ei (cf. *Coloseni* 2, 16-17; *Galateni* 5, 6; 6, 15).

De va cugeta cineva la cuvintele lui Hristos, Care a zis: „Să nu socotiți că am venit să stric Legea și prorocii, nu am venit să stric, ci să împlinesc” (*Matei* 5, 17), va înțelege că El a ținut și sâmbăta. La aceasta trebuie să știm că Iisus Hristos a ținut sâmbăta, pentru că era iudeu după trup și trebuia să se supună legii ceremoniale a lui Moise până la înlăturarea acestei legi; până la încheierea cu oamenii a Legăturii noi din Sângele Lui (cf. *Luca* 22, 20), adică până la vremea suferințelor Lui și a strălucitei Sale Învierii, când a venit sfârșitul Vechiului Testament, prezis încă de marele Proroc Ieremia (cf. *Ieremia* 31, 31-32).

Atunci Hristos a stricat legea poruncilor cu dogmele Sale (cf. *Efesenii* 4, 15). Pe temeiul că Hristos a ținut sâmbăta, nu putem susține că și creștinii trebuie să o cinstească. Hristos, ca iudeu, prăznuia sărbătorile evreiești. Hristos, ca iudeu, a primit tăierea împrejur; sectanții însă nu se taie împrejur. Pentru ce și până când a cinstit Hristos sâmbăta, s-a lămurit mai sus.

Din textele aduse din Sfânta Scriptură nu se vede că și creștinii sunt datori să prăznuiască ziua sâmbetei. În ele se vorbește despre faptul că Hristos a învățat pe evrei de obicei sâmbăta în sinagogile lor, și atât. Învăța însă sâmbăta, fiindcă atunci se adunau evreii în sinagogile lor pentru rugăciuni și Hristos putea să aibă ascultători.

Poate cineva ar zice că Hristos spunea ucenicilor Săi: „Rugați-vă ca să nu fie fuga voastră iarna, nici sâmbăta” (*Matei* 24, 20) și că prin aceasta Hristos ar fi arătat sfințenia sâmbetei. Trebuie să înțelegem că aceste cuvinte ale Domnului nu obligă deloc pe creștini să prăznuiască sâmbăta. Altfel, ar trebui să cinștim și să serbăm și iarna. Cuvintele acestea arată numai apropiata dărâmare a Ierusalimului și greutatea pe care puteau s-o îndure ucenicii lui Hristos – dacă această dărâmare s-ar întâmpla iarna pe neașteptate, când ei ar fi putut să moară de frig pe drumuri curând, până la patimile și învierea lui Hristos, când încă nu era pe deplin înlăturată sâmbăta cea veche și în vremea când era greu să fugi din Ierusalim, pentru că sâmbăta porțile orașului se închideau.

Iată, deci, de unde se vede că Hristos a înlăturat sâmbăta. Căci Legea lui Moise a avut „umbra bunătăților viitoare, iar nu însuși chipul lucrurilor” (*Evrei* 10, 1). Pentru aceasta Hristos-Mesia, venind și îndeplinind toată Legea (cf. *Matei* 5, 17) și poruncile Vechiului Testament (cf. *Ioan* 15, 10), El Însuși a completat unele dintre ele și pe altele le-a schimbat. În general, a înlăturat legea poruncilor prin învățătura Sa (*Efesenii* 2, 15), iar sâmbăta cu totul a înlăturat-o prin cuvânt și prin fapte. Așa, de

pildă, El Însuși a călcat-o, vindecând sâmbăta bolnavii și pe cel cu mâna uscată (cf. *Matei* 12, 10-13), pe slăbănogul din Evanghelia de astăzi (*Ioan* 5, 5-16) și pe orbul din naștere, făcând sâmbăta pentru el tină (cf. *Ioan* 9, 1-16).

Toate acestea erau oprite de Legea Veche să se facă sâmbăta (cf. *Ieșirea* 20, 10-13; *Numerii* 16, 32-36). Călând sâmbăta, Hristos impunea și altora să o calce. Vindecând pe slăbănogul sâmbăta, Iisus îi spunea: „Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă. Și îndată s-a făcut sănătos omul, și-a luat patul și umbla și era acea zi sâmbăta” (*Ioan* 5, 8-9).

Sâmbăta evreiască este numită de Sfântul Apostol Pavel „umbră”, adică ceva ce nu înseamnă nimic, fără niciun folos, deoarece cuvântul „umbră”, în Sfânta Scriptură, când se vorbește despre Vechiul Testament, înseamnă ceea ce e destinat spre înlăturare (cf. *Evrei* 10-1, 4-5, 13).

Iubiți credincioși,

Întrucât unii dintre creștini s-au rupt de Biserica lui Hristos și cinstesc sabatul Legii vechi, în loc de Duminică, ziua Învierii lui Hristos, am căutat să vă explic la Evanghelia de astăzi ce însemnătate a avut sabatul iudaic, cât a fost de respectat, când și de ce a fost schimbat cu ziua Duminicii de Însuși Hristos și Sfinții Săi Apostoli.

Noi, fiii Bisericii Ortodoxe, dacă vrem să ne mântuim, suntem datori să ascultăm de ea. Să împlinim cu sfințenie poruncile Domnului din Sfânta Evanghelie și să nu urmăm sfaturile credincioșilor răzvrătiți, care s-au lepădat de Biserică, de sfânta Duminică, de bucuria Învierii, de preoți, de cruce și de sfintele icoane și cinstesc sâmbăta ca zi de odihnă. Să rămânem în casa Domnului și în mântuitoarea bucurie a Învierii lui Hristos. Căci mai mare este ziua Învierii decât ziua odihnei.

Aici în Biserică se află lacul Vitezda, adică Taina Botezului prin care ne facem fii ai lui Dumnezeu după har, nou născuți. Aici se află apa cea tămăduitoare de boli, adică Taina Spovedaniei, a pocăinței cu lacrimi, prin care ne vindecăm sufletul de rănilor păcatelor. Aici se săvârșește Taina Sfântului Maslu, prin care mulți bolnavi se vindecă și se ușurează. Să nu spunem „că nu avem om” să ne arunce în apa aceea tămăduitoare. Preoții Bisericii sunt cei ce ne botează, ne dezleagă de păcate, se roagă pentru mântuirea noastră și ne conduc pe calea mântuirii.

Să cinstim cu vrednicie, cu rugăciuni și fapte bune sfânta zi a Duminicii, ca să auzim și noi cuvântul cel mântuitor al lui Hristos: „Iată că te-ai făcut sănătos, de acum să nu mai greșești, ca să nu-ți fie ție ceva mai rău” (*Ioan* 5, 14). Amin!

XII.3. PANEGIRICE

XII.3.1. *La Buna Vestire*⁵⁷⁷

Iubiți credincioși,

O cântare bisericească ne vorbește despre Maica Domnului ca fiind „Taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută”. Ea a fost aceea care ne-a revelat o taină prin însăși taina ei. Pentru că Maica Domnului este asemenea unui iceberg, adică acelui munte de gheață desprins din perete și plutind pe apa oceanului. Cea mai mare parte din volumul său se află sub apă, deci nu se poate vedea. Doar vârful, poate o treime sau doar un sfert, stă deasupra apei și îl putem vedea. Așa este și ființa Maica Domnului. Cea mai mare parte a ei este taină, o taină de nepătruns. Partea de deasupra ni s-a revelat, în special sărbătoarea de astăzi, iar evenimentul pe care îl sărbătorim astăzi ni s-a descoperit doar prin Sf. Evanghelist Luca. După tradiție, Sfântul Luca a cunoscut-o pe Maica Domnului, el, care era pictor, i-a făcut și o icoană și de la ea a aflat ceea ce a consemnat în Evanghelia care îi poartă numele. Adică acest moment de taină, pe care noi îl numim *Bunavestire*. Și anume Sfânta Fecioară, care era o anonimă, tânără la vreo 16-17 ani, se afla singură în locuința ei din Nazaret. Și deodată a apărut în fața ei un înger, care a salutat-o: „Bucură-te ceea ce ești plină de dar, Domnul este cu Tine, binecuvântată ești tu între femei!” (Luca 1, 28).

Întâi a fost surpriza, surpriza ei de a vedea că înainte îi apare un înger. Știa cum apare un înger și ce este un înger, din cultura ei pe care o avea, pentru că de copil a fost crescută la Templu, unde era și școală și unde se învăța carte. Așadar Maica Domnului cunoștea bine Sfânta Scriptură pe care noi o numim a Vechiului Testament, și cunoștea și despre existența îngerilor. Deci era o știutoare de carte și așa se face că atunci când Iisus a apărut să propovăduiască, fariseii se întrebau de unde știe așa atâtea lucruri, el care nu a fost la școală?!

Ei bine, trebuie să înțelegem că învățase carte chiar de la Maica Lui! Așa cum – Dumnezeu ierte-mi comparația – eu am învățat să scriu și să citesc de la mama mea, care nu avea, de altfel, decât două clase primare. Și înainte de a merge la școală, ca să-mi satisfac curiozitatea, în timp ce mama țesea pânză, eu mă duceam la ea cu un caiet și îi ziceam: „Mămico, scrie-mi aici o literă!”. Și ea scria A. Și după ce învățam A, scria pe B, apoi pe C și așa mai departe, până am învățat alfabetul și m-am deprins să-l citesc singur.

Ei bine, așa L-a învățat Maica Domnului și pe Iisus, Care nu a făcut nicio școală, dar care știa carte. Pentru că datorită științei de carte cunoștea toată Scriptura Vechiului Testament, de când era încă de 12 ani, de uimea pe cărturarii din Templu

⁵⁷⁷ † BARTOLOMEU ANANIA, „La Bunavestire”, transcriere după înregistrare audio: www.crestinortodox.ro/predici-audio-mp3/i-p-s-bartolomeu-anania/ips-bartolomeu-predica-bunavestire.

– așa cum știm din Sfânta Scriptură. Ei bine, Maica Domnului a fost aceea care L-a educat pe Fiul ei, în locuința din Nazaret, timp de 30 de ani, în care timp Fiul ei a fost un anonim. După aceea a ieșit la propovăduire în lume, iar Maica Domnului, ca și până atunci, a rămas în umbră. Apare doar din când în când, în relatările Sfintei Evanghelii, pentru că toată scena este plină de ființa și activitatea Fiului ei, Mântuitorul Iisus Hristos. El i-a dat negreșit cinstirea cuvenită, dar despre aceasta avem puține relatări. Dar trebuie să ne aducem aminte că fiind pe cruce și în fața crucii găsindu-se, printre alții, Sf. Evanghelist Ioan, precum și Maica Domnului, îndurerată fără îndoială, El de pe cruce i-a spus ucenicului său: „Iată mama ta!” (Ioan 19, 27). Adică: „Ai grijă de ea!”.

Iar mamei Sale i-a spus: „Iată fiul tău!” (Ioan 19, 26). Adică: „Iată pe cel ce mă va înlocui pe Mine în purtarea de grijă”. Și ne spune Sfântul Evanghelist că din clipa aceea Evanghelistul Ioan a luat-o pe Maica Domnului în grija lui, sub ocrotirea lui, în întreținerea lui. Iată deci că, fiind pe cruce, Iisus nu și-a uitat mama, ci a avut grijă de viitorul ei și a dat-o în grija celui mai apropiat și iubit ucenic al său, care într-adevăr a îngrijit-o până la moarte.

Iubiții mei,

Maica Domnului niciodată nu a ieșit înainte ca să se laude cu Fiul ei, chiar și atunci când erau cunoscute minunile Lui și se întrevedea în El urmașul lui Ioan Botezătorul și apoi Fiul lui Dumnezeu. Nu a ieșit în față nici măcar cât a făcut-o Mama Gracchilor. Cunoaștem din istoria romanilor, strămoșii noștri, că exista în Roma o matroană, o doamnă din nobilime, care avea doi băieței. Și se găsea într-o societate, la o adunare solemnă, în care toate doamnele nobile din Roma au venit încărcate de bijuterii. Și numai ea nu avea nimic. Și i-au spus ei: „Dar cum tu, care ești o nobilă și ai bijuterii, cum de nu ai venit cu ele aici?”. Și ea i-a arătat pe cei doi copii ai ei și le spune: „Iată, aceștia sunt podoabele mele, ei sunt bijuteriile mele!”. A rămas în istorie supranumită *Mama Gracchilor*. Fiii ei au ajuns mai târziu consuli, oameni politici de vază în Roma.

Ei bine, Maica Domnului, nici atât nu a făcut. Nu a spus: „Eu sunt maica Lui!”. Nu s-a lăudat, a rămas în umbră, a rămas în anonimat, întru smerenia ei. Nu vedeți momentele pe care le relatează Sf. Evanghelist Luca și care s-au citit astăzi din Evanghelie? Maica Domnului stă singură în camera ei, îi apare un înger și primul lucru e surpriza. Iar îngerul i se pleacă și o salută. În Evanghelie se spune că i s-a închinat. Înțelesul acestui cuvânt, închinare, în acest context din Sfânta Evanghelie, înseamnă o *salutare însoțită de un gest reverențios*. O salutare solemnă, nu așa un simplu *bună ziua*. O salutare solemnă însoțită de un gest reverențios și de o plecăciune din cap și din mână. Și îi spune: „Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată ești tu între femei!” (Luca 1, 28). Și ea rămâne foarte mirată, întrebându-se: „Oare ce să fie această închinare, această salutare ceremonioasă din

partea unui înger?" (cf. *Luca* 1, 29). Și rămâne nedumerită. La care el îi dă de veste că ea va naște Fiu și acesta se va chema Fiul lui Dumnezeu celui viu. Iar ea rămâne în cumpănă și spune: „Cum o să nasc de vreme ce eu nu știu de bărbat?" (cf. *Luca* 1, 34).

Ea era doar logodită cu Bătrânul Iosif, dar nu era căsătorită, iar la vremea aceea doar căsătoria era sfântă, logodniciei nu „ trăiau împreună" (intim – n.n.). Și atunci spune: „Bine, bine, dar cum o să nasc, cum o să zămislesc dacă eu nu știu de bărbat?" La care îngerul răspunde: „Duhul Sfânt Se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea și Sfântul Care Se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu Se va chema" (*Luca* 1, 35).

Aceasta era peste puterea ei de înțelegere. Va spune mai târziu imnograful în imnul acatist: „Înțelegerea cea neînțeleasă căutând Fecioara să o înțeleagă..." Și noi ne căznim să înțelegem această taină, dar ceea ce este taină nu se explică, ci se crede. Taina niciodată nu este un obiect științific care să cadă sub lupa noastră, a curiozității noastre. O taină o crezi sau nu o crezi! Repet, nu se explică, ci se crede!

Aceasta era taina Maicii Domnului! Aceasta era partea aceea a icebergului care nu se vede, dar care există! De aceea, totdeauna o privim pe Maica Domnului ca pe o taină care este cunoscută doar parțial, dar tocmai pentru că este taină credem în ea, prin puterea credinței pe care ne-a insuflat-o și Fiul ei: „Cel ce va crede se va mântui, iar cel ce nu va crede se va osândi" (*Marcu* 16, 16). Nu se poate o definiție mai scurtă a atitudinii noastre față de mărturia și adevărul lui Iisus Hristos!

De aceea, dragii mei, Maica Domnului – repet – nu s-a lăudat cu Fiul ei, ci a rămas în umbră.

Avem un moment foarte emoționant, însă peste 30 de ani, când Iisus a ieșit pentru prima dată la lume, după ce rămăsese anonim, crescut doar de Maica Sa în Nazaretul Galileiei.

Și iată că vine momentul când sunt invitați la o nuntă, la niște rude sau cunoscuți de-ai lor, oameni săraci, pescari de pe malul lacului Ghenizaret, regiunea în care se găsea și Nazaretul. Și s-au dus. Și, ca la orice nuntă, este mâncare multă și băutură din belșug. Nu-i nevoie ca oamenii să se îmbete, dar neapărat să se simtă bine la o masă de nuntă.

Și deodată Maica Domnului observă că oamenii aceia, săraci fiind, nu mai aveau vin să pună pe masă, deși masa nu se isprăvise, de mâncat încă mai era. Și atunci se pleacă spre Fiul ei și îi atrage atenția: „Nu mai au vin!" (*Ioan* 2, 3). Și s-a uitat în ochii Lui fără să-I ceară nimic. Iar Fiul ei a înțeles-o din ochi și a chemat slujitorii să vină să-I aducă niște vase mari de lut, pline cu apă. Iar El a binecuvântat apa, aceasta s-a prefăcut în vin, vinul a fost așezat pe masă și nunta a continuat, spre uimirea nașului, care a spus: „Eu știu că de obicei la o nuntă se pune întâi vinul bun și apoi, când nuntașii se ameteșc sau poate se îmbată, aduc vinul cel mai prost, pentru că omul la beție bea ce i se pune înainte, nu mai alege. Dar voi – spune nașul – ați pus la început vinul cel mai prost și acum ați adus pe cel mai bun" (*Ioan* 2, 10).

Vinul, apa prefăcută în vin de Iisus Hristos, întrecea în calitate orice fel de băutură luminează pentru că era rezultatul unei binecuvântări duhovnicești. Dar

El a făcut-o la intervenția Maicii Sale. Nu vinul interesa, ci ea a apărut demnitatea acestor oameni nevoiași, care se găseau în situația de a nu mai avea ce să pună pe masa de nuntă și să se facă de vorba satului, de răsul lumii, să-i arate cu degetul: Uite mări – cum zice vorba poporului –, ne-au chemat la nuntă și nu au avut ce să ne pună pe masă! Puțin vin au avut, în loc să fie belșug!

Așadar, Maica Domnului nu a apărut băutura, ci a apărut demnitatea unor oameni săraci, demnitate care nu trebuia rănită prin sărăcia lor. Iată deci intervenția și mijlocirea Maicii Domnului. De aceea și noi o considerăm mijlocitoare pe lângă Dumnezeu. Ea pururea se roagă pentru noi și a spus cineva de curând: „Maica Domnului este supărată pentru că ei nu îi mai cere nimeni nimic”. Ne îndreptăm rugăciunile către Dumnezeu-Tatăl, către Fiul Lui, către Duhul Sfânt, dar pe ea de obicei o uităm, așa cum *nu* o uită rugăciunile Bisericii noastre, pentru că orice imnuri închinute Sfintei Treimi se termină cu o rugăciune către Născătoarea de Dumnezeu.

Dar noi deseori o uităm! De aceea, este bine să ne aducem aminte de ea, pentru că, în schimb, ea nu ne uită și pururea se roagă pentru noi, fiind mijlocitoare, așa cum mijlocitoare s-a dovedit a fi și la nunta din Cana Galileei.

Repet, nouă nu ne rămâne să o explicăm – ea fiind taină prin excelență –, dar rămâne să o cinstim, să o supracinstim și să ne rugăm cel puțin cum o fac eu acum. Și voi încerca să o fac în clipa de față și la sfârșitul acestui cuvânt, prin prima parte din Acatistul Maicii Domnului:

„Bucură-te, prin care răsare bucuria;
Bucură-te, prin care piere blestemul;
Bucură-te, chemarea lui Adam celui căzut;
Bucură-te, izbăvirea lacrimilor Evei;
Bucură-te, înălțime, întru care anevoie se suie gândurile omenești;
Bucură-te, adâncime, care nu te poți lesne vedea nici cu ochii îngerești;
Bucură-te, că ești scaun împăratului;
Bucură-te, că porți pe Cel ce pe toate le poartă;
Bucură-te, steaua, care arăți Soarele;
Bucură-te, pânțele dumnezeieștii întrupări;
Bucură-te, cea prin care se înnoiește făptura;
Bucură-te, cea prin care prunc se face Ziditorul;
Bucură-te, Maică, pururea Fecioară!” Amin!

***XXI.3.2. La Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil*⁵⁷⁸**

Sărbătorile, în general, și cele creștine, în special, au un rost bine determinat. Ele n-au izvorât numai din nevoie de a stabili o zi de odihnă, ci din trebuința de a

⁵⁷⁸ Pr. Ioan BUNEA, „Cinstirea Sfinților Îngeri”, în vol. *Cuvânt de învățătură la Duminici și Sărbători*, Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1983, pp. 347-350.

comemora un lucru sau un eveniment. Întrebarea care ne-o punem noi, creștinii, este următoarea: Ce comemorează o sărbătoare creștină? Momentele vieții Mântuitorului, ale istoriei Bisericii creștine, chiar ale universului întreg, ale Sfintei Fecioare Maria și ale tuturor sfinților de peste an. Sărbătoarea de la 8 noiembrie nu este închinată unei făpturi văzute, ci ființelor nevăzute, Sfinților Îngeri. Cinstirea sfinților îngeri se face în fiecare săptămână, în ziua de luni, dar în chip deosebit în ziua de 8 noiembrie, sărbătoare cunoscută sub numele: Soborul mai-marilor Voievozi Mihail și Gavril și al tuturor puterilor cerești celor fără de trupuri. Este un prilej nimerit de a arăta învățătura Bisericii în privința îngerilor, cu deosebire a cinstirii lor.

Creațiunea cuprinde două părți distincte: lumea nevăzută și lumea văzută. Între creaturi, primul loc îl ocupă lumea nevăzută sau îngerii.

Cuvântul inger este grecesc (*anghelos*) și are înțelesul de sol, vestitor, crainic adică vestitor al voii lui Dumnezeu. În înțeles larg, sunt numiți îngeri și anumiți oameni, întrucât aceștia au chemarea de a aduce anumite mesaje din partea lui Dumnezeu și de a le împărtăși oamenilor. Astfel sunt numiți îngeri: profeții, apostolii, preoții, Sf. Ioan Botezătorul și Mântuitorul, pe care Profetul Maleahi îl numește „Îngerul legământului” (3, 1). În înțeles restrâns, propriu, prin îngeri înțelegem ființe spirituale, reale și personale, inferioare lui Dumnezeu, dar superioare omului și create cu o menire specială.

Îngerii au fost creați înaintea lumii văzute. Dumnezeu i-a creat din nimic, numai prin cugetarea Sa, „ca pe niște lăudători ai slavei Sale”, cum se exprimă Mărturisirea Ortodoxă. Cartea Facerii nu vorbește expres despre creația îngerilor, dar exprimă totuși acest adevăr prin cele dintâi cuvinte ale ei: „La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul” (*Facerea* 1, 1). Prin „cer” înțelegem pe locuitorii cerului, adică pe îngeri, fiindcă cerul material a fost creat în ziua a doua a creațiunii. Că au fost creați de Dumnezeu înaintea tuturor celorlalte făpturi, rezultă din cartea lui Iov: „Știi tu cine a hotărât măsurile pământului [...], atunci când stelele dimineții cântau laolaltă și toți îngerii lui Dumnezeu Mă sărbătoreau” (*Iov* 38, 5, 7).

Îngerii sunt duhuri, ființe fără trup, mult inferioare lui Dumnezeu, superioare omului, dar mărginite și nemuritoare. „Îngerii oare nu sunt toți duhuri slujitoare, trimiși ca să slujească, pentru cei ce vor fi moștenitorii mântuirii?”, se întreabă Sfântul Apostol Pavel (*Evrei* 1, 14). Ei sunt înzestrați cu rațiune și cu voință. Despre ei se spune că văd fața lui Dumnezeu, că preaslăvesc pe Dumnezeu, că se bucură de întoarcerea păcătoșilor (*Luca* 15, 10), doresc să cunoască tainele mântuirii (*1 Petru* 1, 12) etc. Fiind superiori omului, îngerii sunt „tari în virtute” (*Psalmul* 102, 21), precum și în alte privințe. „Ce este omul că-ți amintești de el? Sau fiul omului că-l cercetezi pe el? Micșoratu-l-ai cu puțin față de îngeri” (*Psalmul* 8, 4-5). Fiind fără trup, deci în opoziție cu oamenii, îngerii sunt fără sex, n-au trebuință de mâncare și băutură, nici nu se căsătoresc. „La Înviere (oamenii) nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci sunt ca îngerii lui Dumnezeu în cer” (*Matei* 22, 30).

În Sfânta Scriptură se vorbește uneori despre arătări de îngeri. Deși sunt nevăzuți, cu învoirea lui Dumnezeu, ei se pot arăta oamenilor, pot îmbrăca formă

omenească (așa-numitele anghelofanii), spre a-și îndeplini mai cu efect slujba lor. De aici nu rezultă că ei ar avea trupuri, ci numai că pot îmbrăca formă perceptibilă simțurilor, cum o face și Dumnezeu când Se arată oamenilor.

Deși spirite, îngerii sunt ființe mărginite, deci nu se poate vorbi de omniprezența lor. Ei nu pot fi într-un moment decât într-un singur loc, nu pretutindeni. Singur Dumnezeu este omniprezent.

Îngerii au fost creați de Dumnezeu buni și înzestrați cu libertate morală, în virtutea căreia puteau înainta în perfecțiune și se puteau bucura de fericire deplină și veșnică. O parte dintre ei s-au folosit bine de această libertate și au dobândit de la Dumnezeu privilegiul de a nu mai putea greși niciodată, pe când alții s-au răvrătit împotriva lui Dumnezeu, de aceea au căzut din starea originală de perfecțiune și fericire, fiind pedepsiți, alungați din cer și prefăcuți în duhuri rele sau diavoli.

Îngerii buni sunt organe ale Providenței divine, având de îndeplinit un singur lucru: „să laude pe Dumnezeu și să slujească voinței lui Dumnezeu”, cum nimerit se exprimă Sf. Ioan Damaschin. Ei aduc la cunoștința oamenilor voia lui Dumnezeu, slujesc în economia mântuirii (*Evrei* 1, 14). Îndeamnă pe credincioși spre ce este bine, îi ferește de rău și duc rugăciunile lor înaintea lui Dumnezeu. În scopul acesta, Biserica ne povățuiește să ne rugăm lui Iisus Hristos-Dumnezeu astfel: „Înconjoară-ne pe noi cu sfinții Tăi înger, ca prin mijlocirea lor fiind păziți și povățuiți, să ajungem la unitatea credinței și la cunoștința slavei Tale neapropiate”⁵⁷⁹. În temeiul Sfintei Scripturi, Biserica, la fel, ne învață că fiecare dintre noi are îngerul său păzitor. Ne-o spune Mântuitorul în următoarele cuvinte: „Vedeți să nu disprețuiți pe vreunul din acești mici, căci zic vouă: Că îngerii lor, în ceruri, pururea văd fața Tatălui Meu, care este în ceruri” (*Matei* 18, 10). Fiecare credincios are un înger păzitor pe care-l primește odată cu Taina Sfântului Botez, „ca să-l izbăvească pe el de toată băntuiala potrivnicului”. Îngerul păzitor al vieții ne însoțește oricând și oriunde. Tobie a fost ajutat și izbăvit de Îngerul Rafail în drumul ce l-a făcut în Media. Pe când Sfinții Apostoli erau povățuiți în temnița din Ierusalim, „un înger al Domnului, în timpul nopții, a deschis ușile temniței și scoțându-i le-a zis: Mergeți și stând, grațiți poporului în templu toate cuvintele vieții acesteia. Și auzind au intrat de dimineață în templu și învățau” (*Faptele Apostolilor* 5, 19-21). La fel, Sfântul Petru a fost scos din închisoare în chip minunat prin intervenția unui înger, fapt pe care însuși îl mărturisește prin cuvintele: „Acum știu cu adevărat că Domnul a trimis pe îngerul Său și m-a scos din mâna lui Irod” (*Faptele Apostolilor* 12, 11). Îngerii ocrotesc de asemenea noroadale, ținuturile, comunitățile creștine (cf. *1 Corinteni* 11, 10). Astfel, în *Apocalipsa* Sfântului Ioan se spune: „Cele șapte stele sunt îngerii celor șapte Biserici” (1, 20). Profetul Daniel vorbește în cartea sa de îngerul păzitor al poporului ales și în același timp povestește și de îngerul păzitor al altor popoare (*Daniel* 10).

⁵⁷⁹ Rugăciunea *Cel ce în toată vremea...*, în *Ceaslov*, tipărit cu binecuvântarea PF Teotist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, p. 34.

Îngerii buni sunt trimiși în lume cu misiuni deosebite. Astfel, un înger al Domnului se arată lui Avraam și-l oprește de a jertfi pe fiul său Isaac (cf. *Facerea* 22, 11); doi îngeri se arată lui Lot, spre a-l feri de primejdii, descoperind cele ce vor urma (cf. *Facerea* 19, 1 ș.u.); lui Zaharia, Arhanghelul Gavriil îi vestește nașterea Înaintemergătorului și Botezătorului Ioan; tot Arhanghelul Gavriil a adus Fecioarei Maria vestea cea mântuitoare a întrupării lui Hristos (cf. *Luca* 1, 26-38). La naștere, a vestit Bătrânului Iosif să nu părăsească pe Fecioara Maria, căci ea a zămislit prin puterea Duhului Sfânt; când Irod căuta să omoare pe Pruncul Iisus, tot Arhanghelul Gavriil a vestit în vis pe Iosif să plece în Egipt spre a-l scăpa de urgia tiranului ucigător de oameni și de copii nevinovați, iar după moartea lui Irod, îi spune să se înapoieze în țara sa (cf. *Matei* 2, 13-23). După ispitire, în pustie, îngerii au venit la Iisus, și-L slujeau (*Matei* 4, 11). În grădina Ghetsimani, „un înger din cer s-a arătat Lui și-L întărea” (*Luca* 22, 43). La Înviere și Înălțare, îngerii sunt prezenți (cf. *Ioan* 20, 12; *Faptele Apostolilor* 1, 11).

Îngerul bun stă lângă noi câtă vreme suntem curați cu inima și plinim voia cea sfântă a lui Dumnezeu cu fapta. Când ne împotrivim Legii celei Sfinte, locul îngerului păzitor îl ia un alt înger, căzut, rău, diavolul. Îngerii răi sunt mulți la număr și poartă diferite numiri: demoni, draci, duhuri rele, duhuri necurate, iar căpetenia lor se numește Satana, Belzebul, Veliar. Dintru început, diavolul a fost „ucigător de oameni” (*Ioan* 8, 14), ispitind simțurile și strecurând în suflete, prin tot felul de înșelătorii, idei ce zămislESC răul. El săvârșește o lucrare de nimicire a vieții morale, este dușmanul mântuirii noastre, după cum rezultă limpede din Parabola neghinelor, citită la Utrenia sărbătorii (cf. *Matei* 13, 24-30), în care Însuși Mântuitorul spune că cel care a semănat neghina este diavolul, făcând neroditoare multe semințe. De altfel, însăși Întruparea a avut ca scop „stricarea lucrurilor diavolului” (*1 Ioan* 3, 8).

Ogorul sufletului nostru e năpădit adeseori de neghină. Sămânța neghinei e aruncată de diavolul, care vânează pe fiecare credincios, îndemnându-l la tot felul de păcate și fărădelegi: „Potrivnicul vostru, diavolul umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită” (*1 Petru* 5, 8). Voința creștinului trebuie să fie tare în fața asaltului pe care îl dă diavolul asupra lui, cu momeli și făgăduieli deșarte. Chiar după ce a ieșit biruitor asupra păcatului, trebuie să fie mereu treaz ca soldatul în bivacuul din fața dușmanului: „Supuneți-vă lui Dumnezeu, stați împotriva diavolului și el va fugi de la voi” (*Iacov* 4, 7).

Creștinul autentic are întotdeauna sufletul treaz și-și îndreaptă cugetul spre îngerul cel bun, care-l ferește de întinările patimilor. Spre a fi sub oblăduirea lui, are grijă să nu se laude decât cu mărturia conștiinței sale că a umblat „în sfințenie și curățenie dumnezeiască” (*2 Corinteni* 1, 12). Cu acest crez, creștinul cinstește pe toți sfinții, inclusiv pe îngeri. Sfințenia lor este harică, câștigată prin colaborare cu harul. Ei fac parte din Biserica triumfătoare pe care o slujesc, sunt solitari către Dumnezeu și se roagă pentru noi. Ei mijlocesc „prin iubire, pentru iubire între Dumnezeu și noi”⁵⁸⁰.

⁵⁸⁰ *Dogmatica. Manual*, vol. II, p. 767.

Alături de cinstirea sfinților și icoanelor, Sinodul al VII-lea Ecumenic a stabilit și recunoscut formal venerarea sfinților îngeri și invocarea lor ca mijlocitori ai izbăvirii noastre. De aceea, pe drumul desăvârșirii noastre creștinești avem imperioasă datorie să-i asociem vrerilor noastre spre bine, chemându-i în ajutor. O facem prin ectenia diferitelor slujbe, cu precădere la Sfânta Liturghie, în care cere: „Înger pașnic, credincios, îndreptător, păzitor sufletelor și trupurilor noastre”. Îndeosebi, la sărbătoarea căpeteniilor îngerești Mihail și Gavriil, să-i rugăm așa cum ne învață Biserica: „Mai-marilor Voievozi ai lui Dumnezeu, slujitori ai dumnezeieștii salve, căpeteniile îngerilor și povătuitorii oamenilor, cele de folos cereți nouă și mare milă, ca cei ce sunteți mai-mari Voievozi ai celor fără de trup” (*Condacul sărbătorii*).

XII.3.3. *Sf. Ioan Botezătorul, cel smerit, delicat și îndatoritor*⁵⁸¹

(Cuvânt la Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul, 29 august)

Iubiți credincioși,

Sfârșitul pământesc al semenilor lasă posterității posibilitatea feluritelor aprecieri, obiective sau subiective, încercându-se, în general, a li se evidenția trăsătura dominantă. Astfel, se spune despre cineva că a fost bun sau rău, blând sau aspru, drept sau nedrept ș.a., după anumite fapte, cuvinte sau gesturi. De multe ori se întâmplă însă că aprecierile sunt grăbite, superficiale, chiar potrivnice realității. Nici sfinții nu scapă simțului critic al confracților pămâneni, simț ce se acutizează, parcă, odată cu îmbătrânirea firii umane...

Când se vorbește, bunăoară, despre Sf. Ioan Botezătorul (a cărui Tăiere a Capului pomenim), celor predispuși la aprecieri pripite li se poate întâmpla să creadă că evangheliștii văd în el doar un personaj aspru, dur și neiertător. Un sfânt cu fața încruntată și mâna ridicată amenințător asupra oricărui păcătos ce i-ar ieși în cale. Căci, spun aceștia, nu poate fi altfel cineva care strigă conaționaliilor: „Pui de vipere!” și „Iată securea stă la rădăcina pomilor!” (*Matei* 3, 7, 10). Sau care, în ipostaza justițiarului intransigent, cu o mână ridicată, tună și fulgeră asupra păcătosului de Irod Antipa: „Nu-ți este îngăduit să ții de nevastă pe soția fratelui tău!” (*Marcu* 6, 18). Și astfel de exemple ale „durității” înaintemergătorului s-ar mai putea găsi. Este greșeala în care au căzut și unii regizori de filme ale vieții lui Iisus, în care Ioan Botezătorul apare doar ca un personaj pus pe strigăte, tunete și fulgere, asupra a tot ce mișcă-n juru-i. Desigur, Sfântul Ioan, cel numit *înger* în profeția lui Maleahi (3, 1) – de aceea în icoană el este închipuit cu aripi –, n-avea cum să tolereze ipocrizia fariseilor și nici concubinajul din palatul regal. Totuși, care este de

⁵⁸¹ Pr. Vasile GORDON, „Sf. Ioan Botezătorul, cel smerit, delicat și îndatoritor”, în vol. *Mergând, învățați...*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, pp. 447-452.

fapt nota dominantă a personalității sale? Poate *un inger* să fie stăpânit de duritate, asprime, intransigență? Să încercăm să aflăm împreună răspunsul, cercetând mai atent Noul Testament.

Evangheliștii, chiar în puținele amănunte pe care le surprind, ne prezintă un Ioan Botezătorul nebanuit la prima vedere de mai puțin cunoscătorii textelor sfinte. În câteva versete, pe deplin grăitoare, sfântul ne apare *smerit, sfios, simplu, delicat, gingaș, plin de tandrețe, afabil, îndatoritor, bun și afectuos*, purtătorul unei mari și discrete iubiri. Să exemplificăm. *Smerit și sfios*: Îi zice Mântuitorului Iisus Hristos înainte de Botez: „Eu am trebuință să fiu botezat de Tine și Tu vii la mine?” (Matei 3, 14); *simplu și discret* în traiul zilnic: „Avea îmbrăcăminte de din păr de cămilă și o încălțare de piele, iar hrana lui era lăcuste și miere sălbatică” (Matei 3, 4); *îndatoritor, afabil, bun-sfetnic*: „Și mulțimile îl întrebau zicând: Ce să facem? Răspunzând Ioan le zicea: Cel ce are două haine să dea celui ce nu are și cel ce are bucate, asemenea; iar vameșilor le-a zis: Nu faceți nimic mai mult peste ce vă este rânduit! Iar ostașilor: Să nu asupriți pe nimeni și să fiți mulțumiți cu solda voastră!” (Luca 3, 10-14); *nereceptiv la intrigi, delicat și gingaș*: „Rabi, îi zic unii dintre ucenici, iată Acela (Iisus, n.n.) despre Care tu ai mărturisit, botează și toți se duc la El” (Ioan 3, 26). Cum răspunde la această provocare? Cu o delicatețe dezarmantă, în care se cuprind, deodată, *gingășia, duioșenia și smerenia*: „Cel ce are mireasă este mire, iar prietenul mirelui, care stă și ascultă pe mire, se bucură cu bucurie de glasul lui. Deci această bucurie a mea s-a împlinit. Acela trebuie să crească, iar eu să mă micșorez!” (Ioan 3, 29-30).

Drept-măritori creștini,

După ce am parcurs aceste mărturii, ne mai apare Ioan Botezătorul aspru, dur și neiertător? Sau, dimpotrivă, bun, delicat, îndatoritor, afabil? Cu certitudine, oricine va vrea să fie obiectiv se va opri la aceste din urmă însușiri, la care se adaugă și celelalte pomenite mai sus: *smerit, discret, gingaș, afabil, simplu* ș.a. Totodată, învățăm din această analiză să nu ne grăbim niciodată să catalogăm pe cineva înainte de a-i privi cu atenție însușirile. Căci zice înțeleptul Sirah: „Mai înainte de a cerceta, nu huli; cunoaște întâi și apoi dojenește” (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 11, 7).

Incontestabilele calități ale Sfântului Ioan aveau să-l impresioneze chiar și pe învățatul, necioplitul, opacul Irod, căci ne zice Sf. Marcu Evanghelistul: „Irod [...] îl ocrotea. Și ascultându-l, multe făcea și cu dragoste îl asculta” (6, 20). Cum va fi decurs dialogul dintre marele profet și nefericitul rege? Suntem îndreptățiți să bănuim că Ioan îi va fi vorbit cu asprime, pe bună dreptate, dar și cu *milă și compasiune*, sperând – de ce nu? – în îndreptarea păcătosului. Altfel, Irod cum l-ar fi ascultat „cu dragoste”? Parcă-l vedem pe rege făcând ochi mari, ca de copil rușinat, prins în flagrant de un învățător aspru, dar drept și bun totodată. Un Irod ascultând docil, dar și fascinat, atât cât îi permitea slaba-i pricepere, sărmanul.

În realitate, „asprul” Botezător n-a fost decât un *miel-înaintemergător* al Mielului Hristos, pe care îl vedem în cele din urmă așezându-se supus în genunchi, în fața călăului tocmite de Irodiada, plecându-și tăcut capul spre tăiere... Prevestire limpede a supunerii și jertfei Mântuitorului, Care Se va lăsa răstignit, „ca un Miel spre junghiere”, cum profetise Isaia Prorocul (53, 7), nu doar neprotestând, ci rugându-Se chiar pentru călăi: „Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac!” (*Luca* 23, 34). Iar acum, iconografic, Sfântul Ioan ni se înfățișează senin lângă tronul Împăratului Hristos, de cealaltă parte fiind Preasfânta Fecioară Maria, în preafrumoasa icoană ce se cheamă *Deisis* (în traducere, *rugăciune*), stând smerit și sfios în straiele-i simplității cunoscute și rugându-se neîncetat pentru noi.

Iubiți ascultători,

Pentru întregirea imaginii Botezătorului și Înaintemergătorului Domnului, la mărturiile din Evanghelii socotim potrivit să adăugăm și pe cea a istoricului iudeu Iosif Flaviu (cca 37-95), care, în lucrarea sa *Antichități iudaice*, notează la un moment dat următoarele: „Ioan a fost un om bun, care le-a cerut iudeilor să practice virtutea, să fie drepti unii cu alții și pioși față de Dumnezeu, prin intermediul botezului”⁵⁸².

Sfinte Ioane, cel smerit, bun, sfios, îndatoritor, discret, tandru, delicat și milos, roagă-te lui Dumnezeu pentru noi! Amin!

XII.3.4. La Sfinții Trei Ierarhi, Vasile, Grigorie și Ioan⁵⁸³

Iubiți credincioși,

Ziua de 30 ianuarie a fiecărui an este dată de referință pentru învățământul teologic. În primul rând, este una dintre marile sărbători ale Ortodoxiei, de înaltă trăire spirituală, iar în al doilea rând, Sfinții Trei Ierarhi au devenit – din anul 1936 – protectori ai instituțiilor de învățământ teologic ortodox din întreaga lume, prin hotărârea luată la Atena de primul Congres al profesorilor de Teologie. În viața lor, în cultura și știința, dar mai ales în credința lor, teologii de pretutindeni, profesori și studenți, caută mereu resurse de trăire a vieții creștine autentice și a credinței celei adevărate. Sfântul Grigorie Teologul este simbolul științei teologice, Sfântul Vasile cel Mare este simbolul energiei și al acțiunii oferite în slujba oamenilor, iar Sfântul Ioan Gură de Aur este simbol al râvnei apostolice prin cuvânt și faptă, pentru

⁵⁸² IOSIF FLAVIU, *Antichități iudaice*, XVIII, V, 2, în vol. FLAVIUS JOSEPHUS, *Antichități iudaice*, vol. II, trad. I. Acsan, Ed. Hasefer, București, 2001, p. 454.

⁵⁸³ Autor: Pr. Nicușor BELDIMAN.

îndreptarea vieții credincioșilor, după învățătura Mântuitorului Hristos. Opera lor este vastă, iar activitatea lor a cuprins mai toate domeniile și aspectele vieții: social, cultural, pastoral-misionar, dar au strălucit prin contribuția lor în formarea învățaturii teologice celei adevărate și păstrarea ei în fața celor ce o atacau din toate părțile. Izvoare vii de credință, de neasemuită gândire teologică, de minunată tâlcuire a cuvântului lui Dumnezeu și de înaltă trăire creștină a duhului evanghelic, ei au fost numiți cu înțelepciune de Biserica Ortodoxă: „Mari dascăli ai lumii și Ierarhi”. La cei Trei Ierarhi, teologia este în acord cu viața și viața în acord cu teologia, arătându-ne prin aceasta că teologia adevărată înseamnă viață.

Drept-măritori creștini,

Sfinții Trei Ierarhi au devenit mari dascăli ai lumii pentru că *au știut să îmbine sfânta credință cu o cultură solidă, misiunea Bisericii cu pastorația Bisericii și mai ales știința cu sfințenia*. Dacă despre Sfântul Apostol Pavel s-a spus, pe drept cuvânt, că este fereastra prin care păgânii L-au cunoscut pe Hristos, și s-au convertit la creștinism, despre Sfinții Trei Ierarhi se poate spune că sunt ca trei ferestre prin care creștinătatea a privit spre Hristos și a primit lumina de la El. Ei sunt o călăuză pentru toți creștinii dar mai ales pentru noi, ca teologi, ei sunt învățătorii noștri în ceea ce privește modul lor de a se pregăti, de a fi păstori, mari teologi și mari misionari. Deși diferiți după darurile Sfântului Duh Care au lucrat în ființa lor, cei Trei Ierarhi au trăit, în virtutea unității Duhului, în deplină unitate, slujind Teologia Cuvântului și Biserica cea Una. În viața lor se observă foarte clar cum diversitatea și complexitatea dăruită lor și nouă de către Dumnezeu converg spre unitate, exprimând în chip analogic Sfânta Treime. Analizând activitatea lor în ansamblu, observăm că întreaga lor existență a gravitat în jurul relației cu Dumnezeu, așadar în *spațiul teologic*.

Sfinții Trei Ierarhi sunt cunoscuți în primul rând drept *mari teologi și părinți ai Bisericii*. Teologia, din punct de vedere etimologic, se traduce ca *vorbire cu și despre Dumnezeu*, iar din viața Sfinților Trei Ierarhi vedem că au făcut și una, și alta, așadar apelativul de Teolog se atribuie în mod firesc fiecăruia. Teologia pentru ei a devenit viață în sensul propriu al cuvântului, întreaga lor viață, care se cunoaște foarte bine, slujind lui Dumnezeu și semenilor. Recunoscându-L pe Dumnezeu ca Împărat al veacurilor, Treimea de arhierii care se bucură astăzi împreună cu noi, a reușit, prin credință, înțelepciune, răbdare, smerenie, dragoste de adevăr, asceză și rugăciune, să depășească timpul istoric, gustând și hrănindu-se încă din viața aceasta din lumina cea atotcuprinzătoare a Împărăției. Se poate ivi însă, în mod firesc, întrebarea: Cum este posibil lucrul acesta? Ei bine, cei trei ierarhi nu au înțeles eshatologia, adică doctrina referitoare la sfârșitul lumii, ca ultim capitol al învățaturii de credință, ca ceea ce va fi, ci au văzut doctrina și viața Bisericii tocmai în dimensiunea lor eshatologică, ca ceea ce este în prezent. În acest fel, teologia devine viață sublimă, autentică, deoarece această pregustare a Împărăției

lui Dumnezeu ține trează dorința mereu reinnoită după o împlinire mult mai profundă, desăvârșită, care va avea loc în viața de apoi.

Înzestrați cu calități alese, instruiți la cele mai înalte școli ale timpului, așadar potriviți pentru demnități și faimă, cei trei Sfinți au renunțat foarte ușor la toate acestea și au primit jugul lui Hristos, cel plin de greutate și suferințe, având conștiința împăcată că și-au ales calea cea bună. Niciunul dintre ei nu râvnea la onorurile unor scaune episcopale, niciunul nu aspira la favoruri imperiale, niciunul nu avea interese personale și ambiții de măsurat cu ale altora. Fiecare dintre ei se simțea mult mai bine în fericita liniște a unei chilii de mănăstire, potrivită meditației, rugăciunii și studiului. Contrar voinței însă, au ajuns episcopi în cetăți importante, dar aceasta pentru că se distinseseră întâi în slujba preotească. Activitatea lor preotească a fost atât de bogată și de rodnică, încât părea să echivaleze ea singură cu o slujire episcopală. Când demnitatea episcopală a extins câmpul și mijloacele lucrului lor, ei au făcut adevărate minuni pastorale cu marile lor calități suflați și cu îndoit zel și devotament pentru credincioși.

Teologia asumată ca viață conduce la sfințenie, adică la armonizarea existenței personale cu voia lui Dumnezeu, la asemănarea cu Dumnezeu după har. Acesta este și motivul pentru care cei trei mari Ierarhi sunt prăznuiți astăzi ca Sfinți, ca modele de viațuire creștină autentică. De ce sunt prăznuiți împreună? Pentru că același Duh al unității Care i-a condus în viață îi unește și acum, iar lucrul acesta ni se descoperă în arătarea minunată a Sfinților Trei Ierarhi către Episcopul Ioan al Evhaitelor, care la sfârșitul secolului al XI-lea le-a rânduit prăznuirea comună. Sfinții Trei Ierarhi, pe fondul disputelor iscate între teologi cu privire la întâietatea și prăznuirea lor, îi spun Episcopului Ioan: „Nu este între noi unul întâi și altul al doilea, și de vei chema pe unul, vin și ceilalți doi. [...] Împreunează-ne într-o singură zi și ne prăznuiește cu bună cuviință”.

Ei au avut multe lucruri în comun, dar ceea ce dorim să mai subliniem este *dragostea lor față de Sfânta Scriptură*. Nici nu știi care este mai biblic, care-i mai iubitor de Scriptură, care este mai adânc tâlcuitor al ei, pentru că sfinții se completează reciproc. Se știe că Sfântul Ioan Gură de Aur a fost mare tâlcuitor al Sfintei Scripturi. Cunoaștem că Sfântul Vasile cel Mare a scris comentarii la Hexaemeron și la Psalmi, dar n-a ajuns să comenteze Scriptura atât de adânc cum a făcut-o Sfântul Grigorie Teologul, atunci când a vorbit despre Persoanele Sfintei Treimi. Ei nu pot fi citați separat, ci împreună, și reprezintă un simbol pentru întreaga comuniune a Sfinților în Ortodoxie.

Ortodoxia nu preferă un sfânt părinte pe care să-l absolutizeze, cum s-a întâmplat în alte părți, ci Ortodoxia se bazează pe consensul părinților Bisericii, *consensus patrum* și pe *communio sanctorum*, consensul părinților și comuniunea sfinților. Consensul părinților, *consensus patrum*, este baza teologiei dogmatice, liturgice misionar ortodoxe, iar *communio sanctorum*, comuniunea sfinților, este baza vieții creștine.

Sfinții Părinții, când începeau să tâlcuiască Scriptura, invocau harul Duhului Sfânt, Duhul Adevărului, așadar nu orice duh... Adică ei cereau ca Duhul Sfânt să locuiască în ei, ca împreună cu Duhul să gândească în Adevăr. Sfinții Trei Ierarhi,

când au interpretat Scriptura, au interpretat-o în același Duh Sfânt cu care Prorocii și Apostolii au scris-o. De aceea, această Treime de Arhierei ne îndrumă cu multă dragoste să cercetăm Scriptura, iar în acest sens Sfântul Ioan Hrisostom spune: „În ele (adică în Scripturi), veți găsi totdeauna lecții bune. Dacă vi se întâmplă vreun necaz, recurgeți la ele ca la o farmacie de remedii. Vi s-a întâmplat o pierdere de bani, moartea este la ușa voastră, pierdeți pe vreunul dintre ai voștri? Aruncați privirea asupra acestor dumnezeiești formulare, pătrundeți-vă de ele, rețineți-le bine. *Necunoașterea Sfintei Scripturi naște toate relele*. A le ignora înseamnă a merge fără arme la război; înseamnă a fi lipsit de apărare. *Necunoașterea Sfintei Scripturi naște toate relele*”. Asemenea Psalmistului David, Sfântul Vasile considera Cuvântul scripturistic mai dulce decât mierea în gura sa. Chiar comentariul la *Psalmul 1* începe cu afirmația: „Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și folositoare (1 Timotei 3, 16), fiind scrisă de Duhul Sfânt, pentru ca oamenii să găsească în ea – tot mai ca într-un spital sufletesc, la care pot veni cu toții – doctoria potrivită fiecăruia”; iar Sfântul Grigorie de-Dumnezeu-Cuvântătorul vorbește în termeni înălțători despre hrănirea sufletului prin Cuvântul dumnezeiesc, arătând că „ne împărtășim mîclipeuharisticului Cuvântul din Scripturi, sfărâmat în chip tainic”, și tot el spune despre Hexaemeronul prietenului său, Sfântul Vasile cel Mare: „Când citești Hexaemeronul lui Vasile și îl pătrunzi cu mintea, mă unesc cu Creatorul”.

Pentru a ilustra profundimea cu care acești sfinți au tălcut Scriptura, vom încerca să ne împărtășim puțin din înțelesul duhovnicesc al botezului lor, nădăduind în acest timp la o hrănire ulterioară, mai abundentă, în botezarea. Despre Botez, arhiepiscopului Cezareei Capadociei răspunde în primul rând în fața noastră înțelepciunii, iar o întrebare, pe care o considerăm că ar fi simțită de noi, este aceasta: „Este neapărat dator să muară păcatului și să trezească Dumnezeu omul botezul botezului Domnului nostru Iisus Hristos?”. Răspunsul Sfântului Vasile este imperativ: „Așadar, dacă ai înviat împreună cu Hristos, căutai cele de sus, unde Se află Hristos, șezând de-a dreapta lui Dumnezeu. Cugetați cele de sus, nu cele de pe pământ. Căci voi ați murit și viața voastră este ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu. Negreșit, ne-am învoit să urmăm în toate lui Hristos, deci să viem lui Dumnezeu în întregime, împlinind peste tot cele spuse de Apostoli”, apoi citează indemnul Sfântului Apostol Pavel: „Vă indemn, deci, fraților, pentru îndurările lui Dumnezeu, să înfățișați trupurile voastre ca pe o jertfă vie, sfântă, bineplăcută lui Dumnezeu, ca închinarea voastră cea duhovnicească” (Romani 12, 1). Iată scopul nostru, al celor botezați: să viem lui Dumnezeu în întregime și să ne înfățișăm trupurile noastre ca pe o jertfă vie, sfântă, bineplăcută lui Dumnezeu!

Iubiți credincioși,

În omiliile sale, Sfântul Ioan Gură de Aur, ne prezintă o tălcuire la Apostolul ce se citește la Taina Nunții, din această omilie selectând și noi un fragment deosebit

de sugestiv: „Când a zis Pavel: Bărbați iubiți pe femeile voastre (*Efesenii* 5, 25) nu s-a oprit la aceasta, ci ne-a dat și măsura dragostei: După cum și Hristos a iubit Biserica! Și spune-mi, cât a iubit-o Hristos? Încât s-a dat pe Sine pentru ea. Așa că dacă trebuie să mori pentru soția ta, să nu mai stai la tocmeală. Căci dacă Stăpânul [tău] așa a iubit pe roabă, că S-a dat pe Sine pentru ea, cu cât mai mult trebuie să o iubești la fel pe cea împreună roabă cu tine. Dar să vedem dacă nu cumva frumusețea soției sau virtutea sufletului a fermecat pe bărbat? Aceasta nu o putem spune. Cum că a fost urâtă, ascultă următoarele: după ce a zis «S-a dat pentru ea», a adăugat: «ca pe ea s-o sfințească, curățind-o cu baia apei în cuvânt». Și a arătat că înainte a fost murdară și pătată, dar nu de o murdărie obișnuită, ci de cea mai grozavă necurățire – era plină de grăsime, de fum, de sânge și de tot felul de pete. Cu toate acestea, nu s-a dezgustat de urâtenia ei, ba i-a vindecat rănilor, i-a schimbat chipul, i-a dres neajunsurile. Acestuia urmează-I și tu, chiar dacă soția ta ar greși cu mii de păcate în fața ta, uită-le pe toate, iartă tot; chiar dacă are o fire rea, îndreptează-o cu dulceață și bunătate, după cum și Hristos Biserica”. Doar așa familia creștină îl va avea pe Hristos, iar o veche pictură din catacombe înfățișând Taina Nuntii, ni-l reprezintă pe Hristos în mijlocul mirilor, cu mâinile pe creștetul fiecăruia dintre ei, El binecuvântându-i și unindu-i. Prin iubire curată și sfântă îl primește familia creștină pe Dumnezeu. Îl primește în sufletul ei, așa cum și Sfinții Trei Ierarhi l-au primit pe Mântuitorul în inimile și preocupările lor.

Într-unul dintre poemele sale, Sfântul Grigorie exprimă ce înseamnă pentru el viața cea dorită: „Din ziua în care am renunțat la cele lumești ca să-mi consacru sufletul contemplării cerești, când Înțelepciunea Supremă m-a îndepărtat de cele trecătoare, din acea zi ochii mei au fost orbiți de lumina Treimii a Cărei strălucire depășește tot ce poate concepe mintea omului [...]. Din ziua aceea am murit față de lume și lumea a murit față de mine și aștept să fiu acolo unde este Treimea mea în toată strălucirea splendorii Sale”.

Frați creștini,

Noi știm că, atunci când îi cinștim pe sfinți, nu trăim doar un moment de comemorare sau un simplu memorial, un fel de aducere aminte pioasă, psihologică, ci pomenirea sfinților este una pnevmatologică, în Duhul Sfânt, și anume în rugăciune. De aceea, în aceste momente de rugăciune, de sărbătoare a sfinților, dar implicit și de sărbătoare a noastră, am căutat răspunsurile sfinților la câteva întrebări pe care le considerăm de folos pentru mântuire. Sfinții lui Dumnezeu sunt aproape de noi, ei sunt prietenii noștri, ei așteaptă întrebările, meditațiile noastre și mai ales rugăciunile noastre. În Sfinții Trei Ierarhi s-au împlinit cuvintele Sfântului Apostol Petru: „De vorbește cineva, cuvintele să fie ca ale lui Dumnezeu; dacă slujește cineva, slujba lui să fie ca din puterea pe care o dă Dumnezeu, pentru că întru toate să se mărească Dumnezeu prin Iisus Hristos” (*1 Petru* 4, 11). Marele merit

al Sfinților Trei Ierarhi este că, îndreptând cugetarea teologică către Dumnezeu Cel transcendent, nevăzut, necuprins, neajuns, L-au vestit și arătat pe Dumnezeu Cel immanent: Prieten, Frate, Aproapele și Mântuitorul nostru în Iisus Hristos și prin aceasta au așezat teologia în slujba vieții și preoția în slujirea oamenilor. Felul în care Sfinții Trei Ierarhi au îmbinat înălțimea învățăturilor cu smerita viețuire, operele lor de geniu și implicarea lor în problemele Bisericii îi fac pe ei modele desăvârșite și demne de urmat pentru întreaga lume.

Să rugăm pe această Treime de Ierarhi să ne ajute prin rugăciunile lor să găsim răspuns la întrebările sincere ale sufletelor noastre, să ne ajute să-L vedem pe Hristos prezent nu numai în icoană, nu numai pe masa Sfântului Altar, în potir, ci și în paginile Sfintei Scripturi, și să înțelegem și taina fratelui nostru, adică pe Hristos prezent în fiecare om și mai ales în omul care-și pune nădejdea în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, Treimea cea de o Ființă și nedespărțită. Amin!

XII.3.5. *La pomenirea Sfântului Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir*⁵⁸⁴

„Pentru cuvintele buzelor Tale, eu am păzit căi aspre” (Psalmul 16, 4)

Iubiți credincioși,

Minunat lucru este să privim cu luare aminte viața și faptele sfinților mucenici, dar și mai minunat este să le urmărim credința, pe cât este îngăduit de Dumnezeu să ne asemănăm lor și astfel să ne încredințăm de strălucirea biruinței lor. Trecerea timpului nu a urzit uitarea faptelor minunate pe care le-au săvârșit sfinții mucenici, nici nu a împiedicat strălucirea credinței lor, ci mai mult i-a cinstit cu mii și mii de laude pe care credincioșii n-au încetat să le împletească cu evlavie ca pe o cinstită cunună până astăzi. Fericite sunt însă și mâinile care împletesc podoabă sfinților din florile sufletului, ale credincioșilor care împodobesc astăzi Biserica. De aceea suntem și noi aici, să împletim nu numai cuvinte frumoase, pentru că lesne este a lăuda pe cel vrednic de cinstire, ci să împletim în viața noastră faptele și bunele doriri ale muceniciei. „Da, știu și eu – zice Sfântul Ioan Gură de Aur –, nu-i timp de prigoană, dar timp de mucenie este! Nu-i timp de lupte mucenicești, dar timp de cunună este! Nu te prigonesc oamenii, dar te prigonesc demonii [...]. Nu vezi cărbuni aprinși înaintea ta, ci vezi aprinsă văpaia poftelor”⁵⁸⁵.

Noi îi pomenim pe sfinți și ne rugăm lor, dar bucuria sfinților este să privească cu cinste la viața noastră, după cuvintele Sfântului Apostol Pavel care spune:

⁵⁸⁴ Autor: Pr. Adrian IVAN.

⁵⁸⁵ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, „Cuvânt de laudă la Sfântul Mucenic Varlaam”, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, p. 488.

„Atunci noi trăim, când voi stați tari în Domnul” (1 Tesaloniceni 3, 8). Cu atât mai mult, să fim cu luare aminte la glasul învățăturii astăzi, când săvârșim pomenirea Sfântului Mare Mucenic Dimitrie Izvorătorul de Mir. El este unul dintre mucenicii care au suferit moarte martirică în veacul de cumplită suferință și prigoană a Bisericii, atunci când Biserica se naștea dintre neamuri, a suferit durerile nașterii noastre în Dumnezeu, după cuvântul Apostolului: „O, copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii, până ce Hristos va lua chip în voi!” (Galateni 4, 19).

Dreptmăritori creștini,

Sfântul Dimitrie s-a născut în jurul anului 280, ca fiu al voievodului cetății Tesalonicului pe timpul împăraților Dioclețian și Maximian Galeriu (284-311), unii dintre cei mari sângeroși împărați și persecutori ai creștinilor. S-a născut într-o familie nobilă, se pare de neam sârbesc. Părinții lui erau iubitori de cultură și de adevăr, dar mai presus de toate, iubitori de Dumnezeu. Auzind vestirea Evangheliei în cetatea în care însuși Apostolul neamurilor predicase, părinții Sfântului Dimitrie s-au făcut degrabă creștini, umplând viața lor cu mireasma adevăratei înțelepciuni și virtuți. În toate erau străluciți: în răbdare, în iubirea de săraci, în buna chivernisire a cetății, dar cel mai strălucit lucru l-au săvârșit prin buna creștere a fiului lor, Dimitrie.

Pe tânărul Dimitrie l-au botezat în ascuns de frica prigonitorilor, după cum în ascuns erau și ei creștini și tănuiau toată facerea de bine către cei săraci. Faptul că se tănuiau pe ei înșiși fiind creștini să nu îl înțelegem în chip lumesc, ci mai întâi ca iconomie pentru cele ce aveau să se întâmple cu fiul lor. Asemenea și Iosif cel drept și temător de Dumnezeu, auzind despre Irod că începuse a ucide pruncii și, urmând poruncii lui Dumnezeu, degrabă a luat pe Pruncul Ce S-a născut și pe mama Lui și au fugit în Egipt (Matei 2, 13). Nu este fuga celui fricos sau necredincios, ci a celui care împlinește iconomia lui Dumnezeu. Altfel, cum ar fi deprins Sfântul Mare Mucenic Dimitrie toată virtutea și mai ales curajul mărturisirii că este creștin, prin care a dobândit cununa cea neveștejită a muceniciei, dacă nu ar fi văzut curajul acesta în viața și credința părinților lui? Cei mai viteji ostași sunt aceia care nu numai sunt mânați de propria lor viteză, ci aceia care văd în luptă pe însuși împăratul lor, de la care primesc îmbărbătare și iscusință în luptă. Asemenea lor, mucenicii nu ar fi biruit suferințele dacă nu ar fi primit prin cei rânduiți de Dumnezeu calea spre biruință. Și, mai mult decât atât, dacă nu ar fi văzut în luptele lor pe Însuși Împăratul lor, Dumnezeu, de la Care și prin Care au biruit pe vrăjmași. De aceea, și mai strălucită a arătat fapta părinților săi mucenicii prăznuit astăzi, fiindcă aceia s-au dovedit nu numai neînfricați, dar și plini de înțelepciune.

Înțelepciunea lor a ajuns până la urechile împăratului celui necredincios, străin de Dumnezeu și persecutor al creștinilor, Maximian Galeriu. La vremea plecării lor din această lume, auzind Maximian despre fiul lor, Dimitrie, că este plin de

înțelepciune și iubit de locuitorii cetății, l-a chemat pe acesta la sine și, cunoscându-l înțelepciunea, l-a numit voievod în cetatea Tesalonicului, în locul tatălui său. Se spune că, îndată ce împăratul l-a numit conducător peste ei, cetățenii Tesalonicului l-au primit cu mare cinste, ca pe un ocrotitor, pentru că în toate se arăta drept, înțelept, cumpătat, cinste pe care i-au păstrat-o până astăzi. Dacă numele cetății Tesalonic se leagă în istorie de numele lui Filip al II-lea Macedoneanul, întemeietorul ei, tatăl lui Alexandru cel Mare, cu peste 300 de ani î.Hr., renumele sau faima acestei cetăți se datorează îndeosebi Sfântului Dimitrie, tânărul care a primit de la Dumnezeu o chemare sfântă și care a strălucit prin viața lui atât de puternic în istorie încât niciodată nu s-a șters pomenirea lui în această cetate, ci mai degrabă a împodobit-o cu unul dintre cele mai alese chipuri ale sfinților.

Devenit conducătorul cetății, Sfântul Dimitrie nu a ascuns că este creștin, ci a propovăduit pe față dreapta credință și a adus pe mulți la Hristos. Cunoștea disprețul împăratului față de creștini și faptul că îi condamna la moarte numai pentru că se numeau creștini și, totuși, nu s-a temut pentru viața lui, ba mai mult, îi învăța pe toți să se păzească de rătăcirea închinării la idoli și să urmeze Mântuitorului Hristos. Iată îndrăzneala cea plină de bunăcuviință a mucenicului! El era tânăr și primise o așa de mare chemare, o chemare de apostol. N-a privit la slava trecătoare a lumii, ci a dorit cu adevărat slava nepieritoare a mucenicilor care se jertfeau zilnic în cetățile romane, adevărind cuvintele Mântuitorului: „Dacă M-au prigonit pe Mine, și pe voi vă vor prigoni; dacă au păzit cuvântul Meu, și pe al vostru îl vor păzi” (Ioan 15, 20).

În aceste împrejurări, a venit vremea muceniciei Sfântului Dimitrie. Maximian Galeriu, un împărat care se bucurase de numeroase victorii împotriva sciților de la Dunăre, dar mai ales împotriva perșilor, pentru care dobândește mare încredere înaintea lui Dioclețian, emite mai multe decrete de persecutare a creștinilor și îl determină și pe Dioclețian să-i trimită pe creștini la moarte. Pretutindeni, în cetățile romane, sângele creștinilor era vărsat fără cruțare, fără milă. Chinurile pregătite creștinilor arau demne de cele mai grave crime sau fapte văzute sub cer. Și, totuși, nimeni nu îi întreba pe creștini despre vina lor, nici măcar nu se mirau de curajul și credința lor. Era de ajuns că mulțimile însetate de sânge cereau moartea creștinilor și priveau cu entuziasm scenele sângeroase pe care le dedicau împăratului și zeilor. Venind biruitor din luptele cu sciții, Maximian Galeriu a poruncit să se organizeze spectacole în fiecare cetate pentru a-i cinsti pe zei și fiecare să aducă jertfă. A venit și în Tesalonic, unul dintre orașele în care Maximian construise un arc de triumf în cinstea victoriilor împotriva perșilor și care se păstrează până astăzi. El își dedica zeilor victoriile pe câmpurile de luptă, idoli pe care îi adora și pentru care nu ezita să-i omoare pe creștini.

Ajungând în Tesalonic și auzind cele despre tânărul voievod Dimitrie, Maximian a poruncit ostașilor să-l aducă degrabă înaintea lui. O tradiție pe care o găsim semnalată la Sfântul Grigorie Palama ne spune că slujbașii împăratului l-au găsit pe voievodul Dimitrie în locul numit *Refugiu*, una dintre catacombele în care

se adunau creștinii și se botezau. Acolo, Sfântul Dimitrie îi învăța și îi îmbărbăta pe creștini să stea cu credință în fața persecutorilor și le vorbea cu putere multă ca un adevărat apostol al lui Dumnezeu. Slujbașii împăratului, văzând mulțimile care îl ascultau pe Sfântul Dimitrie, s-au umplut de ură și prinzându-l ca pe un hulitor, au împrăștiat mulțimile. După ce l-au prins, l-au adus în fața împăratului și acesta l-a întrebat dacă sunt adevărate toate cele auzite despre el. Fără șovăire, Sfântul Dimitrie a recunoscut cu îndrăzneală că este creștin și că mărturisește pe Unul și Adevăratul Dumnezeu, de care nu se rușinează și nici nu se va lepăda în veac, arătându-i împăratului prin cuvinte înțelepte desertăciunea închinării la idoli. Zadarnice aveau să fie cuvintele lui în urechile împăratului care arăta atâta dispreț creștinilor. Nebunie păreau cuvintele sfântului în ochii celui necredincios, precum odinioară cuvintele Sfântului Apostol Pavel în urechile guvernatorului Festus (cf. *Faptele Apostolilor* 26, 24-25).

Să luăm aminte la îndrăzneala Sfântului Dimitrie, care este cuviincioasă și plină de înțelepciune, nu era mânăta de ură sau răzbunare, ci de grija propovăduirii adevărului, de a fi găsit drept înaintea lui Dumnezeu. Dregătorii împăratului ar fi dat orice ca să dobândească cinste și onoruri, unii își vindeau averile și erau gata să meargă până la ucidere sau fapte rușinoase ca să dobândească înțaietate. Aici însă, Sfântul Dimitrie își rânduieste urcuș în ceruri și cununa muceniciei. Nu numai că nu dorește nimic din cele ale lumii, dar umple de rușine mândria împăratului necredincios și atrage la Dumnezeu pe mulți. Cât de minunat este Dumnezeu întru sfinții Săi! „Scumpă este înaintea Domnului moartea cuvioșilor Lui” (*Psalmul* 115, 6).

Chiar și pentru cuvintele pline de îndrăzneală, împăratul nu-l ucide, ci îl închide în temniță, păstrându-și răgazul ca să încerce inima tânărului Dimitrie cu multe pătămări. Temnița în care era aruncat Sfântul Dimitrie fusese o veche baie romană și acum slujea de închisoare: beciuri umede și întunecoase, în care chinătorii îi așteptau pe condamnați. Pe creștini, împăratul îi lăsa pe mâna chinuitorilor mai mult decât pe cei plini de fărâdelegi, încât mulți dintre ei nu mai vedeau lumina zilei, din cauza bătăilor și a umilințelor la care erau supuși. Viețile sfinților, mai ales cele scrise în primele veacuri, ne descriu destul de amănunțit aceste pătămări pentru că ele cuprindeau deseori, în textul lor, procesele-verbale de condamnare a creștinilor și modul în care era dusă la îndeplinire sentința.

În vreme ce Sfântul Dimitrie era aruncat în închisoare, în cinstea împăratului se organizau spectacole în care creștinii condamnați la moarte erau aduși în fața mulțimii și omorâți. Aduseseră un luptător vestit pe nume Lie, de neam vandal, puternic, înalt și înfricoșător la vedere, care își arăta forța trimițându-i la moarte pe toți cei aruncați în arenă. Însuși împăratul lua parte la aceste scene sângeroase, îl lauda pe Lie și îi îndemna pe tesaloniceni să lupte cu el, fiind impresionat de forța trupului lui. Iată imaginea unui spectacol al celei mai cumplite decăderi a omului. Acesta este apogeul unei epoci romane decăzute, care își anunță declinul și prăbușirea. Din anul 303 și până în anul 304, atât Maximian Galeriu, cât și

Dioclețian dăduseră nu mai puțin de patru edicte de condamnare a creștinilor, prin care cereau nu numai omorârea creștinilor, dar și distrugerea sau arderea oricărui obiect de cult sau scrieri creștine. Creștinii își părăsiseră casele și se refugiaseră în munți și trăiau sub cerul liber. Mulți dintre ei, întorcându-se la casele lor, erau denunțați chiar de apropiații lor și de rudele lor care riscau să-și piardă privilegiile sociale. Odată prinși, erau duși în fața guvernatorului și obligați să jertfească zeilor, apoi să mănânce din cele jertfite. Refuzul de a jertfi idolilor sau de a mânca din cele jertfite era de ajuns pentru a fi condamnați la moarte. Dacă se găsea asupra lor vreo scriere creștină, erau și mai mult batjocoriți și umiliți în public. Era de ajuns o singură zi pentru a fi judecați, condamnați și arși de vii, așa cum vedem în viața sfințelor mucenice Agapi, Irini și Hiona, din Tesalonic, în vremea aceluiași împărat persecutor⁵⁸⁶.

Spectacolul dat în cinstea lui Maximian Galeriu îi umplea de ură pe localnici împotriva creștinilor. În vremea aceea, la Sfântul Dimitrie în închisoare a venit un tânăr, pe nume Nestor, credincios ucenic al Sfântului Dimitrie, cu frică de Dumnezeu, și i-a spus: „Robule al lui Dumnezeu, vreau să mă lupt cu Lie; roagă-te pentru mine!”. Sfântul Dimitrie, însemnându-l la frunte cu semnul sfintei cruci, i-a zis: „Și pe Lie vei birui, și pentru Hristos vei mărturisi”. Luând așadar îndrăzneală prin cuvintele și rugăciunea Sfântului Dimitrie, a mers și s-a luptat cu Lie și, surpând semeția aceluia, a surpat și mândria împăratului. Întristarea l-a cuprins pe împărat mai mult decât dacă ar fi pierdut întreaga împărăție. Dar rușinea împăratului s-a întors degrabă cu mânie spre robul lui Dumnezeu Dimitrie, pentru că a aflat că el este cel care îl binecuvântase pe Nestor să lupte. Mai întâi a trimis ostași cu sulite care l-au străpuns pe Sfântul Dimitrie în temniță, iar mai târziu a poruncit să fie tăiat și capul Sfântului Mucenic Nestor.

O, adânc de nepătruns al suferințelor mântuitoare, de s-ar putea cuprinde toate acestea în cuvinte pe care inima noastră să le înțeleagă astăzi cu credință. Dar nici mintea noastră nu este în stare să se apropie de acestea și nici gura să le grăiască cu pricepere. Faptele sfinților mucenici sunt atât de grăitoare încât cuvintele sunt de prisos. Pe toate acestea însă Dumnezeu ni le zugrăvește astăzi ca în icoană pomenind viața Sfântului Mare Mucenic Dimitrie, ni le dăruiește ca pe o masă duhovnicească pentru suflet. Cu adevărat, plină de mare sfințenie și bunăcuviință este viața acestui mucenic și în ea se străvede Dumnezeu intru slavă, pentru că el din iubire față de Dumnezeu a mărturisit cu preț de sânge că este creștin. Jertfa este temelul iubirii față de Dumnezeu și față de semenii și pe aceasta au înfăptuit-o sfinții mucenici, după cuvântul Mântuitorului: „Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi” (Ioan 15, 13).

⁵⁸⁶ Pomenite la 1 aprilie. Vezi *Martiriul Sfințelor Agapi, Irina și Hiona care au suferit mucenicia la Tesalonic*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 11, trad. I. Rămureanu, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, pp. 197-203.

Iubiți fii duhovnicești,

Creștinii nu s-au rușinat de sângele martirilor lor, ci l-au prețuit și s-au sfințit prin el, s-au arătat mult biruitori în luptele lor duhovnicești. Sfinții au schimbat plânsul pentru suferințele trupului în cântare îngerească, au dăruit adâncul iubirii lor pentru Dumnezeu în inima celor credincioși, au făcut mai ușoară calea credinței și a mărturisirii noastre. Trupurile lor deși erau arse, batjocorite și aruncate pe pământ, locul pătimirii sau al îngropării cinstitelor lor moaște a devenit pământul cel bun al semințelor Sfintei Evanghelii.

După martiriul său în temniță, trupul Sfântului Dimitrie a fost luat cu evlavie de către creștini și îngropat cu cinste și cu dragoste dumnezeiască, nu departe de locul pătimirii. Un alt ucenic, pe nume Lup, a luat orarul ce-l purta Sfântul Dimitrie pe umeri și atingându-l de sfântul său sânge, asemenea și inelul sfântului, le-a păstrat ca odoare sfinte și a vindecat pe mulți săvârșind minuni. Dar, nesuferind nici această lucrare a Sfântului Dimitrie, păgânii repede s-au pornit cu prigoană și împotriva celui ucenic și l-au omorât tăindu-i capul. Astfel și-au încheiat viața acești biruitori și mărturisitori ai Bisericii. Ei nu au rămas singuri în călătoria lor în lume, ci au umplut de mireasmă duhovnicească Biserica și viața celor care i-au urmat. Minunile lor, credința celor care i-au văzut și au mărturisit la rândul lor pe Dumnezeu fac din martiriul lor izvoare ale darurilor duhovnicești până la sfârșitul veacurilor.

În locul în care a fost așezat trupul Sfântului Dimitrie s-au săvârșit apoi numeroase minuni, s-au vindecat bolnavi, s-au înălțat rugăciuni și, în cele din urmă, s-a ridicat aici o biserică în cinstea Sfântului Dimitrie. Locul acesta devenise atât de vestit că în permanență era cercetat cu credință de creștinii care primeau ajutor. Aflând de puterea vindecătoare a sfântului, un om bogat pe nume Leontie, din părțile Iliricului, suferind de o boală năpraznică, a venit cu credință și s-a rugat Sfântului Dimitrie și îndată s-a tămăduit. Apoi, dorind acesta să zidească biserică Sfântului Dimitrie drept mulțumire, a săpat temelia bisericii pe locul pătimirii și îngropării Sfântului și a aflat sfintele lui moaște în chip minunat izvorătoare de mir. A aflat trupul nu numai purtând semnele cinstitelor lui pătimiri, dar și izvorător de mir. Mirul este semnul nedespărțirii trupului de jertfă, al îmbrăcării lui în harul sfințitor și tămăduitor ca pregustare a vieții veșnice, după cuvintele prorocului care se bucură zicând: „Nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel sfânt al Tău să vadă stricăciune” (*Faptele Apostolilor* 2, 27). Când au fost descoperite sfintele lui moaște, toate din jur s-au umplut de mireasma sfințeniei sfântului mucenic. Prin aceasta, toți au cunoscut darul dumnezeiesc de care s-a învrednicit Sfântul Dimitrie și s-au rugat lui pentru binele lor și pentru cetatea Tesalonicului în care a pățimit. De atunci și până astăzi, Sfântul Dimitrie este cinstit cu mare vrednicie în întreaga Biserică Ortodoxă. În această zi, în cetatea Tesalonicului, tinerii merg în procesiune și îl laudă ca pe un ocrotitor al tinereții și povătuitor la cumpătare și bună chivernisire.

Sfântul Mare Mucenic Dimitrie era un demnitar, o persoană publică, responsabilitatea lui era deosebită, dar el a înțeles această responsabilitate în mod unic, ca vocație sau chemare de apostol, trimis al lui Dumnezeu către semenii lui, pentru a sluji binelui tuturor și de a se jertfi pentru aceasta. Noi toți suntem astăzi responsabili de binele tuturor, toți avem chemarea de a lucra spre binele obștesc și a asuma condiția acestei chemări, însă cel care este demnitar astăzi, adică cel care poartă pecetea acestei misiuni, are datoria să privească cu răbdare icoana sfinților martiri și să zidească bine cetatea sufletului și a credinței noastre. Biserica noastră a oferit de-a lungul timpului chipuri strălucitoare de voievozi cucernici și înțelepți, care au binechivernisit rosturile neamului nostru și au apărut credința lui cu preț de sânge. De aceea, noi pururi pomenim cu ceata sfinților mucenici și pe voievozii români: Ștefan cel Mare și Sfânt, Sfântul Neagoe Băsarab sau Sfinții Martiri Brâncoveni, apărători ai patriei și ai dreptei credințe. Curajul lor de a mărturisi credința prin jertfă, dorința de a lupta pentru independența țării și păstrarea legii noastre strămoșești, s-au inspirat din curajul și credința primilor martiri creștini, cum este și Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, căruia i-au înălțat altare de cinstire și închinare.

Altfel spus, sfinții mucenici sunt pietre vii zidite de Dumnezeu în altarul cel mai presus de ceruri al Bisericii și al neamului nostru. Vremea lor nu a trecut, ci mai degrabă ei sunt aici și mărturisesc îndemnându-ne să stăruim cu răbdare în lucrarea mântuirii noastre, împlinind și acum porunca Mântuitorului: „Îndrăzniți! Eu am biruit lumea” (Ioan 16, 33). Sfințenia lor este un dar mult mai minunat decât multe binefaceri pe care le primim în viața noastră, pentru că din ea ne hrănim și acum și aflăm răspuns la numeroasele noastre întrebări și lupte duhovnicești. Pomenirea Sfântului Mare Mucenic Dimitrie este o apropiere a noastră de el și o revărsare a darurilor lui peste noi, peste sufletele celor care îl cinstesc și îi poartă numele.

Primindu-le cu înțelepciune pe toate acestea, să-L slăvim pe Dumnezeu, Cel ce a dat sfinților Săi harul biruinței în suferințe și înțelepciunea cea nepieritoare a cuvintelor dumnezeiești, Cel ce a făcut din jertfa lor școala evlaviei drept-măritoare a Bisericii. Să punem mai presus de toată dorința noastră nădejdea împreună petrecerii cu aceștia în împărăția lui Dumnezeu, prin harul și cu iubirea de oameni a Unuia Născut Fiului Său, a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt se cuvine slava, cinstea și închinarea în veci. Amin!

XII.4. PARENEZE (predici ocazionale)

XII.4.1. *La botezul unui prunc*⁵⁸⁷

„Binecuvântat este Dumnezeu,
Care voiește ca toți oamenii să se mântuiască
și la cunoștința adevărului să vină!”

Cinstiți nuni și părinți, drept-măritori creștini,

Cu bună-vrerea Domnului, din acest moment Biserica noastră Ortodoxă are încă un vlăstar, fapt care ne bucură în chip deosebit. La întoarcerea acasă veți purta pe brațe un micuț creștin, curat ca un înger, care vă va umple casa de lumină. Am împlinit și astăzi, la cererea dumneavoastră, porunca Mântuitorului nostru Iisus Hristos: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh” (Matei 28, 19).

Iubiții noștri,

Așa cum ați văzut, nu o singură Taină, ci trei Taine s-au săvârșit, și anume Botezul, Mirungerea și Împărtășania:

Botezul, la care momentul principal a fost afundarea de trei ori în apă, când am rostit „Se botează robul lui Dumnezeu..., în numele Tatălui, amin, și al Fiului, amin, și al Sfântului Duh, amin” – însuși cuvântul *botez* însemnând *scufundare* (de la verbul grecesc *baptizein* – a scufunda);

Mirungerea, care s-a făcut prin rostirea repetată a formulei *Pecetea darului Sfântului Duh*, odată cu ungerea cu Sfântul Mir, special pregătit de episcopii Bisericii în Joia Mare a fiecărui an și care se mai folosește doar la sfințirea bisericii noi zidite;

Împărtășania, ce i s-a dat pruncului la urmă, ca hrana cea mai prețioasă pentru întărire și creștere trupească și duhovnicească.

Aceste trei Taine se mai numesc și *Taine de inițiere* și sunt absolut obligatorii pentru mântuirea omului. Un cunoscut învățător al Bisericii, Sfântul Nicolae Cabasila, care a trăit în veacul al XIV-lea, scrie astfel în lucrarea sa *Despre viața în Hristos*: „Botezul împacă pe om cu Dumnezeu, Sfântul Mir îi împărtășește multe daruri minunate, iar puterea mesei euharistice îi aduce sufletului însuși Trupul și Sângele lui Hristos”.

⁵⁸⁷ Pr. Vasile GORDON, „Pareneză la botezul unui prunc”, în vol. *Mergând, învățați... Predici pentru toate duminicile și sărbătorile de peste an*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, pp. 458-459.

Iubiți credincioși,

În această atmosferă, de negrăită bucurie, facem acum urările tradiționale:

Pentru pruncul nou botezat ne rugăm Domnului să-i dea sănătate, spre a-și împlini chemarea pe pământ, *să-și păzească haina Botezului și logodirea Duhului neîntinată și fără prihană* – așa cum ne-am rugat în timpul slujbei –, să-și îplinească un rost în viață, pentru a fi bucurie părinților, nașilor, tuturor celor care îl vor înconjura cu drag. Să trăiască întru mulți și fericiți ani. *Mulți ani trăiască!*

Nașilor, care îi sunt părinți spirituali și sfătuitori apropiați, să le dea Dumnezeu sănătate, cu spor și binecuvântare în casa dâșilor, să se bucure de acest fin pe care-l țin acum în brațe și să trăiască întru mulți și fericiți ani. *Mulți ani trăiască!*

Părinților acestui prunc și tuturor celor care ați fost de față la această mare și sfântă bucurie, le dorim sănătate, cu spor și binecuvântare în casa fiecăruia. Să trăiți cu toții, întru mulți și fericiți ani. *Mulți ani trăiască!*

XII.4.2. *Pareneză la Cununie*

*Doi într-unul*⁵⁸⁸

*„De aceea, va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa
și se va lipi de femeia sa
și vor fi amândoi un trup” (Efesenii 5, 31)*

Din învățăturile sfinte ce s-au rostit astăzi anume pentru voi, să luăm aminte, în chip deosebit, la cuvintele Sfântului Pavel din Apostolul Cununii: „Va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup”. Ce trebuie să înțelegem de aici?

Înainte de căsătorie, tinerii fac parte din familia în care au venit pe lume. Din clipa în care se căsătoresc, ei pun începutul unei alte familii, întemeiază propria lor familie. Începutul pe care îl fac cei doi, care se cunună, înseamnă în primul rând o desprindere din vechea lor familie. Căci zice Apostolul: „Va lăsa pe tatăl său și pe mama sa”. Dar acest început înseamnă, în același timp, și întemeierea unei alte familii, deoarece cu binecuvântarea lui Dumnezeu omul care lasă pe tatăl său și pe mama sa și se lipește de femeia sa, cu care formează *un trup*: „Se va lipi de femeia sa și vor fi amândoi un trup”.

Unirea dintre bărbat și femeie într-un singur trup înfățișează în lumea văzută unirea dintre Hristos și Biserica Sa. Biserica în gândirea Sfântului Apostol

⁵⁸⁸ Arhim. Teofil PĂRĂIAN, „Doi într-unul”, în vol. *Culegere de predici* (Cuvântări la cununii și înmormântări), Timișoara, 1984, pp. 29-30.

Pavel este Trupul lui Hristos, iar Hristos este Capul Bisericii; precum între Cap și Trup este o unitate de nedespărțit, la fel și între soț și soție trebuie să fie aceeași strânsă legătură, fiecare fiind dator unul față de altul cu iubire jertfitoare. Când acestea se împlinesc întocmai, atunci familia este o arătare a legăturii dintre Hristos și Biserică și, deci, ea este ocrotită și sfințită de către Insuși Mântuitorul nostru. Dovada unirii și a iubirii părinților sunt copii cu care îi binecuvântează Dumnezeu.

Dar unirea dintre soți nu se realizează de la sine, ci ea trebuie susținută de voința celor ce se însoțesc și trebuie ajutată de darul lui Dumnezeu. Adevărata unire este „în Hristos” și „prin Hristos”, este în „numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”. Ea este prin harul Sfintei Taine a Cununiei, care se adaugă la voința celor ce caută „unirea credinței și împărtășirea Sfântului Duh” și sunt gata să-și dăruiască toată viața lor lui Hristos-Dumnezeu.

N-a fost luat întâmplător *trupul* drept *chip al unirii* dintre soți, ci aceasta s-a făcut cu bun rost, de vreme ce în trup sunt mai multe lucrări care se înfăptuiesc de câte două organe. Astfel, de pildă, în trup avem doi ochi și o singură vedere; avem două urechi și un singur auz; avem două nări și un singur miros; două mâini avem, pentru un singur pipăit și pentru o singură lucrare; avem două picioare și numai un mers. Așa trebuie să fie uniți și soții, într-o singură gândire și lucrare, după cum cei doi ochi sunt uniți într-un singur văz, cele două urechi într-un singur auz, cele două mâini într-o singură lucrare și cele două picioare într-un singur mers.

Cinstiți miri, e potrivit să aveți în minte gânduri de acestea, bine știind că toate ale noastre pornesc de la gând și se împlinesc mai întâi în gând. Purtați în mintea voastră gânduri ca cele ce vi le-am înfățișat mai înainte, ca să puteți avea în viața voastră lucrări la fel cu gândurile pe care le duceți în minte. Aceasta cu atât mai mult cu cât știm cu toții că înaintea oricărui bine merg gândurile cele bune, prin care se înlătură din minte gândurile rele.

Fiți uniți între voi, gândind și lucrând la fel. Surpați din mintea voastră orice gând care ar încerca să vă strice unirea, pentru că „ceea ce a unit Dumnezeu, omului nu-i este îngăduit să despartă”. Fiți încredințați că sunteți uniți prin darul și puterea lui Dumnezeu, cu voia lui Dumnezeu și spre lauda lui Dumnezeu. Să țineți la această unire și dați pentru ea mărire Preasfintei Treimi, făcând bucurie părinților voștri, care se roagă pentru voi și cinstindu-vă nașii, care așteaptă de la voi să trăiți înțelepțește.

Dumnezeu să vă ajute să fiți una. Maica Domnului să vă ocrotească. Toți sfinții să fie ajutători ai unirii voastre cea întru Domnul.

XII.4.3. *Necrolog la înmormântarea profesoarei Crina Joantă*⁵⁸⁹

(† 15 septembrie 1998)

„Ieri vorbeam cu voi și fără de veste mi-a venit înfricoșătorul ceas al morții”

(Din Slujba Însmormântării)

*Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit Serafim,**Îndurerată familie,**Întristată asistentă,*

Mi-aș fi putut începe cuvântul cu un text din Sfânta Scriptură sau din Sfinții Părinți, dar acesta mi s-a părut cel mai potrivit pentru tristul eveniment la care ne-a fost dat să luăm parte, după dispariția, într-un tragic accident, a fostei studente a Facultății de Teologie „Andrei Șaguna”, profesoara Crina Joantă⁵⁹⁰. „Ieri vorbeam cu voi” – cu părinții, cu prietenii, cu cunoscuții, cu elevii mei. Iar *măine*, mai exact peste trei săptămâni, trebuia să fiu din nou cu voi, cu cei apropiați ai familiei mele, la cel mai însemnat moment din viața fiecăruia dintre noi, moment în care trebuia să încep o viață nouă, alături de alesul inimii mele, pentru ca – împreună cu el – să-mi făuresc viitorul, să fiu de folos familiei pe care urma să o întemeiem, să fiu, în continuare, o bucurie pentru părinții mei și o lumină călăuzitoare pentru copiii pe care mi i-aș fi dorit, să fiu o pildă vie, un model de viață pentru elevii mei. Dar n-a fost să fie așa. Acea zi de *măine* n-a mai venit, căci Dumnezeu a voit altfel, a voit să fiu chemată mai devreme la El, alături de acela care trebuia să-mi fie mire, ca împreună să devenim mirii Împărăției Cerești.

Fără să vrem, ne vin în minte cuvintele Împăratului și Prorocului David din Psaltire: „Neștiute sunt căile Domnului”, precum și cuvintele poetului – fiu de preot – George Coșbuc: „Dar ținta niciodată nu-i a ta / Și-n gând ce-ți pui e numai vis, / Căci Dumnezeu te poartă în voia Lui”.

Da, aceasta a fost voia lui Dumnezeu, și-n fața ei stăm cutremurați și neputincioși, dar ne plecăm genunchii cu convingerea că Dumnezeu a iubit-o prea mult pe Crina și a dorit ca sufletul ei să se îndrepte spre Cer, spre lumea îngerilor și a celor bineplăcuți Lui. Aripile ei s-au frânt prea devreme, filele din cartea vieții ei s-au închis pe neașteptate, idealurile ei s-au spulberat când nu ne așteptam, visurile ei și ale celui care trebuia să-i fie tovarăș de viață și ocrotitor s-au risipit ca fumul.

În aceste momente de mare tristețe, mai cu seamă pentru părinți, ar trebui să ne amintim cuvintele adresate de Domnul către Iair, mai marele sinagogii din Capernaum, a cărui fiica murise: „Nu te teme, *crede numai, și ea se va mântui*”. Iar celor care o plângeau le-a grăit: „Nu plângeți; n-a murit, ci doarme” (*Luca* 8, 50-52).

⁵⁸⁹ Pr. Mircea PĂCURARIU, „Predică la înmormântarea profesoarei Crina Joantă”, în vol. *Predici*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000, pp. 611-613.

⁵⁹⁰ Nepoată a IPS Serafim Joantă, mitropolit al Europei Centrale și de Nord.

Parcă am vrea să fie Mântuitorul aici, printre noi, ca să o ridice pe Crina și să-i zică: „Copilă, scoală-te!” (Luca 8, 54). Și totuși, întristați ascultători, Mântuitorul Iisus Hristos este printre noi, adresând cuvânt de mângâiere părinților, surorilor și tuturor celor dragi ai familiei, încredințându-i încă o dată de adevărul învățăturilor Sale și al cuvintelor Sale: „Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi” (Ioan 11, 25). Crina n-a murit – ea *doarme*, ea trăiește, ea a trecut din moarte *la viață*, așa cum spune una dintre cântările noastre funebre.

Ne încredințează de acest adevăr și Sfântul Apostol Pavel care, în Epistola adresată tesalonicenilor, pe care am auzit-o cu câteva minute în urmă, spunea: „Nu vă întristați ca și ceilalți, care nu au nădejde” (1 Tesaloniceni 4, 13). Căci dacă noi credem că Hristos a murit și a înviat, tot așa trebuie să credem că *sufletul Crinei este viu*, că el nu poate să moară, că el se prezintă curat în fața Dreptului Judecător Iisus Hristos, Căruia să-I prezinte faptele ei bune, pe care le-a săvârșit în viață, dragostea ei sinceră, pe care o arăta tuturor, chipul ei luminos, lipsit de orice umbră de răutate, care știa să creeze o atmosferă plăcută pentru cei din jurul ei. Acum, acest suflet bun și blând zboară spre Cer, spre înălțimile luminii dumnezeiești, ca de acolo să se roage pentru noi, cei care am rămas încă aici.

În aceste clipe dureroase ale despărțirii, ne vin în minte și cuvintele Mântuitorului, adresate unora dintre cei din jurul Său: „Lăsați copiii și nu-i opriți să vină la Mine, căci a unora ca aceștia este Împărăția Cerurilor” (Matei 19, 14). Crina nu mai era un copil, dar a rămas cu sufletul curat ca un copil, încât putem fi încredințați că sufletul ei va fi primit în Împărăția Cerurilor alături de îngeri, de sfinte mucenice și de cuvioase femei, care L-au mărturisit pe Domnul prin cuvânt și faptă, ca, împreună cu toți sfinții, să-L preamărească pe Dumnezeu și să se roage pentru noi. O despărțire dureroasă pe pământ, dar o întâlnire fericită în cer! Și dacă în această viață nu i-a fost dat să primească *cununa de mireasă*, să fim încredințați că va primi *cununa mării* de la Mirele ei ceresc, pe care El a făgăduit-o tuturor celor ce L-au iubit și L-au mărturisit pe pământ.

Să plecăm de aici, întristați ascultători, cu încredințarea că sora noastră întru Hristos, Crina, se întâlnește acum cu Stăpânul vieții și al morții. Să plecăm cu mângâierea că ne vom reîntâlni cu ea în Cer, în ceasul în care Dumnezeu ne va chema și pe noi, și să fim încredințați că ea se va ruga pentru noi, cei ce rămânem aici. Iar noi, rude, prieteni și cunoscuți, să-i făgăduim Crinei că nu o vom uita niciodată, că o vom pomeni în rugăciunile noastre, că vom pune un crin curat ca și sufletul ei pe mormântul ei prea devreme deschis.

Iar părinților și surorilor le adresăm cuvintele Domnului din cunoscuta *Cuvântare de despărțire* adresată Apostolilor Săi înainte de Patimile Sale, cărora le-a spus: „Să nu se tulbure inima voastră; credeți în Dumnezeu și în Mine” (Ioan 14, 1), căci „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6). Fiți încredințați că n-ați pierdut-o, că ea rămâne mereu a dumneavoastră, ca fiică și soră, că puteți fi mândri de viața ei frumoasă și exemplară, că amintirea ei va fi păstrată mereu, iar rugăciunile dumneavoastră și ale noastre, dar mai cu seamă ale unchiului ei, Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Serafim, o vor însoți mereu, ca Dumnezeu să-I facă parte de veșnică odihnă întru Împărăția Lui. Amin!

XII.4.4. *La sfințirea unei biserici*⁵⁹¹

„Sfinit-ai pe pământ cu Duhul Biserica Ta, Hristoase, umplând-o pe dânsa
astăzi cu untdelemnul bucuriei”
(Canonul Înnoirii, Cântarea a III-a)

*Înaltpreasfinția (Preasfinția) Voastră,
Preacucernice Părinte Protoiereu,
Preacucernici Părinți împreună slujitori,
Iubiți credincioși,*

Cu adevărat, plin este Dumnezeu de toată bunătatea și „de slava Lui este plin tot pământul” (*Isaia* 6, 3). Dumnezeu ne-a învrednicit de multe daruri până acum: de bucuria de a vedea lumina, de a trăi, de a ne fi născut din părinți credincioși și evlavioși, de la care am învățat să cinstim Biserica și credința noastră strămoșească. Tot El ne-a dăruit să ne bucurăm de învățătorii sau părinții noștri duhovnicești, însă darul ce ni l-a făcut acum întrece cu mult bucuria acelora, în această aleasă zi și plină de har, pe care o numim mai cu seamă ziua înnoirii, pentru că ceea ce s-a săvârșit acum este spre înnoirea noastră. Astăzi, prin vrerea lui Dumnezeu și prin grija Întăistătătorului eparhiei noastre, a Înaltpresfințitului (Preasfințitului) Părinte Mitropolit (Episcop), s-a săvârșit slujba de sfințire a bisericii din parohia noastră.

Dumnezeu a ridicat biserică în mijlocul comunității noastre și cetatea s-a întărit cu numele Lui, cu numele Domnului nostru Iisus Hristos, piatra cea din capul unghiului (cf. *Faptele Apostolilor* 4, 11), zidul cel nesurpat și dumnezeiesc, Cel Căruia Dumnezeu Tatăl I-a dăruit nume mai presus de orice nume, ca în numele Lui „tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pământești și al celor de dedesubt” (*Filipeni* 2, 10). Bucuria este de negrăit pentru că nu am zidit casă trupului, nici nu am înălțat palat lumesc înconjurat de ziduri de piatră, ci casă dumnezeiască a sufletului, în care ne sânguim să deprindem bunăcuviința și sfințenia casei lui Dumnezeu. Pentru aceasta ne-am rugat astăzi zicând: „Pus-ai turn de tărie Biserica Ta, Hristoase Cuvinte, Cel Ce ești mai înainte de veci, că ai întemeiat-o pe ea pe piatra credinței [...] și Te slăvim rugându-Te să se sfințească simțirile sufletelor noastre”⁵⁹². Grija sfințirii sufletelor noastre o avem aici, pentru că în Biserică primim un nume prin Botez, ne înnoim prin Taina Mărturisirii și a Sfintei Împărtășanii, ne întemeiem familiile prin legătura sfântă a Tainei Cununiei, în Biserică îi petrecem și îi pomenim pe strămoșii noștri, aducem mulțumire lui Dumnezeu și cerem ajutorul pentru toate.

⁵⁹¹ Autor: Pr. Adrian IVAN.

⁵⁹² Stihiră la *Vecernia Sfințirii bisericii celei noi*, în *Arhieraticon*, tipărit cu binecuvântarea
† Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii
Ortodoxe Române, București, 1993, p. 137 (reed. la Ed. Basilica, București, 2012).

Biserica pe care o vedem astăzi înălțată aici este icoana Bisericii celei nevăzute a sufletului nostru pe care trebuie să o zidim permanent în inimile noastre în chip nevăzut, după cuvintele Psalmistului: „Toată slava fiicei Împăratului este înăuntrul, îmbrăcată cu țesături de aur și prea înfrumusețată” (*Psalmul* 44, 15). Zidurile din afară nu ar sta în picioare dacă Biserica nu s-ar zidi mai întâi în inimile noastre prin harul și mila lui Dumnezeu, „Care ne-a și pecetluit pe noi și a dat arvuna Duhului în inimile noastre” (2 *Corinteni* 1, 22), spune Sfântul Apostol Pavel. Biserica se zidește mai întâi prin cuvânt în inimile noastre, care zămislesc pe Dumnezeu în chipul faptelor bune, asemenea Maicii Domnului, care a născut pe Cuvântul mai presus de fire și care păstra în inima ei toate cuvintele Mântuitorului (*Luca* 2, 51), devenind „biserică sfințită și rai cuvântător” (din *Axionul* Liturghiei Sfântului Vasile cel Mare).

Să ne aducem aminte și de altarele de jertfă pe care patriarhii Vechiului Testament le ridicau în locurile unde Dumnezeu Se arăta și grăia lor încheind legământul și înnoind făgăduința venirii Mântuitorului. Dintre aceștia, numai Moise s-a învrednicit, atunci când a făcut cortul mărturie, să vadă în umbră și acoperit chipul Bisericii lui Dumnezeu peste veacuri, iar Solomon înțeleptul a zidit templul din Ierusalim ca să păstreze numele lui Dumnezeu în popor și l-a sfințit cu sângele animalelor (3 *Regi* 8, 63). Aici însă, în biserică, nu sângele animalelor și nici vreo rânduială omenească a sfințit sfântul jertfelnic și a adus pacea cea dumnezeiască, ci Jertfa cea neasemănată a Fiului lui Dumnezeu Cel Unul-Născut, prin Care și în Care noi toți suntem astăzi adunați în numele Lui. Iată de ce în biserică trebuie să călcăm cu grijă, luând seama la cele de aici, pentru că pacea pe care o găsim în biserică este rodul Jertfei celei adevărate.

*Înaltpreasfinția (Preasfinția) Voastră,
Iubiți credincioși,*

Astăzi s-au încununat rugăciunile și ostenele tuturor. Mulți sunt cei care s-au sânguit din dragoste de Dumnezeu, pentru grija sufletului, la zidirea și înfrumusețarea acestei biserici și nu mică este osteneala tuturor. Frumusețea lucrului bineplăcut lui Dumnezeu arată măsura iubirii tuturor față de El și a înnoirii noastre. Mărturie stă în această zi podoaba cea aleasă a Bisericii, sufletele celor credincioși. Biserica este plină de slavă atunci când sufletele lor o împodobesc precum astăzi. „Cât de mare ar fi veselia duhovnicească, cât de mare bucuria, cât de mare slava lui Dumnezeu, cât de mare folosul sufletelor, dacă la fiecare Sfântă Liturghie aş vedea tot atât de pline sânurile bisericii!”⁵⁹³. Asemenea simțăminte avea Sfântul Ioan Gură de Aur când îi privea pe credincioșii din Antiohia în ziua Epifaniei Domnului, pe cei care s-au

⁵⁹³ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, „Cuvânt la Botezul Domnului”, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, trad. Pr. D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, p. 33.

numit pentru prima dată cu numele de creștini încă din vremea Sfinților Apostoli (cf. *Faptele Apostolilor* 11, 26).

Astăzi suntem martorii acestei lucrări sfinte, a târnosirii bisericii din parohia noastră, lucrare pe care Înaltpreasfinția (Preasfinția) Voastră Părinte Mitropolit (Episcop) ați pecetluit-o prin harul și rugăciunea arhierescă, adunându-ne pe toți, semn al unității credinței noastre și al misiunii Bisericii în lume. În numele tuturor enoriașilor noștri, vă adresez prinos de mulțumire și fiască recunoștință. De asemenea, se cuvine să mulțumim Preacucernicului Părinte Protoiereu și tuturor Preacucernicilor Părinți împreună-slujitori, care ne-au sprijinit în demersul nostru, au răspuns chemării noastre și s-au bucurat alături de noi. Aducem mulțumiri reprezentanților autorităților locale, celor care au sprijinit la zidirea acestei biserici și care de acum devin ctitori de biserică și binefăcători ai ei, rugând pe Bunul Dumnezeu să păstreze veșnică amintirea faptelor lor și să-i arate pildă vrednică de urmat celor de mai târziu. Tuturor celor ce sunt de față, enoriași și oaspeți, vă încredințăm prin cuvântul nostru de dragostea părintească cu care Dumnezeu ne-a îndatorat față de toți și prin care avem toată nădejdea împlinirii misiunii noastre ca preoți.

Plinească Bunul Dumnezeu bucuria tuturor celor care au venit și vor veni cu credință, cu nădejde, și se vor ruga în sfânt locașul acesta, și să ne învrednicească de lumina înțelegerii sfințelor Sale propovăduiri, spre slava lui Dumnezeu Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, acum și în vecii vecilor. Amin!

XII.4.5. *Cuvânt la instalarea preotului în parohie*⁵⁹⁴

„Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă!”

(Matei 28, 19-20)

*Preacucernice Părinte Protoiereu,
Preacucernici Părinți-frați,
Iubiți credincioși,*

Această misiune pe care au primit-o Sfinții Apostoli de la Mântuitorul Hristos, după Învierea Sa din morți, a stat la baza activității misionare a Bisericii creștine de la începuturi și până astăzi. Sfinții Apostoli, fiind martori ai Învierii Domnului, au mărturisit cu râvnă exemplară pe Hristos ca Dumnezeu adevărat și Om adevărat. Au lucrat *cu timp și fără timp* în Biserica Dumnezeului Celui Viu, având în minte și în inimă bucuria slujirii, o bucurie izvorâtă din iubire pentru Învățătorul desăvârșit. El Însuși S-a întrupat, a propovăduit și S-a jertfit din iubire față de lume și ascultare față de Părintele Ceresc. După exemplul Său, Sfinții Apostoli s-au jertfit, slujind Biserica și poporul lui Dumnezeu, și au așezat la rândul lor episcopi, preoți și diaconi în cetățile în care au propovăduit.

Slujirea apostolică deplină a fost continuată apoi, până în zilele noastre, de preasfințiții episcopi, care, după cercetarea cuvenită, hirotonesc și trimit preoți în parohii spre plinirea întregii misiuni: de învățător, de sfințitor și de îndrumător pe calea mântuirii. Așa a rânduit Dumnezeu și în parohia aceasta, iubiți credincioși, dăruindu-mi bucuria să vă fiu trimis păstor. Mi-au rămas încă vii în suflet rugăciunile de hirotonire rostite de Înaltpreasfințitul (Preasfințitul) Părinte Mitropolit (Episcop): „Dumnezeiescul har, cel ce totdeauna pe cele neputincioase le vindecă și pe cele cu lipsă le plinește, rânduește pe cucernicul diacon... în preot. Să ne rugăm, dar, pentru aceasta, ca să vină peste el harul întru tot Sfântului Duh”, întărindu-mă apoi și cu puterea de a săvârși Sfânta Taină a Spovedaniei: „Însuși și acum pe robul Tău acesta..., care s-a ales de către mine, deplin fiind întru tot harul, arată-l pe dănsul vrednic de apostoleasca și duhovniceasca Ta slujire, prin a noastră smerenie, de a lega și a dezlega greșelile celor nevrednici”, pe temeiul poruncii date de Mântuitorul: „Oricâte veți lega pe pământ vor fi legate și în cer, și oricâte veți dezlega pe pământ vor fi dezlegate și în cer” (*Matei 18, 18*). Mă străbate o puternică convingere că sunt trăitorul unui moment de mare înălțime harismatică și duhovnicească: conștiința nezdruccinată că hirotonia întru preot te responsabilizează, la modul concret, în direcția vocației pentru comuniune și misiune.

⁵⁹⁴ Autor: Pr. Nicușor BELDIMAN.

Dintre toate chemările pe care le poate împlini cineva în viață, slujirea preotească este cea mai importantă și mai plină de responsabilitate. Și aceasta pentru că preoția nu este o simplă profesie, meserie sau slujbă, ci ea este, așa cum mereu se spune și se accentuează, o misiune. Preoția este acea misiune de a conduce sufletele către mântuire. Ea este slujire din slujirea Mântuitorului Hristos și continuarea peste veacuri a lucrării Sale mântuitoare, de întoarcere a sufletelor către Dumnezeu. Este acea taină și lucrare prin care Mântuitorul rămâne cu noi până la sfârșitul veacurilor (*Matei* 28, 20), dar este și chemare din partea lui Dumnezeu. *Pilda lucrătorilor celor răi* (*Matei* 21, 33-44), rostită de Mântuitorul Iisus Hristos după intrarea Sa în Ierusalim, se referă în primul rând la slujitorii Legii Vechi, la învățătorii de lege, dar ne cheamă și pe noi, slujitorii lui Hristos, la multă responsabilitate. Ne cheamă, pe de o parte, să ne bucurăm de darul alegerii sau al chemării noastre la o lucrare sfântă a lui Dumnezeu pentru oameni, iar pe de altă parte, să ne cutremurăm de marea răspundere pe care o avem pentru lucrarea sfântă și mântuitoare la care am fost chemați. De ce? Pentru că este mai greu să se mântuiască slujitorii Sfântului Altar decât credincioșii mireni, întrucât se cere mai mult de la slujitorii Bisericii decât de la credincioșii ei, și anume răspunderea pentru mântuirea sufletelor credincioșilor încredințați lor spre păstorie.

Date fiind, pe de o parte, sublimul și demnitatea preoției creștine, iar pe de altă parte, dificultatea și responsabilitatea ei, numeroși Sfinți Părinți au simțit nevoia să-i elogieze valoarea. „O, ce mare treaptă este înfricoșătoarea preoție!”, exclamă Sfântul Efrem Sirul în *Cuvântul despre Preoție*. „O, minune slăvită! O, putere negrăită! O, înfricoșătoare taină a Preoției! – continuă el – Spirituală și sfântă, cinstită și fără de prihană, pe care Hristos, când a venit, a dăruit-o celor vrednici. Cad și mă rog cu lacrimi și suspine, ca să mă oglindesc în această comoară a preoției. Că este comoară pentru cei ce o păzesc cu vrednicie și cuvioșie; este pavăză strălucitoare și neasemuită; este turn neclintit, zid de nedărâmat; este temelie tare, care de pe pământ se înalță până la bolta cerească”. Referitor la marea responsabilitate a păstorului pentru sufletele păstoriților săi, Sfântul Ioan Gură de Aur zice: „Adevărat spunea fericitul Pavel: «Ascultați de mai-marii voștri și supuneți-vă lor, că ei priveghează pentru sufletele voastre, ca unii ce au să dea seamă de ele»” (*Evrei* 13, 17). Tu ai grijă doar de treburile tale; și după ce le aranjezi bine, nu te mai preocupă alt gând. Preotul însă, dacă dincolo de viața lui nu se va îngriji și de a ta cu aceeași sârguință, se va afla cu păcătoșii în iad. Și deseori, în vreme ce pentru păcatele sale nu este pedepsit, își pierde sufletul pentru păcatele altora, pe care nu s-a îngrijit să-i îndrepteze”. Înțelegem, așadar, că misiunea preotului, în calitatea sa de păstor de suflete, este de origine divină, deoarece este întemeiată de Hristos Domnul și are un caracter supranatural prin scopul său ultim, care este mântuirea păstoriților.

Iubiți credincioși ai Parohiei...,

Cu aceste gânduri despre misiunea sfântă pe care trebuie să o împlinească preotul în parohia încredințată, dar și cu emoția firească a întâlnirii cu dumneavoastră,

Îmi încep astăzi slujirea, pe care doresc să o așez sub semnul continuității, înnoirii și dinamizării vieții bisericești, sub toate aspectele ei: spiritual, pastoral-misionar, liturgic, cultural, editorial, social-filantropic, catehetic și administrativ-gospodăresc. Cu ajutorul Domnului, vom lucra de acum împreună în ogrorul Lui. Ne vom ruga împreună, în această preafrumoasă biserică și pe la casele fiecăruia. Dar vom fi alături și în ostenele gospodărești, mai ales în cele ce țin de buna rânduială a sfântului lăcaș, a cimitirului, a troițelor ș.a. De aceea, vă rog dintru început să fiți lângă mine, cu rugăciunile, cu sfaturile și cu celelalte ostenele, pentru că fără sprijin nu voi putea împlini mărturisirea pe care am rostit-o la hirotonie în fața Sfântului Altar. Am făgăduit, între altele, că în misiunea mea „nu am în vedere decât a lucra cu osârdie pentru mântuirea sufletească a turmei duhovnicești mie încredințată”.

Slujirea preotului are în vedere, așa cum am arătat la început, trei laturi: *învățătoarească, sfînșitoare și pastorală*. Ca învățător, mă voi strădui să împlinesc angajamentul rostit în cadrul aceluiasi jurământ, că „voi conforma neîncetat viața mea cu învățătura Sfintei Evanghelii, a Sfinților Apostoli și cu toate canoanele și învățăturile Sfinților Părinți ai Bisericii Ortodoxe”. În misiunea sfînșitoare și pastorală sunt conștient că nu se poate sluji fără o neîncetată străduință de a avea eu însumi o viață cucernică, după îndemnul dat de Sf. Apostol Pavel, îndemn inclus în textul mărturisirii: „Nu voi uita niciodată cuvintele Sfântului Apostol Pavel, care cere ca preotul să fie fără prihană, bărbat al unei singure femei, veghetor, înțelept, cuviincios, iubitor de străini, destoinic să învețe pe alții, nebețiv, nedepins să bată, neagonisitor de câștig urât, ci blând, pașnic, neiuibitor de argint, bine chivernisind casa lui” (1 Timotei 3, 2-4). Vă încredințez pe toți că mă voi strădui să fiu cât mai prezent în viața parohiei, săvârșind Sfânta Liturghie, împărțășind cuvânt de învățătură și bucurându-mă sau întristându-mă împreună cu dumneavoastră la evenimentele care marchează viața obștii. Există multă suferință în lume, iar vocația păstorului este aceea de a aduce alinare în suflete și de a ajuta efectiv, prin continuarea și diversificarea programelor social-filantropice destinate categoriilor sociale defavorizate (familii sărace, copii abandonati, bătrani singuri ș.a.), precum și a celor catehetice, menite să-i apropie și mai mult pe tineri de Biserica lui Hristos, în care aceștia pot să-și însușească valorile morale creștine.

Drept-măritori creștini,

Mă simt copleșit de greaua răspundere ce mi s-a încredințat, dar și de bucuria adâncă pe care o trăiesc din momentul hirotoniei. Dau slavă și mulțumire lui Dumnezeu cel slăvit în Treime pentru darurile revărsate asupra mea și mă rog Lui să-mi ajute a-mi împlini misiunea după cuviință. Cuvântul meu de mulțumire se îndreaptă acum către toți cei aleși de Dumnezeu să-mi îndrume pașii spre această sfântă slujire. Mai întâi, către părinții mei trupești, care, prin jertfelnicia lor, m-au crescut și m-au îndrumat să urmez teologia și pe care îi rog ca și de acum înainte

să-mi fie aproape cu rugăciunile lor. Cuvine-se ca în ceasul acesta să mulțumesc părinților mei duhovnicești, care mi-au primenit sufletul, precum și dascălilor mei cărturari din toate școlile la care am învățat. În chip deosebit, îmi exprim recunoștința față de Înaltpreasfințitul (Preasfințitul) Părinte Mitropolit (Episcop), care m-a hirotonit și mi-a dat binecuvântarea să fiu preot în această parohie. Totodată, mulțumesc din toată inima Părintelui Protoiereu, care și-a dat osteneala să vină aici, spre a da mărturie asupra înaltei hotărâri de a fi numit în această parohie. Mulțumesc și celorlalți oaspeți, aici de față, pentru gestul prietenesc de a fi împreună în această binecuvântată zi.

Nu în ultimul rând, dumneavoastră, iubiți enoriași, vă mulțumesc în chip aparte, pentru căldura sufletească ce mi-ați arătat-o, și vă încredințez că am venit în această parohie ca să-L slujesc pe Hristos cu toată dragostea și dăruirea, adică pe dumneavoastră, cei ce constituiți Trupul Său tainic, Biserica, și sunteți odorul de mare preț, pe care, la cea de-a doua Sa Venire, Hristos îl va cere de la mine. Cu aceste nădejdi sfinte, acum la început de drum, ne îndreptăm gândul către Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, Treimea Cea întru tot sfântă și deoiființă și începătoare de viață, ca să ne binecuvânteze pe toți. Amin!